

ÄÄNESTÄJIEN KESKUSTELUT VAALEISTA

Kevyttä jutustelua vai varsinaista politiikkaa?

Puheviestinnän lisensiaatintutkimus
Kevät 2001

Susanna Tainio
Viestintätieteiden laitos
Jyväskylän yliopisto

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta HUMANISTINEN	Laitos VIESTINTÄTIETEIDEN
Tekijä Tainio Susanna Maria Karoliina	
Työn nimi Äänestäjien keskustelut vaaleista Kevyttä jutustelua vai varsinaista politiikkaa?	
Oppiaine Puheviestintä	Työn laji Lisensiaatintutkimus
Aika Kevät 2001	Sivumäärä 165 + liitteet
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Tutkimuksessa tarkastellaan, miten äänestäjät keskustelevat vaaleista ja mitkä tekijät ovat keskeisiä näiden keskusteluiden muotoutumisessa. Tavoitteena on yhtäältä tarkastella interpersonaalisia keskusteluita yhteiskunnallisessa viitekehyksessä. Tutkimuksessa pyritään selvittämään, heijastuvatko muuttuvan yhteiskunnan piirteet niissä tulkinnoissa, joita äänestäjät keskusteluistaan tekevät. Toisaalta keskusteluita vaaleista tarkastellaan ilmiönä sinänsä. Tuolloin tarkastellaan, mitä äänestäjät pitävät keskeisinä ja mikä merkitys viestintäsuhteella on vaalikeskustelun muotoutumisessa.</p> <p>Tutkimuksen empiirinen osuus toteutettiin vuoden 1999 eduskuntavaalien ja vuoden 2000 presidentinvaalien aikana. Aineisto koostuu 58 päiväkirjasta, joita äänestäjät pitivät omista keskusteluistaan vaalien aikana. Lisäksi presidentinvaaleja edeltävänä aikana tehtiin ryhmähaastatteluita, joihin osallistui yhteensä 44 henkilöä. Keskuisteluista tarkastellaan siis äänestäjien omien tulkintojen valossa. Tutkimukseen osallistujat olivat eri ikäisiä, miehiä ja naisia, eri puolelta Suomea. Tilastolliseen edustavuuteen ei tässä laadullisessa tutkimuksessa kuitenkaan pyritty.</p> <p>Tutkimuksessa käy ilmi, että äänestäjien keskusteluista heijastuu muuttuvalle yhteiskunnalle ominaisia piirteitä. Keskeisin on virtauksien ja vastavirtauksien olemassaolo. Toisaalta keskusteluista heijastuu perinteisen puoluepolitiikan ja tietyn puolueaatteen tukeminen. Toisaalta puoluepolitiikka menettää kiinnostustaan ja sen sijaan yksilölliset valinnat ja vaihtoehtoiset toimintatavat korostuvat. Keskustelu nähdään itsessäänkin poliittisena osallistumisena. Myös poliittisen viestinnän kehityspiirteet ulottuvat äänestäjien interpersoonallisiin keskusteluihin. Vaaleista puhutaan tapahtumana, ja keskustelut ovat usein henkilökeskeisiä ja viihteellisiä. Keskustelua ei usein haluta nimetä keskusteluksi varsinaisesta politiikasta vaan kevyeksi jutusteluksi esimerkiksi juuri ehdokkaista tai äänestämisestä. Vaaleista keskustelemiselle keskeistä onkin leimautumisen pelko ja keskustelulle asetetut korkeat kriteerit. Olennaista vaalikeskusteluiden muotoutumisessa on sekin, millaiseksi viestintäsuhte keskustelukumppanin kanssa koetaan ja oletetaanko kumppani samanmieliseksi. Myös käsitys vaaleista keskustelunaiheena ja omaksuttu vaalikeskustelukulttuuri määrittää sitä, puhutaanko keskustelussa esimerkiksi omista ehdokasnäkemyksistä vai pitäydytäänkö keskustelussa yleisellä tasolla.</p>	
Asiasanat Keskustelu, äänestäjät, vaalit, poliittinen viestintä, viestintäsuhte, keskustelukulttuuri	
Säilytyspaikka	Jyväskylän yliopisto / Tourulan kirjasto
Muita tietoja	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	
1.1	Tutkimuksen tavoitteet.....	1
1.2	Keskeisiä käsitteitä.....	3
2	POLITIIKASTA KESKUSTELU MUUTTUVASSA YHTEISKUNNASSA	
2.1	Politiikan postmodernisaatio.....	9
2.2	Postmodernisaatio äänestäjien näkökulmasta.....	16
2.3	Äänestäjien kiinnostus politiikkaan ja suhde poliitikkoihin.....	19
2.4	Keskustelut yksilön ja yhteiskunnan suhteen ilmentäjänä.....	28
3	POLITIIKASTA KESKUSTELEMISEN OMINAISPIIRTEITÄ	
3.1	Kasvokkaiskeskustelut politiikasta: aiempia tutkimuksia.....	36
3.2	Viestintäsuhteen merkitys.....	41
3.3	Tiedon välityksestä vaikuttamiseen.....	46
3.4	Median rooli keskusteluissa	50
3.5	Osallistutaanko keskusteluun kasvokkain vai teknologian avulla?	54
4	TUTKIMUSMENETELMÄ JA TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	
4.1	Eduskuntavaalit 1999 ja presidentinvaalit 2000: pääpiirteet.....	58
4.2	Tutkimuskysymykset.....	62
4.3	Perustelut tutkimusmenetelmille ja tutkimuksen toteutus.....	63
4.4	Aineiston analyysi.....	72
5	TULOKSET	
5.1	Vaaleista keskustelun merkitys.....	73
5.1.1	Mielipiteen laatu paranee.....	73
5.1.2	Aktivointia vai naamiointia?	78
5.1.3	Arvo sinänsä: sosiaalinen merkitys ja merkitys kansalaiskeskustelulle	81
5.1.4	Korvaa tai täydentää ja selittää median informaatiota	84
5.1.5	Keskustelulla ei (aina) ole merkitystä.....	87
5.2	Vaaleista keskustelu ilmiönä – mistä keskustellaan?.....	90
5.2.1	Keskustelu henkilöistä.....	90
5.2.2	Reaktiiviset keskustelut vaaleista tapahtumana.....	97
5.2.3	”Varsinainen politiikka” kontrastina ”kevyelle jutustelulle”.....	101
5.3	Kulmakivet vaalikeskustelun muotoutumisessa	106
5.3.1	Viestintäsuhde, oletettu samanmielisyys ja vaalikeskustelukulttuuri...	106
5.3.2	Vaaleista keskustelut työssä	114
5.3.3	Argumentatiiviset ja vaikuttamaan pyrkivät keskustelut	118
5.3.4	Vaalikeskustelukulttuuri: vaikenemisesta vahvoihin kannanottoihin ..	126
6	DISKUSSIO	
6.1	Poliittisen viestinnän muutospiirteet heijastuvat keskusteluissa	133
6.1.1	”Puhutaanko kuskin vaihtamisesta, jos auto on rikki”	133
6.1.2	Leima otsassa	138
6.1.3	Media luo vaalitapahtuman – keskusteluagendan	141
6.2	Vaaleista keskustelemisen ominaispiirteitä	143
6.3	Viestintäsuhteella on väliä	147

6.4 Tutkimuksen arviointia.....	149
KIRJALLISUUS	153
LIITTEET	

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen tavoitteet

Poliittinen viestintä ymmärretään usein joukkoviestimien kautta tapahtuvaksi viestinnäksi. Poliittisen viestinnän tutkimus onkin viime vuosina kohdistunut erityisesti mediaan ja poliitikkojen toimintaan. Kuten lukuisissa muissakin länsimaisissa demokratioissa, Suomessakin politiikan on väitetty medialisoituneen ja amerikkalaistuneen. Sen myötä politiikka on muiden muassa henkilöitynyt ja politiikassa korostuu yhä enemmän viihteelliset piirteet. Samaan aikaan äänestysinnostus vaaleissa on laskenut. Lisäksi äänestäjien liikkuvuuden puoluekannatuksesta toiseen sanotaan lisääntyneen ja puolueuskollisuuden vähentyneen.

Poliittisessa viestinnässä on nykyisellään mielenkiintoinen virtausten ja vastavirtausten käymistila. Toisaalta uusia piirteitä omaksutaan, toisaalta perinteitäkin halutaan säilyttää. Tätä poliittisen viestinnän tilaa on tarkasteltu useimmiten muilla kuin kansalaisten, yksilöiden ja äänestäjien tasolla:

” We know quite a lot about how politicians, journalists, critics, and academics perceive the new-found political communication system, but what do ordinary citizens make of it? What impressions of how political communication is shaped nowadays are uppermost in their minds?” (Blumler & Kavanagh 1999, 225.)

Tässä työssä tarkastellaan näitä Blumlerin ja Kavanaghin perään kuuluttamia tavallisten kansalaisten käsityksiä ja vaikutelmia nykyisestä poliittisesta viestinnästä. Poliittista viestintää tarkastellaan ruohonjuuritasolla, missä henkilöiden poliittiset näkemykset ja käsitykset ympäröivästä yhteiskunnasta muodostuvat. Tässä työssä mielenkiinnon kohteena on se, miten poliittinen viestintä rakentuu keskustelutilanteissa. Medioitu poliittinen viestintä ja interpersonaalinen poliittinen viestintä eivät kuitenkaan elä omaa elämäänsä, vaan nivoutuvat toisiinsa. Tämän tutkimuksen tavoitteena onkin tarkastella sitä, millaista politiikasta keskustelu itsessään on, miten poliittisen viestinnän trendit näkyvät keskusteluissa ja miten yhteiskunnan muutospiirteet heijastuvat keskusteluissa.

Politiikkaa ja vaaleja tarkastellaan tässä työssä kontekstina. Fokus on siis keskusteluissa, joita tarkastelemalla voidaan nähdä, millaista politiikkakäsitystä ja käsitystä vaaleista keskusteluissa ilmenee. Poliitikasta keskusteleminen niin yksityisillä kuin julkisillakin areenoilla on myös itsessään osa politiikkaa ja osallistuvaa demokratiaa (ks. Dahl 1979; Held 1987, 270, 285). Vaikka toisaalta on ajateltu, että keskustelun täytyy täyttää tietyt kriteerit ollakseen demokraattisesti merkittävää (ks. Schudson 1997), vapaata keskustelua voidaan pitää edellytyksenä demokratian olemassaololle.

Keskustelu politiikasta rajataan tässä työssä keskusteluihin vaaleista. Vaikka vaaleista keskustelu voidaan määrittellä politiikasta keskustelemiseksi, vaalit tuovat työhön selkeän fokuksen. Poliitikasta keskustelulle on vaikeaa antaa tarkkaa määritelmää jo senkin vuoksi, että politiikka käsite itsessään on niin laaja ja moninainen (ks. määrittelyn tarkastelua seuraavassa luvussa). Tarkastelunäkökulma onkin tässä työssä se, mitä vaaleista keskusteleminen kertoo politiikasta keskustelemisestä.

Poliittisen viestinnän kulttuurin piirteet yksilön näkökulmasta tulevat oletettavasti selvimmin esille juuri vaaleissa, joissa puoluepolitiikka konkretisoituu ja äänestäjät tekevät valintoja. Vaalit ovat osa puoluepolitiikkaa, siis politiikkaa suppeassa merkityksessä. Arkisessa kielenkäytössä politiikka mielletään usein juuri puoluepolitiikaksi ja poliittinen osallistuminen äänestämiseksi. Toisaalta on mielenkiintoista selvittää, pidetäänkö vaaleista keskustelua lainkaan politiikkana ja voidaanko kaikkia vaalikeskustelua nähdä lainkaan poliittisena. Poliitikasta keskustelun ei usein nähdä olevan perinteiseen puoluepolitiikkaan osallistumista. Siksi on mielenkiintoista tarkastella, millaiseksi poliittiseksi osallistumiseksi kansalaiset näkevät keskustelun ja millaisia merkityksiä vaaleista keskusteluille annetaan.

Empiirisiä tutkimuksia politiikasta ja vaaleista keskustelemisestä eritoten interpersonaalista näkökulmasta on niukasti. Aiemmissä tutkimuksissa interpersonaalinen viestintä on otettu mukaan yhdeksi äänestäjän vaaleissa kohtaamista viestintämuodoista tai osallistumistavoista, mutta sen tarkastelu on jäänyt niukaksi. Yhdysvalloissa politiikan keskusteluista on tehty kvantitatiivisiin menetelmiin perustuvia tutkimuksia. Niissä tutkittavien ääni

ja erilaiset näkökulmat eivät pääse esiin. Olisi kuitenkin oleellista tietää, millaista vaaleista keskusteleminen yksilön näkökulmasta on, millaisia merkityksiä keskusteluilla nähdään olevan, mistä asioista keskustellaan, mistä asioista keskustelu koetaan epämiellyttäväksi ja miten keskustelijoiden keskinäiset suhteet vaikuttavat mielipiteiden ja näkemysten prosessoimiseen. Näiden seikkojen valaisemiseksi työssä käytetään laadullisia tutkimusmenetelmiä. Laadullisilla tutkimusmenetelmillä pyritään kokoamaan teoriaa rakentavaa tietoa alueesta, jota ei ole vielä paljon tutkittu.

Vuosina 1999 ja 2000 Suomessa elettiin vilkasta vaaliaikaa. Vuonna 1999 käytiin eduskuntavaalit ja Euroopan parlamentin vaalit. Vuonna 2000 järjestettiin kaksivaiheiset presidentinvaalit ja kunnallisvaalit. Tämän tutkimuksen aineisto kerättiin eduskuntavaaleista ja presidentinvaaleista. Oli oletettavaa, että nämä vaalit herättävät eniten jokapäiväisiä keskusteluita ja olisivat aineiston keruun kannalta hedelmällisiä. Tosin tutkimuksessa on otettu huomioon, että näitä vaaleja edeltävinä ajankohtina vaaleihin liittyvä keskustelu oli tavallista vilkkaampaa. Aineistonkeruumenetelminä käytettiin ryhmähaastatteluita ja äänestäjien pitämiä päiväkirjoja. On siis otettava huomioon, että tutkimuksessa tarkastellaan äänestäjien näkemyksiä, kokemuksia ja tunteita omista vaalikeskusteluistaan.

1.2 Keskeisiä käsitteitä

Äänestäjien...

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan äänestäjien keskusteluita vaaleista. Keitä ovat äänestäjät, mitä keskustelu voi olla, millainen keskustelunaihe vaalit ovat? Äänestäjät ovat täysi-ikäisiä Suomen kansalaisia, mutta äänestäjät eivät kansana liene kovin homogeeninen joukko. Tässä työssä tarkastelun kohteena olevat äänestäjät olivat äänioikeutettuja suomen kansalaisia eri puolelta Suomea. Eduskuntavaaleissa ja presidentinvaaleissa valitaan henkilöitä edustamaan Suomen kansaa. Olennaiseksi nousee tuolloin, keitä edustetaan ja millaisena kansalaisuus koetaan. Identifioituvatko äänestäjät, suomalaiset, kansalaisvaltion kansalaisuuteen (nation-state), jolle on aikojen kuluessa luotu ja lailla turvattu poliittinen, ekonomi-

nen ja puolustuspoliittinen organisaatio? Vai identifioituvatko Suomen kansalaiset enemmän kulttuurisen koheesion ja yhteisöllisyyden kannattelemaan kansalaisuuteen (nation)? (ks. Van Dinh 1987, 109; kansalaisuuskäsitteen muuttumisesta ks. Yeatman 1994, 57–79.)

Vähenevän äänestysvilkkauden voisi olettaa indikoivan jotain siitä, millaisena äänestäjät oman kansalaisuutensa kokevat. Kenties tulevaisuudessa yhä harvempi suomalainen kokee äänestämisen kansalaisvelvollisuudekseen, vaikka se vielä 90-luvulla on ollut on eräs olennaisin äänestämisen peruste (Borg 1996b, 147; ks. myös Nurmela 1999). Räättilän (2001) mukaan poliittinen subjektiviteetti on muutostilassa ja uusia poliittisia identiteettejä muodostuu. Tuolloin poliittinen toimintakaan ei enää rakennu niin vahvasti tietyn kollektiivisen identiteetin puolustamiseen kuin aiemmin.

Kansalaisuusidentiteetti voi sisältää melko muuttumattomia ja vakaita osia sekä muutokselle alttiita osia, riippuen muiden muassa kansalaisen iästä, sukupuolesta, asuinpaikasta ja koulutuksesta (Kivikuru 1998, 323). Kukin yksilö määrittää kansalaisuuttaan oman identiteettinsä kautta. Kansalaisuusidentiteetti voi olla yksilöllä eräänlainen mentaalinen tila ja prosessi. Eri elämän osa-alueilla tai eri elämän vaiheessa oma minä suhteutetaan tähän laajaan kansalaisuuden yhteisöön eri tavalla: ollaan osana yhteisöä tai tehdään siihen eroa.

Kansalaisuuskäsitteitä muodostetaan ja ylläpidetään viestinnän, eritoten median, avulla (ks. esim. Kivikuru 2000, 43). Kenties media tarjoaa yhden selvimmistä mahdollisuuksista havaita ja tulkita kansalaisuutta ilmentäviä elementtejä eritoten, jos näitä elementtejä ei muutoin ole yksilön arjessa läsnä (tai hän ei niitä havaitse). Servaesin (1998, 83) mukaan useissa maissa kansallisen median avulla pyritään ylläpitämään myyttistä kansalaisuuskuvaavaa, yhtenäistä kansaa. Myös modernin sähköisen median väitetään rikkovan geopolittisia rajoja ja luovan mahdollisuuksia yksilöiden uusille sosiaalisille ja kollektiivisille kokemuksille (ks. esim. Held 1995; Thompson 1995). Siten niin paikallinen kuin globaalikin sosiaalinen identifikaatio voi olla mahdollista (Held 1995, 124). Tällaisen modernin sähköisen median avulla tapahtuvaan sosiaaliseen identifikaatioon ei kuitenkaan kaikilla ole mahdollisuutta.

Nähdäkseni kansalaisuustunne saattaa myös vahvistua ja heikentyä median ohella tapahtumien johdosta. Esimerkiksi suomalaismenestys urheilukilpailuissa vahvistaa hetkeksi joidenkin yksilöiden ja ryhmien kansallistunnetta ja siinä ohessa kansalaisuuskuuluvuutta. Myös vaalit aktualisoivat yksilön kansalaisuuspositiointia: äänestäjät saattavat pohtia, kenelle ovat valitsemassa edustajaa vai onko valitseminen turhaa. Esimerkiksi presidentinvaalit voivat vahvistaa yksilön suhdetta kollektiiviseen kansalaisuuteen, kun ”meille” (kansalle) valitaan päämies, koko kansan edustaja. Toisaalta vaalit saattavat myös saada aikaan sen, että kansalaiset jakautuvat eri puolueita ja henkilöitä kannattaviksi, kilpaileviksi ryhmiksi. Vaalit voivat myös olla joillekin yhdentekevä tapahtuma, joka ei juuri herätä mielenkiintoa saati pohdintaa siitä, kuka olisi sopivin kansakunnan tai maakunnan edustaja.

Se, millainen suhde kansalaisella on valtioon ja millainen kansalaisuusidentiteetti hänellä on, voi ilmetä keskusteltaessa vaaleista, puoluepolitiittisesta tapahtumasta. Tarkasteltaessa kiinnostusta ja sitoutumista perinteiseen puoluepolitiikkaan ja puoluepoliittisiin vaaleihin on huomioitava, että ”suomalaisten”, ”kansalaisten”, ”äänestäjien” identiteetit muodostuvat liikkuvasti ja tapahtumakohtaisesti. Siten äänestäjien suhde valtioon ja vaaleihin sekä toisiin äänestäjiin ja kansalaisiin vaihtelee eikä suhtautuminen liene kovin homogeenista.

...keskustelut...

Vaaleista käytävillä keskusteluilla tarkoitetaan tässä työssä niitä keskusteluita, joita äänestäjät kävivät vaalien alla esimerkiksi ystäviensä, työkavereidensa ja perheenjäseniensä kanssa. Yksinkertaistaen voidaan sanoa, että keskustelut ovat vuorovaikutusta, jossa keskustelukumppanit jakavat ja muodostavat yhdessä merkityksiä. Tässä työssä tutkimukseen osallistujat saivat itse määritellä mitä keskusteluilla ja eritoten vaaleista keskusteluilla tarkemmin tarkoittavat. Toivomuksena kuitenkin oli, että osallistujat huomioisivat kaikki keskustelunsa jopa nonverbaalisista viesteistä ja muutamista sananvaihdoista pidempiin pohdintoihin. Yleensä keskustelut olivat joko kasvokkaiakeskusteluita tai puhelinkeskusteluita. Myös muutamia sähköpostitse käytyjä keskusteluita mainittiin¹.

¹ Lisää tässä työssä tutkittavista keskusteluista luvussa 5.3

Keskustelut ovat elävää nykykulttuuria. Poliitikasta keskustelu muuttuu yhteiskunnan muuttuessa ja siksi sitä ei voi tarkastella irrallisena ilmiönä. On huomioitava, että vaaleista keskusteltaessa ei käsitellä ainoastaan perinteisestä puoluepolitiikkaa, vaan tuolloin saataan puhua lastenhoidosta, koulukiusaamisesta, ärhäköistä koirista, syrjäytymisestä tai pörssiosakkeista. On oletettavaa, että yhteiskunnassa vallitseva poliittinen kulttuuri heijastuu vaaleista keskusteltaessa (ks. Bennett, Flickinger & Rhine, 2000). Poliitikasta keskustelu myös luo poliittista kulttuuria ja suhdetta yhteiskuntaan. Siksi tarkasteltaessa keskustelua vaalien aikana on vaalikampanjoinnin erityispiirteiden lisäksi tärkeää tietää, millaisessa yhteiskunnallisessa tilanteessa yksilöt keskusteluitaan käyvät. Tässä työssä keskusteluita tarkastellaankin yhtäältä itsenäisenä ilmiönä ja toisaalta ilmiönä, joka heijastaa yhteiskunnallista tilannetta ja omalta osaltaan luo sitä.

...vaaleista.

Tutkittaessa keskusteluita vaaleista tutkitaan samalla keskustelua politiikasta. Vaalit ovat osa perinteistä puoluepolitiikkaa. Toisaalta keskustelut vaaleista saattavat käsitellä sellaisiakin aihepiirejä, joita ei kenties suoranaisesti heti yhdistäisi politiikkaan sen arkimerkityksessä. Poliittikka-käsite onkin määrittelijälle haasteellinen.

Käsitettä voidaan tarkastella erilaisista näkökulmista, ja kussakin kontekstissa ja käyttöyhteydessä käsite saa omanlaisensa merkitysisällön. Palosen (1988, 19) mukaan tällaisessa määrittelyssä on kyse läpätulkinnanvaraisuudesta ja tyhjentyttömästä metodista. Tulkinnot eivät ole tyhjentyviä, koska ne ovat kiistettävissä ja näin jokaiselle tehdyille tulkinnalle voidaan esittää vastaväitteitä ja vaihtoehtoja. Miksi sitten vaivautua määrittelemään laajaa käsitettä, jos määrittely voidaan muutamalla kriittisellä argumentilla todeta vajavaiseksi? Tässä ajattelussa piilee vastaefekti: määritelmää ei vaivaudutakaan tarkastelemaan ongelmallisena substantiivina, kysymyskimppuna, jolle voitaisiin tarjota käsitettä valottavia tulkintoja (ks. Palonen 1993, 91).

Tämän työn politiikka-käsitteen rajaaminen ja määrittely on tehty äänestäjien keskusteluiden näkökulmasta. Tässä työssä politiikka-käsitteen määrittelyn lähtökohtana ovat ne ”arkipäiväiset” ja ”tavanomaiset” tulkinnat, joita ”tavalliset ihmiset” (kontrastina epätavallisille tutkijoille) usein tekevät. Määrittely on mielekäs siksi, että se helpottaa politiikan keskusteluiden tarkastelua ja pohjautuu jaotteluun, jota tähän tutkimukseen osallistujat ovat haastatteluissa ja päiväkirjoissa ilmaisseet. Aineiston keruussa en ole määritellyt tutkimukseen osallistujille, mitä politiikasta tai vaaleista puhumisella tarkoitan, vaan he ovat saaneet tehdä sen itse. Olennaiseksi tuolloin nousee se, millaiset seikat äänestäjien keskuudessa koetaan poliittisiksi, tunnistetaan politiikaksi.

Tässä työssä pyritään melko mekaanisesti erottamaan puoluepolitiikan käsite politiikan käsitteestä. Puoluepolitiikalla tässä tarkoitetaan sitä politiikkakäsitystä, mihin politiikasta keskusteltaessa usein viitataan: puolueisiin, niiden toimijoihin, kansanedustajiin, euroedustajiin, presidenttiin, vaaleihin, eduskuntapolitiikkaan, hallituspolitiikkaan ja muihin asioihin tai toimijoihin, jotka virallisesti koskettavat Suomen valtion lainsäädäntötehtävää tai edustavat Suomen valtiota maailmalla. Tätä käsitystä politiikasta pidettäneen melko perinteisenä. Tämän käsityksen muotoutumisessa media lienee olennaisena tekijänä, sillä politiikka on useille sama kuin mediasta välittyvä politiikka. Tällaisenaankin määritelmä puoluepolitiikasta jää hataraksi, mutta toimii kuitenkin erotuksena laaja-alaisemmalle politiikkakäsitykselle. Poliitiikka on näin ollen sitä, mitä ihmiset sen mieltävät olevan: kaikkea puoluepolitiikasta, yhteisten asioiden hoidosta tai oman edun tavoittelusta (ks. Pekonen 1997, 25) eläinoikeuksien puolustamiseen.

Tämä puoluepolitiikan ja politiikan erottava määrittely mukailee Blomin ja Siisiäisen (1992, 7) erottelua politiikan ja poliittisen välillä. Kyse on tuolloin siitä, ymmärretäänkö politiikka toimialuepainotteisesti vai tietynlaiseksi luonteeksi, aspektiksi. Toimialuepainotteinen politiikka viittaa siihen, mitä poliittisiksi tunnistetut toimijat tekevät. Tätä toimialuepainotteisuutta voidaan vertailla Palosen (1993, 91) luonnehdintaan politiikasta ”policy” -suomennoksena. Policy-aspektiin liittyvässä puheessa politiikkaa käytetään usein yhdyssanan osana, jolloin politiikka sektoroidaan johonkin spesifimpään politiikan toimialueeseen. Poliitiikasta puhutaan usein esimerkiksi talouspolitiikkana tai ulkopoliitiikkana

(ibid., 91). Samaan tapaan toimialuepainotteisesti puhutaan puoluepolitiikasta (joka tässä työssä pyritään jaottelemaan erilleen politiikasta), jolloin keskusteluissa viitataan esimerkiksi ”tiettyihin ryhmiin kohdistuvaan politiikkaan” tai puhutaan ”poliitikoista politiikan subjekteina”.

Kontrastina toimialuepainotteiselle puoluepolitiikalle voidaan politiikkaa puolestaan tarkastella aspektina (Blom & Siisiäinen 1992, 7), joka ymmärretään yhteiskunnallisten ryhmien intressien hoitamisena tai näiden intressien ajamiseen liittyvänä vallankäyttönä. Kun politiikka nähdään tällaisena aspektikäsitteenä, sitä voidaan tarkastella missä tahansa ilmiössä ja ilmiötä voidaan tuolloin pitää läpitulkinnavaraisena (Palonen 1993, 89). Siten politiikka on tässä työssä sitä, miksi äänestäjät sen määrittelevät, jolloin kaikille yhteisen, yleisen merkityksen lukeminen tästä ilmiöstä on kenties vielä mutkikkaampaa kuin puoluepolitiikasta.

Puoluepolitiikan ja politiikan jaottelu mukailee myös Janssonin (1993, 36–37) jaottelua politiikan ymmärtämisestä laajasti ja ahtaammin. Hänen mukaansa laajasti ymmärrettynä politiikan voidaan ymmärtää merkitsevän ”kaikkinaista organisoituneiden ihmisryhmien hallitsemista” kun taas ahtaampi politiikkakäsitys pitää sisällään määritelmän, jota itsepäisesti yleisessä kielenkäytössä konstruoidaan. Tuolloin politiikka määritellään poliittisten julkisorganisaatioiden kautta (esim. valtio, kunta, puolueet, aatteelliset etujärjestöt).

Tässä työssä politiikka-käsitettä tarkastellaan erityisesti siitä näkökulmasta, miten yksilö suhteuttaa itseään ja muita politiikkaan, ylipäättään politiikka-käsitettä. Siten työssä käy ilmi esimerkiksi se, millaisena politiikka eri yksilöiden näkökulmasta näyttäytyy ja millaista politiikkakäsitystä ihmisten puheissa tämän tutkimuksen osalta ilmenee. Yksilö voi nähdä itsensä esimerkiksi politiikan tekijänä tai kohteena. Jos se, mitä yksilö nimeää politiikaksi, rajautuu yksilön arkielämän ulkopuolelle, voi yksilö kokea olevansa poliittisen päätöksenteon kohde eikä niinkään päätöksentekoon vaikuttava tai siihen osallistuva henkilö. Tuolloin on mielenkiintoista, mitä hän politiikalla käsittää. Luvussa 2.3 tarkastellaan politiikka-käsitettä siltä osin kuin se liittyy äänestäjien kiinnostukseen politiikkaa kohtaan.

2 POLITIIKASTA KESKUSTELU MUUTTUVASSA YHTEISKUNNASSA

2.1 Poliitiikan postmodernisaatio

Demokraattisissa länsimaissa kehitys² teollisesta aikakaudesta moderniin ja edelleen post-moderniin aikakauteen on tuonut mukanaan piirteitä, joita poliittisen viestinnän kentällä kuvaillaan termeillä amerikkalaistuminen, viestinnällistyminen ja modernisaatio tai post-modernisaatio. Nämä käsitteet pitävät sisällään päätelmiä yhteiskunnan tilasta ja siitä, miten tämä tila on rakentunut.

Termeillä on omat painotuksensa. Amerikkalaistumisella viitataan siihen, että monet maat ovat poliittisessa viestinnässään tulleet toistensa kaltaisiksi, koska ovat omaksuneet joitain käytäntöjä Yhdysvalloista. Suomalaisen vaalikampanjoinnin, eritoten presidentinvaalikampanjoinnin, väitetään amerikkalaistuneen (Isotalus 2000; Suhonen 2000, 85). Vaikka Suomessa ei olla omaksuttu esimerkiksi amerikkalaistumiselle ominaista negatiivista vaalikampanjointityyliä, seuraa Suomikin tätä monissa maissa sovellettavaa poliittisen viestinnän trendiä. Merkkeinä tästä ovat muiden muassa poliittisen viestinnän ja vaalikampanjoinnin professionaalisuus, henkilöityminen, mielipidemittausten kohonnut uutisarvo ja television merkityksen korostuminen poliittisessa viestinnässä. (Isotalus 2000.) Ongelmallisinta amerikkalaistumistermin käytössä on se, että kunkin maan poliittiselle rakenteelle ja kulttuurille ominaisia kehityspiirteitä ei usein oteta huomioon (ks. Blumler, Kavanagh & Nossiter 1996) ja että termillä viitataan usein vaaleihin (Negrine 1996). Viestinnällistymisellä (käytetään myös termiä medialisoituminen) puolestaan pyritään kiinnittämään huomio viestimien kasvavaan merkitykseen yhteiskunnassa. Sekä amerikkalaistuminen että viestinnällistyminen -termejä käytetään eritoten viestinnän alalla.

² Yhteiskunnallista muutosta kuvaillaan kirjallisuudessa useimmiten kehitys-sanalla, vaikka tuota termiä käyttämällä voidaan luoda kuva, että kaikki yhteiskunnan muutokset ovat kehitystä. Muutos ei kuitenkaan välttämättä ole kehitystä. Tässä työssä kehitystä ja muutosta käytetään silti rinnakkain, koska kehitys pyrkii kuvaamaan aikaperspektiiviä, kehitystä ajassa.

Postmodernisaatiohypoteesia sen sijaan käytetään laajemmin, poliittisen viestinnän tutkimusalan lisäksi esimerkiksi muussa yhteiskuntatutkimuksessa. Postmodernin lähikäsitteitä ovat myös Giddensin (1990) jälkitraditionaalinen yhteiskunta ja Beckin (1986) riskiyhteiskunta sekä refleksiivinen modernisaatio (Beck, Giddens & Lash 1995). Postmodernisaation ohella puhutaan modernisaatiosta, joka kuitenkin yleensä viittaa yhteiskunnan siirtymistä teollisesta moderniin yhteiskuntaan. Vaikka viestinnän kirjallisuudessa käsitteitä käytetään rinnakkain, halutaan postmodernisaatio-termillä painottaa sitä, että yhteiskunnassa ilmenee piirteitä, joita voidaan nimittää postmoderneiksi.

Eri yhteiskuntien kehitysvaiheita pyritään luokittelemaan teolliseksi, jälkiteolliseksi, moderniksi tai postmoderniksi tarkkailemalla esimerkiksi yhteiskunnan poliittisia, taloudellisia, sosiaalisia ja kulttuurisia kehitysprosesseja (Bjurström, Fornäs & Ganetz 2000, 10–11, Dahlgren 1995, 72; Hall, Held & McLennan 1992, 2; Gibbins 1989, 14). Tällä hetkellä länsimaisten demokraattisten maiden on julkisessa keskustelussa sanottu elävän modernissa tai jälkimodernissa (postmodernissa) kehitysvaiheessa tai niiden välillä. Tässä työssä käsittelemäni postmodernisaatiopiirteet kuuluvat joidenkin sosiologien mukaan postmoderniin aikakauteen (ks. esim. Bauman 1992). Luokittelurajat ovat kuitenkin häilyviä ja niistä kiistellään; eri yhteiskunnan alueilla kehitys on erilaista (ks. esim. Giddens 1990, 45–53; Jallinoja 1996).

Suomessa yhteiskunnan kehitykseen liittyviä piirteitä on määritelty usein teknologiaan liittyvillä käsitteillä: puhutaan esimerkiksi informaatio- tai tietoyhteiskunnasta (ks. Ekholm, Haasio & Heinisuo 1995; Malaska 1995, 33–34; Niiniluoto 1996, 67–72). Vaikka näitä käsitteitä yleisesti käytetään rinnakkain, ovat ne merkitykseltään toisistaan poikkeavia. Kuitenkin esimerkiksi informaatioyhteiskunnalla painotetaan lähinnä informaatioteknologian (esimerkiksi tietotekniikan ja kehittyneiden tietoverkkojen sekä tietojärjestelmien) muotoilemaa yhteiskunnallista kehitystä (ks. esim. Lyon 1988, vii–x). Käytettäessä informaatio- tai tietoyhteiskunta -käsitteitä muutokset muussa medioidussa viestinnässä ja ihmisten välisessä viestinnässä saattavat jäädä huomioimatta.

Postmoderni-käsite on hajanainen jo senkin vuoksi, että se kuvaa niin tyyllilajia taiteissa kuin sosiaalista, ekonomista ja poliittista prosessia (Thompson 1992, 226–227). Yhteiskunnan (sosiaalista, taloudellista ja poliittista) muutosta kuvaavana käsitteenäkin postmoderni on hajanainen. Keskinen (1995, 9) mukaan muutos teollisesta yhteiskunnasta kohden jälkimodernia yhteiskuntaa on ollut murroksenomaista, osittain kaoottista ja vaikeasti hallittavaa. Bauman (1996, 196, 200) määrittää postmodernia teoriaa habitaatin, toiminnallisen yksikön kautta. Habitaatti vain mahdollistaa toimintaa ja merkityksenantoa, on lavastus, jona se on kroonisesti määrittelemätön ja loputtoman ambivalentti.

Van Dijk (1993, 388) esittämän kritiikin mukaan modernisaatioteoriat ovat liian ylimalkaisia ja eri maiden yhteiskunnallista kehitystä on kuvattu kaavamaisesti lineaarisena, vaikka kehitys ei aina sellaista olekaan. Kehityspiirteet ilmenevät kuitenkin eri yhteiskunnan osa-alueilla ja eri yksilöillä eri tavalla. Postmodernin määrittelyssä tämä monimuotoisuus on ilmaistu selvästi (ks. esim. Bauman 1996, 200). Nähdäkseni ei voidakaan väittää, että koko yhteiskunta on moderni tai postmoderni. Erityisesti yksilöiden näkökulmasta tarkasteltuna postmoderni on pikemminkin mentaalinen tila kuin tarkasti määriteltävä kehitysvaihe. Voidaan ajatella, että ihmiset yhteiskunnan osana elävät eri kehitysvaiheessa jopa elämänsä eri osa-alueilla. Pulkkinen (1998, 47) ei näekään, että käsitteille moderni ja postmoderni voitaisi löytää viittauksen kohteita ”sen enempiä teoreettisena oliona kuin materiaalisena kulttuurin ilmiönäkään”. Postmodernia teoriaa kokonaisuudessaan vaivaakin liiallinen löyhyys ja sen määrittelemättömyys.

Vaikka yhteiskunnallisen kehitysvaiheen määrittely on mahdotonta, haluan tässä työssä postmodernisaatio-termin avulla painottaa sitä, että Suomessakin eletään monilta osin yhteiskunnallista murrosta, jossa ilmenee tiettyjä piirteitä. Blom ja Siisiäinen (1992, 14) sanovat yhteiskunnallista siirtymävaihetta kuvaavia käsitteitä muutosteorioiksi, joihin kytkeytyy ajatus ”valtion, politiikan muotojen ja tietoisuuden muutoksista”. Tässä työssä on tarkoitus etsiä äänestäjien keskusteluiden avulla piirteitä näistä politiikan muotojen ja tietoisuuden muutoksista. Pyrin tämän käsitteen avulla kuvaamaan niitä murrokselle ominaisia kehityksen ja tradition piirteitä, joilla oletettavasti on keskeinen merkitys kansalaisten sitoutumiselle ja kiinnostukselle politiikkaan ja politiikasta keskusteluun. Tarkoitukseni on tarkas-

tella olennaisimpia piirteitä lähinnä äänestäjien politiikkaan suhtautumisen ja keskusteluiden kannalta, jolloin yhteiskunnan tilan pohdinta näin antaa tälle työlle tarkasteluperspektiivin, perustan äänestäjien keskusteluiden tarkastelulle.

Postmodernisaatiohypoteesin mukaan kullakin yhteiskunnalla on oma sosiaalinen muutosprosessinsa, johon muista maista (ei siis ainoastaan Yhdysvalloista) lainattuja piirteitä mukautetaan paikallisten kehityspiirteiden ja tarpeiden mukaan. Blumler ja Kavanagh (1999, 210–211) tosin sijoittavat modernisaation (tässä rinnastettava postmodernisaatioon) yhdeksi muuttuvan poliittisen viestinnän trendiksi, esimerkiksi individuaalistumisen ja viestinnällistymisen (medialisoitumisen) rinnalle. Kontrastina Blumlerin ja Kavanaghin jaottelulle käytän postmodernisaatio-käsitettä työssäni sen laajemmassa merkityksessä kattaen tällä käsitteellä esimerkiksi individuaalistumisen ja viestinnällistymisen. Haluan siten painottaa laaja-alaista yhteiskunnan kehitystä, jonka osana poliittisen viestinnän muutos Suomessa tapahtuu. Tämän muutoksen avulla voidaan muodostaa käsitys siitä tilanteesta, jossa yksilöt keskustelujaan politiikan asioista käyvät.

Postmodernisaation yleispiirre on se, että yhteiskunta fragmentoituu eli pirstoutuu ja tulee sosiaalisesti monimutkaiseksi, kompleksiseksi. Yksi syy yhteiskunnan fragmentoitumiskehitykseen on se, että perinteinen luokkayhteiskunta murenee, koska kansalaiset eivät enää identifioitu elämäntilanteensa vuoksi tiettyyn massayhteiskuntaluokkaan. Aiemmin yhteiskunnan tukipilarina olivat maatalous ja teollisuus, joista suurin osa kansalaisista sai tulonsa (vrt. teollisen yhteiskunnan ominaispiirteet). Postmodernisoituvassa yhteiskunnassa ihmiset siirtyvät työskentelemään immateriaalisten tuotteiden eli tiedon pariin, koska automaatio korvaa tuotteiden käsittelyyn liittyvät rutiinitehtävät. Traditionaalisten luokkien tilalle syntyy pieniyhteisöjä ja ihmisryhmiä, joissa yksilöllisyys korostuu aiempaa enemmän. Sen myötä syntyy uusia poliittisia liikkeitä ja poliittiset mielipiteet ovat aiempaa vaihtelevampia. (Gibbins 1989, 15–16; Hall et al. 1992, 3; Jameson 1991, 318–321; Mancini & Swanson 1996, 12; ks. myös Beck 1995.)

Yhteiskunnan muutos koskettaa eritoten nykyistä puoluejärjestelmää, joka on alun perin syntynyt ajamaan tietyn kansanosan asemaa. Mazzolenin ja Schulzin mukaan (1999, 252)

puoluejärjestelmä on kriisissä ja sillä on merkittävä vaikutus poliittiseen viestintään yhteiskunnassa. Suomalaisen puoluejärjestelmän ei nähdäkseni voida väittää olevan suoranaissessa kriisissä, sillä suuri osa nykyisistä eduskuntapuolueista säilyttänevät paikkansa vielä pitkällä tulevaisuudessakin. Yhteiskunnan muutokset näkyvät kuitenkin puolueiden toiminnassa, ja aika ajoin käydään julkista keskustelua siitä, onko suomalainen demokratia kriisissä. Yhteiskunnan muutoksen myötä puolueiden on ideologisina toimijoina mukauduttava sosiaalisesti kompleksiseen yhteiskuntaan ja kyettävä vastaamaan kansalaisten tarpeisiin. Aluksi puolueet olivat suuria massapuolueita, joilla oli kiinteä yhteys luokkajakoon. Perinteisten yhteiskunnallisten rakenteiden, kuten selkeän luokkajaon, murruttua myös puolueiden on muututtava yhteiskunnan mukana. (Negrine 1996, 162; Pekonen 1997, 14–15.)

Myös kansalaisten sitoutuminen puolueisiin on muuttunut. Kansalaisten toimintaa eivät enää ohjaa samat sosiaaliset normit (esim. luokka tai yhteisö) kuin aiemmin. Tiettyyn ryhmään tai yhteiskuntaluokkaan (cleavage) perustuva äänestäminen vähenee, ja puolueista vieraantuminen muuttaa ennen pitkää puoluejärjestelmää (Lane & Ersson 1997). Vaikka puoluejärjestelmän muutos ei vielä olisikaan näkyvissä, on puolueiden mukauduttava tilanteeseen. Koska kaikki äänestäjät eri intresseineen ovat puolueiden olemassaololle tärkeitä, puolueiden on eri tavoin pyrittävä miellyttämään ideologioiltaan heterogeenisiä ihmisryhmiä. Toisaalta myös vanha äänestäjäkunta, traditionaalisesti puoluetta äänestävät olisi kyettävä vakuuttamaan.

Kun useat puolueet haluavat samanaikaisesti vedota mahdollisimman laajaan kansalaisjoukkoon, on selvää, että niiden ideologiat voivat menettää merkitystään. Tällöin voi syntyä niin sanottuja kaikille suuntautuvia puolueita, yleispuolueita³, joiden on vaikea erilaistua ja ylläpitää entistä ideologiaansa. Kansalaisten on tuolloin yhä vaikeampi erottaa puolueita toisistaan. (Kirchheimer 1966, 184–195; ks. myös Pekonen 1997, 14–15.) Tämä Kirchheimerin vuonna 1966 esittämä teesi puolueiden muutoksesta vaikuttaa Sänkiähon (1995, 86) mukaan olevan edelleen ajankohtainen Suomessa: puoluevalinnan sosiaaliset perusteet ovat hallitussa muutostilassa ja puolueet ovat tämän vuoksi muuttumassa vaalikoneistomaiseksi yleispuolueeksi. Puolueiden erottaminen toisistaan voi olla aiempaa vai-

³ Kirchheimer käyttää nimitystä "catch-all parties".

keampaa senkin vuoksi, että viime vuosina hallituksen ovat muodostaneet viisi puoluetta yhdessä. Sateenkaarihallitusten myötä on siirrytty kilpailevasta politiikasta konsensushenkiseen politiikkaan (Nousiainen 2000, 86).

Vaikka ideologiat jäävätkin kansalaisten näkökulmasta yhä enemmän pimentoon, voi puolueiden välillä nähdä eroja tietyissä asiakokonaisuuksissa. Ideologioiden sijaan kansalaisten olisikin kenties hedelmällisempää tarkastella puolueiden välisiä toiminnallisia eroja niiden suhtautumisessa esimerkiksi ekologiaan, peruspalveluiden tuottamiseen, pakolaispolitiikkaan ja ydinvoimaan. Ongelmallista tosin on se, että puolueilla voi olla vahvoja sisäisiä kiistoja esimerkiksi edellä mainituista asioista. Siten on yhä oletettavampaa, että tehdessään äänestyspäätöksiä tai päätelmiä puolueista äänestäjät arvioivat puoluetta edustavia henkilöitä.

Myös toimiminen kansalaisjärjestöissä tai vaihtoehtoliikkeissä on tullut vaihtoehdoksi puolueiden kautta osallistumiselle. Beckin (1986, 305) mukaan onkin nähtävissä kehitystä epäpoliittisuuden muuttumisesta poliittiseksi ja poliittisen epäpoliittiseksi. Vaihtoehtoliikkeet ja kansalaisaktivismi ovat lisääntyneet (Dalton 1996, 68–71, Mulgan 1994, 9). Perinteisesti nuoret ovat olleet puoluepoliittisesti aktiivisia, mutta ovat nyt yhä enemmän siirtyneet toimimaan yksittäisissä järjestöissä tai liikkeissä (Mulgan 1994, 9). Kiinnostus ympäristönsuojelua kohtaan on kehittyneissä teollisuusmaissa kasvanut viimevuosikymmeninä (Dalton 1996, 123–125). Esimerkiksi ympäristönsuojelun (aiemmin epäpoliittinen) muuttuminen yhä poliittisemmäksi voisikin olla yksi esimerkki politisoitumis-kehityksestä. Suomessakin toimiminen esimerkiksi eläinoikeuksien ja ympäristön puolesta on tullut jossain määrin vaihtoehdoksi perinteiselle puoluekannatukselle. Esimerkiksi paikallinen kansalaistoiminta saatetaan kokea mielekkäämmäksi kuin osallistuminen puoluepolitiikkaan pohjautuvaan kunnalliseen päätöksentekoon. Epäpolitisoituminen puolestaan näkyy puolue-toiminnassa siinä, että poliittisten päätösten sijaan esille tuodaan henkilöitä.

Postmodernisaatiolle ovat ominaisia myös arvomuutokset, joita tutkimalla voidaan lisätä ymmärrystä kansalaisten toimintaan vaikuttavista tekijöistä. Inglehart (1997) on tutkinut arvomuutosprosessia edistyneissä teollisissa yhteiskunnissa ja hyödyntää tutkimuksessaan

Maslowin (1970) tarvehierarkiaa. Inglehartin postmodernisaatiohypoteesin mukaan kasvava talous ja kehittynyt hyvinvointijärjestelmä ovat muuttaneet joidenkin ihmisten arvo maailmaa. Koska kehittyneet teolliset yhteiskunnat ovat kyenneet tyydyttämään tiettyjen ihmisryhmien materiaaliset perustarpeet, postmateriaaliset arvot, kuten yksilön vapaus ja itsensä ilmaiseminen, ovat tulleet tärkeämmäksi. Myös markkinointia ja kulutusta rohkaiseva kaupallisuus on noussut merkittäväksi, yhteiskuntaa jopa osittain hallitsevaksi trendiksi (Blumler & Gurevitch 1996, 126; Uusitalo 1994, 44). Tosin esimerkiksi eri sukupolvilla on erilaisia arvostuksen kohteita (ks. Dalton 1996, 98). Kansantaloudellisesti epävarmuna ajankohtana varttuneella sukupolvella on toisenlaisia materiaalisia arvostuksen kohteita kuin nuorilla, jotka ovat lapsesta pitäen saaneet nauttia perushyvinvoinnista. Lisäksi yksilölliset erot arvostuksen kohteissa ovat luonnollisesti mittavat.

Poliittisina toimijoina kansalaisten väitetään kuitenkin yleisesti muuttuneen kuluttajatyylisiksi: individualismi korostuu, osallistuminen on välineorientoitunutta ja saavutuksia halutaan välittömästi (Blumler & Kavanagh 1999, 210). Taloudelliset ja materiaaliset arvot vaikuttavat talouden termein olevan ”kovassa kurssissa”. Kenties kontrastia vahvan luokkayhteiskunnan ajalle on myös siinä, että nykyisin parempaa asemaa tavoittelevat pikemminkin esimerkiksi yksittäiset ammattiryhmät tai vaikkapa osakkeenomistajat kuin luokat tai kansanosat. Bjurströmin, Fornäsän ja Ganetzin (2000, 12) mukaan yksilön valinnanvapaus kasvaa individualisoitumisen myötä, mutta samalla hän menettää kollektiivisuuden luoman turvallisuuden. Yksilöllisyyden tuoma epävarmuus ja levottomuus voivat olla yhteydessä esimerkiksi vaihtoehtoliikkeiden tai jopa ääriliikkeiden syntyyn. Toisaalta valinnan vapaus ei välttämättä luo suoranaista tarvetta yksilöllisempiin tapoihin elää. Kuluttajatyylisestä osallistumisesta ja individualismista voidaan ajatella toisinkin: markkinoiden näkökulmasta kuluttajat ovat kuitenkin ryhmiä ja joukkoja. Saatammekin elää kuluttajatyylisessä massayhteiskunnassamme individualistisuuden illuusiassa. Kyse lienee tässäkin määrittelystä: missä vedetään raja individualistisuuden ja kollektiivisuuden väliin?

2.2 Postmodernisaatio äänestäjien näkökulmasta

Postmodernisaatiokehitys vaikuttaa myös äänestäjien tasolla. Äänestäjät voivat elää murroskautta suhteessaan esimerkiksi puolueisiin, kansalaisuuteen ja mediaan poliittisen informaation välittäjänä. Ovatko nämä muuttuneet suhteessa yksilöön ja miten mahdollinen muutos näkyy yksilöiden toiminnassa?

Kuten luvussa 2.1 mainittiin, puolueiden asema luokkien edustajana on yhteiskunnan kehittyessä muuttunut. Puolueet pyrkivät houkuttelemaan koko heterogeenistä äänestäjäkuntaa ja siten niillä on vaikeuksia pitää perinteistä äänestäjäjoukkoaan. Puolueet voivat jossain määrin samankaltaistua ainakin poliittisen päätöksen tasolla. Lisäksi Pekosen (1991a, 80–82) mukaan puolueet ovat vaarassa samankaltaistua siksi, että ne ovat perustelleet joitain tekemiään päätöksiä epäpoliittisella välttämättömyysretoriikalla. Valtioneuvoston edustajat ovat joskus tuoneet esille, että poliittisiin päätöksiin ovat vaikuttaneet niin sanotut talouden välttämättömyydet (markkinavoimat). Lisäksi osa Suomea koskevista talouspoliittisista päätöksistä on siirtynyt Euroopan Unionin ja Euroopan keskuspankin päätettäväksi, jolloin vastuuta voidaan puheissa siirtää pois kansalliselta päätöksenteolta. Välttämättömyyspuhe ei ole kohdennettu millekään erityisluokalle tai ryhmälle, joten kansalaiselle lienee yhden- tekevää, mikä puolue välttämättömyyden panee täytäntöön. On kuitenkin epäselvää, kuinka usein ja missä määrin suoranaista välttämättömyyspuhetta ilmenee.

Taloudelliset tekijät ovat tulleet yhä merkittävimiksi osatekijöiksi poliittisessa päätöksenteossa (ks. esim. Blumler & Kavanagh 1999, 210) ja markkinatalous on vallannut alaa poliittiselta päätöksenteolta. Toisaalta voidaan ajatella, että poliittinen päätöksenteko on antanut valtaansa markkinataloudelle: taloudellinen välttämättömyysretoriikka voi olla eräänlaista puolustelua ja vastuun kiertämistä. On kyseenalaista, missä määrin poliittista pelivaraa on päätöksissä koskaan ollutkaan. Nyt on vain omaksuttu talouden välttämättömyysretorinen puhe tai siirretään osin mediankin avustuksella huomio pois vastuukysymyksistä esimerkiksi yksinkertaistuksilla ja henkilöimisillä. Varjopuoli markkinatalouden kehityksessä on siis se, ettei talouspolitiikasta oteta demokraattista vastuuta eivätkä ihmiset

voi siten vaikuttaa itseään koskevaan talouspolitiikkaan perinteisin demokratian keinoin (Kantola & Härkönen 1999, 288).

Äänestäjien näkökulmasta voitaneen sanoa, että joka tapauksessa välttämättömyysretoriikka voi vähentää uskoa puolueiden ideologiaan ja ylipäättään poliitikkoihin. Jos kansalaiset eivät useimmissa asiakysymyksissä välttämättömyysretoriikasta tai puolueiden muusta samankaltaistumisesta johtuen erota puolueiden tai eri puolueiden ehdokkaiden näkemyksiä toisistaan, lienee kansalaiselle samantekevää, mitä puoluetta hän kannattaa. On oletettavaa, että vaaleissa äänestäminen ei enää niinkään perustu perinteiseen puolueideologiaan, vaan äänestämispäätös syntyy yhä useammin muilla perusteilla. Äänestäjien puoluesidonnaisuus heikkenee ja he vaihtavat herkemmin kannattamaansa puoluetta. (Puoluesidonnaisuudesta lisää luvussa 2.3.) Toisaalta postmodernisaation seuraukset eivät ole välttämättä niin selviä kuin edellä annetaan ymmärtää. Vaikka traditionaaliset käsitykset eivät enää siirry sukupolvelta toiselle samassa määrin kuin ennen, esimerkiksi perheessä omaksuttuja perinteitä saatetaan vielä kunnioittaa puoluevalinnoissa.

Jos puoluerajat kansalaisten silmissä madaltuvat, saattaa mediassa välittyvä kuva poliitikoista ja puolueista nousta tärkeäksi poliittisen mielipiteen muokkaajaksi. Moring ja Himmelstein (1993, 86) ovat tutkimuksessaan tulleet siihen johtopäätökseen, että vaaleista toiseen äänestyskäyttäytymistä muuttavat henkilöt tukeutuvat mielipiteenmuodostuksessaan tiedotusvälineiden informaatioon. Heidän mukaansa ”viestinnällistymisellä on erityisen hyvä kasvualusta nimenomaan äänestyskäyttäytymistään muuttavien keskuudessa.” Eräs olennaisin viestinnällistymisen piirre on se, että mediaa ei nähdä enää vain viestinnän välittäjänä, vaan sen on katsottu vaikuttavan politiikkaan ja tulevan osaksi poliittista toimintaa (ks. esim. Asp & Esaiasson 1996; Mazzoleni & Schulz 1999; Moring & Himmelstein 1993, 18–19). Mazzolenin ja Schulzin (1999) mukaan poliittiset instituutiot pitävät silti kontrollissaan poliittista toimintaa ja politiikan prosessia.

Dalton (1996, 21) väittää, että edistyneissä teollistuneissa yhteiskunnissa kansalaisten poliittinen tieto ja taito ovat kehittyneet (vrt. Frazer 2000). Daltonin mukaan kehitystä on edistänyt koulutus ja se, että poliittisen tiedon saamiseen liittyvät kustannukset ovat pie-

enneet eritoten television yleistymisen myötä. Tämän kognitiivisen kehityksen vuoksi yhä suurempi joukko kansalaisista on poliittisesti itsenäisesti toimivia (self-mobilized citizens). Tällä kasvavalla kansalaisten joukolla on näin ollen resursseja perustaa itsenäiset poliittiset päätöksensä omiin asiapohdintoihinsa (Dalton 1996, 235). Monet muut tekijät, kuten perinteet, muiden ihmisten vaikutus ja media, saattavat silti vaikuttaa valintaan. Mazzolenin ja Schulzin (1999, 254) mukaan sekä nämä itsenäiset kansalaiset että ne, joita politiikka ei kiinnosta, nojaavat puolueideologioiden sijasta erityisesti mediasta saamaansa informaatioon muodostaessaan poliittista suuntaustaan ja näkemystään. Toisaalta mediaa on kritisoitu siitä, että se on eritoten Yhdysvalloissa mm. viihteellistymisen ja kaupallistumisen vuoksi vähentänyt olennaista keskustelua politiikan ”ideoista, asioista, ideoista ja ihmisten tärkeistä kiinnostuksen kohteista”. Äänestäjiä kohdellaan pikemminkin passiivisina kuluttajina kuin kansalaisina. (ibid., 248.)

Ei ole yksin tiedotusvälineiden syy, että suuri osa kansalaisista on mieltynyt enemmän viihteeseen kuin ohjelmiin tai kirjoituksiin, jotka herättävät keskustelua politiikasta. Katselijoiden, kuulijoiden ja lukijoiden näkemyksiä ja mieltymyksiä pyritään seuraamaan mediassa jo senkin vuoksi, että kilpailu eri tiedotusvälineiden kesken on kireää. Vaikka suomalaisenkin medioitu (erityisesti televisioitu) poliittinen viestintä viihteellistyy, media voi esimerkiksi muodostaa agenda, päiväjärjestystä kansalaisten keskusteluille heitä koskettavista politiikan aiheista ja siten vaikuttaa mielipiteiden ja näkemysten muotoutumiseen (ks. lukua 4.3, jossa agenda setting -teoriaa käsitellään tarkemmin). Viimevuosina on esitetty ajatusta journalismin kehittämisestä yhä enemmän ”kansalaisjournalismiksi” (ks. esim. Rosen, Merritt & Austin 1997), jossa median tulisi edistää demokratiaa luomalla kansalaisille mahdollisuuksia siirtyä vastaanottajamaisesta roolistaan aktiivisemmiksi median muuttuessa taustavaikuttajaksi. Viestinnällistyvässä yhteiskunnassa kansalaisten medialukutaito nouseekin olennaiseksi. On tähdellistä osata erottaa itsensä kannalta olennaiset uutisaiheet ja viestit sekä kyettävä suhteuttamaan eri uutisia toisiinsa.

Olennaista postmodernisaatiokehityksessä on myös se, että suhteet teollisella aikakaudella vallinneisiin instituutionomaisiin järjestelmiin ja käsitteisiin tulevat häilyvämmäksi. Suhteet esimerkiksi puolueisiin ja kansalaisuuteen voivat muuttua. Suhdetta puolueisiin voi-

daan tarkastella politiikan henkilöitymisen valossa. Pekosen (1995) mukaan Suomessa on eletty vahvasti puoluepoliittisessa kulttuurissa, mutta nyt ihmiset haluavat yhä enemmän etäännyttää itseänsä vallitsevasta poliittisesta kulttuurista ja eritoten poliittisista puolueista henkilöiden avulla. Äänestäjät valitsevat puolueen sijasta persoonan, jolla on asiantunteva ja miellyttävä imago. Toisaalta henkilöityminen voi johtua siitäkin, että asiaorientoituneet äänestäjät haluavat edistää yksittäisen asian etenemistä ja äänestävät sen vuoksi tiettyä asiaa ajavaa ehdokasta.

2.3 Äänestäjien kiinnostus politiikkaan ja suhde poliitikkoihin

Henkilön kiinnostus politiikkaan vaikuttaa politiikasta keskustelun vilkkauteen (Bennett ym. 2000, 110; Kim, Wyatt & Katz 1999, 372–373) ja laatuun. On oletettavaa, että politiikasta kiinnostuneiden keskustelu politiikasta on vilkkaampaa ja tyyliään toisenlaista kuin niiden, joita politiikka ei kiinnosta. Tässä luvussa tarkastellaan toisaalta äänestäjien kiinnostusta (puolue)politiikkaan, poliitikkoihin ja äänestämiseen ja toisaalta äänestäjien kiinnostusta politiikkaan sanan laajassa merkityksessä (ks. politiikka-käsitteen määrittelystä luvusta 1).

Pekosen mukaan (1997, 15) yksi keskeisimmistä poliittisen tyytymättömyyden mittareista on puoluevastainen mielipide, jonka määrittely ei tosin ole helppoa. Länsi-Euroopan demokratioista tekemänsä vertailututkimukseen nojaten Poguntke (1994, Pekosen 1997, 16 mukaan) tiivistää, että puoluevastaiset merkit ovat voimistuneet 1980-luvulta lähtien. Selvimmin puoluevastaisuus näkyy ihmisten lisääntyneenä haluttomuutena liittyä puolueisiin ja puoluevastaisten ryhmittymien kannatuksen lisääntymisenä.

Erityisesti postmodernisaatiopiirteet (esim. luokkayhteiskunnan fragmentoituminen) voivat vaikuttaa siihen, miten kiinnostuneita äänestäjät ovat puoluepolitiikasta. Vaikka Suomessa joitakin pienempiä puolueita tai liikkeitä on luonnehdittu ”protestipuolueiksi” ja esimerkiksi yksittäiset poliitikot ovat kritisoineet puolueita, kannatusta saaneita puoluevastaisia puolueita ei ole Suomessa ilmennyt. Sen sijaan Niemisen (1998, 276) mukaan Suomessakin

on tapahtumakohtaisesti muodostunut populistisia protestiliikkeitä. Kun kansalaiset kokevat, etteivät he saa ääntään kuuluville julkisuudessa ja että media suojelee esimerkiksi poliittisten päätösten motiiveja, voi politiikan vastaisuus kasvaa. Tällaisesta protestihenkisestä ilmapiiristä oli viitteitä esimerkiksi EU-ratkaisun yhteydessä. Valtamedian yksipuoleinen diskurssi käynnisti Kivikurun (1996, 174) mukaan ”vastapyörteitä”. Kolhuja ei niinkään aiheutunut EU-kysymykselle, vaan koko poliittiselle järjestelmälle.

Puolueisiin kiinnittyminen on ollut Suomessa pitkään verraten vakaata, mutta varsinkin 90-luvulta alkaen jäsenyys suurimmissa puolueissa on vähentynyt (Sundberg 1996, 88–89) ja vaaleissa äänestäjien puoluesidonnaisuus on heikennyt (Pekonen 1997, 17). Myös kansalaisten suhdetta poliitikkoihin, eritoten kansanedustajiin, on luonnehdittu julkisessa keskustelussa melko negatiiviseksi. Tyytymättömyys on kuitenkin ilmennyt enemmän passiivisuutena kuin mobilisoituneena puoluevastaisiksi liikkeiksi. Poliitiikan ja viestinnän kentällä tapahtuvien muutosten väitetään johtavan pahimmillaan siihen, ettei puoluepoliittisista asiakysymyksistä ei olla enää kovinkaan kiinnostuneita, vaan kiinnostusta on pikemminkin viihteellisiin ja populistisiin politiikan piirteisiin (Blumler & Gurevitch 1996, 129–130). Eräs syy voi olla se, että useat eivät koe politiikan olevan lähellä omaa henkilökohtaista elämäänsä – politiikan ei nähdä ulottuvan lähelle kansaa.

Politiikan kritiikkiä, politiikasta irtaantumista ja uudenlaisten poliittisten kiinnittymisten mahdollisuuksia käsittelevässä hankkeessa Pekonen (1997, 21–26) haastatteli muiden muassa ”urbaanin betonilähiön” asukkaita. Kyseiselle miljöölle on tyypillistä esimerkiksi keskimääräistä suurempi työttömyys ja keskimääräistä vähäisempi poliittinen aktiivisuus. Haastatteluissa ilmeni, ettei politiikkaa nähdä yhteisten asioiden hoitamisena, vaan esimerkiksi omien etujen ajamisena. Tai sitten politiikan nähdään elävän kokonaan omaa elämäänsä.

Kiinnostuksen väheneminen puoluepolitiikkaa ja sitä edustavia poliitikkoja kohtaan näkyy selvästi äänestysvilkkauksessa. Suomessa äänestäminen eduskuntavaaleissa on vähentynyt tasaisesti 60-luvun lopusta lähtien. Jyrkimmin äänestysvilkkauus on laskenut 80-luvun alusta lähtien (ks. taulukko 1). Kun esimerkiksi vuonna 1983 äänestysprosentti oli 81, vuonna

1999 se oli enää 68,3 (Tilastokeskus 2000). Presidentinvaaleissa suomalaiset äänestävät vilkkaimmin, vaikka näissäkin vaaleissa äänestysvilkkaus on vähennyt. Esimerkiksi vuoden 2000 presidentinvaalien ensimmäisellä kierroksella äänestysvilkkaus oli 5,3 prosenttia alhaisempi kuin vuoden 1994 vaalien ensimmäisellä kierroksella. Toisella kierroksella äänestysprosentti oli vuoden 2000 vaaleissa 2,1 prosenttia alhaisempi kuin vuoden 1994 vaaleissa. Laskeneiden äänestysprosenttien perusteella voi väittää, että kansalaisten sitoutuminen ja kiinnostus *puolueisiin* ja *puoluepolitiikkaan* on Suomessakin vähennyt.

TAULUKKO 1. Äänestysaktiivisuus eduskuntavaaleissa 1945–1999 (%). Lähde: Tilastokeskus.

Vuosi	Yhteensä
1945	74,9
1948	78,2
1951	74,6
1954	79,9
1958	75,0
1962	85,1
1966	84,9
1970	82,2
1972	81,4
1975 ¹⁾	79,7
1979 ¹⁾	81,2
1983 ¹⁾	81,0
1987 ¹⁾	76,4
1991 ¹⁾	72,1
1995 ¹⁾	71,9
1999 ¹⁾	68,3
¹⁾ Pois lukien ulkomailla asuvat Suomen kansalaiset	

Äänestyspassiivisuutta ilmenee eritoten isoissa asutuskeskuksissa ja nuorten sekä syrjäytyneiden keskuudessa (Martikainen & Yrjönen 1991, 113–114). Äänestyspassiivisuus johtu-

nee monista seikoista. Syyt äänestämättömyyteen tai siihen, ettei puoluepolitiikka ylipääntään kiinnosta, voivat olla sekä persoonasta johtuvia (esim. politiikka ei kiinnosta yksilöä) että ympäristöstä johtuvia (esim. ystäväpiirissä politiikkaa ei pidetä tärkeänä). Pohdin seuraavaksi erilaisia syitä äänestämättömyyteen ja sitä, onko kiinnostus *politiikkaan sen laajassa merkityksessä* vähentynyt.

Erityisesti nuoret eivät koe voivansa vaikuttaa äänestämällä. Tosin useimmissa länsimaissa nuoret ovat vaikeimmin mobilisoitava ryhmä (Jääsaari & Martikainen 1991, 168). Nuorten äänestysprosenttien alhaisuus ei siten liene kovin tavatonta, vaan pikemminkin se, että nuorten keskuudessa äänestysinnostus laskee. On esitetty arvio, jonka mukaan nuorten 18–30-vuotiaiden äänestämättömyys on yleistynyt muuta väestöä nopeammin 1970-luvulta alkaen. Vuoden 1999 eduskuntavaaleissa nuoren äänestysprosentin arvioitiin olevan 56. (Nurmela 1999.) Äänestysvilkkauden väheneminen erityisesti nuorten keskuudessa lienee merkki siitä, etteivät nuoret ole enää yhtä sitoutuneita puoluepolitiikkaan kuin aiemmin. Jääsaari ja Martikainen (1991, 167) tosin väittävät, että enemmistö nuorista aikuisista ei ole poliittisesti aktiivista juuri millään mittarilla mitattuna. Mielestäni tämä väite pitää sisällään suppean käsityksen siitä, mitä politiikka ja poliittinen aktiivisuus on. Nuoret voivat olla poliittisesti aktiivisia muuallakin kuin puoluepolitiikassa ja aktiivisuus voi pitää sisällään esimerkiksi sen, että nuori pohtii politiikkaan liittyviä kysymyksiä tai keskustelelee politiikasta. Eri asia on, nimeääkö nuori itse keskustelunaiheensa poliittisiksi ja miten ja millä mittareilla ylipääntään voi päästä tutkimaan moninaista poliittista aktiivisuutta.

Äänestämättömyyttä voi lähestyä myös tarkastelemalla saman asian kääntöpuolta: yhteiskunnallista sitoutumista ja sen merkitystä äänestämättömyydelle. Heikkisen (1999) mukaan työn ja koulutuksen lisäksi sosiaaliset verkostot voivat vaikuttaa siihen, miten yhteiskuntaan integroidutaan. Vaikka verkostoa muodostavat sosiaaliset suhteet eivät ole kokonaan kadonneet nuorten elämästä, sosiaaliset sidokset ovat heikentyneet viime vuosina. Syitä sidoksien heikentymiseen voidaan hakea yksilöllistymisen lisääntymisestä sekä luokka-, alue- ja perhesidonaisuuden väljentyemisestä (ks. Furlong & Cartmel 1997). Syy nuorten äänestämättömyyteen juontaa osin juurensa yhteiskunnallisesta muutoksesta, jossa poliittinen päätöksenteko on etäännyttänyt kansalaisista. Siten nuortenkin kiinnittyminen puolueisiin,

järjestöihin ja poliittiseen järjestelmään on heikentynyt. (Borg 1996a, 16–19; Nurmela 1999, 3.)

Miksi vaaleissa kuitenkin äänestetään? Vaikka kansalaiset ovat tunteneet antipatiaa puolueita kohtaan, tutkimusten mukaan he ovat äänestäneet muista kuin puolueisiin liittyvistä lojaaliussyistä: äänestäminen on nähty velvollisuutena tai sitä on pidetty tapana (Borg 1995; Jääsaari & Martikainen 1991, 168; Nurmela 1999). Siksi äänestämättä jättäminen voidaan tulkita harkituksi teoksi: kansalaisvelvollisuutta lyödään laimin tietoisesti (Nurmela 1999, 3). Monet saattavat äänestää henkilöä, jolla on sopiva imago (ks. esim. Koenkytö 1998, Moring & Himmelstein 1996). Tuolloin ehdokkaan puoluetustan merkitys jää toissijaiseksi. Poliitiikan henkilöityminen on yksi keskeisistä trendeistä suomalaisessa puoluepolitiikassa.

Koska antipatia politiikkaa ja valtion hallintoa kohtaan on tullut niin näkyväksi, esimerkiksi Englannin ja USA:n kouluissa on ryhdytty järjestämään politiikan ja demokratian asioita käsittelevää kansalaisuuskasvatusta (citizenship education). Sen avulla pyritään mm. edistämään koululaisten ymmärrystä demokraattiseen osallistumiseen, demokratian toimintaan ja kansalaisen oikeuksiin ja velvollisuuksiin. Kansalaisuuskasvatusta on kuitenkin kritisoitu sen hataruudesta: kansalaisuuskasvatus on laaja käsite ja sen nimissä voidaan pyrkiä mitä erilaisimpiin tavoitteisiin. (Frazer 2000.) On myös kyseenalaista, lisääntykö kiinnostus politiikkaan pelkän informatiivisen kasvatuksen avulla. Antipatia juontaa oletettavasti syvemmältä yhteiskuntarakenteen ja puolueiden muutoksesta sekä ylipäättään postmodernisaation mukanaan tuomista arvomuutoksesta, jossa esimerkiksi yksilöllisyys ja kuluttajuus korostuvat.

Kansalaisten vähennyt kiinnostus puoluepolitiikkaa kohtaan ja negatiivinen vaalikampanjointi ovat Mulganin (1994, 9) mukaan eräitä nykyisissä demokratioissa ilmeneviä epäterveitä piirteitä. Poliitikkojen huonontunut maine voi olla yksi syy siihen, että vaaleissa äänestämistä ei pidetä enää niin tärkeänä kuin pari vuosikymmentä sitten. Suomessa on käyty mediakeskustelua erityisesti kansanedustajien maineesta, ja kansanedustajat itsekin ovat huolissaan yleisimagostaan ja ammattikuntansa maineesta (ks. Tainio 1998). Vaalikam-

panjoiden negatiivisuutta taas on yhdysvaltalaisissa tutkimuksissa pidetty osasyynä vähäiselle äänestämiseen ja ylipäätään lisätä kyynisyyttä puoluepolitiikkaa kohtaan (ks. esim. Ansolabehere, Iyengar & Simon 1999; Ansolabehere, Iyengar, Simon & Valentino 1994; Schenck-Hamlin, Procter & Rumsey 2000). Joidenkin tutkimusten mukaan negatiivisen vaalikampanjoinnin tuottama negatiivinen julkinen mieliala (public mood) voi puolestaan jopa lisätä äänestämistä (ks. Leshner & Thorson 2000). Suomessa negatiivista vaalikampanjointia on ilmennyt vain vähän. Eritoten vuoden 2000 presidentinvaalikampanjoinnissa konfrontatiivisuutta välillä suorastaan välteltiin ja negatiivista kampanjointia ei juuri esiintynyt (ks. luku 5.1).

Kansalaisten luottamus median välittämään informaatioon on nähty yhtenä syynä siihen, ettei politiikasta olla kiinnostuneita (ks. Nieminen 1998, 276). Median on katsottu lietsovan käsitystä siitä, että äänestäjien luottamus ja kiinnostus poliitikkoihin on kadonnut (Blumler & Gurevitch 1996, 130). Medialla onkin tärkeä rooli äänestäjien poliittisen identiteetin muovaamisessa, koska poliittiseen toimintaan kiinnittymistä ja poliittista identiteettiä vahvistavat säännölliset kokoontumiset ja laajat kansalaiskokoukset puolueiden piirissä ovat harvinaisia. Äänestäjien ja poliitikkojen suhde muotoutuukin pääasiassa median kautta. Median rooli on siis tässä suhteessa korostunut. Median on nähty kuitenkin passivoivan ihmisiä, sillä sen on väitetty syrjäyttävän läheisiä interpersonaalaisia viestintäsuhteita, mikä johtaa yhteiskunnasta vieraantumiseen (ks. Putnam 1995). Toisaalta media voi myös herättää kiinnostusta politiikkaan esimerkiksi televisiossa esiintyvien henkilöiden avulla. Vaikka median luomat suhteet poliitikkojen ja kansalaisten välille voivat toisille olla olemattomia tai löyhiä, toiset saattavat tehdä mediassa esiintyvistä poliitikoista tarkkoja päätelmiä ja muodostaa esiintyviin poliitikkoihin eritasoisia yksipuolisia, kuviteltuja suhteita (Kemiläinen 1998; parasosiaalisesta suhteesta ks. esim. Isotalus 1994). Media siis niin erottaa kuin yhdistää poliitikkoja ja kansalaisia.

Äänestysaktiivisuuden vähetessä myös puolueuskollisuus on heikennyt. Puolueiden uskollinen kannattajakunta on Sänkiahon (1988, 156) mukaan passivoitunut siitä syystä, että puolueet ovat byrokratisoituneet ja markkinavoimat ovat vallanneet poliittista käytäntöä. Syy puoluesidonnaisuuden heikkenemiseen voi toisaalta olla sekin, että kansalaiset eivät

enää koe puolueiden olevan käytännössä kovinkaan erilaisia. Julkisessa keskustelussa etääntymistä puolueista ja poliitikoista perustellaan silläkin, että poliitikot ovat yhtä massaa käyttäessään vaikeaselkoista kieltä tai muuten perustellessaan päätöksiä samankaltaisesti. Välttämättömyysretoriikka voi siis osaltaan vaikuttaa siihen, että poliitikkojen ja kansalaisten suhteet etääntyvät.

Puolueuskollisuus on saattanut heiketä siitäkkin syystä, että puolueiden julkisuudessa esille tuomiin, laaja-alaisiin ideologioihin ei kenties kyetä samaistumaan. Laajoja kansalaisjoukkoja tavoittelevat puolueohjelmat ja ideologiat voivat tuntua yksilöstä ylimalkaisilta ja kaukaisilta. Lisäksi monet eivät tiedä tai piittaa puolueiden ideologioista. Äänestyspäätöstä tehdessään äänestäjä voi nähdä hänelle tärkeät yksittäiset asiat puolueiden tarjoamia ideologiakokonaisuuksia merkittävämmäksi. Henkilökohtaiset ideologiat ovat mahdollisesti tulleet yksilöllisyyttä korostavassa yhteiskunnassa merkittävämmäksi kuin puolueiden yhteisölliset ideologiat.

Vaikka puoluetta vaihtavia henkilöitä on nykyään aiempaa enemmän, enemmistö suomalaisista lienee puolueellensa uskollisia tai tiettyä puoluetta äänestetään esimerkiksi perinteiden velvoittamana tai paremman vaihtoehdon puuttuessa. Toisaalta on niitä, joiden mielestä mikään puolue ei ole äänestämisen arvoinen. Epäpoliittinen, jopa antipoliittinen ilmapiiri on havaittavissa, ja poliittiset mielipiteet vaikuttavat aiempaa moninaisimmilta kuin aiemmin (ks. Pekonen 1997, 14–15; Mancini & Swanson 1996, 9–11). Tosin puolueiden lisäksi muillekin traditionaalisille instituutioille kuten ydinperheelle ja sosiaalisille luokittelulle löydetään uudenlaisia muotoja.

Vaaleissa äänestäminen on kuitenkin heikko suomalaisten poliittisen kiinnostuksen mittari, koska ensinnäkin äänestysvilkkkaus on ollut laskusuunnassa useissa vakiintuneissa vapaissa demokratioissa. (Kantola & Härkönen 1999, 274–275; Mazzoleni & Schulz 1999, 253). Toiseksi äänestysprosentit eivät kerro mitään äänestäjien kiinnostuksen laadusta. Motiivit äänestämiseen tai äänestämättä jättämiseen voivat olla monenlaiset. Poliitikosta saatetaan olla kiinnostuneita esimerkiksi paikallisella tasolla, mutta ei kansallisella tai kansainvälisellä tasolla. Eri ihmiset reagoivat eri tavalla esimerkiksi poliitikkojen huonoon maineeseen

tai eduskunnassa tehtyihin päätöksiin: toiset saattavat protestoida ja jättää siksi äänestämättä – toiset taas äänestävät nimenomaan muuttaakseen tilannetta.

Kolmanneksi on syytä pohtia, millaista politiikkaa tai demokraattista toimintaa äänestäminen oikein on. Saattaa olla, että äänestäminen on vain tapa mitata vallan legitimitettä, jolloin äänestäminen voidaan parhaimmillaan nähdä eräänlaisena aktiivisena tottelemisena. Äänestäjät ilmaisevat äänestämislänsä hyväksyvänsä nykyisen järjestelmän toiminnan, kun taas protestit eivät edustuksellisessa demokratiassa välttämättä kanavoidu äänestämisen eikä edes äänestämättä jättämisen kautta. Pekosen (1991b, 129) mukaan vaaleissa mitataan pikemminkin puolueiden kannatusta kuin kansalaisten tahtoa. Äänestäminen ei siten ole kovinkaan pätevä demokratian mittari. Kiinnostavaa on kuitenkin se, missä määrin systeemi (edustuksellinen demokratia) sallii sen, että sen osat eivät ole responsiivisia. Jos äänestysvilkkaus vaaleissa laskee alle 50 prosenttia, voidaanko järjestelmää pitää legitimiinä?

Neljänneksi politiikka ei myöskään ole pelkkää puoluepolitiikkaa, vaan kansalaiset muodostavat näkemyksiään yhteiskunnallisista asioista ja toimivat yhteiskunnallisesti aktiivisesti ilman puolueitakin. Jos pohditaan kiinnostusta politiikkaan osallistumisen tasolla, voidaan sanoa, että äänestäminen ei lopulta vaadi kovinkaan suuria ponnisteluja ja aktiivisuutta verrattuna esimerkiksi paikallistoimintaan (Dalton 1996, 41). Poliittiset kiinnostuksenaiheet ylipäättään saattavat löytyä muualta kuin puoluepolitiikasta. Jos äänestäjät näkevät, että perinteiset puolueet eivät tarjoa heille mahdollisuuksia vaikuttamiseen ja että puolueet eivät edusta heidän asioitaan yhteiskunnassa, voidaan omaa ajattelua ja siihen pohjautuvaa johtopäätösten tekemistä pitää perin terveenä äänestäjäkäyttäytymisenä. Berglez (1999) epäilee, mitä hyötyä demokratialle olisikaan siitä, että ihmiset saataisiin pakotettua äänestämään ilman omakohtaista tahtoa.

Lisäksi on oletettavaa, että monia poliittisiakin asioita, joista ollaan kiinnostuneita, ei haluta leimata politiikaksi. Poliitiikka on monille epämuodikas asia, peräti kirosana. Esimerkiksi nuoret saattavat puhua eläinten puolesta, mutteivät koe sitä poliittiseksi toiminnaksi. Poliittinen osallistuminen voi olla monenlaista, minkä vuoksi onkin vaikea määritellä, missä poliittinen osallistuminen alkaa ja missä se loppuu (Miller, Wilford ja Donoghue 1999, 271).

Ihmisten käsitykset politiikasta ja siten kiinnostus politiikkaan ovat erilaisia – kyse on siis politiikan määrittelystä.

Mazzolenin ja Schulzin mukaan (1999, 253) koulutus lisää poliittista sofistikoituneisuutta, ymmärrystä, mikä johtaa muiden muassa siihen, että yhteiskunnallisia asioita otetaan enemmän huomioon ja poliittinen osallistuminen lisääntyy. Nähdäkseni koulutus voi vaikuttaa siihen, miten henkilö prosessoi ja ymmärtää poliittisia asioita, mutta koulutus ei suoranaisesti takaa kiinnostuksen lisääntymistä. Kiinnostuneisuus asioihin lienee monista seikoista (esim. persoona, ympäristö, elämäntilanne) johtuvaa, joten tiedon ja kognitiivisten taitojen lisääntyminen ei yksin johda siihen, että jostain asiasta kiinnostutaan aiempaa enemmän.

Mulganin mukaan kansalaisten poliittisen tietouden määrää ei pitäisi aliarvioida eikä pitää tuudittautua siihen uskoon, että kansalaisten kiinnostus politiikkaan häviää (1992, 5). On kansalaisia, joita politiikka – varsinkaan perinteinen puoluepolitiikka – ei vaan kiinnosta. Lisäksi on kansalaisia, joiden kiinnostus modernisoituvassa yhteiskunnassa kohdistuu muuallekin kuin puoluepolitiikkaan ja muuhun kuin perinteisen edustuksellisen demokratian ilmentymiin.

Vaalit ovat osa edustuksellista demokratiaa ja edustavat perinteistä käsitystä siitä, mitä politiikka on. Poliitikasta keskustelu voi tukea edustuksellista demokratiaa, mutta sen lisäksi keskustelu voi kiinnittää ihmisiä myös muunlaiseen poliittiseen toimintaan tai toimia itsessään jopa protestina perinteiselle edustukselliselle demokratialle. Vaaleja ei kenties edes mielletä ensisijassa politiikaksi, vaan pikemminkin ne ovat rinnastettavissa urheilukilpailuihin, jossa äänestäjät ovat politiikan penkkiurheilijoita (Suhonen 2000, 86). Vaalit saattavat olla joillekin viihde- tai mediatapahtuma (Morley 1990, 126–128), joka rikkoo mediassa välittyvän tavallisen politiikan arjen. Tuolloin vaaleista keskustelulla ei olekaan välttämättä tekemistä politiikan kanssa, vaan keskustelua käydään esimerkiksi julkisuuden henkilöiden (ehdokkaiden) esiintymisestä ja henkilökohtaisesta elämästä. Missä tuolloin kulkevat politiikan rajat? Onkin mielenkiintoista tarkastella, miten vaaleista keskusteltaessa

perinteinen politiikkakäsitys ja monenlaiset postmodernit politiikan ilmiöt suhteutetaan toisiinsa.

2.4 Keskustelut yksilön ja yhteiskunnan suhteen ilmentäjänä

Eri demokratiakäsityksissä viestinnällä on erilainen roolinsa (ks. demokratiämääritelmistä esim. Berndtson 1996, Burnheim 1985, Dahl 1989, Held 1987), mutta yleensä demokratia-teorioissa viestintää on käsitelty melko vähäisesti. Kuitenkin demokratian oletuksena on, että kansalaiset osallistuvat yhteiskunnan toimintaan – ainakin heillä on oikeus osallistua. Demokratiassa joudutaan sietämään osallistumattomuuttakin. Pekosen (1991b, 131) mukaan vallan kuuluminen kansalaisille ymmärretään enemmän tavoitteeksi kuin jo toteutu-vaksi tilaksi. Osallistumiseen kuuluu kiinteästi viestintä, esimerkiksi siinä muodossa, että kansalaiset keskustelujensa välityksellä muodostavat enemmistön tahtoa ilmaisevaa julkista mielipidettä (Nieminen 1998, 275). Keskusteluita voidaan itsessäänkin pitää demokraattisena työkaluna viestinnällisen, deliberatiivisen demokratian edistäjänä, jos keskustelussa kunnioitetaan demokraattisia periaatteita, kuten tasa-arvoista osallistumista (Räftegård 1998, 206). Tässä työssä demokratia-käsitettä tarkastellaan tiiviisti siltä osin kuin se liittyy keskusteluihin, julkisuuteen ja julkisuutta muodostavaan viestintään.

Nieminen (1998, 275) viittaa keskusteluilla vahvasti mediavälitteiseen keskusteluun. On kuitenkin oletettavaa, että tuodakseen näkemyksensä osaksi julkista mielipidettä yksilö tarvitsee ensin ajatustensa prosessointia, johon olennaisena osana kuuluneen näkemysten testaaminen tai jakaminen keskustelukumppaneiden kanssa. Poliitiikan keskusteluiden yhteiskunnallinen rooli voidaankin laajasti ymmärrettynä nähdä sellaiseksi, että keskustelut yhdistävät henkilökohtaista kokemusmaailmaa ja poliittista elämää. Toisaalta on syytä pohtia, mikä ylipäätään on interpersonaalisen keskustelun sija postmodernisaatiokehityksessä?

Habermas ja Williams korostivat töissään viestinnän ja julkisuuden merkitystä demokratian toimivuudelle (ks. esim. Habermas 1989; Williams 1982). Eri tieteenalojen piirissä tapah-

tuneeseen julkisen ja julkisuuden tarkasteluun on vaikuttanut eritoten Habermasin (ks. esim. 1984, 1989) teoria julkisesta tilasta. Tiivistetysti määritellen Habermasin julkisessa tilassa ihmiset kohtaavat vapaasti (esim. ilman valtion painostusta tai kaupallista intressiä) erilaisissa sosiaalisissa konteksteissa väitelläkseen, vaihtaakseen näkemyksiään ja informaatiota julkisista asioista ja politiikasta. Julkisessa tilassa luodaan siten yleistä mielipidettä. Kun tällainen aktiivinen diskurssi suhteutetaan demokratiakontekstiin, voidaan demokratia määritellä deliberatiiviseksi.

Deliberatiivisuus suomennetaan harkitsevuudeksi, keskustelevuudeksi tai neuvottelevuudeksi. Räftegård (1998) puhuu myös viestinnällisestä demokratiasta. Keskustelu politiikasta on keskeistä deliberatiivisessa demokratiassa. Siinä keskusteluilla usein viitataan julkiseen, mediavälitteiseen keskusteluun, mutta deliberatiivisen demokratian tarkastelussa on huomioitu myös kansalaisten keskinäisellä tasolla tapahtuvia keskusteluita. Deliberatiivisessa demokratiassa viestinnän kannalta olennaisinta on, että kansalaiset osallistuvat julkisten asioiden käsittelyyn vapaiden keskusteluidensa ja vapaaehtoisen osallistumisen kautta (Kim, Wyatt & Katz 1999, 361). Demokraattista deliberatiivisuutta on tutkittu muiden muassa organisoiduissa kansalaiskeskusteluissa (ks. esim. Gastil & Dillard 1999), ja siten niillä on saattanut olla jokin muukin tavoite kuin ”keskustelu keskustelun vuoksi”. Tässä työssä deliberatiivisuutta pyritään puolestaan tarkastelemaan lähinnä ennalta järjestämättömissä keskustelutilanteissa.

Deliberatiivinen demokratia pitää sisällään ajatuksen pluralistisesta julkisuudesta, jossa on useita tasoja. Kansalaisyhteiskunnan taso sosiaalisine verkostoineen on pluralistisen julkisuuden ydin. (Nieminen 1998, 259–298.) Kansalaisyhteiskunnan tason osallistumista poliittisten asioiden päätöksentekoon pidetään tärkeänä: deliberatiivisen demokratian toteuttamisessa voidaan nähdä pyrkimystä ideaaliin demokratiatilaan, jossa demokratia lähtee kansalaisten paikallisesta osallistumisesta. Deliberatiivinen prosessi on jo itsessään arvokas, koska kansalaiset ovat osallistuneet itseään koskevaan päätöksentekoon ”ruohonjuuritasollaan”. Deliberatiivisellä demokratialla voidaan nähdä olevan tämän prosessioikeutuksen lisäksi myös tulokseen perustuva, instrumentaalinen oikeutus, jossa deliberatiivisen demokratian oletetaan tuottavan hyviä tai oikeita päätöksiä (Setälä 2001).

Berglezin (1999, 83) mukaan deliberatiivista demokratiaa ei kuitenkaan tulisi pitää utopistisena tilana, jossa kansalaiset ottaisivat aktiivisesti osaa erilaisiin kollektiivisiin tapaamisiin. Kansalaiset voivat deliberatiivisessa demokratiassa yhtä hyvin olla aktiivisia politiikkaan osallistujia ollessaan vastaanottajana esimerkiksi yksin kotona television ääressä.

Gastilin (2000, 358) mukaan demokratiateoreetikot pitävät deliberaatiota keskeisenä demokraattisessa prosessissa, kun deliberaatio tapahtuu poliitikkojen ja kansanedustajien sekä yleensä julkisessa tilassa. Deliberaation merkittävyyttä kasvokkaistilanteissa puolestaan epäillään. Gastilin mukaan kansalaisten kasvokkaisdeliberaation (face-to-face citizen deliberation) puolustajien olisikin tuotava esiin, miten kansalaisten kasvokkaisdeliberaatio edistää demokratiaa muuta deliberaatiota paremmin. Myös tutkimusten avulla kansalaisten kasvokkaisdeliberaation merkitys olisi todennettava, ennen kuin deliberaatioon esimerkiksi tietokonevälitteisessä viestinnässä panostetaan. (Gastil 2000, 358.)

Nähdäkseni keskustelevan otteen kasvattamista yhteiskunnassa olisi edistettävä, sillä se saattaisi osaltaan edistää kansalaisten yhteiskuntaan kiinnittymistä ja osallistumista politiikan asioiden hoitamiseen. Hyöty ei välttämättä ole mitattavissa aina rahassa, vaan päätösten laadukkuudessa ja kansalaisten sitoutumisessa. Deliberatiivisiin foorumeihin osallistumisen on tutkittu vaikuttavan kansalaisten poliittiseen tietouden kehittymiseen. Lisäksi osallistujat ovat tunteneet vaikutusmahdollisuutensa lisääntyneen ja luottamus poliitikkoihin on lisääntynyt. (Fishkin & Luskin 1999.) Demokratian kehittämistä deliberatiivisempaan suuntaan on Niemisen (1998, 292, 295) mukaan ehdotettu ratkaisuksi tilanteeseen, jossa monet ihmisten arkipäivää koskettavat päätökset ovat osana globalisaatiota siirtyneet kansallisen demokratian ulottumattomiin. Ongelmia ratkotaan suppeissa kansainvälisissä ”eliittipiireissä” (esim. YK, EU, WTO), jolloin päätökset eivät perustu demokraattiseen laajaan julkiseen keskusteluun ja kansalaiset erkanevat politiikan päätöksenteosta.

Yhdysvalloissa eräänlaisista moderneista paikalliskokouksista (town hall meetings) on tullut deliberatiivinen julkinen foorumi, jossa vaihdetaan informaatiota paikallisista asioista ja joissa kansalaisilla on mahdollisuus suoraan vaikuttaa paikallisiin asioihin kokoukseen

osallistuvien päättäjien kautta. Myös Suomessa on Räittilän (2001) mukaan 90-luvun puolivälistä saakka herännyt paikallista kansalaistoimintaa, kuntalaisaktivismia, jossa kuntalaiset ovat pyrkineet saamaan tietoa itsensä ja lähiympäristönsä tapahtumista sekä pyrkineet osallistumaan itseään ja lähiympäristöään koskevaan päätöksentekoon. Kuntalaisaktivismi ilmiönä kertoo Räittilän mukaan suomalaisen demokratian murrosvaiheesta. Perinteisen puoluepoliittisen osallistumisen laskusuhdanne on tuonut mukanaan uudenlaista osallistumista.

Puhelinhaastatteluja (N = 416) käsittävässä yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa pyrittiin selvittämään, millaiset keskusteluverkoston piirteet vaikuttavat edistävästi deliberatiivisiin julkisiin foorumeihin osallistumiseen. Havaittiin, että eritoten heterogeenisistä keskustelukumppaneista koostuvassa, lukumäärältään laajassa verkostossa paikallisista asioista keskustellaan vilkkaasti. Keskustelufoorumien heterogeenisyys tarkoittaa tässä sitä, että foorumin jäsenet ilmaisevat erilaisia ja vastakkaisia mielipiteitä keskusteltavista aiheista. Keskustelu vaikuttaa esimerkiksi keskustelijan käsitysten muodostumiseen paikallisista asioista. Keskusteluverkostot näin ollen edistävät keskustelijan ei-traditionaalista osallistumista, esimerkiksi osallistumista julkisiin foorumeihin. (McLeod, Scheuffele, Moy, Horowitz, Holbert, Zhang, Zubric & Zubric 1999.) Toisen yhdysvaltalaisen tutkimuksen mukaan deliberatiivinen politiikkaa käsittelevä kasvokkaiskeskustelu, jossa usein esiintyy keskenään konfliktissa olevia näkemyksiä, voi lisätä yksilön poliittista päättelykykyä ja mielipiteen laadukkuutta. Suoritettussa tutkimuksessa kansallisten asioiden keskustelufoorumiin (National Issues Forums) osallistuneet kertoivat tuntemuksistaan kyselylomakkeiden avulla ennen keskustelua ja sen jälkeen. (Gastil & Dillard 1999.)

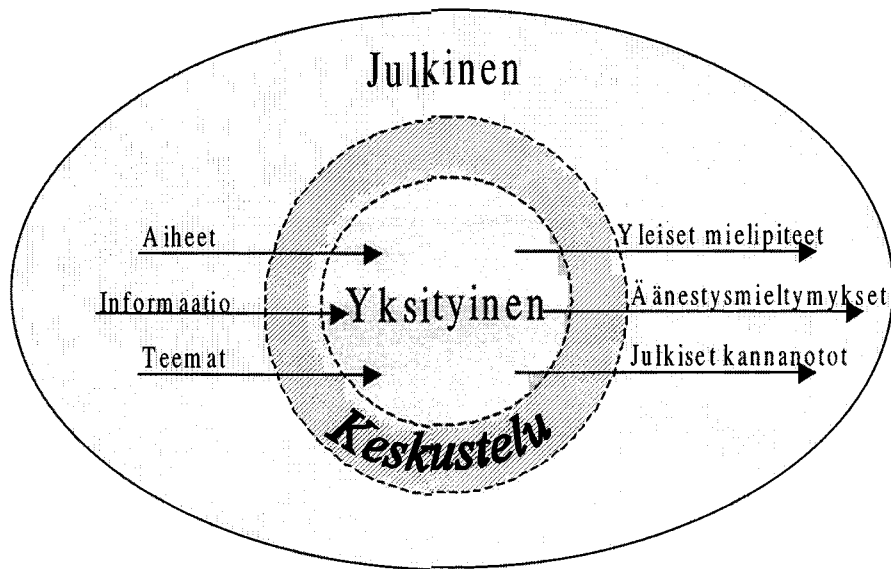
Molemmissa tutkimuksissa nousee keskeiseksi piirteeksi se, että eriävien näkemysten esilletuominen ja näiden näkemysten kriittinen tarkastelu on deliberatiivisen demokratian kannalta hedelmällistä. Kansalaisten käymissä vaalikeskusteluissakin erimielisyydet voivat edistää myös keskustelijoiden omien näkemysten laadukkuutta. Demokratian kannalta voi tosin olla olennaisinta, että nämä näkemykset ovat sidoksissa demokraattisen päätöksenteon laadukkuuteen eivätkä esimerkiksi ulkonäkökysymyksiin. Julkisissa foorumeissa tapahtuvalla kansalaisosallistumisella voi olla myös foorumiin osallistujien elinpiirin kannalta po-

sitiivisiä vaikutuksia. Tämä on todettu taannoin tamperelaisessa projektissa (Heinonen, Mäkinen, Ridell, Martikainen, Halttu & Sirkkunen 2000), jossa kokeiltiin uuden viestintätekniikan ja tietoverkkojen hyödyntämistä paikallisyhteisöjen kansalaisosallistumisessa. Vaikka teknologian käyttö ei ollutkaan aina ongelmaton, pidettiin viestintäteknologian avulla tuotettua julkisuustilaa merkityksellisenä esimerkiksi tiedonsaannin edistäjänä ja vuorovaikutuksen lisääjänä sekä koko kaupunginosan kehittäjänä.

Keskusteluiden merkitys demokratialle voidaan deliberatiivisen demokratian puitteissa nähdä vuorovaikutusprosessina. Vaikka keskusteluita käydään usein yksityisessä tilassa, panokset (inputs), esimerkiksi keskustelunaiheet, saadaan usein julkisesta tilasta (Kim ym. 1999, 362). Mikäli julkinen tila jossain tapauksessa määritellään siten, että se muodostuu median kautta, voidaan keskusteluita tarkastella myös agenda setting -teorian valossa. Tämän teorian mukaan media usein asettaa agendan kansalaisten päivittäisille keskusteluille (Lippman, 1921; aiheesta tarkemmin luvussa 4.3). Toisaalta keskustelut tuottavat myös tuotoksia (outputs), kuten mielipiteitä, julkiseen tilaan ja siten poliittiseen systeemiin (Kim ym. 1999, 362).

Käyttäen Kimin ynnä muiden (1999) terminologiaa kuvaan tätä yksinkertaista vuorovaikutustilannetta kuviossa 1. Siinä keskustelu yhdistää julkista ja yksityistä ja siten kansalaisten näkökulmasta kiinnittää heitä yhteiskuntaansa. Keskustelun voidaan tässä kuviossa nähdä olevan niin yksityistä, vaikkapa kahden henkilön välistä keskustelua kadulla kuin julkiseksi muodostunutta, mediavälitteistä kansalaiskeskustelua.

Postmodernille yhteiskunnalle tyypillisesti sosiaalinen järjestäytyminen tapahtuu joustavissa verkostoissa, joiden aktiivisuus ilmenee jokapäiväisessä elämässä, esimerkiksi keskusteluissa. Julkista ja yksityistä ei näin ollen pyritä eristämään toisistaan, vaan esimerkiksi keittiön pöydän äärellä käydyt keskustelut politiikasta voivat tulla osaksi julkista tilaa, jos keskustelut ja väittelyt politisoivat keskustelijoiden vuorovaikutusta ja heidän suhteitaan. (Yeatman 1994, 114.) Se, mihin raja yksityisen ja julkisen välille tehdään, on lopulta määrittelykysymys. Onko esimerkiksi kotonaan istuvan henkilön käymä internet-keskustelu

KUVIO 1. Keskustelu julkisen ja yksityisen sfäärin yhdistäjänä

yksityistä vai julkista? Toisaalta vaikka yksityiseen ja julkiseen liittyvät määritelmät ovat epäselviä ja muuttuvia, ovat kategorisoinnit merkityksellisiä esimerkiksi pyrittäessä hahmottamaan spatio-temporaalisia, aikaan ja paikkaan liittyviä yksiköitä arkielämässä (Bjurström, Fornäs & Ganetz 2000, 153–154).

Keskusteluilla politiikasta voi olla vaikutusta esimerkiksi siihen, missä määrin äänestäjät kiinnittyvät yhteiskuntaan. Berglezin (1999, 77) mukaan kansalaisten ”viestinnällinen osallistuminen” yhteiskunnassa on modernissa kehitysvaiheessa jäänyt ideaaliksi. Hänen mukaansa osasyynä on se, että instituutioille on muodostunut dominoiva asema yhteiskunnassa, mikä on heikentänyt kansalaisten mahdollisuutta vaikuttaa heitä itseään koskeviin asioihin. Paradoksaalista on, että instituutioiden tulisi olla yhteiskunnassa juuri kansalaisia varten, edistää kansalaisten ”viestinnällistä osallistumista”. Sillä Berglez tarkoittaa ”yleisen mielipiteen muodostusta ja julkisen merkityksen vahvistamista, joka siten ilmaisee kansalaisten aktiivista politiikan muodostamista”. Berglez ei kuitenkaan tarkemmin määrittele,

miten instituutioiden dominoiva asema on syntynyt ja miten se eritoten syövyttää kansalaisten viestinnällistä osallistumista.

Ovatko keskustelut politiikasta siis demokratian sielu, kuten Kim ym. (1999, 362) väittävät? Dalton (1996, 40) argumentoi aktiivisten, keskusteluita käyvien kansalaisten olevan merkittäviä demokratialle:

Democracy should be a celebration of an involved public. Democracy requires an active citizenry because it is through discussion, popular interest, and involvement in politics that societal goals should be defined and carried out in a democracy. Without public involvement in the process, democracy lacks both its legitimacy and its guiding force. (Dalton 1996, 40.)

Daltonin väitteestä ilmenee, että keskusteluiden avulla asetetaan ja saavutetaan yhteisiä, sosiaalisia tavoitteita ja siltä osin luodaan aktiivisten kansalaisten demokratiaa. Monet tutkijat pitävät interpersonaalista poliittista viestintää, johon politiikasta keskustelu lukeutuu, välttämättömänä demokratialle (esim. Barber 1984; Cohen & Arato 1992; Habermas 1984; Dryzek 1990). Wyatt, Katz ja Kim (2000; ks. myös Kim ym. 1999) haastattelivat tutkimuksessaan puhelimitse 1029 aikuista, joille esitettiin kysymyksiä heidän politiikan keskusteluistaan ja eri tiedotusvälineiden seuraamisesta. Tutkimuksessa havaittiin, että politiikasta keskustelulla on merkitystä laadukkaiden poliittisten mielipiteiden kehittymiselle ja politiikkaan osallistumiselle, jotka ovat olennaisia tekijöitä demokratian toteuttamisessa. Mielipiteiden laadukkuudella tarkoitetaan sitä, että henkilö ensinnäkin muodostaa mielipiteen, on tietoinen vaihtoehtoisista mielipiteistä ja osaa argumentoida mielipiteensä monipuolisesti.

Toisaalta jotkut tutkijat väittävät, että kulloisenkin poliittisen viestinnän laatu vaikuttaa siihen, ovatko keskustelut tärkeitä poliittisen osallistumisen ja demokratian kannalta (Schudson, 1997; Parry, Moyser & Day, Bennetin ym. 2000 mukaan). Schudsonin (1997) mukaan poliittisen puheen (keskustelun) täytyy olla tavoitteellista, jotta se on demokratian kannalta olennaista. Viestinnällistä demokratiaa ei pidä tarkastella kriittikittömästi, sillä viestintä sinänsä ei poista ongelmia eikä välttämättä lisää poliittisen päätöksenteon laaduk-

kuutta eri tasoilla. Keskusteluiden avulla tapahtuva hallinnollinen vaikuttaminen voi pahimmillaan johtaa epätasa-arvoon ja manipulaatioon ihanteellisen demokraattisen toiminnan sijasta (ks. Räftegård 1998, 261). Lisäksi niin yksityisessä kuin julkisessakin tilassa voi esiintyä keskustelua, jolla on yhteiskuntaan kiinnittymisen kannalta negatiivinen vaikutus. Nuorten sosiaalisia verkkoja ja syrjäytymistä tutkineen Heikkisen (1999) mukaan sosiaalinen verkosto voi joko kiinnittää yksilöä yhteiskuntaan tai syrjäyttää siitä. Sosiaalisia verkkoja kannattelevien suhteiden muodostumiseen ja ylläpitämiseen tarvitaan viestintää. Poliitikasta keskustelun voi olla sosiaalista suhdetta ja verkkoja muodostavaa relationaalista viestintää. Mikäli politiikasta keskustelu vaikuttaa negatiivisesti esimerkiksi yhteiskuntaan kiinnittymiseen tai kiinnostukseen politiikasta, voidaan keskustelun sisällöllä ajatella olevan merkitystä demokratian ja yhteiskunnallisen integroitumisen kannalta. Demokratian kannalta olennainen kiinnittyminen yhteiskuntaan voi olla myös eri tasoista ja riippua myöskin kustakin poliittisesta ajankohdasta. Searsin ja Valentinon (1997) mukaan lyhytkestoisetkin poliittiset tapahtumat, kuten esimerkiksi vaalit, voivat edistää nuorten poliittista sosiaalistumista. Syy on siinä, että tuolloin niin medioitu poliittinen viestintä kuin interpersonaalinen poliittinen viestintäkin on intensiivistä.

Ylipäätään on syytä pohtia yleisen keskustelun ja interpersonaalisen keskustelun sijaa postmodernisaatiokehityksessä. Eräs postmodernisaatiokehityksen olennaisista piirteistä lienee se, että taloudellinen ajattelu on ottanut (tai sille on annettu) valtaa niin poliittisessa päätöksenteossa kuin yksilöllisissä arvoissa (ks. luku 2.1). Kärjitetysti voisi näin ollen sanoa, että politiikalle ominaisen keskustelun ja väittelyn on korvaamassa markkinalogiikka, jonka tehokkuus perustuu osittain keskustelemattomuudelle. Poliittinen toiminta seurailee markkinoita ja päätökset perustellaan taloudellisella välttämättömyysretoriikalla. Mikäli poliittinen osallistuminen taloudellisuuden valtaamassa poliittisessä toiminnassa on täten yksilöiden osalta kuluttajatyylisiä, jää keskustelun funktioksi suureksi osaksi viihde.

Toisaalta jopa pinnalliset kommentoinnit poliittisista tapahtumista voivat pitää yllä keskustelua politiikasta ja lisätä tai vahvistaa kansalaisten kiinnostusta politiikkaan. Siten keskusteluiden ei tarvitse välttämättä sisältää esimerkiksi vakavia väittelyitä ajankohtaisista puoluepoliittisista aiheista edistääkseen elävää demokratiaa. Keskustelua politiikasta voi-

daan pitää eräänä demokraattisen osallistumisen osana, vaikka keskustelua liian harvoin otetaan sellaisena huomioon (Bennett ym. 2000). Kuluttajuuden näkökulmasta voidaan sanoa, että keskustelevathan kuluttajatkin esimerkiksi eri tuotteiden ja palveluiden laadusta ja hinnasta. Lisäksi olisi pohdittava, missä määrin taloudellinen ajattelu markkinalogiikkoi-
neen sisältää poliittista toimintaa ja sille olennaista keskustelua.

3 POLITIIKASTA KESKUSTELEMISEN OMINAISPIIRTEITÄ

3.1 Kasvokkaiskeskustelut politiikasta: aiempia tutkimuksia

Vaalien läheisyydessä lähes jokainen jollain tapaa keskustelee vaaleihin liittyvistä asioista. Tuolloin tosin niin vaalit kuin keskustelu tulee määritellä laajasti (ks. käsitteiden määrittelystä luvussa 1.2). Vaaleista keskustelu voi olla kaikkea sitä yhteiskunnallisiin asioihin ja politiikkaan viittaavaa ja kenties viittaamatontakin keskustelua, jossa sivutaan vaaleja. Keskustelu voi myös olla kestoaltaan hyvinkin lyhyt vuorovaikutustilanne. Tässä tutkimuksessa kiinnostuksen kohteena ovat lähinnä kasvokkaiskeskustelut, jotka eivät ole olleet ennalta järjestettyjä. Työssä kuitenkin otetaan huomioon myös puhelinkeskusteluita ja sähköpostitse tapahtuvia internet-keskusteluita.

60-luvun vaihteessa ja 90-luvulla suoritettujen kyselytutkimusten mukaan vain muutamat britit ja yhdysvaltalaiset keskustelivat päivittäin julkisista asioista (public affairs), kuten politiikasta. Tyypillisesti yksilöt ajautuvat tuollaisiin keskusteluihin satunnaisesti. (Five Nation Study 1959–1960, Eurobarometer 37 / 1992, The American National Election Study 1994 Bennettin, Flickingerin ja Rhinen 2000, 102 mukaan.) Suomessa tulokset olisivat luultavasti samansuuntaisia, vaikka puhekuulttuurimme ja poliittinen kulttuurimme ovatkin hieman toisenlaiset. Bennettin ja muiden (2000) tutkimuksessa ei kuitenkaan kerrota, millaisina ajankohtina keskusteluvilkkausta koskevat kyselyt on tehty. Olisi olennaista tietää, onko kyselyitä tehty esimerkiksi vaalien läheisyydessä vai onko kyseessä jonkinlainen keskiarvo kyseisten vuosien keskusteluista. Yleisesti ajatellaan, että keskustelu politiikasta vilkastuu vaalien aikaan. Tämä johtunee osittain siitä, että mediassa politiikkaa käsitellään

tavallista enemmän ja on oletettavaa, että monet keskustelut saavat alkunsa median välittämistä viesteistä. Nuorten osallistumista politiikkaan tutkineen Nurmela (1999) mukaan vaalien alla nuorten kiinnostus politiikasta keskustelemiseen lisääntyy. Vaalien läheisyydessä tosin vain niukka enemmistö nuorista keskustelee politiikasta ja heistäkin vain kolmasosa päivittäin. Tavallisena arkena, kun vaaleja ei ole lähitulevaisuudessa tai -menneisyydessä, nuorista selvä vähemmistö keskustelee säännönmukaisesti politiikasta.

Lienee loogista, että ihmiset keskustelevat keskenään aiheista, joista ovat kiinnostuneita. Siten on oletettavaa, että politiikasta kiinnostuneet henkilöt myös keskustelevat eniten politiikasta. Kiinnostuksen lisäksi koulutuksen, iän ja sähköisen median hyödyntämisen on nähty olevan yhteydessä siihen, missä määrin politiikasta keskustellaan. Hyvin koulutettujen, nuorten ja radiota ja televisiota hyödyntävien henkilöiden oletettiin tutkimuksen perusteella hakeutuvan keskusteluihin politiikasta. (Bennett ym. 2000, 110.)

Suomessa vastaavanlaiset tutkimustulokset saattaisivat olla toisenlaisia. Bennetin, Flickingerin ja Rhinen tutkimuksessa jää epäselväksi, kuinka nuoria ovat tutkimuksessa esiintyneet nuoret. Suomessa on havaittu eritoten nuorten etääntyvän puoluepolitiikasta, joten sen perusteella voisi olettaa, etteivät nuoret myöskään keskustele politiikasta vanhempia kansalaisia enempää (ks. luku 2.3). Lisäksi suomalaiset tiedetään lehdenlukijakansaksi, joten radiokuuntelijoiden ja televisionkatselijoiden ohella lehdenlukijat yhtäläillä voivat hakeutua keskustelemaan politiikasta. Olisi kuitenkin tiedettävä, miksi mediaa seuraavat henkilöt ajautuvat keskustelemaan politiikasta – mikä on siis mediaseurannan ja politiikasta keskustelun yhteys. Eräs syy voisi olla se, että niin politiikasta keskustelijat kuin mediaa seuraavat henkilöt ovat kiinnostuneita ajankohtaisista asioista. Mutta Bennetin ja muiden (2000) tutkimuksen varjolla voisi yhtä hyvin väittää, että niin televisio uutisten katsojat kuin piirrettyjen katsojat ajautuvat keskustelemaan politiikasta muita enemmän.

Sukupuolten välillä saattaa olla eroja siinä, kuinka vilkkaasti politiikasta keskustellaan. Miesten on todettu olevan läntisissä demokratioissa poliittisesti naisia aktiivisempia (ks. esim. Inglehart 1981). Tämä juontanee juurensa historiallisesta rasisiteesta: vuosisadan alkupuolella naisten osallistumista politiikkaan on pidetty epäsovinnaisena. Muutenkin nai-

nen on nähty pikemminkin perheen huoltajana kuin yhteiskunnallisena toimijana. Millerin, Wilfordin ja Donoghuen (1999) tutkimuksen mukaan naiset eivät ole yhtä mieltä keskustelemaan politiikasta kuin miehet. Lisäksi naiset uskovat miehiä enemmän, etteivät kykene vaikuttamaan keskustelukumppaneihinsa. Tässä Pohjois-Irlannissa suoritetussa tutkimuksessa saatiin selville, että naiset keskustelivat politiikasta lähinnä perhepiirissä, kun taas miesten useimmat poliittiset keskustelut tapahtuivat ystävien tai työkavereiden kesken. Tutkimuksessa haastateltiin 1404 naista ja 386 miestä heidän poliittisesta osallistumisestaan ja asenteistaan.

On kuitenkin huomioitava, että erilaiset kulttuuriset ja yhteiskunnalliset tekijät vaikuttavat sukupuolien käyttäytymistä vertaileviin tutkimuksiin. Pohjois-Irlannissa kotiäitiys on yleisempää kuin Suomessa. Voidaan siis olettaa, että pohjoisirlantilaiset naiset keskustelevat luonnollisesti enemmän perhepiirissä kuin suomalaiset naiset keskimäärin. Lisäksi poliittinen tilanne on Suomessa perin toisenlainen kuin Pohjois-Irlannissa, jossa poliittiset asiat ovat sanallisten ja väkivaltaistenkin konfliktien vuoksi usein pinnalla. Kun politiikka on konfliktien vuoksi esillä, on oletettavaa, että tilanteesta (politiikasta) keskustellaan vilkkaasti. Toisaalta politiikka aiheena voi konfliktien vuoksi olla arka, jolloin politiikasta vaietaan varsinkin erimielisten keskustelukumppaneiden kesken.

Tutkittaessa keskusteluja politiikasta onkin olennaista tarkastella, kenen kanssa politiikasta yleensä keskustellaan. Aikaisempien tutkimusten mukaan politiikasta puhutaan enimmäkseen perheenjäsenten (eritoten puolisojen) ja ystävien kanssa (Bennett, Fisher & Resnick 1995) sekä kollegojen ja ylipäättään samanmielisten henkilöiden kanssa (Bennett ym. 2000, 111). Tätä havaintoa voidaan osittain selittää sillä, että tuttujen henkilöiden kanssa käydyt keskustelut mielletään ”oikeiksi” keskusteluiksi. Intiimeissä viestintäsuhteissa keskustelut ovat kenties pitkäkestoisempia kuin ei-intiimeissä viestintäsuhteissa. On oletettavaa, että läheisten henkilöiden kanssa käydyt keskustelut ovat intiimimpiä kuin keskustelut tuttavien ja hieman oudompien henkilöiden kanssa. Lyhytkestoisia kyselyitä tai kommentointeja ei välttämättä edes mielletä varsinaiseksi keskusteluksi.

Se, kenen kanssa ihmiset politiikasta keskusteleivat, on myös kulttuurisidonnaista. Monissa kulttuureissa (puolue)politiikasta ei mielellään julkisesti puhuta tai ainakaan tuoda esille omia puolue mieltymyksiä tuntemattomille. Nykyistä suomalaista puhe kulttuuria ajatellen politiikasta puhumista muualla kuin lähipiirissä ja tuttavapiirissä voitaisiin nähdäkseni kuulla pääosin varovaiseksi. Sallinen-Kuparisen (1986) tekemässä kysely tutkimuksen perusteella suomalaiset ovat nähneet itsensä pikemminkin kuulijakeskeiseksi kuin puhujakeskeiseksi. Kulttuurillemme näyttääkin olevan keskeistä harmonian säilyttäminen ja konsensus emmekä miellä itseämme kovin argumentatiivisiksi. Vaikuttaminen ja suostuttelu saatetaan mieltää kielteisiksi, ja konfrontaatioita vältellään. Konsensushakuisuus ilmenee luultavasti myös äänestäjien käymissä keskusteluissa, sillä Lehtosen (1986) mukaan suomalaiseen keskustelukäyttäytymiseen kuuluu mm. erimielisyyden ilmaisun välttely.

Politiikasta keskustelu erityisesti läheisten, tuttavien ja samanmielisten kanssa voi siis perustua siihen, että politiikasta keskusteltaessa halutaan välttää erimielisyyttä ja jopa konflikteja. Ennen keskusteluun hakeutumistaan henkilö saattaa pyrkiä selvittämään ja tulkitsemaan, kohtaako hän omia näkemyksiä myötäileviä vai näkemyksilleen vastakkaisia mielipiteitä. MacKuen (1990, 61) puhuu ”ennustavasta strategiasta” ja näkee siten ennakkotulkinnan strategisena toimintana. Keskusteluihin hakeutumisessa ei siis liene kyse pelkästään siitä, pitääkö henkilö ylipäänsä keskustelemisesta tai onko hän kiinnostunut politiikasta. Viestinnän ennakoiminen voi olla siten olennainen tekijä keskustelun aloituksessa.

Samanmielisten ja erimielisten keskusteluita ja niiden merkitystä yhteiskunnalliselle toiminnalle on pohtinut Michael MacKuen (1990, 60). Hänen mukaansa politiikkaan liittyvien ajatustensa ilmaisu ylipäänsä on aktiivista poliittista sitoutumista, osoitus politiikkaan kiinnittymisestä. Aito väittely ja erilaisten näkemysten käsittely keskustelussa on hänen mukaansa *julkista dialogia*. Julkisessa dialogissa kansalaiset altistuvat erilaisille näkemyksille ja vetoomuksille, jolloin heidän sosiaalinen tietoisuutensa kasvaa. Erilaisiin argumentteihin perustuva julkinen dialogi luo pohjaa sosiaaliselle deliberaatiolle, jolla voi olla demokratiaa vahvistavia vaikutuksia. Vuorovaikutus samanmielisten kanssa voi MacKuenin (1990, 60) mukaan parhaimmillaan edistää ideoiden kehittymistä ja asioiden edistämistä, mutta keskustelu samanmielisten kanssa voi myös myötävaikuttaa sellaiseen

sosiaaliseen konsensukseen. Sosiaalisessa konsensuksessa yksilöt sitoutuvat yksipuoleiseen toimintaan. Tällä toiminnalla MacKuen viittaa nähdäkseni eräänlaiseen ryhmäajatteluun⁴.

MacKuenin argumentoinnista on havaittavissa se, että hän näkee väittelyt ja ajatustenvaihdot erimielisten kanssa hedelmällisiksi demokratian kannalta. Hänen mukaansa aito deliberaatiivinen demokratia kärsii liiallisesta sosiaalisesta konsensuksesta. Näkemyksiltään erilaisen henkilön kanssa keskustelu voisi nähdäkseni ollakin kehittävää, koska omia näkemyksiä olisi samanaikaisesti perusteltava niin itselleen kuin muillekin. Edellytyksenä luonnollisesti olisi se, että keskustelua voitaisiin käydä rauhanomaisesti. Julkinen dialogi erimielisten henkilöiden kesken syntyy luultavammin tilanteissa, joissa (molempien) mielipiteiden kannattajat jakaantuvat kutakuinkin tasaisesti ja joissa yleisesti mielipiteitä ilmaistaan runsaasti (MacKuen 1990, 84).

Toisaalta MacKuen tarkastelee samanmielisyyttä ja erimielisyyttä puhtaina ominaisuuksina ja julkista dialogia ja sosiaalista konsensusta toistensa vastapoleina. MacKuen (1990, 61–62) puhuu puhumisesta ja vaikenemisesta strategisina valintoina keskustelussa ja tarkastelee näitä peliteoreettisina piirteinä. Hänen mukaansa aitoa keskustelua voi syntyä vain silloin, jos molemmat osapuolet ovat halukkaita keskusteluun, mikä on nähdäkseni perin suppea määritelmä keskustelusta.

MacKuen ei juurikaan kiinnitä huomiota siihen, että yksilön näkemykset voivat olla moninaisia sisältäen elementtejä jonkun asian puolesta ja vastaan ja jotain siltä väliltä. Myös keskusteluun osallistumisen tapoja on monenlaisia. Keskustelukumppanin näkemykset tuovat usein uutta näkökulmaa asioihin, vaikkeivät keskustelijat keskenään olisikaan kovin erimielisiä käsiteltävästä asiasta. Tosin erimielisyyttäkin voi olla monenlaista riippuen siitä, kuinka eri mieltä asiasta ollaan, miten erimielisyys keskustelutilanteessa ilmenee ja kuinka tärkeänä keskustelijat asiaa pitävät.

Politiikasta keskustelemisesta tehdyt tutkimukset ovat kohdistuneet joko keskustelun määrään ja siihen kenen kanssa keskustellaan tai politiikasta keskustelua on tarkasteltu teoret-

⁴ Ks. Janis 1982.

tisena ilmiönä. Tutkimukset eivät kuvaa spontaaneja (vrt. järjestetty), jokapäiväisiä keskusteluita ja niiden sisältöjä eivätkä siten anna vastauksia esimerkiksi siihen, mistä keskustellaan, kun keskustellaan politiikasta. Lisäksi tutkimuksissa ei juuri lähestytä keskusteluita keskustelijoiden itsensä näkökulmasta. Siten suhtautuminen keskusteluihin ja keskusteluiden merkitys kansalaisille jää hämäräksi.

3.2 Viestintäsuhteen merkitys

Keskusteluiden sisältöön ja ilmapiiriin vaikuttaa merkittävästi se, millainen intiimiystaso keskustelulla on. Mikäli viestintäsuhde ei ole tarpeeksi intiimi, joitain asioita ei välttämättä oteta suhteessa edes puheeksi. Oletettavaa on, että mitä intiimimpi suhde viestijöiden välillä on sitä avoimemmin asioista keskustellaan ja sitä moninaisimpia keskustelunaiheita voidaan ottaa esille. Eroja on siinä, millaiseksi keskustelunaiheeksi politiikka mielletään ja millaisia intiimiystasoja politiikasta keskusteltaessa toivotaan tai haetaan.

Viestintäsuhdetta ja sen intiimiyttä tarkasteltaessa on toisaalta hyvä pitää mielessä, ettei viestintäsuhteen läheisyys ole välttämättä aina eikä ainoa keskeinen politiikan keskustelua määrittävä tekijä. Poliitikassa keskustelunaiheena voi olla erilaisia tasoja: pinnallisemmista politiikan asioista voidaan keskustella useimpien keskustelukumppaneiden kanssa kun taas arvomaailmaa ja ideologiaa ruotiva poliittinen keskustelu säästetään vain muutamille läheisille keskustelukumppanille. Lisäksi keskustelun motiivit voivat olla monenlaiset. Keskustelunaihe ei ole välttämättä suurin motivaatiotekijä keskustelun aloittamiselle, vaan se voidaan aloittaa mistä tahansa aiheesta motiivin ollessa vaikkapa suhteen ylläpitäminen tai omien ajatusten purkaminen.

On kuitenkin oletettavaa, että viestintäsuhteen läheisyys eli intiimiys on keskeinen tekijä keskusteluissa silloin, kun keskustelunaihe koetaan henkilökohtaiseksi. Poliitikka saattaa olla useille sellainen aihe. Intiimiyttä keskusteluissa voidaan tarkastella joidenkin interpersonaalista viestintää selittävien teorioiden avulla. Keskityn tässä pääasiassa kahteen teoriaan: relationaalisen viestinnän teoriaa ja itsestäkertomisen teoriaan. Itsestäkertomisen teo-

rian ohella tarkastellaan myös sosiaalisen läpäisyn periaatetta (social penetration theory). Oletan näiden teorioiden olevan keskeisimpiä äänestäjien politiikan keskusteluiden tarkastelussa.

Relationaalisen viestinnän teoria perustuu muutamiin perusolettamuksiin. Viestintä luo suhteen ihmisten välille: ei siis ole suhdetta ilman viestintää. Luonnollisesti ihmisten väliset suhteet kehittyvät ajan kuluessa keskusteluprosessin kautta – suhteet ovat dynaamisia ja muuttuvia. Ihmiset määrittelevät suhdettaan implisiittisesti viestiessään toistensa kanssa. (Littlejohn 1999, 252.) Suhteen määrittely tapahtuukin usein metakommunikaation tasolla. Olipa keskustelu kuin lyhyt tahansa, se sisältää sisällöllisen viestin ja relationaalisen (suhdetta ilmentävän) viestin, jossa henkilö usein nonverbaalisella viestinnällään ilmentää keskustelijoiden välistä suhdetta. (ks. Watzlawick, Beavin & Jackson 1967.) Siten esimerkiksi keskustelussa puhe ei ole pelkkä instrumentti, vaan keskustelu sisältää aina suhteeseen liittyviä elementtejä. Intiimiys, jota tässä luvussa eritoten tarkastellaan, on eräs relationaalisen viestinnän dimensioista (ks. Burgoon & Hale 1984).

Relationaalisen viestinnän piirteet ovat olennaisia pohdittaessa sitä, kenen kanssa äänestäjät vaaleista keskustelevat. On oletettavaa, että politiikasta puhutaan eritoten intiimeissä viestintäsuhteissa, kuten parisuhteissa tai hyvien ystävien kesken. Niissä omia näkemyksiä jaetaan, niitä pohditaan ja kenties jalostetaan uutta ajattelua politiikkaan liittyvistä asioista. Siten keskustelulla luodaan yhteisiä merkityksiä asioille, mikä on samalla myös suhteen muodostamista ja ylläpitoa (Duck & Pittman 1994, 683).

Lukien pois interpersonaaliseen viestintätapahtumaan liittyvät moninaiset seikat tarkastelen tässä yksinkertaistetusti suhteen ja sen intiimiyden pohdintaa keskustelussa henkilön A kautta. Keskustelun aihe on vaikkapa politiikka. Henkilö A, joka on aikeissa puhua politiikkaa henkilö B:n kanssa pohtii (ei kenties kovin tiedostetusti) seikkoja, jotka liittyvät A:n ja B:n suhteeseen. A pohtii, mitä hän ajattelee politiikasta ja vertaa omia ajatuksiaan politiikasta B:n ajatuksiin tai kenties siihen, mitä ajatuksia hän olettaa B:llä olevan. Lisäksi A pohtii suhdettaan B:n kanssa ja tulee johtopäätöksiin siitä, mitä politiikasta on sopivaa sanoa. Mikäli A päättää puhua politiikasta B:n kanssa, hän arvioi tilannetta jatkuvasti ja siten

päätyy keskustelemaan tietyistä politiikan asioista, tietyllä sävyllä, tietyn ajan, tietyllä tasolla.

On oletettavaa, että viestintäsuhteen ollessa intiimi keskusteluun osallistuneet henkilöt ovat vapautuneita ilmaisemaan mielipiteitään politiikasta, poliittisista puolueista ja jopa ehdokasmielityksistään. Viestintäsuhteen intiimiys vaikuttanee myös siihen, millaisiin päätelmiin politiikan asioista keskustelun kuluessa tullaan. Keskustelija arvostaa ja huomioi eri keskustelukumppaninsa näkemyksiä eri tavalla omia johtopäätöksiänsä tehdessään. Duckin ja Pittmanin (1994) mukaan keskusteluiden avulla keskustelijat testaavat ja prosessoivat omia maailmankuviaan. Koska politiikasta keskusteltaessa saatetaan käsitellä näkemyksiin ja aatemaailmaan perustuvia asioita, saattavat keskustelut olla alttiita konflikteille. Siten on oletettavaa, että politiikkaan liittyvistä asioista keskusteltaessa tarvitaan taitoja tulkita keskustelukumppanin verbaalisia ja nonverbaalisia viestejä konfliktien välttämiseksi. Jos viestintäsuhde on läheinen ja vakaa, ei konfliktin välttämiseksi tehdä erityisiä ponnisteluja, koska konfliktiin ajautuminen välttämättä ole suhteen kannalta tuhoisaa. Etäisissä viestintäsuhteissa on oletettavampaa, että konfliktien välttäminen on keskeistä. Jos konflikti kyetään ratkaisemaan tuoden näkemuserot rakentavassa hengessä esille, saattaa konflikti jopa lähentää keskustelukumppaneita.

Intiimi viestintäsuhde voi olla edellytyksenä sille, että politiikkaa arkaluontoisena keskustelunaiheena pitävä henkilö ylipäättään alkaa keskustella politiikasta. Toisaalta joidenkin henkilöiden mielestä voi olla helpompaa keskustella politiikasta eritoten sellaisten henkilöiden kanssa, joita ei tunne. Intiimiyden muodostumisen kannalta henkilökohtaisen informaation vaihtaminen keskustelussa on olennaista. Itsestäkertominen (self-disclosure) lujittaa suhdetta, koska mitä enemmän keskustelijat toisistaan tietävät, sitä intiimimpi suhteen voidaan olettaa olevan. Toisaalta on huomioitava, että itsestäkertominen on kompleksista eikä ylenpalttinen avoimuus tee kaikkia suhteita intiimimmäksi. Littlejohnin (1999, 264) mukaan itsestäkertominen on jatkuvaa vuorovaikutteista tasapainoilua henkilökohtaisten asioidensa paljastamisen ja salaamisen välillä. Jokaisen on tehtävä päätöksiä siitä, mitä kertoo itsestään, kenelle, missä ja milloin ja lisäksi on pohdittava sitä, miten reagoi keskustelukumppaninsa itsestäkertomiseen. Tämän työn kannalta katsottuna voidaan olettaa

itsestäkertomisen vaikuttavan siihen, mistä politiikan aiheista keskustellaan ja millaista tietoa omista näkemyksistään politiikasta keskustelijat paljastavat.

Itsestäkertominen voi olla keino pohtia ja vahvistaa omia ajatuksia. Eräs politiikasta keskustelun olennaisimmista funktioista voi olla se, että keskustelussa osallistujat vahvistavat omia ajatuksiaan ja päätöksiään politiikan asioista itsestäkertomisen avulla (ks. Jourard 1971). Eri asia kuitenkin on, kertovatko ihmiset toisilleen asioiden todellista laitaa. Jourard (1964, 11) on tutkinut itsestäkertomista psykologisesta näkökulmasta ja hänen mukaansa itsestäkertomisessa halutaan muiden muassa välttää torjutuksi tulemistä. Jotta tultaisiin hyväksytyksi asioita saatetaan esimerkiksi kaunistella ja väittää, että on toimittu jollain tavalla, vaikkei niin ole tehtykään. Onkin oletettavaa, että vaaleista, äänestämisestä ja ehdokkaista puhuessaan henkilö pohtii, mitä olisi kussakin tilanteessa sopivaa kertoa tästä kenties henkilökohtaisesta aiheesta kulloisellekin keskustelukumppanille tai esimerkiksi mielipidemittauksen tekijälle. Esimerkiksi Nurmelan (1999) kyselytutkimuksessa havaittiin, että nuoret väittivät äänestäneensä vilkkaammin kuin todellisuudessa oli mahdollista.

Itsestäkertominen on kulttuurisidonnaista. Siten politiikasta keskustelu suomalaisten kesken voi olla itsestäkertomisen osalta erota muiden kulttuurien keskustelutyyleistä. Henkilön minä voidaan Barnlundin (1975) mukaan nähdä muotoutuvan kahdesta osasta: julkisesta ja yksityisestä minästä. Julkisen minän piiriin kuuluvat ne henkilökohtaiset seikat, joista voidaan puhua melko avoimesti kun taas yksityisen minän piiriin kuuluvia asioita kerrotaan vain harvoille. Verrattuaan japanilaisten ja yhdysvaltalaisen viestintätyylejä Barnlund päätteli, että japanilaisten julkinen minä on ohuempi kuin yhdysvaltalaisen. Tämän huomion mukaan yhdysvaltalaiset keskustelevat avoimemmin asioista, jotka japanilaisille ovat perin henkilökohtaisia, jopa salaisia. Suomalaisten arvellaan olevan viestintätyyliltään lähempänä japanilaisia kuin yhdysvaltalaisia. Kun suomalainen siten puhuu politiikasta vieraan henkilön kanssa, on oletettavaa, että hän pitää keskustelun formaalilla tasolla eikä kerro kovin henkilökohtaisia näkemyksiään. Toisaalta politiikka on monissa kulttuureissa aihe, josta ei tuntemattomien ihmisten kanssa kovin avoimesti puhuta, saati tuoda esiin omia henkilökohtaisia näkemyksiä. Lisäksi jokaisen kulttuurin sisällä on luonnollisesti eri tavalla toimivia yksilöitä.

Itsestäkertominen liittyy läheisesti toiseen viestinnän teoriaan, sosiaalisen läpäisyn periaateeseen. Sen mukaan suhde kehittyy intiimimmäksi ajan kuluessa, kun henkilöt kertovat itsestään yhä enemmän. Sosiaalinen läpäisy on siten prosessi, jossa itsestäkertominen ja intiimiys suhteessa kasvaa. (Littlejohn 1999, 266.) Tämän teoria voi osaltaan selittää sitä, että politiikasta keskustellaan nimenomaan perhepiirissä ja ystävien kesken (ks. luku 3.1). Vaikkeivät perheen jäsenet tai ystävät aina olisikaan keskenään kovin samanmielisiä, nuo henkilöt kuitenkin tuntevat toisensa hyvin. Ystävyysuhteet voivat ajan saatossa kehittyä niin intiimeiksi, että politiikkaan liittyvistä ajatuksista voidaan keskustella siinä kuin muistakin henkilökohtaisista asioista. Taylorin ja Altmanin (1987, 259) mukaan suhteen kehityksessä intiimimmäksi, viestinnän henkilökohtaisuudessa edetään tasolta toiselle. Viestintätasoilla on niin laveus- kuin syvyysaspektinsa. Mitä moninaisimmista asioista (laveus) henkilöt voivat keskustella ja mitä enemmän informaatiota (syvyys) he itsestään antavat sitä syvällisemmällä tasolla he viestinnässään ovat.

Sosiaalisen läpäisyn periaate ja viestintäsuhteen läheisyys nivoutunevat yhteen keskustelunaiheen ominaispiirteiden kanssa. Poliitikasta keskustelussa saattaa olla erilaisia tasoja, joissa viestintäsuhteella on erilainen funktionsa. Vaaleista saatetaan keskustella yleisellä tasolla, yhtenä ympäröivän elämän tapahtumista. Keskustelu saatetaan siis jakaa kulttuurista tietoa käsittelemällä yleisesti vaalien olemassaoloa, niiden funktiota tai vaikkapa niiden ajallista läheisyyttä. Poliitikasta ja vaaleista saatetaan keskustella myös tasolla, jossa jaetaan sosiaalista ja toiminnallista tietoa. Keskustelussa saatetaan olla kiinnostuneita siitä, käykö keskustelukumppani äänestämässä ja vaaleja ja ehdokkaita puolueineen saatetaan pohtia edellistä tasoa yksityiskohtaisemmin. Yksilön näkemyksistä, mielipiteistä ja aatemaailmasta keskustellaan tasolla, jossa keskustelukumppanin kanssa jaetaan yksilöllistä, henkilökohtaista tietoa. Näillä eri tasoilla viestintäsuhteen läheisyydellä voidaan ajatella olevan eri merkitys. Kuten aiemmin on todettu, henkilökohtaisista näkemyksistä aletaan keskustella oletettavasti läheiseksi koetun henkilön kanssa. Toisaalta viestintäsuhde saattaa keskustelun kuluessa tai sen avulla syventyä kahdella tapaa. Keskustelukumppani saattaa keskusteluiden myötä tulla läheisemmäksi siten, että hänen kanssaan jaetaan yhä henkilökohtaisempia asioita, jolloin politiikassa keskustelussa siirrytään tasolta toiselle. Viestin-

täsuhde voi syventyä myös niin, että politiikasta keskustellaan edelleen samalla tasolla, mutta sillä tasolla laajemmin tai syvällisemmin. Tämä ajattelu siis mukailee Taylorin ja Altmanin (1987, 259) käsitystä viestintätason laveus- ja syvyyssaspekteista.

Tämän työn avulla pyritään selvittämään, mitä äänestäjät kertovat siitä, millaisista henkilökohtaisista asioista politiikasta ja vaaleista keskustelun lomassa kerrotaan. Kuinka avoimesti äänestäjät esimerkiksi kertovat kullekin keskustelukumppanilleen vaaleihin liittyvistä ajatuksistaan tai vaikkapa aikeistaan äänestää tiettyä ehdokasta? Toisaalta tutkimuksessa on myös huomioitava se, että myös tutkimustilanteessa tutkimukseen osallistujat paljastavat itsestään jossain määrin henkilökohtaisia asioita kertoessaan itsestäkertomisen tilanteistaan.

3.3 Tiedon välityksestä vaikuttamiseen

Tietoa politiikan tapahtumista haetaan ja saadaan oletettavasti lähinnä interpersonaalista keskusteluista ja mediasta. Tiedonhakuun liittyviä mediavälitteisen ja interpersonaalisen viestinnän eroja ja yhtäläisyyksiä on pohdittu pitkään. On havaittu, että vastakkainasettelu on turhaa. Informaation saatavuuden helppous ja todennäköisyys sille, että löytää hakeamaansa informaatiota, määrittävät tiedonhakulähteenne. (Chaffee 1986.) Vaikuttavuusvertailua interpersonaalisen ja mediavälitteisen viestinnän välillä on puolestaan vaikeaa tehdä, koska niin interpersonaalisen viestinnän kuin mediavälitteisen viestinnänkin tutkimuskentät teorioineen sekä metodologisine ratkaisuineen ovat toisistaan eroavat (Chaffee & Mutz 1988).

Kennamerin (1990) mukaan poliittisilla keskusteluilla on tärkeä sijansa poliittisen informaation etsimisessä ja politiikan asioiden oppimisessa (ks. myös esim. Kuo 1986). Keskusteluiden motiivia ei tosin välttämättä tiedosteta – olipa se sitten tiedonhaku tai joku muu. Keskusteluista opitaan ja haetaan oletettavasti hieman erityyppisiä asioita kuin esimerkiksi televisiosta: tuolloin keskusteluilla tulee olla mediaan nähden jokin lisäarvo tai tietty ominaisuus. Keskusteluissa tuleekin esiin erilainen tunne-elementti kuin mediassa tai sitten mediassa esitetyt tunteet saattavat olla taka-alalla. Kenties keskusteluissa tunne tulee

toisella tapaa esiin, koska keskustelijat usein tuntevat toisiaan, jolloin ilmaistut tunteet ymmärretään ja koetaan omakohtaisemmin ja konkreettisemmin. Ylipäätään lienee eri asia kuunteleeko esimerkiksi vihaisia puuskahduksia elävässä tilanteessa kuin televisioruudun takaa. Keskustelukumppaneidensa avulla henkilö saattaa saada tietoa jostain yksittäisestä, esimerkiksi paikallispolitiikkaa koskettavasta asiasta, jota mediassa ei kenties kovin yksityiskohtaisesti käsitellä. Chaffeen (1986) mukaan mediasta ei myöskään haeta informaatiota, joka koskee makuasioita, paikallisia tapoja ja hyvin henkilökohtaisia ongelmia. Hänen mukaansa on oletettavaa, että informaation etsinnässä käännetään sellaisten henkilöiden puoleen, joiden arvellaan olevan hyvin perehtyneitä tiettyyn asiaan. Perehtyneisyys on saatettu hankkia esimerkiksi jatkuvalla median seuraamisella.

Viestinnän vaikutusten kaksivaihehypoteesissa (two-step flow of communication) (Katz & Lazarsfeld 1955) tuodaankin esiin median ja interpersonaalisen viestinnän yhteys. Kaksivaihehypoteesia tarkastellaan myös vaikuttamisen näkökulmasta. Vaikka politiikasta keskusteltaessa välitetäänkin tietoa ja tunteita ja niiden kautta voi oppia lisää politiikan asioista, keskusteluissa tapahtuu myös vaikuttamista. Kun jokapäiväisissä keskusteluissa vaaleina puhutaan vaaleista, saattaa vaikuttaminen olla epäsuoraa ja tiedostamatontakin. Tässä työssä pyritäänkin tarkastelemaan sitä, millaiseksi vaikuttamaan pyrkivä keskustelu koetaan ja miten vaikuttamiseen suhtaudutaan.

Viestinnän kaksivaihehypoteesissa mielipidejohtajat, portinvartijat ovat olennaisessa roolissa. Niillä voidaan tarkoittaa sekä mediaa, muuta informaatiota välittävää elintä tai ryhmittymää että yksittäistä henkilöä. Hypoteesin mukaan kansalaisen on mahdotonta seurata ja suodattaa kaikkea ympäristöstä tulevaa informaatiota ja siksi hän saa tietonsa esimerkiksi politiikan asioista ystäviltään ja tutuiltaan, jotka seuraavat politiikan tapahtumia aktiivisesti. Äänestyspäätökseen voi siis vaikuttaa ystävien, tuttujen ja perheen näkemykset ehdokkaasta sekä äänestäjän oma interpersonaalinen suhde henkilökohtaisiin informaatiolähteisiinsä, mielipidejohtajiinsa.

Vaikutustutkimuksissa on edetty suoran vaikuttamisen tutkimisesta yhä monipuolisimpiin analyyseihin. Aluksi tarkasteltiin, mitä suoria vaikutuksia medially on, jonka jälkeen siir-

ryttiin tutkimaan mielipidejohtajuutta (kaksivaihehypoteesi). Sittemmin viestien kulkua ja vaikuttamista on pohdittu moniulotteisemmin ja vuorovaikutteisemmasta näkökulmasta (ks. Seibold, Cantrill & Meyers 1994). Esimerkiksi monivaihehypoteesissa (multi-step flow of communication) tarkastellaan viestinnän moninaisuutta, erilaisia viestintää sääteleviä rooleja ja viestinnässä tapahtuvia päällekkäisiä tapahtumia. Tarkastelussa on päädytty siihen, että viestit eivät ainoastaan kulje mielipidejohtajilta vähemmän aktiivisille ”seuraajille”, vaan nämä seuraajat saattavat välittää tietoa myös mielipidejohtajille tai toisille seuraajille. (Cathcart ja Gumpert 1986, 23.) Jyringin (1970) mukaan mielipidejohtajat saattavat myös jakaa näkemyksensä toisen yhtä aktiivisen henkilön kanssa.

Henkilökohtaisesta vaikuttamisesta ja poliittisen mielipiteen muotoutumisesta perustavaa tutkimusta tehneiden Katzin ja Lazarsfeldin (1955) mukaan mielipidejohtajuutta on ylipäättään vaikea määritellä, koska mielipidejohtajuus vaihtelee eri tilanteissa ja ryhmissä. Mielipidejohtajuus ei ole niinkään piirre, vaan rooli, jonka joku henkilö omaksuu tietyssä tilanteessa. Esimerkiksi keskusteluissa osallistujilla voi ylipäättään olla erilaisia tarpeita ja odotuksia keskustelulle, joita hän roolinsa kautta ilmentää. Henkilö saattaa hakeutua erilaisiin keskusteluihin esimerkiksi saadakseen tietoa toisilta äänestäjiltä, hakeakseen vahvistusta omille mielipiteilleen tai pyrkiäkseen vaikuttamaan toisten mielipiteisiin. Näin ollen toisessa keskustelussa hän saattaa olla mielipidejohtaja ja toisessa ”seuraaja”.

Vaikuttamista ja mielipiteen muodostumisesta on etenkin 90-luvulla ryhdytty tutkimaan ei-henkilökohtaisen, persoonattoman vaikuttamisen näkökulmasta. On tarkasteltu, millaisia vaikutuksia yksilön asenteisiin voi olla sillä, miten yksilö käsittää suuren yleisön ajattelevan tietyistä asioista esimerkiksi mediasta saamansa informaation perusteella. Tällöin kyse on oletetusta mielipiteestä, ei-henkilökohtaisesta vaikuttamisesta (impersonal influence). Tätä ei-henkilökohtaista vaikuttamista tapahtuu eritoten silloin, kun henkilöllä itsellään tai hänen tuttavillaan ei ole kosketusta käsiteltävään asiaan ja sen vuoksi tehdään päätelmiä yleensä mediasta saadun informaation perusteella (Mutz 1998). Yksilöt saattavat tehdä tulintoja ja päätelmiä enemmistön mielipiteestä myös keskusteluidensa perusteella eritoten, kun kyse on monimerkityksisestä poliittisesta asiasta (Huckfeldt, Beck, Dalton, Levine & Morgan 1998).

Samantyyppistä oletukseen pohjautuvaa asenteiden muokkaantumista tarkastellaan ”kolmannen persoonan vaikutuksessa” (the third person effect tai third person perception) (ks. esim. Davison 1983). Sen mukaan ihmisillä on taipumus ajatella median vaikutusten muihin olevan suurempi kuin itseensä. Guntherin (1998) tekemän tutkimuksen mukaan median vaikutus yksilöön voi ilmetä esimerkiksi siinä, että henkilö tekee päätelmiä yleisestä mielipiteestä tulkitsemalla mediavälitteistä viestintää ja olettaa muiden ihmisten suhtautuvan median viesteihin tietyllä tavalla. Jos third person effect -tutkimuksissa pyritään selvittämään median vaikutusta ihmisiin, on tutkimus nähdäkseni ongelmallista. Ylipäätään viestinnän tutkimuksessa vaikutuksia voidaan kyllä pohtia, mutta aktuaalista vaikutusta on mahdotonta tutkia, jos halutaan täyttää tutkimukselle asetetut tieteelliset kriteerit. Tilanne on toinen, jos tutkitaan esimerkiksi uskomuksia tai käsityksiä vaikutuksesta. Johanssonin (2000, 77) mukaan ilmiön nimi voi johtaa harhaan, sillä useimmiten tutkittavana on *käsitukset* median vaikutuksesta muihin ihmisiin. Tuolloin fokus on siinä, että omiin ajatuksiin ja toimintaan vaikuttaa se, miten olettaa muiden tulevan vaikuttuneiksi jostain median välittämästä viestistä.

Hiljaisuuden spiraali -teorian (*spiral of silence*) pääajatus on se, että ihmiset käyttävät mediasta saamaansa tietoa arvioidakseen yleistä mielipideilmastoa. Kun he uskovat edustavansa mielipiteessään vähemmistöä, he pidättäytyvät ilmaisemasta mielipidettään. Näin ollen vain suosituiksi ja hyväksytyiksi luullut mielipiteet ilmaistaan. Kun muutkin oletettua vähemmistömielipidettä edustavat henkilöt eivät ilmaise näkemystään, syntyy ilmaisemattomuudesta kierre, hiljaisuuden spiraali. (Noelle-Neumann 1974.) Tällä teoriolla on selitetty erityisesti mielipideilmaston syntymistä, jolloin tarkastelun kohteena lienevät lähinnä julkisesti ilmaistavissa olevat näkemykset ja julkiset keskustelut esimerkiksi mediassa.

Hiljaisuuden spiraalia on kuitenkin mielenkiintoista tarkastella myös interpersonallisella tasolla, esimerkiksi itsestäkertomisen vastapoolina. Itsestäkertominen on tekijä, joka luo viestintäsuhteeseen intiimiyyttä. On oletettavaa, että mitä intiimimpi suhde keskustelijoiden välille on kehittynyt, sitä enemmän voidaan ilmaista myös mielipiteitä, joiden arvellaan olevan yleisesti vastustettuja. Esimerkiksi oma ehdokasvalinta saatetaan paljastaa mieluiten

läheiselle keskustelukumppanille. Toisaalta vaalikeskustelutilanteissa kovin intiimiä suhdetta tuskin syntyykään sellaisten henkilöiden välille, jotka huomaavat olevansa perin eri mieltä heille olennaisista asioista.

3.4 Median rooli keskusteluissa

Median yksi tavoite on synnyttää keskustelua poliittisista teemoista ja herättää äänestäjien mielenkiinto vaaleja kohtaan. On vaikea arvioida sitä, miten media on tässä tehtävässään onnistunut. Yhtä ongelmallista on arvioida median vaikutusta äänestäjiin ja heidän keskusteluihinsa, koska minkä tahansa viestinnän vaikuttavuutta on miltei mahdotonta tutkia. Vaikuttavuutta voidaan kuitenkin tarkastella eri näkökulmista ja siten pyrkiä ymmärtämään median merkitystä äänestäjien keskusteluille. Erilaisia tutkimuksia median merkityksestä yleensä ja sen vaikutuksesta ihmisten mielipiteisiin on lukuisia. Tässä luvussa käsitellään vain niitä tutkimuksia ja teorioita, jotka olen nähnyt olennaisimmiksi keskusteluiden tarkastelun kannalta.

Mutz (1998, 14) väittää, että kansallinen media saattaa osaltaan vaikuttaa siihen, että politiikasta muotoutuu eräänlainen penkkiurheilulaji: katsoja ajattelee politiikkaa käytävän ”jossain tuolla”, jolloin sillä ei ole niinkään kosketusta yksilöiden elämään. Toisaalta Mutz tähdentää, että median tuottamilla sisällöillä on taas merkittävä rooli siinä, että ne vaikuttavat epäpersonaalisen, ei-henkilökohtaisten käsitysten syntyyn. Pekosen (1991a, 85) mukaan on oletettavaa, että poliittisten sanomien vastaanottaja ja niiden käsittelijä tyytyy pelkkään katsojan rooliin silloin, kun esitettävästä asiasta ei ole omaa tietoa eikä kokemusta. Tuolloin vastaanottaja Pekosen mukaan turvautuu helposti valmiiseen, populistiseen mielikuvaan.

Mutzin ja eritoten Pekosen kuva poliittisten viestien vastaanottajasta ja prosessoijasta on melko passiivinen. Mediareseptiota pidetään kuitenkin myös aktiivisena prosessina – niin vastaanottavana kuin tuottavanakin toimintana (ks. esim. Bjurström ym. 2000, 99–108; Roscoe, Marshall & Gleeson 1995). Viestinnän tutkijoiden parissa kiista mediaa seuraavien

henkilöiden aktiivisuuden tai passiivisuuden määrästä ja laadusta jatkunee. On oletettavaa, että esimerkiksi katsojat käyvät keskustelua televisiossa tapahtuvista asioista sekä ohjelman näkyessä että sen jälkeen. Siinä mielessä katsojan voisi ajatella olevan aktiivinen. Eri asia kuitenkin on, missä määrin keskustelu on ulkoista kommentointia esimerkiksi televisio-kuuluttajan asustuksesta ja missä määrin taas keskustellaan asiasisällöistä. Mediasta saate- taan hakea vahvistusta omille olemassa oleville konstruktioille. Median informaatiota saa- tetaan prosessoida esimerkiksi sen mukaan, mihin tarkoitukseen informaatiota ajatellaan käytettävän (ks. Ottati & Wyer 1990, 188). Mediareseptiota tarkasteltaessa on usein väitetty nimenomaan television olevan media, jonka informaatiota vastaanotetaan passiivisesti (ks. esim. Ottati & Wyer 1990, 214). Aktiivisuus – passiivisuus -väittely johtanee lopulta sii- hen, missä määrin median seuraamiseen tarvittavat fysiologiset tapahtumat, kuten havait- seminen, ovat sinänsä aktiivista toimintaa. On kuitenkin epätodennäköistä, että me- diareseptio olisi pelkästään passiivista vastaanottamista. Nähdäkseni mediasta välittyvien viestien niin tiedostettu kuin tiedostamaton tulkinta ja valinta ovat sinänsä aktiivista toi- mintaa, mutta aktiivisuuden taso vaihtelee.

Joukkoviestimien vaikuttavuuden tutkimuksia on tehty runsaasti ja on huomattu median vaikutuksen rajoitteellisuus (ks. esim. Lazarsfeld, Berelson & Gaudet 1944). Ajatus median vaikutusten rajallisuudesta dominoi joukkoviestinnällisessä ajattelussa nykyäänkin. Yksi klassisimmista päätelmistä on minimivaikutusmalli, jonka mukaan media ei suoranaisesti vaikuta ihmisten käyttäytymiseen vaan ainoastaan vahvistaa aiempia käsityksiä. (Klapper 1960). Tämän työn kannalta on mielekäs tarkastella vaikuttavuutta vertailemalla mediavä- litteisen ja interpersonaalisen viestinnän yhtäläisyyksiä ja eroja. Näin voidaan hahmottaa äänestäjien käymien kasvokkaiakeskusteluiden suhdetta mediaan.

Aulan (1996, 296–298) mukaan joukkoviestimien merkitys tietolähteenä on kiistaton, mutta niiden vaikutus äänestyspäätökseen on Aulan tutkimuksen⁵ valossa vähäisempi kuin ää- nestäjän henkilökohtaisten viestintäverkkojen. Myös Kuon (1986, 638) mukaan interperso- naalinen viestintä välittää tehokkaasti poliittisia arvoja ja asenteita, kun taas median pää- tehtäväksi jää lähinnä poliittisen informaation esilletuominen. Kuon päätelmä vaikuttaa

⁵ Aula tutki kansalaisten mediakäsityksiä ja viestintäverkkoja EU-vaalien aikana.

melko mustavalkoiselta, sillä mediakin voi vaikuttaa henkilön arvoihin ja asenteisiin, joskin kenties eri tavalla kuin esimerkiksi hänen keskustelukumppaninsa. Mutzin (1998, 5) mukaan median vaikutuksia käsittelevissä tutkimuksissa yhä useammin todetaan, ettei media vaikuta niinkään yksilön asenteisiin ja uskomuksiin. Pikemminkin media vaikuttaa yksilön käsitykseen siitä, millaisia asenteet yleensä ovat.

On oletettavaa, että median tuottamaa informaatiota kuitenkin prosessoidaan interpersonaalisissa vuorovaikutustilanteissa, kuten äänestäjien keskusteluissa. Äänestäjät voivat alkaa keskustella median esille tuomasta asiasta. Siten media luo keskusteluille agenda. Agenda-setting -teorian eli päiväjärjestysteorian mukaan media ei suoranaisesti vaikuta kansalaisten mielipiteisiin, vaan siihen, mistä asioista kansalaisilla on mielipiteitä (McCombs & Shaw 1972). Siten media usein asettaa agendan keskusteluille, joita ihmiset päivittäin käyvät. Servaesin (1998, 85–86) mukaan tutkimusten perusteella voidaan agenda-setting määritellä laajemmin. Tämän laajan määritelmän mukaan, ihmiset eivät kenties ajattele samoin kuin mediassa sanotaan (think *what* they are told), vaan ajattelevat sitä, mitä mediassa sanotaan (think *about* what they are told). Siten äänestäjien keskusteluissa saateetaan käsitellä median esille nostamaa aihetta toisesta näkökulmasta ja kenties ajautua puhumaan aivan eri asiastakin.

Tutkimuksissa on myöhemmin huomioitu agenda-setting -prosessiin liittyviä tekijöitä, kuten ihmisten kouluttautuneisuutta ja median seuraamisen määrää (ks. esim. Wanta 1997; Dearing & Rogers 1996). 80-luvun lopulla havahduttiin siihen, että agenda-setting -teorian tulisi olla integratiivinen. Erilaiset ryhmät kuten poliitikot, media, kansalaiset muodostavat kukin omaa agendaansa ja vaikuttavat toinen toistensa agendoihin. (McCombs 1993; Kosicki 1993; ks. myös Kleinnijenhuis & Rietberg 1995.) Media ei yksin voi ylläpitää keskustelua aiheista, jotka eivät ole olennaisia tai kiinnostavia kansalaisille tai ehdokkaille (ks. Dalton, Beck, Huckfeldt & Koetzle 1998). Median luomalla agendalla voi tosin olla vaikutusta siihen, kuinka kiinnostuneita äänestäjät politiikasta ja vaaleista ovat. Äänestäjien kyynisyys ja etäännyminen politiikasta saattaa lisääntyä, jos äänestäjät kokevat vain median ja poliitikkojen kontrolloivan vaalikampanjan agenda (Weaver 1994, 351). Vaaleissa kansalaisten luoma agenda ei välttämättä olekaan suorassa yhteydessä median agendaan, vaan

yleistä keskustelua tietyistä aiheista voidaan käydä melko irrallaankin mediasta. Toisaalta on vaikea erottaa, mistä mikäkin keskustelu on saanut alkunsa – mediasta, keskustelukumppanin ajatuksesta vai jostain muualta.

Tämän tutkimuksen kannalta on olennaista, että erityisesti vuoden 2000 presidentinvaaleissa mielipidemittaukset nousivat näkyvään asemaan (ks. luku 4.1). Mielipidemittausten tulokset ovatkin vaalikamppailun aikana useimmiten merkittäviä uutisia. Tuolloin on oletettavaa, että näillä mittauksilla voi olla agenda muodostava funktio kansalaisten keskusteluille. Kyselyt ovat yhä olennaisemmassa asemassa, koska mielipiteet eivät määräydy enää sen mukaan, mihin luokkaan tai puolueeseen kuulutaan. Mielipidekyselyistä voidaan sen vuoksi hakea tukea, kun halutaan määrittää kulloistakin julkista mielipidettä. (Suhonen 1997, 235.) Mielipidekyselyiden katsotaan tulleen siinä määrin merkittäviksi, että puhutaan jopa ”jatkuvista vaaleista” ja ”gallup-demokratiasta”. Lisäksi on pohdittu, ovatko mielipidemittaukset uhka demokratialle, koska ne vievät tilaa asiakysymyksiltä ja siten tekevät julkisesta keskustelusta pinnallista. (Hakkarainen 1998, 3, 80–81.)

Vaaleissa media ei kuitenkaan välttämättä aina ohjaa keskustelua. Ennen äänestystä Euroopan Unioniin liittymisestä Aula (1996) tutki kansalaisten viestintäverkkoja ja sen osana tarkasteli median roolia kansalaisten mielipiteen muokkaajana. Tutkimuksen mukaan Euroopan Unionista koskevia keskusteluja lähipiirissään käyneet henkilöt pitivät keskusteluitaan merkittävämpänä vaikuttajana äänestyspäätökseensä kuin mediaa (emt. 299). Vaikka Aula toteaa, että näin ollen median roolia ei tulisi korostaa kansalaisten mielipiteisiin vaikuttajana, ei myöskään keskusteluiden roolia tule ylikorostaa. Media on silti keskeisin vaaleihin ja ehdokkaisiin liittyvän informaation välittäjä. Median välittämä informaatio tosin sekoittuu mediaa seuraavan yksilön näkemyksiin ja saa keskusteluissa uuden muodon. Vaikka henkilö tuskin itsekään kykenee tarkasti erottelemaan, mistä vaikutteet äänestyspäätöksiin loppujen lopuksi tulevat, lienee medialla merkittävä osa äänestäjän näkemyksen muotoutumisessa.

Medialla on olennainen merkitys äänestäjien poliittisen identiteetin muodostumisessa. Koska puolueiden mittavat kokoontumiset ovat vähenneet, ihmiset nojaavat poliittisen

identiteettinsä muodostamisessa, muokkaamisessa ja vahvistamisessa pikemminkin mediaan (ks. luku 1.2 kansalaisuus-käsitteestä). Esimerkiksi televisio on keskeinen media, joka esittelee poliitikkoja ja heidän näkemyksiään äänestäjille ja jonka avulla äänestäjiin pyritään myös vaikuttamaan. Keskustelijat saavat televisiosta tietoa yhteiskunnallisista asioista, joita voidaan prosessoida keskusteluissa. Television katsomisen ja politiikasta keskustelemisen onkin nähty olevan yhteydessä toisiinsa, sillä televisiosta saadaan tietoa yhteiskunnallisista asioista (Bennett ym. 2000, 119). Uutismedian (news-media) seuraamisen ylipääntään on Kimin ynnä muiden (Kim, Wyatt & Katz 1999) tutkimuksen valossa nähty olevan läheisessä yhteydessä politiikasta keskusteluun. Heidän tulkintansa mukaan näkyviä ajankohtaisaiheita mediasta seuraavat henkilöt myös muita useimmin osallistuvat keskusteluun niin yleisistä yhteiskunnan asioista kuin median ajankohtaisaiheistakin (emt. 372–373). Kuon (1986) tekemän tutkimuksen mukaan median seuraaminen ja interpersonaaliset keskustelut tukevatkin toisiaan politiikasta oppimisen prosessissa.

Eri lähteistä saatuja informaatiopalasia muokataan yksilöllisessä pohdinnassa tai muiden kanssa keskusteltaessa (Roessler 1999). Joukkoviestintä ei siis yksin vaikuta käsityksiimme politiikasta ja poliitikoista, vaan käsityksemme ovat aina summa, joka muodostuu erilaisten monimuotoisten viestintätilanteiden kautta (Lazarsfeld, Berelson ja Gaudet 1944, Katz ja Lazarsfeld 1955). On siis taivuttu ajattelemaan, ettei millään medialla tai muullakaan lähteellä ole suoraa vaikutusta kansalaisiin, vaan vaikutuksen syntyminen ja muovautuminen on jatkuvaa prosessia. On oletettavaa, että esimerkiksi television vaaliväittely tai ehdokkaiden arviointi lehdessä voi stimuloida keskustelua. Median tuotokset voivat siten olla pohjana yksilöiden keskustelulle, vaikeivät keskustelijat päätyisikään puhumaan samasta aiheesta, jota media käsittelee.

3.5 Osallistutaanko keskusteluun kasvokkain vai teknologian avulla?

Aika-ajoin julkisessa keskustelussa leikitellään ajatuksella siitä, että äänestäminen voitaisiin lähitulevaisuudessa hoitaa uusien medioiden avulla. Tämän yksittäisen ajatusleikin lisäksi vuosituhannen vaihteessa on pohdittu laajemminkin teknologiavälitteistä poliittista

osallistumista ja keskustelua. Suomessa tätä julkista pohdintaa käydään kenties jopa muita kehittyneitä länsimaita vilkkaammin teknologisten edellytystemme vuoksi. Teknologinen kehitys voi ennen pitkää muuttaa poliittista osallistumista ja ylipäättään kansalaisten asemaa yhteiskunnallisena toimijana. Vaikka tämä arvio pohjautuu pitkälti ajatukseen (hallitsemattomasta) teknologisesta determinismistä, myös ”alhaalta päin” tuleva kansalaispolitiikan nousu muovaa sitä, millaiseksi uudenlaiset osallistumistavat muovautuvat.

Keskustelut ovat kansalaispolitiikan ominainen toimintamuoto ja tilaisuuden tullen teknologian avulla käytävien keskusteluiden kautta osallistutaan päätöksentekoon vilkkaasti (ks. Räättilä 2001, Ridell 2000). Viime vuosina niin media kuin ehdokkaat ja puolueetkin ovat ryhtyneet hyödyntämään informaatioteknologiaa. Ne ovat rakentaneet esimerkiksi omia informatiivisia ja vaikuttamaan pyrkiviä internet-sivujaan. Teknologiavälitteistä osallistumista eritoten vaalikeskusteluiden muodossa tarkastellaan tässä työssä sen vuoksi, että äänestäjien oletetaan käyvän vaaliaikana keskusteluitaan uutta teknologiaa hyödyntäen esimerkiksi keskusteluryhmissä. Sen lisäksi keskustelua saatetaan käydä kyseisessä mediassa esiintyvistä aineksesta. Ylipäättään mahdollinen muuttuva poliittinen osallistuminen antaa aiheita pohtia eri keskustelufoorumien luonnetta ja niiden mahdollisuuksia. Tulevaisuudessa teknologiavälitteisillä keskusteluilla saattaa olla merkittävä sija politiikkaan osallistumisessa, ja teknologia voi luoda keskeisen foorumin deliberatiivisille keskusteluille.

Parhaimmillaan kasvokkaiskeskustelua käytävissä deliberatiivisissa foorumeissa osallistujien tietämys politiikasta lisääntyy, poliittinen osallistuminen tehostuu ja mielipiteitä opitaan tarkastelemaan aiempaa monipuolisemmin. Nämä kehityspiirteet ovat olennaisia haettaessa edistää demokraattista osallistumista. Onkin pohdittu, voisiko teknologiavälitteinen, eritoten tietokonevälitteinen keskustelu yhtäläillä tai tehokkaammin esimerkiksi lisätä tietämystä politiikasta ja tehostaa poliittista osallistumista. (Gastil 2000, 359.) Mikäli nämä kasvokkaiskeskusteluiden tuotokset olisivat sisällöllisesti kutakuinkin samankaltaiset tietokonevälitteisissä keskusteluissa, olisi teknologian avulla muuten mahdollista tehostaa yhteiskuntakeskustelua.

Teknisten apuvälineiden avulla kansalaiset voisivat itse päättää omista tiedonhankinta- ja vuorovaikutustarpeistaan, vaikuttaa kansalaismielipiteellään ja siten valtaa voisi jakautua enemmän myös kansalaisille. Teknologiavälitteinen keskustelu ei olisi esimerkiksi aika- ja paikkasidonnainen samaan tapaan kuin kasvokkai keskustelu ja teknologian avulla voitaisiin edistää keskustelukumppaneiden saavutettavuutta. Vaikka viestintäteknologian suomia mahdollisuuksia ei heti hyödynnettäisikään poliittisessa osallistumisessa, teknologia voi edistää mahdollisuuksia haastaa puolueet ja luoda vaihtoehtoja (Yanai 1999, 14).

Informaatioteknologia linkittää samanmielisiä käyttäjiä, jolloin se voi edistää pienryhmien syntyä, jopa poliittista organisoitumista, maantieteellisistä rajoista riippumatta (Blumler & Kavanagh 1999, 223; ks. myös Palez 1998). Länsimaissa puolueiden kannatus ja äänestysinnostuksen laskun sanotaan olevan selviä merkkejä siitä, että puolueiden kautta osallistuminen vähenee. Erilaiset teknologia-avusteiset kansalaisosallistumisen kokeilut (ks. esim. Ridell 2000) ovat olleet edelleen kiihdyttämässä keskustelua siitä, onko perinteinen puoluepoliittinen osallistuminen väistymässä uusien osallistumismuotojen ja ruohonjuurita-son aktiivisuuden myötä. Rättilän (2001) mukaan perinteinen edustuksellinen demokratia on kriittisessä käännekohdassa alhaalta nouseva kansalaisten aktiivisuuden johdosta. Kansalaisaktiivisuuden innoittajana on ollut muiden muassa kehittyvä viestintäteknologia. Yanain (1999) mukaan perinteisten puolueiden tulevaisuus ei kuitenkaan ole välttämättä uhattuna. Moderni demokratia voi olla tulevaisuudessa sekoitus osallistuvaa ja edustuksellista demokratiaa, jossa erilaisuutta ja yksilöiden ja pienryhmien oikeuksia otetaan paremmin huomioon kuin nykyisessä puoluedemokratiassa.

Uudessa teknologiassa lienee poliittisen viestinnän kannalta uusinta se, että keskenään viestivien ihmisten määrä on kasvanut ja ihmisten vuorovaikutussuhteet ovat murroksessa. Siten teknologiset seikat muovaavat myös puitteita kansalaisten keskusteluille politiikasta. Viestinnän saralla tapahtuvat teknologiset edistykset voivat tuoda suoran demokratian uuteen valoon. Suoraan demokratiaan perustuva päätöksenteko perustuu pitkälti kuitenkin interpersonaalille viestinnälle (ks. Nieminen 1998, 285). Suoraan demokratiaan perustuvissa päätöksentekotilanteissa on oletettavaa, että esimerkiksi interpersonaaliset viestintätaidot ja viestintäsuhteiden merkitys korostuvat. Siten interpersonaaliset keskustelutaidot ja

interpersonaalisten politiikkakeskusteluiden ominaispiirteet ovat olennaisia myös esimerkiksi tietokonevälitteisessä keskustelussa. Tosin niissä kehittyi myös omat mediaspesifit keskustelukriteerinsä.

Tulevaisuudessa tietoverkot luovat uusia mahdollisuuksia pienryhmien organisoitumiselle. Verkkotasolla organisoituminen voi kuitenkin vielä olla hataraa, muun muassa siitä syystä, että verkkotoimintaa koskevia lakeja vasta kehitellään. Tapahtuipa organisoituminen virtuaalisesti tai reaalielämässä, näillä tavoilla organisoitua on paljon yhteistä. Niin verkkokeskusteluja kuin kansalaisten käymiä (yksityisiä) keskusteluita ei usein arkiajattelussa mielletä demokraattiseksi osallistumiseksi, vaikka ne sitä ovatkin. Demokratian on ajateltu olevan edustuksellista ja osallistumisen äänestämistä.

Poliittisen viestinnän kehittymisen mahdollisuuksia uusmedian ja viestintäteknologian avulla ei pidä kuitenkaan yliarvioida. Becker (1995, 49–50) mukaan monille kansalaisille on selvää, ettei nykyinen edustuksellinen demokratia toimi. Toisaalta vaikka joitain uudistuksia on esitetty (esim. informaation lisäämistä tietoverkkojen ja tietokantojen avulla), ne pyrkivät silti säilyttämään nykyiset valtarakenteet eivätkä rakenteisiin liittyvät ongelmat korjaannu. Valtarakenteiden muuttaminen on pitkälinen prosessi, jota esimerkiksi etääänestäminen ja teledemokratian kokeilut voivat toki edistää. Edustuksellisen demokratian syrjäyttäminen teknologian keinoin on kuitenkin utopistista ainakin niin kauan, kun osa kansalaisista ei osaa tai voi hyödyntää esimerkiksi uusia viestintäteknologisia sovelluksia.

Kriittistä ja peräti pessimististä kantaa kehitysmahdollisuuksiin tuo esiin Graber (1996, 33), joka väittää, että huolimatta uusmedian aikaansaamasta informaatiotulvasta poliittisen informaation käsittely säilyy vähäisenä. Hänen mukaansa syy tähän on siinä, että uudella tavalla välitettävät viestit ovat olleet laadultaan heikkoja, epäanalyttisiä, pinnallisia ja puolueellisia eivätkä ole tarjonneet sisällöiltään mitään uutta. Nähdäkseni on sama, onko demokratia edustuksellista tai osallistuvaa demokratiaa tai peräti teledemokratiaa, jos kansalaisia ei puoluepolitiikka ja siihen osallistuminen kiinnosta. Väline ei ole siis itseisarvo tässäkään asiassa: jos kiinnostusta politiikkaan ei ole, miksi uudenlainen media sitä olennaisesti lisääisi?

4 TUTKIMUSMENETELMÄ JA TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Eduskuntavaalit 1999 ja presidentinvaalit 2000: pääpiirteet

Jotta äänestäjien vaalien aikaisia keskusteluita voitaisiin esimerkiksi verrata mediassa esiintyneisiin vaaliihkeisiin, lienee paikallaan tiivistetysti palauttaa mieliin eduskuntavaalien ja presidentinvaalien pääpiirteet. Äänestäjien keskusteluita voi olla erityisen vaikea asettaa laajempaan kontekstiinsa tulevaisuudessa, kun lukijan "vaalimuisti" häviää.

Vuoden 1999 eduskuntavaalit järjestettiin 21.3. Vaaleja edeltävänä aikana elettiin tilanteessa, jossa maan hallituksen muodostivat Suomen Sosialidemokraattinen Puolue, Kansallinen Kokoomus, Vasemmistoliitto, Ruotsalainen Kansanpuolue ja Vihreä Liitto. Koska hallitus muodostui useasta puolueesta, ideologisesti niin oikealta kuin vasemmalta, kutsuttiin sitä sateenkaarihallitukseksi. Pääoppositiopoolueina olivat Suomen Keskusta ja Kristillinen Liitto. Keskustapuolueen odotettiin nousevan vaalivoittajaksi, ja etukäteen maahan povattiin keskustan ja sosiaalidemokraattien johtamaa punamultahallitusta. Vaikka keskustapuolue ja kristilliset saivatkin vaalivoiton, suurimmaksi puolueeksi jäi sosiaalidemokraatit, jonka johdolla muodostettiin jälleen sateenkaarihallitus.

Eduskuntavaaleissa puolueilta ja ehdokkailta peräti vastauksia pääasiassa verotusta, eläkkeitä, työttömyyttä, viidettä ydinvoimalaa ja muuttoliikettä koskeviin kysymyksiin. Nämä ovat olleet jokseenkin kestoaiheita myös muissa 90-luvun eduskuntavaaleissa.

Lisäksi yleistä keskustelua herätti keskustapuolueen laatima työreformiesitys, joka painotti eritoten paikallista sopimista työelämässä. Jälkikäteen työreformin arveltiin olleen pääsyy siihen, ettei keskustapuolueen vaalimenestys yltänyt ohi SDP:n. Kolmen suurimman puolueen (Keskusta, Kokoomus ja SDP) puheenjohtajat olivat ensimmäistä kertaa kaikki yhdessä ehdolla Helsingissä. Erityisesti Helsingissä ensimmäistä kertaa ehdolla olevien Sauli Niinistön (kok.) ja Esko Ahon (kesk.) vaalikampanjointiin kiinnitettiin huomiota. Yleisesti ottaen vaalitaistelu todettiin kuitenkin laimeaksi, vaikka vaaliasetus säilyi loppuun

saakka jännittävänä kolmen suuren puolueen kannatuksen ollessa tasoissa. Vaalien jälkeen päiviteltiin ennätysalhaista äänestysvilkkautta: vain 68,3 prosenttia äänioikeutetuista äänesti.

Presidentinvaalien ensimmäinen kierros järjestettiin 16.1.2000, jolloin ehdokkaina olivat Esko Aho, Ilkka Hakalehto, Tarja Halonen, Heidi Hautala, Risto Kuisma, Elisabeth Rehn ja Riitta Uosukainen. Presidentinvaalikamppailua edelsi eritoten sosiaalidemokraattien kiinnostava ehdokasasettelu: istuva presidentti Martti Ahtisaari ei Suomen EU-puheenjohtajuuskauden kiireisiin vedoten kertonut ennen sosiaalidemokraattien jäsenäänestystä, suostuuko hän puolueen ehdokkaaksi vai ei. Näin ehdokkaaksi valittiin ulkoministeri Tarja Halonen. Samoin kokoomuksen Riitta Uosukainen ehti kieltäytyä ehdokkuudesta, mutta lopulta ryhtyikin ehdokkaaksi puolueen puheenjohtajan, Sauli Niinistön kieltäytyttyä. Eritoten Elisabeth Rehn ja Riitta Uosukainen olivat ennen kampanjan käynnistymistä ja kampanjoinnin alkuaikoina mielipidetiedusteluiden kärjessä. Loppuvuodesta 1999 Ahon ja Halosen kannatus oli mielipidetiedusteluiden mukaan vankkaa Rehnin ja Uosukaisen kannatuksen hiipuessä. Koska ensimmäisellä kierroksella kukaan ehdokkaista ei saanut yli 50% kannatuksesta, eniten ääniä keränneet Halonen ja Aho jatkoivat kamppailua toiselle kierrokselle. Toisen kierroksen kamppailu jatkui tasaisena. Lopulta Tarja Halonen valittiin presidentiksi 6.2.2000 järjestetyissä vaaleissa 51,6 prosentin kannatuksella Ahon hävitessä 48,4 prosentin kannatuksellaan. Maan äänestysvilkkausprosentti oli 80,2.

Vaalikamppailua leimasi varovaisuus. Varsinkin vaalien toisella kierroksella kamppailun ollessa tasaväkistä pyrkivät ehdokkaat mitä ilmeisemmin eliminoimaan vastaehdokkaaseen kohdistuvaa kärkevää kritisointia. Pelkona oli, että kritisoitu osapuoli saisi sympatiaäänit osakseen. Presidentinvaalien pääteemaksi nousi eritoten presidentin valtaoikeuksien kaivaminen ja sen vaikutus uuden presidentin työskentelyyn. Ehdokkailta perättiin näkemystä myös perinteisiin presidentinvaaliaiheisiin, kuten ulkopolitiikkaan. Yleisesti pohdittiin mielenkiintoista ehdokasasetelmaa sukupuolen kannalta (neljä naisehdokasta ja kolme miesehdokasta) sekä ehdokkaiden puolisojen esilläolon merkitystä.

Erityisesti presidentinvaalien aikana julkisessa keskustelussa pohdittiin mielipidetutkimusten runsautta ja niiden vaikutusta äänestäjiin. Presidentinvaalikamppailun tilannetta ja muutoksia seurattiin tiedotusvälineissä niin intensiivisesti, että Suhosen (2000, 70) mukaan voidaan sanoa eritoten Yhdysvalloissa tutun ”horse race -journalismin” juurtuneen Suomeenkin. Tällä termillä kuvataan vaalikamppailun jatkuvaa seurantaa tiedotusvälineissä, jolloin asiakysymykset saattavat jäädä toissijaisiksi. Yksityisemminkin mielipidemittauksista keskusteltiin: kaksi kolmesta sanoi keskustelleensa mielipidemittauksista esimerkiksi perhepiirissä, töissä tai ystävien kesken (Borg 2000). Suhosen (2000, 63) mukaan presidentin vaalitavan uudistus on heikentänyt puolueiden asemaa ja vahvistanut mielipidetutkimuksen keskeistä roolia äänestäjä–ehdokas-suhteen ja vaalin lopputuloksen muotoutumisessa. Kannatusmittausten integroituminen kiinteäksi osaksi vaaleja johtuu myös kansainvälisistä vaikutteista, eritoten amerikkalaistumisesta (emt. 85).

Suomalaisen vaalikampanjoinnin, eritoten presidentinvaalikampanjoinnin, väitettiin amerikkalaistuneen (Isotalus 2000; Suhonen 2000, 85). Amerikkalaisina piirteinä vuoden 2000 presidentinvaaleissa pidettiin muiden muassa sitä, että vaalit olivat hyvin henkilökeskeiset. Puolueet ja muut tukijaorganisaatiot häivytettiin taustalta ja sen sijaan ehdokkaiden persoonia, heidän puolisoitaan ja henkilökohtaisen elämänsä piirteitä tuotiin esille totuttua enemmän. Lisäksi Isotaluksen (2000, 12) mukaan presidentinvaalien amerikkalaistuminen näkyi siinä, että ehdokkaat osallistuivat monenlaisiin televisio-ohjelmiin. Vaikka tähän tosin on totuttu jo edellisten vaalien aikana, oli ehdokkaiden osallistuminen ohjelmiin jopa aiempia vaaleja innokkaampaa. Vaalien jälkeen kampanjoinnin arveltiin olleen professionaalisempaa tai ainakin kampanjoiden takana olleet asiantuntijat olivat julkisuudessa esillä. Joidenkin ehdokkaiden tai heidän avustajiensa kuultiin hankkineen terästyä kampanjoilleen vaalikampanjointia edeltäneillä Yhdysvaltojen vierailuilla ja yhdysvaltalaiseen kampanjointiin perehtymällä. Vuoden 2000 presidentinvaalien jälkeen esimerkiksi Tarja Halosen ja Elisabeth Rehnin kampanjapäälliköt ovat julkaisseet kampanjoistaan kirjat.

Negatiivisen kampanjointityylin välttely oli näkyvää vuoden 1999 eduskuntavaaleissa. Puolueita kritisoitiin siitä, etteivät ne erottuneet toisistaan tuomalla esiin erilaisia näkemyksiään. Vuoden 2000 presidentinvaaleja puolestaan voitaisiin luonnehtia harmoniavaaleiksi.

Vaikka ehdokkaat toivat esille erilaisia näkemyksiään, kumpikin ehdokkaista vältteli konfrontaatiota. Varsinkin presidentinvaalien toisella kierroksella ehdokkaiden suosio mielipidemittausten mukaan oli tasaista, mikä antoi syyn varovaisuuteen. Vastustajan kärkevä kritisointi olisi saattanut vierittää kansan sympatiat vastustajan puolelle.

Mulganin (1994) mukaan modernisaatio on tuonut mukanaan vaalikampanjointien negatiivisuuden ja hän pitää tätä piirrettä epäterveenä kehityksenä. Suomessa vaalikampanjointia ei voida pitää kovin negatiivisena ainakaan vuoden 1999 eduskuntavaalien ja vuoden 2000 presidentinvaalien valossa. Kenties painavin syy tähän varovaisuuteen eritoten eduskuntavaaleissa on se, että puolueilla ei monipuoluejärjestelmässä ole varaa pilata suhdettaan toisiin puolueisiin näkemuseroista ja henkilöristiriidoista huolimatta. Hallitusta muodostettaessa hyvät suhteet ovat tärkeitä – hallituksen onkin viime vuosina muodostanut viisi puoluetta. Hallituspuolueet ovat niin oikeistosta kuin vasemmistostakin, minkä vuoksi hallitus on saanut nimen sateenkaarihallitus.

Toisaalta vaalikampanjoinnin negatiivisuus on monitahoinen ilmiö. Myös medialla ja kansalaisilla on osuutensa siihen. Vaikka vaalikamppailu olisikin harmonista, media saattaa saada sen näyttämään kärkevämmältä. Myös kansalaisten omat näkemykset ja asenteet puoluepolitiikkaa kohtaan voivat vaikuttaa siihen, kuinka negatiivisena, positiivisena tai harmonisena vaalikamppailu nähdään. Toisille vaalikamppailu voi olla esimerkiksi mielenkiintoista peliä, kun taas kynnisemmät henkilöt saattavat mieltää kamppailun vastenmieliseksi nahisteluksi.

Sekä eduskuntavaalien että presidentinvaalien harmonisuus tai vain pehmeä tai ajoittainen konfrontatiivisuus voi johtua myös yleisestä vaalien luonteesta, joka on sidoksissa sen hetkiseen poliittiseen tilanteeseen. Pekosen (1995, 198–199) mukaan vaalit voidaan jaotella status-quo -vaaleiksi tai poliittisiksi vaaleiksi riippuen vaalien rutiiniomaisuudesta. Mikäli poliittisessa tilanteessa ole sillä hetkellä mittavia ongelmia tai konflikteja, vaaleista muodostuu rutiininomaiset status-quo -vaalit. Poliittisissa vaaleissa ongelmia ja konflikteja on enemmän esillä ja vaaleja voidaan luonnehtia kilpailevammaksi. Syy luonteeltaan enemmän status-quo -tyyppisiin vaaleihin voi olla se, että vuonna 1999 ja vuoden 2000 alussa

elettiin taloudellista nousukautta, jolloin kansakunnan kannalta suuria ongelmia (kuten esimerkiksi suurtyöttömyys 90-luvun alussa) ei ilmennyt.

4.2 Tutkimuskysymykset

Tutkimuskysymykset etenevät yleisestä yksityiskohtaisempaan. Ensimmäisen tutkimuskysymyksen avulla pyritään löytämään keskusteluiden yhteys laajempaan yhteiskunnalliseen kontekstiin. Yhteiskunnan murroksesta on esitetty erilaisia kuvauksia ja arvioita, jotka usein pysyttelevät teorialason pohdiskeluna tai kirjallisuuden vertailuna. Yksin tämän työn tarkoituksista on antaa elävämät kasvot keskustelulle yhteiskunnan muutoksesta ja murroksesta. Se mitä ja miten äänestäjät kertovat keskusteluistaan tuonee esiin sitä, millaisena toisaalta murroksen, toisaalta perinteiden ja staattisuuden prosessi yksilötason käsityksissä ja viestinnässä näyttäytyy.

Tutkimuskysymys 1: *Millaisia viittauksia politiikan postmodernisaatiopiirteisiin on havaittavissa niistä tulkinnoista, joita äänestäjät keskusteluistaan tekevät?*

Tutkittavasta ilmiöstä haluttiin saada kokonaisvaltainen kuva äänestäjän näkökulmasta. Tutkittavaa ilmiötä haluttiin lähestyä avoimesti ja sen vuoksi tutkimuksessa pyrittiin antamaan sijaa tutkittavien merkityksenannoille ja kuvauksille tutkittavasta ilmiöstä. Se millaisena äänestäjät näkevät keskustelunsa vaaleista, kertoo myös äänestäjien ja muuttuvan yhteiskunnan suhteesta.

Tutkimuskysymys 2: *Millaisia merkityksiä keskusteluille annetaan?*

Interpersonaalista politiikasta keskustelua koskevia tutkimuksia on melko vähän. Usein tutkimukset on suoritettu kvantitatiivisesti, jolloin niissä on pyritty selvittämään esimerkiksi kuinka usein politiikasta keskustellaan ja mikä on erilaisten tekijöiden (esim. iän,

koulutuksen, sukupuolen tai median hyödyntämisen) suhde politiikasta keskustelemiseen (ks. esim. Bennett, Flickinger & Rhine 2000). Tässä työssä haluttiin tuoda esiin tutkittavien omaa ääntä ja sen pohjalta luoda yhteyksiä aiempiin tutkimuksiin ja siten yhdeltä osalta kehittää teoriaa politiikasta keskustelemisesta.

Tutkimuskysymys 3: Mitä seikkoja äänestäjät pitävät olennaisina vaalikeskustelun muotoutumisessa?

Tutkimukset politiikasta keskustelemista ovat usein fokukseltaan melko valtio-opillisia. Tässä työssä näkökulma on ensisijaisesti se, millaista puheviestintää vaaleista keskustelussa ilmenee, jolloin politiikkaa tarkastellaan siis viestinnän kontekstina. Tutkimusten mukaan politiikasta keskustellaan vain lähempien ihmisten, kuten perheenjäsenten kanssa (ks. Bennett, Fisher & Resnick 1995). Siten voidaan olettaa, että keskusteluihin vaikuttaa keskeisesti keskustelukumppaneiden viestintäsuhte, jota puheviestinnässä on tutkittu paljon. Tässä työssä on tarkoituksena tuoda politiikasta keskustelun teoriaan viestinnän näkökulmaa tarkastelemalla sitä, miten äänestäjät puhuvat keskustelukumppaneistaan ja suhteestaan heihin ja millaisista asioista kussakin suhteessa on puhuttu.

Tutkimuskysymys 4: Mikä merkitys viestintäsuhteella on vaalikeskustelun muotoutumisessa?

4.3 Perustelut tutkimusmenetelmille ja tutkimuksen toteutus

Politiikkaan viittaavista keskusteluista tehdyt tutkimukset on useimmiten toteutettu keräämällä tutkimusaineisto kvantitatiivisin menetelmin (ks. esim. Bennett ym. 2000; Gamson, 1992; Joohan ym. 1999). Tässä työssä pyritään löytämään keskustelijoiden oma ääni ja tulkintojen kirjo kvalitatiivisin menetelmin. Kvalitatiivisillä tutkimusmenetelmillä pyritään etsimään tietoa ja luomaan teoriaa asiasta, josta aiempi tutkimus on vähäistä (Alasuutari 1994, 203–205; Bryman 1988, 94; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 192; Miles &

Huberman 1994, 35–36). Laadullisen aineiston avulla pyrin ensin hahmottamaan ilmiön moninaisuutta ja sen jälkeen tarkastelemaan lähemmin yksittäisiä osa-alueita. Tämän työn kannalta olennaista on se, että kaikelle tutkimukselle jossain muodossa ominainen yksinkertaistaminen ja tyypittely lähtee tutkittavista käsin, siitä mitä he painottavat ja pitävät olennaisina omissa keskusteluissaan.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei ole tarkoituksena tehdä yleistettäviä päätelmiä, vaan aristoteelisen ajattelutavan mukaan yksityistä tapausta tarkasti tutkimalla voidaan tuoda esiin se, mikä ilmiössä on merkittävää ja mitkä seikat asiassa toistuvat (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 169). Hypoteesien todistamisen ja tutkimustulosten yleistämisen sijaan pyritään kyseenalaistamaan vanhoja ajatusmalleja. Kvalitatiiviset tutkimukset eivät niinkään tuota faktoja, vaan ovat kriittistä kirjallisuutta ja edistävät järkipäristä keskustelua. (Alasuutari 1994, 206.)

Autenttisten keskusteluiden nauhoitusta pohdittiin, mutta eritoten tutkijan omakohtaisten eettisten pohdintojen lopputuloksena tämäntyyppisten keskusteluiden nauhoituksesta luovuttiin. Jotta keskustelut olisivat pysyneet autenttisina, olisi nauhoituksen täytynyt tapahtua salaa. Tämä jo sinänsä epäilytti tutkijaa, vaikka keskustelijoille olisikin jälkikäteen kerrottu nauhoituksesta. Poliitikasta puhuminen on useille hyvin yksityinen asia, joillekin epämiellyttävä tai peräti arka asia. Osittain syy siihen voi juontaa juurensa eleyistä poliittisissa ajoista Kansalaissodasta alkaen, mutta yleisesti ottaen politiikasta puhumista varsinkin tuntemattomien kesken pidetään epäsovinnaisena niin Suomessa kuin muualla. Nauhoituksen teknisissä järjestelyissäkin olisi ollut ongelmansa: käytettävissä olevilla laitteilla mikrofoni olisi täytynyt asettaa vaatteiden ulkopuolelle – kuitenkin piiloon. Järjestetty keskustelu taas ei olisi palvellut tutkimuksen tarkoitusta: haluttiinhan aineistoa jokapäiväisistä, ”arkipäiväisistä” keskusteluista.

Tässä tutkimuksessa käytetystä metodisesta lähestymistavasta voidaan käyttää nimitystä triangulaatio (ks. Denzin 1970). Kyseessä on triangulaatiotyypin, jossa käytetään monia menetelmiä samassa tutkimuskohteessa. Tutkimuksessa käytettiin samassa tutkimuskohteessa kahta eri menetelmää: ryhmähaastatteluita ja päiväkirjoja. Erilaisten menetelmien

uskottiin täydentävän toisiaan. Tämäntyyppisen menetelmätriangulaation avulla pyrittiin saamaan esille erilaiset tutkimuskohteeseen liittyvät näkökulmat ja siten rikas aineisto. Laadullisessa tutkimuksessa triangulaation voidaan katsoa lisäävän myös tutkimuksen luotettavuutta. Laadullisessa tutkimuksessa pyrkimys saavuttaa validiutta ja reliabiliutta poikkeaa kvantitatiivisen tutkimuksen vastaavasta pyrkimyksestä. Laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä esimerkiksi otantaan perustuvaan edustettavuuteen, mutta tutkimuksessa pyritään löytämään ja kuvaamaan tutkittavien käsityksiä ja heidän maailmaansa niin hyvin kuin mahdollista (Hirsjärvi & Hurme 2000, 186–189). Bloorin (1997) mukaan laadullisessa tutkimuksessa voidaan perinteisen validiuden toteamisen sijasta käyttää esimerkiksi juuri triangulaatiota.

Yhteistä tässä tutkimuksessa käytetyille menetelmille oli se, että aineiston keräämisessä nojaututtiin tutkimukseen osallistujien omiin kertomuksiin ja tulkintoihin heidän keskusteluistaan. Tutkimuksen perustamista kokonaan aineistoon, joka muodostuu tutkittavien omista käsityksistä on viestintätutkimuksissa kritisoitu. Ihmiset eivät kenties esimerkiksi muista, millaista heidän viestintäkäyttäytymisensä on ollut. (Knapp, Miller & Fudge 1994, 10.) Tämä kritiikki nostaa pintaan olennaisen tekijän tutkimusmenetelmän valinnassa: eri tutkimusmenetelmistä on tulkittavissa se, millaiseen ihmiskäsitykseen ne pohjautuvat.

Tämä tutkimus nojaa hermeneuttiseen käsitykseen ihmisestä. Sen mukaan ihminen on itseään koskevien asioiden paras asiantuntija. Vaikka tämä onkin peruslähtökohta, on toki huomioitava se, että erilaiset oletukset ja tiedot tutkijasta ja tutkimuksesta saattavat vaikuttaa tutkimukseen osallistujien haastattelulausuntoihin ja päiväkirjamuistiinpanoihin. Foddyn (1995, 118) mukaan haastatteluissa on taipumusta tuoda esille sosiaalisesti suotavia vastauksia. Yhtäläisesti niitä voi olla päiväkirjamerkinnöissäänkin. Voi olla, että päiväkirjurit ovat halunneet painottaa vaikkapa olevansa aktiivisia median seuraajia ja saattaneet tutkimukseen osallistumisen vuoksi hakeutua aktiivisesti keskustelemaan. Nämä on luonnollisesti huomioitava aineiston analyysissä ja tulkinnassa.

Tutkimushaastattelun avulla saavutetaan Hirsjärven ja Hurmeen (2000, 35) mukaan moni-ilmeinen tutkimusaineisto, joka on hedelmällinen teorian luomiseen, koska sen avulla saa-

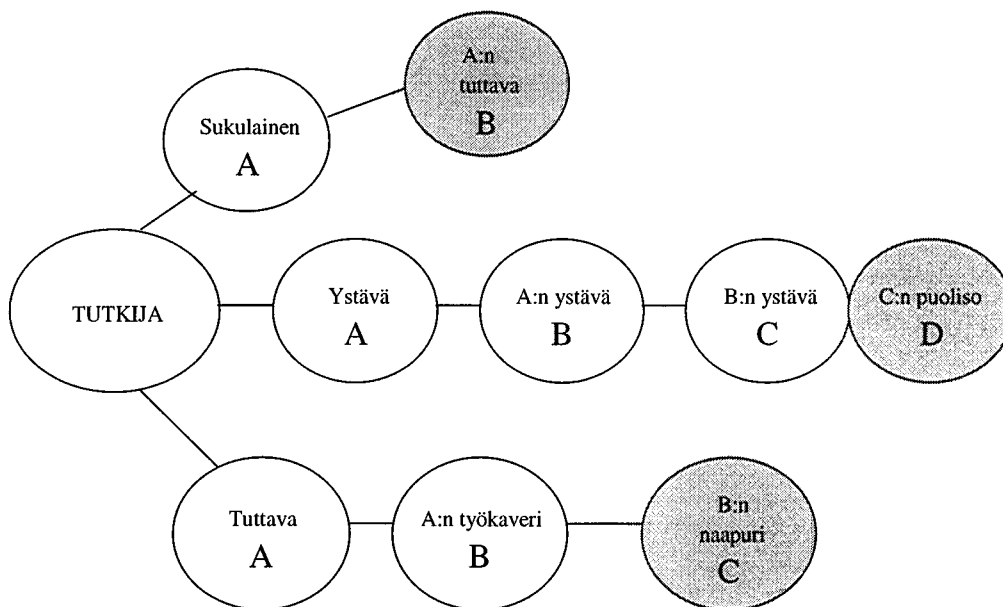
daan esille erilaisia piirteitä tutkittavasta kohteesta. Teemahaastattelun katsotaan sopivan tutkimusmenetelmäksi myös silloin, kun haastateltavalta kysellään sellaisista asioista, jotka vaativat muistamista. Tuolloin haastattelija voi olla avuksi ja tarvittaessa virkistää haastateltavan muistia. Lisäksi teemahaastattelu on tarkoituksenmukainen menetelmä silloin, kun halutaan selvittää heikosti tiedostettuja asioita tai kun aihe on arkaluontoinen. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 35.)

Päiväkirjojen avulla voidaan puolestaan saavuttaa melko tarkka tutkimusaineisto, jossa tutkittavaa aihetta käsitellään laajemmassa temporallisessa ja kontekstuaalisessa yhteydessä. Siten tämä menetelmä sopii parhaiten tilanteisiin, jossa päiväkirjaa voidaan pitää melko pitkän ajan, jotta tietynä ajanjaksona tapahtuneet mahdolliset muutokset tulevat havaittaviksi. Päiväkirjamenetelmällä saatu aineisto on luonteeltaan subjektiivinen ja introspektiivinen sekä retrospektiivinen. (McDonough & McDonough 1997, 122–123.) Päiväkirjojen avulla voidaan siis parhaimmillaan saada tarkka kuva yksilön toiminnasta ja ajattelusta. Retrospektiivisyys merkitsee sitä, että päiväkirjamerkinnoissa on luultavammin aikaviivettä, joka saattaa vaikuttaa pohdintaan. Kaikkia yksityiskohtia ei kenties muisteta, mutta toisaalta yksittäistapauksen pohdinta saattaa saada syvällisemmän perspektiivin. Tuolloin yksittäistapaus asettuu laajempaan asiayhteyteen.

Tutkimukseen pyrittiin saamaan erilaisia, eri ikäisiä miehiä ja naisia, eri puolelta Suomea. Edustavaan otokseen Suomen kansalaisista ei kuitenkaan pyritty – tarkoituksena oli ainoastaan saada osallistujiksi erilaisia tyyppisiä, jotta aineisto olisi erilaisine tapauksineen monipuolinen ja rikas. Otin yhteyttä mahdollisiin osallistujiin verkostomenetelmällä. Periaatteena oli, etten tutkijana ollut kenenkään tutkimukseen osallistujan tuttava eivätkä tutkimukseen osallistujatkaan olisi ainakaan kovin tuttuja keskenään. Otin puhelimitse yhteyttä henkilöihin, jotka eivät siis olleet tuttuja itselleni, mutta olivat esimerkiksi tuttavani, työkaaverini tai sukulaiseni tuttuja tai peräti tutun tuttuja. Eräät eivät halunneet tai voineet osallistua tutkimukseen itse, mutta antoivat usein edelleen esimerkiksi jonkun tuttavansa tai sukulaisensa tiedot yhteydenottoa varten. Näin tutkimukseen osallistuneet haastateltavat ja päiväkirjurit hankittiin “yksi-, kaksi-, tai kolmiportaisesti” (kuvio 2). Tällä menetelmällä tutkimukseen osallistujia hankkimalla oli kuitenkin oltava tarkka siinä, etteivät osallistujat olleet suurilta osiltaan esim. jostain yksittäisestä sosioekonomisesta taustasta.

Haastattelut

Vuoden 1999 eduskuntavaaleissa tehtiin aluksi 13 yksilöllistä teemahaastattelua, joista raportoidaan tarkemmin myöhemmin tulevassa tutkimuksessa. Kerron tässä kuitenkin yksilöllisistä teemahaastatteluista verraten sitä menetelmänä ryhmähaastatteluun, jota tässä tutkimuksessa käytettiin aineistonkeruumenetelmänä. Yksilöhaastatteluissa ilmeni kaksi keskeistä ongelmaa, joihin ryhmähaastattelumenetelmällä voitiin löytää ratkaisuja.

KUVIO 2. Esimerkkejä verkostometodista hankittaessa päiväkirjureita ja ryhmähaastatteluun osallistujia. Värityt ympyrät edustavat henkilöitä, jotka osallistuivat tutkimukseen.

Ensinnäkin yksilöhaastatteluissa oli läsnä haastattelija ja haastateltava, jolloin haastattelu-tilanne vaikutti toisinaan olevan polaarinen. Joillain haastateltavilla saattoi olla mielikuva,

että oletin heidän olevan kiinnostuneita politiikasta ja siitä keskustelemisesta, kun olin heitä varta vasten pyytänyt haastatteluun. Haastatteluissa haastateltavat usein korostuneesti ilmaisivat sitä, kuinka he eivät olleet erityisen kiinnostuneita politiikasta. Toisaalta muutamat vaaleista keskustelusta (ja kenties tutkimushaastattelustanikin) kiinnostuneet pohtivat omia keskusteluitaan ja omaa osallistumistaan halukkaasti ja monipuolisesti. Kuitenkin minulla oli usein tunne, että haastateltavat olettivat minun olevan äärimmäisen kiinnostunut politiikasta ja innokas keskustelija ja haastateltavat suhteuttivat puheensa siten.

Toiseksi ongelmaksi yksilöhaastatteluissa koettiin se, etteivät haastateltavat muistaneet kovin yksityiskohtaisesti keskusteluitaan. Haastateltavat myös vähätelivät käymäänsä keskusteluita. Ne olivat haastateltavien mukaan joskus esimerkiksi kovin lyhyitä eikä niissä pohdittu politiikkaa syvällisesti, siksi niitä oli turha ottaa sen kummemmin esille. Keskusteluiden kriteerit näyttivät olevan tiukat.

Eduskuntavaalien aikaisten yksilöhaastatteluiden jälkeen päädyin presidentinvaaleissa keräämään aineistoa ryhmähaastatteluiden avulla. Vaikka ryhmähaastatteluissa pidetään haastattelijan asemaa ongelmallisena (ks. Watts & Ebbutt 1987), oli oma kokemukseni päinvastainen. Yksilöhaastatteluille ominaista haastateltavan olettamaa tai tuntemaa roolista polarisaatiota ei ryhmähaastatteluissa näyttänyt syntyvän. Ryhmähaastatteluiden avulla oma roolini haastatteluissa pienentyi ja keskustelijoiden kirjavuus pääsi esiin. Näissä haastatteluissa tarkoituksena oli tuottaa tietoa haastateltavien omista keskustelukokemuksistaan. Haastattelijana pyrkimyksenäni oli rohkaista keskustelullista otetta, vaikka olikin huolehdittava siitä, että kaikki pääsivät kertomaan kokemuksistaan ja mielipiteistään. Lisäksi oli keskustelu oli pyrittävä pitämään asetetussa teemassa: keskustelu ajautuikin helposti ”vaalikeskusteluksi”, mielipiteiden ilmaisuksi käsillä olevista vaaleista ja ehdokkaista. Haastattelussa oli aina henkilöitä, jotka olivat melko kiinnostuneita politiikasta ja tulevista vaaleista ja niitä, joita politiikka vaaleineen ei juurikaan kiinnostanut. Väliin mahtui monenlaisia variaatioita.

Ryhmätilanteessa haastateltavat huomaamattaankin virkistivät toistensa muistia. Olennaisinta oli, että ryhmähaastattelun avulla päästiin käsiksi aineistoon, jota olisi vaikea saada

ilman ryhmän vuorovaikutusta (ks. Morgan 1988, 12). Ryhmähaastattelu on jo luonteeltaan sellainen, että se sisältää keskustelua mielipiteistä ja kokemuksista, joita luonnollisessa kontekstissa käyty vaalikeskustelukin sisältää. Tuolloin ryhmähaastattelussa saadaan käsitystä myös mielipiteen muodostumisen dialogisuudesta ja tämäntyyppisistä keskusteluista ilmiönä, mikä voi tukea tutkimuksen suorittamista (ks. Delli Carpini & Williams 1994, 788; Krueger 1988). Ledermanin (1990) mukaan ryhmähaastatteluissa ryhmän jäsenet voivat esimerkiksi auttaa toisiaan asioiden ”esiin kaivamisessa” ja siten virkistää toistensa muistia. Haastateltavat voivat myös rohkaista toinen toistaan näkökulmiensa esilletuomisessa. Ryhmäkeskusteluissa tulee myös esille aihepiiristä se luonnollinen sanasto ja merkitysrakenteet, joita keskusteluissakin käytetään ja luodaan (Gamson 1992, 192; Sulkunen 1990, 264).

Ryhmähaastatteluita tehtiin marraskuusta 1999 tammikuuhun 2000. Haastatteluita tehtiin 9 ja näihin haastatteluihin osallistui yhteensä 44 henkilöä. Haastatteluita tehtiin kaksi Jyväskylässä ja kaksi Helsingissä sekä yhdet haastattelut Joensuussa, Tampereella, Joutsassa, Kannuksessa ja Eskolassa. Ryhmähaastatteluun osallistujista naisia oli 26 ja miehiä 18. Haastatteluun osallistujat olivat iältään 18–67-vuotiaita, keskimäärin 40-vuotiaita. Haastatteluun pyrittiin saamaan henkilöitä, jotka eivät olleet tuttuja toisilleen. Tosin pienimmillä paikkakunnilla järjestetyissä haastatteluissa osa haastateltavista vaikutti ainakin tietävän toisensa. Haastatteluissa pyrittiin siihen, että haastateltavat kertoisivat keskusteluistaan avoimesti. Haastateltavien keskinäisen tuntemattomuuden oletettiin edistävän avoimuutta. Ryhmähaastatteluun osallistujien oli kerrottava keskusteluistaan yksityiskohtaisemmin tuntemattomille kuin tuttavalle, jolla haastateltava olisi voinut olettaa olevan ennakkotietoja tai -asenteita keskusteluihin liittyen. Haastateltavien ei myöskään tarvinnut pohtia, miten paikalla oleva keskustelukumppani tai tuttava suhtautuu hänen kertomukseensa.

Ryhmähaastattelut olivat kestoltaan keskimäärin tunti ja kaksikymmentä minuuttia. Ne pidettiin yliopistojen luokkahuoneissa, kokoushuoneissa tai kylätalojen ryhmätyötiloissa. Ennen haastattelutilanteen alkua haastateltaville tarjottiin virvokkeita ja pikku purtavaa. Usein haastateltavat eivät osuneet paikalle yhtä aikaa, jolloin muiden odottelu kävi luontevasti vaikkapa kahvia siemaillen. Haastateltavat istuivat pöydän ympärillä. Pöydän keskellä

oli mikrofoni ja haastattelijan edessä oli nauhoituslaite. Haastattelijan roolissani toimin keskusteluttajana eli pyrkimyksenäni oli tuoda monenlaisia kysymyksiä ja kommentteja haastateltavien pohdittavaksi. Jos ryhmässä mielestäni alkoi esiintyä ryhmäilmiötä ja korostettua samanmielisyyttä, pyrin kyseenalaistamaan yksimielisyyttä. Esimerkiksi silloin, kun keskustelijat kertoivat keskusteluidensa olleen pelkästään pohtivia ja asiapitoisia, saattoin kysyä, eikö kukaan ole vaikkapa vitsailut poliitikkojen kustannuksella tai arvostellut heidän pukeutumistaan. Ryhmähaastatteluita jatkettiin, kunnes viimeisimmissä haastatteluisissa ei enää ilmennyt tutkimusfokuksen kannalta keskeistä uutta informaatiota, mikä on Kruegerin (1988, 97) mukaan yksi ryhmähaastatteluiden nyrkkisäännöistä.

Päiväkirjat

Päiväkirjaa pitäneiden henkilöiden tuli olla aktiivisia ja motivoituneita pitämään keskusteluistaan kirjaa ja reflektoimaan ajatuksiaan usean päivän ajan. Siten tämä aineistonkeruumenetelmä luultavasti houkutteli osallistujiksi henkilöitä, jotka olivat kenties kiinnostuneita politiikasta tai tulevista vaaleista tai kenties kokivat tutkimuksen ja kirjoittamisen mielenkiintoiseksi. Päiväkirjureiksi suostuneita pyydettiin ennalta määrättyinä ajanjaksona kuvailemaan vaaleista käymiään keskusteluita (eduskuntavaaleissa 14 päivää ennen vaaleja, presidentinvaaleissa 12 päivää ennen vaaleja). Päiväkirjoja lähetettiin yhteensä 72 kappaletta, joista palautui 58 kappaletta. Päiväkirjurit olivat ympäri Suomea (esimerkiksi Kuusamosta, Vaasasta, Kangasniemeltä, Rovaniemeltä, Kauhajoelta, Kemistä, Jaalasta, Lappeenrannasta, Himangalta, Oulusta, Turusta, Keuruulta, Espoosta, Lumijoelta, Helsingistä, Pirkkalasta...) ja joukossa oli myös yksi ulkosuomalainen. He olivat iältään 18–79 vuotta, keskimäärin 42-vuotta. Naisia heistä oli 31 ja miehiä 27.

Päiväkirjojen avulla saatiin tutkittavasta ilmiöstä konkreettisempaa aineistoa kuin teema-haastatteluilla. Päiväkirjat sisälsivät yleensä melko yksityiskohtaista tietoa keskusteluista, niiden etenemisestä ja tunnelmasta. Päiväkirjureille annettiin mahdollisuus kertoa keskusteluistaan oman tyylinsä mukaan. Päiväkirjureita kuitenkin pyydettiin sisällyttämään kuvauksiin muiden muassa seuraavia tietoja: kenen kanssa keskustelu käytiin, millainen kes-

kustelu oli ja miten se eteni. Pyysin myös päiväkirjureita kertomaan keskustelun aikana tai sen jälkeen koetuista tuntemuksista, esimerkiksi siitä, millainen tunnelma keskustelussa oli. Päiväkirjanpito haluttiin tehdä mahdollisimman vaivattomaksi, koska päiväkirjurit tarkkailivat keskusteluitaan usean päivän ajan ja varsinkin lukuisten keskusteluiden kirjaamisessa epäiltiin olevan iso työ. Sen vuoksi päiväkirjureille annettiin malli tiiviistä keskusteluiden kirjaamistyylistä. Katso liitteenä olevia päiväkirjan pito-ohjeita ja saatekirjettä (liitteet 1, 2, 3 ja 4), jotka lähetettiin kirjeitse päiväkirjavihon mukana. Päiväkirjureille pyrittiin painottamaan sitä, että ohjeiden ei ole tarkoitus olla rajoittamassa kirjaamista, vaan pikemminkin herättämässä kirjattavia ajatuksia. Ohjeilla ei siten pyritty rajoittamaan tutkimukseen osallistuneiden yksilöllistä kirjoittamistyyliä.

Tässä tutkimuksessa päiväkirjan pitäminen oli siis ohjatumpaa kuin vapaamuotoinen päiväkirjan pitäminen: muistiinpanojen tekemistä pyrittiin ohjaamaan kysymyksillä ja esimerkin avulla. Tutkija pyrki siis etukäteen vaikuttamaan siihen, millaista tietoa päiväkirjassa tulisi olla. Tätä kirjaamismenetelmää kutsutaan myös toimintamuistiinpanojen tekemiseksi (behavioral records) (Harvey, Christensen & McClintock 1983). Tämän menetelmän sanotaan olevan tehokas, koska tutkimukseen osallistuja voi kirjoittaa juuri tutkijan pyytämistä asioista, mikä voi tehdä kirjoittamistyön helpommaksi.

Vaikka päiväkirjojen pitämiseen oli annettu suosituksia ja ohjeita, oli päiväkirjoille ominaista niiden kirjavuus. Päiväkirjat olivat pituudeltaan muutamasta ruutuvihon sivusta useisiin kymmeneen sivuihin. Osa päiväkirjoista oli kirjoitettu käsin, osa tietokoneella. Jotkut päiväkirjat olivat suorasanaista tekstiä, toisissa oli tapahtumia kirjattu mekaanisemmin esimerkiksi ranskalaisilla viivoilla. Jotkut päiväkirjat sisälsivät lehtileikkeitä. Päiväkirjojen kirjavuus oli toisaalta toivottavaa, toisaalta päiväkirjojen analyysi oli kirjavuuden vuoksi erityisen haastavaa.

4.4 Aineiston analyysi

Analyysi aloitettiin kuuntelemalla ryhmähaastattelut läpi ja litteroimalla ne sanatarkasti. Litteroinnin apuna oli kustakin haastattelusta välittömästi haastattelun jälkeen piirretyt selvennykset siitä, kuka istui missäkin ja millainen ääni kullakin haastateltavalla oli. Litteroinneista tehtiin muistiinpanoja, joiden avulla voitiin hahmottaa haastateltavan korostamia aihepiirejä. Muistiinpanojen avulla ja litterointeja lukemalla pyrittiin löytämään haastateltavien vastauksia yhdistäviä ja erottavia seikkoja, jotka kerättiin teemanipuiksi aihepiireitään. Alkuperäisiä päiväkirjoja aluksi luettiin ja niistä tehtiin alustavaa analyysiä, minkä jälkeen päiväkirjatekstiä luokiteltiin eri teemojen alle tietokoneen avulla. Osa päiväkirjateksteistä siis kirjoitettiin tietokoneella uudestaan. Lopulta litteroinnit ja päiväkirjatekstit yhdistettiin ja tekstit luokiteltiin yhdessä eri teemoihin ja niiden alateemoihin.

Analyysissä tiivistin ja luokittelin merkityksiä esimerkiksi koodaamalla niitä teemoihin ja edelleen alateemoihin ja tein merkityksistä tulkintaa (ks. Kvale 1996, 192–193). Tulkinassa pyrin löytämään litteroidusta ja luokitellusta raakatekstistä ylemmän tason, sellaisia piirteitä, joita ei aineistossa ollut suoranaisesti lausuttuna. Merkityssuhdekarttojen piirtäminen oli avuksi kattokäsitteiden luomisessa ja suhteiden kuvaamisessa. Etsin kontrasteja, tein vertailuja ja tarkastelin haastatteluista sisäisiä ristiriitoja sekä asioiden ja ilmiöiden yhtäläisyyksiä (ks. Miles & Huberman 1994, 245–246). Pyrin etsimään ilmiöille analogioita ja kattokäsitteitä (ks. Alasuutari 1994, 187–202) päästäkseni pureutumaan tutkimuskysymysteni juurille. Erityisesti haastatteluaineistoa pyrin jäsentämään teemojen avulla. Päiväkirjoista tarkastelin erityisesti käytettyä sanastoa ja termien ja sanojen ilmenemistä eri asiayhteyksissä. Lisäksi vertailin sanastoa ja ilmaisuja eri kirjoittajien kesken.

Haastatteluaineisto sisälsi eri tasoista tulkintaa kuin päiväkirja-aineisto, mikä oli analysoinnissa otettava huomioon. Haastatteluista saatu aineisto vastasi suuremmin esittämiini tutkimuskysymyksiin, kun taas päiväkirja-aineistosta oli tehtävä enemmän analyysiä ja tulkintaa. McDonough ja McDonough (124–125) pitävätkin päiväkirjojen analyysissä haasteellisena ”metsän näkemistä puilta”. Heidän mukaansa aineisto ei anna suoranaisia, helposti nähtävissä olevia tuloksia, vaan teemojen esiin saaminen on yleensä työlästä.

Aineiston analyysissä on huomioitava käyttämiini tutkimusmenetelmiin liittyviä seikkoja, joilla lienee vaikutusta siihen, mitä äänestäjät keskusteluistaan kertoivat. Leshner ja Thorson (2000) havaitsivat puhelinhaastattelumenetelmällä toteutetussa tutkimuksessaan sen, että tutkittavilla oli taipumus vääristellä äänestämisen innokkuuttaan. Tutkittavat kertoivat äänestäneensä vilkkaammin kuin tilastollisen analyysin mukaan oli mahdollista. Vaikka taustaoletuksena on se, että tutkittava kertoo keskusteluistaan totuudenmukaisesti, Hirsjärvi ja Hurme (1982, 48–49) toteavat, että haastattelulle ja keskustelulle on tyypillistä ajatusten ja intentioiden kertomisen ja salaamisen tasapaino. Tässä työssä pyritään saamaan tietoa melko henkilökohtaiselta elämän osa-alueelta, joten on oletettavaa, että tutkittavat pohtivat esimerkiksi päiväkirjaa pitäessään, mitä olisi sopivaa kertoa. Ryhmähaastatteluissa tutkittavat puolestaan saattoivat arvioida ryhmää ja pohtia, mitä on sopivaa sanoa tässä ryhmässä.

5 TULOKSET

5.1 Vaaleista keskustelun merkitys

5.1.1 Mielenpitemen laatu paranee

Kun tutkimukseen osallistujat kuvailivat keskusteluidensa merkitystä, erilaiset mielenpitemen laadukkuuteen viittaavat, myönteiset lausumat tulivat keskeisimpinä esille. Aineiston tarkastelussa ilmeni kolme keskeistä mielenpitemen laadua parantavaa elementtiä. Vaaleista keskustelu herätti ylipäättään pohtimaan omaa poliittista kantaa, keskustelu saattoi auttaa kannan tai näkemyksen jäsentämisessä tai saattoi selkeyttää ja vahvistaa jo olemassa olevaa kantaa.

Ensinnäkin vaaleista käydyissä keskusteluissa saatettiin havahtua pohtimaan omaa suhtautumista eri ideologioihin, puolueisiin ja näkökantoihin. Keskustelut joko yleisesti toivat ajatuksia ja avasivat näkökantoja tai havahduttivat ajattelemaan jotain yksittäistä seikkaa. Ne jotka kertoivat yleensä keskustelevansa politiikasta vain vähän, kokivat vaalien ja vaali-

kamppailuajan konkretisoivan politiikkaa ja koskettavan heidän elämäänsä tavallista enemmän.

Toiseksi keskustelut auttoivat hahmottamaan ja jäsentämään keskustelijan omaa kantaa tai näkemystä yksittäisestä asiasta. Usein omaa kantaa alettiin prosessoida keskustelun lomassa tai sen jälkeen.

– – kun sanot sen ääneen tuotat sen jollain tavalla ulos, niin oho, että tälleen, että se jäsentyy siinä, että miettii itteksi, että no oho, oonpas mie tälleen ajatellu. (PH2, nainen 24v.)⁶

Heti kun olin käynyt äänestämässä, kaikenlainen keskusteluinto etc. tyrehtyi. En ajatellutkaan asioita moneen päivään. Tietyllä tavalla ei enää kiinnostanut: olinhan tehnyt osani, olin valinnut ehdokkaani ja äänestänyt häntä eikä minulla ollut enää kiinnostusta muiden ihmisten kanssa keskusteluun: nyt ymmärsinkin, että keskustelemalla muiden kanssa olin vain yrittänyt selvittää itselleni omia mielipiteitäni, yrittänyt olla rehellinen itselleni. (EK10, mies 22v.)

Omaa kantaa pyrittiin myös aktiivisesti itse selventämään aloittamalla keskustelu ja siten hankkimalla tietoa jostain mieltä askarruttavasta aiheesta. Eritoten kannastaan epävarmat turvautuivat mielipiteen muodostuksessaan keskusteluihin.

Kolmanneksi keskustelut selkeyttivät, vakiinnuttivat tai vahvistivat keskustelijoiden jomelko vakiintunutta kantaa. Tutkimusaineistosta voi siis tulkita mielipiteen laadukkuuden paranevan keskusteluissa, jossa erilaisia näkökantoja tulee esille. Tämä liittyy läheisesti keskusteluiden vaikuttavuuteen siinä mielessä, että keskusteluissa voidaan pyrkiä vaikuttamaan keskustelukumppaniin tuomalla jotain näkökantaa esille.

Vaikuttavuudesta puhuttiin niin negatiivissävytteisesti kuin positiivissävytteisestikin korostaen erilaisia vaikuttavuuden muotoja. Jos suoraan kysyin haastateltavilta ja päiväkirjureilta vaaleista keskustelemisen merkitystä, vaikuttamiseen liittyviä kommentteja ei juuri

⁶ Otteet päiväkirjoista ja haastatteluista on merkitty seuraavasti: EK=eduskuntavaaleissa pidetty päiväkirja, PA= presidentinvaalien ensimmäisellä kierroksella pidetty päiväkirja, PB= presidentinvaalien toisella kierroksella pidetty päiväkirja, PH= presidentinvaalien aikana tehty haastattelu. Lisäksi kullekin päiväkirjurille ja haastateltavalle on annettu oma tunnistinumero.

esiintynyt. Erityisesti haastatteluiden perusteella näyttää siltä, että osalla haastatelluista oli ennakkokäsitys siitä, että haastattelija on nimenomaan tullut selvittämään keskusteluiden vaikuttavuutta. Haastattelukysymyksissäni pyrinkin aluksi kysymään, kenen mielipiteitä haastateltavat kuuntelevat mielellään. Haastatteluissa myös heräsi keskustelua siitä, mitä vaikuttaminen oikeastaan onkaan. Käsite kenties sai aiempaa monipuolisemman merkitysisällön eikä sitä ajateltu pelkkänä manipulointina. Silti puheenvuoroissa usein perusteltiin tarkoin sitä, etteivät keskustelut vaikuta, sillä päätös äänestettävästä ehdokkaasta muodostuu aina itsenäisesti.

Kyllähän tietysti, jos joku kertoo, niin tietysti kuuntelee, sehän nyt on velvollisuus kuunnella, mutta sitten muodostaa omat ajatuksensa ja tota eihän se se kuuntelu, eihän se nyt pahenna, jos vaikka sitte kuunteleekin, ei sitä kuiteskaan tarvihe ottaa niin tosissaan. Totta kai sitä ihmistä on kuunneltava, jos toinen kertoo jottain ja vaikka hän kuinka yrittäs vaikuttaa, mutta kun ei se vaikuta, niin ei se vaikuta. Onhan muaki pyydettiin joskus usseempankin puolueeseen aikoinaan – – mutta minä sanoin, että minä oon sittoutumaton ja minä en käy politiikkaan enkä minä sitten koskaan, koskaan en oo käynnykkään. (PH5, nainen 67v.)

Keskusteluiden vaikuttavuus kiellettiin haastatteluissa ja päiväkirjoissa eritoten silloin, kun tutkija suoranaisesti tiedusteli keskusteluiden merkitystä. Myös muissa asiayhteyksissä vaikuttavuutta vähäteltiin. Päiväkirjoissa vaikutusta kysyttiin suoraan ja päiväkirjuria pyydettiin kirjaamaan kustakin keskustelusta se, vaikuttiko keskustelu päiväkirjurin mielestä omaan tai keskustelukumppanin näkemykseen. Usein päiväkirjurit olivat todenneet, ettei keskusteluilla ollut vaikutusta. Vaikuttavuuden kieltäminen tai siitä vaikeneminen viittaa siihen, että vaikuttamaan pyrkimistä ei haluttu korostaa keskustelun elementtinä.

Kun vaikuttamisesta puhuminen tapahtui muissa yhteyksissä kuin kysyttäessä keskusteluiden merkityksestä, tuli ilmiöstä esiin muitakin piirteitä. Erityisesti tuotiin esille sitä, että muut ovat yrittäneet vaikuttaa – itse ei niinkään ole yritetty vaikuttaa. Vaikka vaikuttamista, eritoten vaikuttamaan pyrkimistä, pidettiin negatiivissävytteisenä, puhuttiin vaikuttamisesta positiivisessakin hengessä. Tuolloin vaikuttaminen nähtiin esimerkiksi avoimena, arvotetuna informaation välityksenä ja rakentavana toimintana. Siten se saatettiin kokea mielipiteen laadukkuutta edistäväksi.

Kyllä meidän äidin mielipiteet on aika paljon vaikuttanu muhun. Ehkä just sen takia, että sitä tietoa ei, joko sitä ei osaa hakea tai sitä ei oo saatavilla. Ehkä eniten meidän äiti on sellanen, niinku ihan pienestä asti, niinku yleensäkin äidit on sellasia, että niitten mielipiteet vaikuttaa lapsiin, niin kyllä meillä ainakin. Nyt ehkä osaa pikkusen enemmän ite kattoo asioita avarammin, ettei pelkästään usko sitä, mitä äiti sanoo, mutta niinku tosi paljon on vaikuttanut. (PH12, nainen 18v.)

Sitten minun tyttäreni – – on hyvin vaikutusvaltainen ihminen, hän kolmivuotiaasta asti päätti itse omat vaatteensa ja viisvuotiaasta minun vaatteeni ja näin ollen niin hänellä on, hänen sanansa painaa ihan kamalasti. Hän oli viikonloppuna kotona ja minä huomaan, että minä olen ruvennut kääntymään hänen ehdokkaansa kannalle, että tuota nää on ollu nää kaikkein syvällisimmät keskustelut minun vanhan isäni ja minun tyttäreni kanssa. (PH18, nainen 65v.)

Mielipiteen laatuun vaikutti sekin, käytiinkö keskusteluita samanmielisten vai erimielisten henkilöiden kanssa. Jaottelu näihin kahteen tyyppiin on karkea – usein tutkimukseen osallistujat kuitenkin itse määrittelivät, oliko keskustelukumppani olennaisissa kysymyksissä erimielinen vai samanmielinen. Keskustelija saattoi myös olettaa, että keskustelukumppani tai -kumppanit ovat samanmielisiä tai erimielisiä, ja sen perusteella säädellä keskusteluaan. Oman kannan pohtimista, jäsentymistä, vahvistumista tai peräti asteittaista muuttumista tapahtui niin keskusteltaessa samanmielisten kuin erimielistenkin kanssa.

Vaikka keskustelu niin erimielisten kuin samanmielisten kanssa herätti ajatuksia, koettiin keskustelu erimielisten tai oletettujen erimielisten kanssa erityisen hyödylliseksi mielipiteen laadukkuuden paranemisen kannalta. Syy nähtiin olevan siinä, että keskustelija sai monipuolisempaa tietoa eri näkökulmista ja niiden perusteluista, mikä koettiin jo sinänsä mielekkääksi.

Niin ehkä semmonen parhaimmillaan että tulee niinku asia eri puolilta että parasta varmasti semmonen että tosiaan erilaisia puolia et se on varmaan niinku parasta ja sit auttaa itteekin jäsentämään paremmin. Et ei sen tarvi välttämättä olla ollenkaan samanmielinen, että niinku ehkä erilaisia näkövinkkeleitä. (PH14, nainen 42v.)

Lisäksi erilaiset ja uudet näkökannat edistivät omaa pohdiskelua ja edelleen oman kannan jäsenystä sekä oman kannan argumentaation pitävyyttä. Keskustelu, jossa eri näkemykset kilpailivat, koettiin usein myös mielenkiintoisimmaksi ja syvällisimmäksi. Syvällisyyden kuvattiin olevan sitä, että siinä kiteytyy perimmäiset näkökannat laajalti politiikkaan liittyvistä asioista. Myös näkökantojen erot toisiinsa nähden tulivat syvällisissä keskusteluissa esille. Käytässä keskustelua erimielisen kumppanin kanssa nähtiin keskeisiksi taidoiksi kyky argumentoida oma kantansa selkeästi ja kyky puolustautua. Liiallista intohimoa ja kärkevyyttä sitä vastoin pidettiin asiattomana. Nämä taidot, argumentointi, vasta-argumentointi eli oman kannan puolustaminen ja oman viestinnän säätely, ovat olennaisia tekijöitä myös oman mielipiteen laadukkuudessa.

Myös samanmielisyys tai oletettu samanmielisyys keskusteluissa saattoi edistää mielipiteen laadukkuutta. Verrattuna keskusteluihin erimielisten kanssa keskustelut samanmielisten kanssa eivät itsessään pitäneet sisällä oletusta, että keskustelussa tulisi ilmi erilaisia näkökantoja. Lähtöoletuksena ei siis suoranaisesti ollut se, että omaa kantaa tarvitsee argumentoida puolustus- tai vaikutusmielessä. Silti samanmielisten kanssa käydyissä keskusteluissa erilaisia näkökulmia saattoi syntyä keskustelussa itsessään tai keskustelun tuloksena. Syvälliset keskustelut samanmielisten kanssa saatettiin kokea helpommiksi kuin keskustelut erimielisten kanssa. Esimerkiksi ehdokkaan ominaisuuksia voitiin selvittää perusteellisemmin samanmielisten kanssa.

Suoraa numeroa tai ehdokkaan nimeä ei mainittu (siis ketä kukakin äänestää), mutta ymmärsin meidän kahden äänestävän Ahoa. Vieraan mielipide jäi epäselväksi, mutta kuvittelen hänenkin olevan Ahon takana. Lähinnä keskustelu koski presidentin persoonaa. Millainen hänen tulisi olla mies – nainen, oikeisto – vasemmisto, perheellinen – avopari, kirkko – ei kirkko, kotimaan näkökanta – vai katsotaanko häntä mahdollisesti ulkomailta käsin. – – Meillä taisi olla ”vanhahtavat mielipiteet”, mutta ovat mielestämme oikeita perusarvoja, ja passaa ne pressallekin. Ulkopolitiikan ja muiden asioiden hoidosta emme suuria eroja ehdokkaiden väliltä löytäneet – –. Keskustelun tyyli ja tunnelma kolmen naisen kilpapurhetta – – (PB20, nainen 50v.)

5.1.2 Aktivointia vai naamiointia?

Tutkimukseen osallistujien pohtiessa vaaleista keskustelun merkityksiä esiin nousi se, että vaalit niin aktivoivat kuin naamioivat politiikasta keskustelua. Toisaalta keskustelussa haluttiin tuoda perinteiseksi politiikaksi katsottuja asioita esiin, jolloin keskustelu vaaleista nähtiin aktivointina. Toisaalta perinteiseksi politiikaksi nähtyjä seikkoja pyrittiin ottamaan esiin ikään kuin nurkan takaa, pitäen vaaleja varsinaisen asian verhona. Tätä kutsun naamioinniksi. Naamioinnissa ja aktivoinnissa on siis kyse saman asian eri katsontakannoista.

Vaalikeskusteluissa aktivoituivat niin kevyet poliittiset keskustelut kuin jopa keskustelijoiden maailmankatsomusta käsittelevät keskustelut. Myös eri vaaleissa aktivoitui erilaista keskustelua. Presidentinvaalit stimuloivat keskustelua runsaasti henkilöistä, kun taas eduskuntavaalien aikana keskustelunaiheet kohdentuivat enemmän politiikkaan yleensä ja erityoten vaalikampanjoinnissa esille tullessiin sisäpoliittisiin kysymyksiin. Tutkimukseen osallistujien kertomusten perusteella naamiointi näkökulman voidaan puolestaan tulkita pysyvän eri vaaleissakin samantyyllisenä, perinteisemmän puoluepolitiikan verhona. Erityisesti henkilöitä korostavassa presidentinvaalissa naamiointia tapahtui usein, koska henkilöiden avulla naamiointi oli vaivatonta. Henkilöistä oli helppo alkaa keskustella. Naamiointi erosi aktivoinnista myös siinä, että naamioinnissa keskustelu aloitettiin jollain helpolla aiheella, jonka myötä pyrittiin keskustelemaan esimerkiksi jostain kiistanalaisemmasta tai syvällisemmästä aiheesta. Aktivoinnissa puolestaan se keskustelunaihe, jolla keskustelu alkoi, saattoi olla se varsinainen, pitkäkestoisempi puheenaihe.

Keskusteluiden avulla aktivointi ilmeni ensinnäkin siinä, että keskustelu politiikasta usein lisääntyi vaaliaikana. Osa väitti tuskin koskaan keskustelewansa politiikkaan liittyvistä asioista jokapäiväisessä elämässä, mutta vaalit yleensä aktivoivat tätä keskustelua hieman. Joillakin henkilöillä lisäys oli siis täydestä keskustelemattomuudesta muutama sananvaihtoon, toisilla esimerkiksi viikoittaisesta politiikan puhumisesta päivittäiseen politiikasta keskusteluun. Vaalit siis lisäsivät politiikasta keskusteluiden määrää eli tässä mielessä aktivoivat keskustelua.

Mä en ainakaan puhu politiikasta ikinä silloin. Tää on siis niinku ainoa tää on sen verran mielenkiintosta mutta politiikka on muuten mulle ihan semmonen elämässä on paljon kaikkee muuta mielenkiintoisempaa. Et mä en ainakaan puhu politiikasta muulloin ollenkaan. (PH18, nainen 65v.)

Toiseksi vaalit aktivoivat keskustelemaan muustakin politiikan sisällöistä seikoista kuin pelkästään vaalitapahtumista. Vaaliaikana saatettiin päivittäisistä vaalitapahtumista keskusteltaessa ajautua tai tiedostetumminkin pyrkiä pohtimaan laajemminkin arvomaailmaan tai yhteiskunnan tilaan liittyviä asioita.

Mun mielestä vaalit yleensä aktivoi yhteiskunnalliseen keskusteluun, kaiken kaikkiaan. Sillä tavalla se näkyy, et jos ei nyt ois presidentinvaaleja, niin ehkä puhuttakin vähemmän semmosista tärkeistä asioista. Se on hyvä asia mun mielestä. (PH9, nainen 47v.)

Vaikka vaaleista keskustelu aktivoi puhumaan politiikasta useammin, voitiin politiikan puhumisessa silti pitäytyä sopivan yleisessä keskustelussa menemättä kovin syvällisiin pohdintoihin esimerkiksi politiikan tilasta tai keskustelijoiden näkemyseroista tai -yhtäläisyyksistä. Naamiointi-näkökulmassa pyrittiin nimenomaan pääsemään näihin syvällisempiin pohdintoihin. Tosin pyrkimys ei välttämättä ollut kovin intentionaalista. Keskustelussa pikemminkin saatettiin vaalien vuoksi hieman vapautuneemmin ajautua aloittamaan keskustelu muustakin politiikasta. Aktivointi-naamiointi-jaottelu näyttää kuitenkin olevan yhteydessä tutkimukseen osallistujien politiikkakäsitykseen. Naamioijat kokivat keskustelun ”varsinaisesta” politiikasta, puoluepolitiikasta helpommaksi vaalien avulla. Aktivioijat taas kokivat politiikaksi niin pinnalliset kuin hieman syvällisemmätkin keskustelut. Jaottelu kevyen ja raskaan sarjan politiikasta keskustelemiseen usein erotettiin haastatteluissa ja päiväkirjoissa toisistaan. Toisaalta myös haastattelija saattoi vaikuttaa jaottelun syntymiseen kysymällä haastateltavilta, keskustelevatko he vaaliaikana politiikkaa enemmän kuin aikana, jolloin vaaleja ei ole lähettyvillä (ei tulossa eikä äskettäin käyty) (ks. liite 5). Vaaleista puhumista pidettiin osittain hieman kevyempänä kuin politiikasta puhumista yleensä, vaikka vaaleista puhuminenkin toki katsottiin politiikasta puhumiseksi.

Naamiointi-näkökulmassa olennaista näyttää olevan se, että keskustelija kenties tiedostamattaankin käyttää vaaleihin liittyviä keskustelunaiheita ilmapiirin ja keskusteluhalukkuuden tunnusteluun. Siten rupattelutyyliset kysymykset äänestämistapahtumasta, kevytsävyinen keskustelu vaalien henkilöistä (ehdokkaista), median kommentoinneista ja vaaliraportoinnista toimivat joillekin tunnusteluna ja johdatteluna syvällisempään, pohdiskelevampaan tai argumentatiivisempaan keskusteluun. Mediavälitteiset viestit voivat toimia eräänlaisena perusteena tai ”taustatukena” sille, että keskustelu voidaan aloittaa. Median luoma agenda saattoi siten virittää naamioidjan kysymään keskustelukumppanilta kommenttia vaikkapa päivän puheenaiheeseen ja siten rupatteluna, small talkina alkanut keskustelu saattoi jatkua näkemysten vertailuun.

Jutustelun avulla pyrittiin pääsemään keskustelemaan muutama sana hieman tärkeimmistäkin politiikan asioista. Tuolloin vaalikeskustelusta saatettiin siis tehdä small talkin ja jutustelun avulla varsinaisen poliittisen keskustelun naamio. Siten voitiin hienovaraisesti tarkastella, olisiko aiheesta ja muustakin politiikasta sopivaa keskustella enemmänkin. Haastatteluista ja päiväkirjoista ilmenee, että jos pyrkimys päästä puhumaan politiikasta syvällisemminkin oli tarkoituksellista, voitiin naamioinnilla välttyä saamasta politikoidjan leimaa otsaansa.

Olen huomannut että poliittisen keskustelun voi hyvin huomaamattomasti ja ketään loukkaamatta aloittaa – kysymyksellä ”Äänestätkö ennakoöänestyksessä?”. (EK7, mies 55v.)

– kyllä minä ainakin niin rohkeemmasti puhun vaaliajan alla, ja lähestyessä, politiikkaa sitte, sattumanvarastekin ihmisten kanssa ja siis semmosten niinku puolittujenkin kanssa. Ettei sitä muuna aikana viitti mennä. Sitte tavallaan on semmonen lupaki puhua, kun tulee näistä tiedotusvälineistäkin. (PH1, nainen 42v.)

Vaaleista keskustelemisen kautta voi huomaamatta siirtyä puhumaan yleisemminkin politiikasta ilman, että keskustelija leimautuu politikoidjaksi. Tutkimukseen osallistujat toivatkin tulkinnoissaan esille lausumia, jotka kuvasivat vaaleja pehmentävänä ja naamioivana elementtinä. Sanottiin, että vaaleissa politiikasta on *helpompi*⁷ tai peräti *lupa* puhua eikä tule

⁷ Kursivoinnit ovat tutkimukseen osallistujien käyttämiä sanoja ja termejä.

leimatuksi esimerkiksi jonkun puolueen kannattajaksi. Se että politiikkaa käsitellään vaalivälillä runsaasti tiedotusvälineissä ja vaalit tuntuvat olevan yleinen keskustelunaihe tukee naamioimista.

Esimerkiksi puoluepolitiikasta puhuminen koetaan epämiellyttäväksi aloittaa suoraan, koska *politikoinnin* ei oleteta olevan kovin hyväksyttävää. Eräänlaisena pinnallisempuna keskusteluna tai kuulumisien kyselyn tapaisena politiikasta puhuminen on suotavampaa. Tosin keskustelukumppanilla ja siten viestintäsuhteen intiimiydellä on oma merkityksensä sille, mistä asioista voidaan puhua, kuinka avoimesti ja kuinka suorasti keskustelu voidaan aloittaa. Toisaalta kevyempää alkujutustelua käytiin myös niiden tuttujen tai läheistenkin henkilöiden kanssa, joiden kanssa politiikkaa ilmeisesti ruodittiin avoimesti melko usein. Naamiointi voikin olla usein tiedostamatonta, kohteliasta asiaan johdattelua ja rupattelua, jolla keskustelu avataan.

5.1.3 Arvo sinänsä: sosiaalinen merkitys ja merkitys kansalaiskeskustelulle

Vaaleista keskustelun nähtiin olevan jo itsessään hyvä asia. Usein tämä itseisarvo ilmaistiin toteamalla, ettei keskustelulle tarvitse etsiä mitään erityistä merkitystä. Silti itseisarvon alta näytti nousevan merkityksiä. Vaaleista keskustelun itseisarvoa perusteltiin sillä, että keskustelu on viihdettä ja se ylläpitää mielenkiintoa politiikkaan. Lisäksi keskustelun itseisarvoa perusteltiin sosiaalisilla merkityksillä ja kansalaiskeskustelun merkittävyydellä.

Viihdyttävä merkitys ilmeni siten, että vaaleista sanottiin olevan vain mukava jutella ja keskustelu on mielenkiintoista. Vaalit saatettiin kokea mielenkiintoiseksi tapahtumaksi ja vaaleja saatettiin pitää eräänlaisena viihteen lajina (enemmän aiheesta luvussa 5.2.1). Keskusteluiden viihteellisyys liittyi läheisesti siihen, että vaaleista keskustelemisen nähtiin lisäävän tai ylläpitävän kiinnostusta politiikkaan. Kun politiikasta puhuminen koettiin viihdyttäväksi, lisääntyi kiinnostuskin.

*– – just hakee vähän sille vahvistusta sille omalle kannalle. Ja sitte toisaalta niinku toisiin
– – ehkä taas välimatka kasvaa ja toisiin taas välimatka lähenee. Mutta mulle se on ihan*

niinku viihdykettäkin kyllä. – – et mä tykkään vaan keskustella niistä asioista ihan vaan silleen yleisellä tasolla, että pysyy itte vähän mukana jutuissa, että se on mulle ehkä se suurin merkitys. (PH33, nainen 26v.)

Vaaleista keskustelun itseisarvoa perusteltiin useilla sosiaalisilla merkityksillä. Keskusteluiden avulla voitiin ensinnäkin luoda ja vahvistaa omaa poliittista näkemystä. Tämä liittyy läheisesti mielipiteen laadukkuuden paranemiseen keskusteluiden avulla (ks. luku 5.1.1). Keskustelut siis auttavat henkilöä pohtimaan ja muodostamaan kantaansa politiikan asioihin ja siltä osin luomaan minäkuvaansa. Vaaleista keskustelemisen avulla voitiin myös tehdä havaintoja sosiaalisesta ympäristöstä ja hahmottaa omaa ja muiden roolia yhteisössä sekä oppia tuntemaan keskustelukumppania.

Mä uskon että tämmöset vaalit niin ne on tietyllä tavalla niinkun hyvä tapa oppia tunteen toista ihmistä, että mitä se ajattelee ja mitä se niinkun on mieltä jostain. (PH35, mies 38v.)

Toiseksi keskusteluilla oli ryhmää tai suhdetta niin luovia kuin ylläpitäviäkin merkityksiä. Päiväkirjoissa ja haastatteluissa mainittiin, että keskusteluissa sai purkaa mieltään ja tuntui mukavalle, kun joku kuunteli. Osa piti samanmielisyyden tunteista: keskusteluiden avulla pyrittiin pätemään tai muuten hakemaan hyväksyntää. Keskustelija saattoi kokea hyvän olon tunnetta, kun keskustelukumppani ei vastustanut hänen näkemystään tai kun keskustelija koki olleensa perillä asioista tai oikeassa. Keskustelut saattoivat myös luoda yhteenkuuluvuuden tunnetta ja hyvää mieltä.

Työkavereiden kanssa (minä+neljä muuta naista). Työpaikan kahvihuoneessa. Tarja Halosen kohtelusta mediassa. Kymmenisen minuuttia. – – Alkoi vitsailun merkeissä, siirtyi pian vakavampaan. Keskustelun aiheeksi muodostui yhteinen ärtymys siitä, miten paljon lehdissä ym. kiinnitetään huomiota Halosen ulkonäköön ja pukeutumiseen ja päättelimme tämän johtuvan siitä, että hän on nainen ja naisia yhä arvioidaan / arvotetaan ulkonäön perusteella. – – aihe oli vaaleihin liittyvä, mutta enemmän siinä kuitenkin luotiin me-henkeä ja yhteenkuuluvaisuutta työkavereiden kesken. Kukaan ei ainakaan yrittänyt poliittisessa mielessä vaikuttaa muiden näkemyksiin, mutta toisaalta keskustelua leimasi juuri samaa mieltä oleminen. (PB18, nainen 36v.)

Tuttavan kanssa kylällä. Joko äänestit? Pieni hetki ohimennen. Hän oli tulossa äänestämästä. Hetken heitto. Puhuimme ehdokkaista ja ketä yleensä äänestää ihminen, jonka oma ehdokas putosi 1. kierroksella. - - Tunnelma keskustelussa oli iloinen ja piikittelevä, puhuimme puhumisen ilosta eikä antia juuri saatu kumpikaan ongelmalliseen presidenttipulmaan:” puhetta puheen ilosta, kahden epäpoliitikon kesken”. Molemmat vaikutimme toisiimme hyvän mielen tuojina, on mukava ja helppo puheenaihe. (PB20, nainen 50v.)

Vaaleista keskustelun itseisarvoa perusteltiin myös kansalaiskeskustelun tärkeydellä. Katsottiin, että vaalit koskettavat kaikkia. Vaalin nähtiin siten olevan sinänsä niin merkittävä tapahtuma, että se ansaitsee kansalaisten huomion. Taustalla oli myöskin ajatus siitä, että ihmisten tulisi mm. keskusteluiden avulla pysyä ajan tasalla maan tapahtumista. Vaaleilla nähtiin olevan myös historiallista merkitystä, joten kansalaisten tehtävä olisi olla perillä vaalin kulusta ja osallistuttava tämän tapahtuman luomiseen esimerkiksi käymällä keskustelua. Usein nämä keskustelun itseisarvoon ja tärkeyteen viittaavat kommentit esitettiin kontrastina puheenvuoroille, joissa keskusteluiden sanottiin olevan vain yleistä huvia tai ajankulua:

PH42: Eei. Ei sitä lämpimikseen [vaaleista keskustella]⁸. (PH42, nainen 56v.)

PH41: Joo ei se minustakaan mitään ajankulua oo, että kyllä siinä on takana aina se vakavampikin puoli tuosa sitte. (PH41, nainen 65v.)

Seuraava ote keskustelusta kuvaa sitä, kuinka keskustelussa oltiin ajautumassa kenties hie-
man ryhmäajattelumaisesti ja kritiikittömästi ajattelemaan, ettei keskusteluilla ole merki-
tystä. Keskustelussa oltiin aiemmin tuotu esiin, että keskustelua vaaleista syntyy vain,
koska siitä on meneillään olevassa vaalikampanjatilanteessa helppo puhua. Sanottiin, että
vaalit eivät kuitenkaan vaikuta arkielämään eikä siitä ole mieltä keskustella. Äänestämällä-
kään ei voi vaikuttaa, vaikka niin väitetään. Eräs keskustelijoista kuitenkin ilmaisee vastak-
kaisen näkemyksensä, ja tämän käännekohdan jälkeen eräs keskustelujen merkitystä vähä-
telleistä ryhtyykin puoltamaan jälkimmäisenä lausuttua näkemystä:

⁸ Hakasuluissa tutkijan selvennys.

PH39: *Se on vähän sama, että onko merkitystä sillä, että voittaako Jyppi seuraavan matsin vai ei, niin siitäkin voidaan käydä keskustelua. (PH39, mies 34v.)*

ST: *Että periaatteessa se voi olla puheenaihe siinä missä mikä tahansa muukin? (ST)*

PH39: *Hmm.*

[Muutos diskurssissa]

PH37: *Mut on se ihan tärkeätä, kyllä mä oon sitä mieltä, että se on kuitenkin. (PH37, nainen 26v.)*

PH38: *Joo kyllä siinä vähän tulee semmonen olo tulee, että puhuu vähän tärkeemmästä kussästä, vaikka silleen, että se on kumminki semmonen isompi ja hienompi asia puhua. (PH38, mies 26v.)*

PH39: *Niin se kumminki vaikuttaa periaatteessa pressanvaalitki, se vaikuttaa kumminki, että meidän pitää neljä, anteeks kuus vuotta, sitä seuraavaakin naamaa kattella tasasin väliajoin ja sillä on kumminki sillä kaverilla tai naisella valtaa päättää monista asioista ja tehdä aika vaikuttavia päätöksiä.*

PH37: *Niin ja liittähän se tavallaan meidät tähän päivään ja tähän historialliseen aika-kauteen, ei tää tuu enää koskaan toistumaan. Siis jotenki on ehkä sellanen ajatus tullu, kun oon keskustellu, että kyllä me vaan tätä päivää eletään ja me jotaki päätöksiä tehdään meidän tuleville lapsille ja lasten lapsille, vaikka se tuntuukin siltä, että tässä tää menee, mutta kun valitettavasti tätäkään päivää ei nyt saa takaisin, niin mulla on ehkä semmonen käsitys sitte, että jotenki täytyy ottaa irti asioista jotain. (PH37, nainen 26v.)*

Tämä tekstinäyte saattaisi viitata siihen, että vaikka vaalien merkitystä keskustelunaiheena saatettaisiinkin vähätellä, pohjimmiltaan vaalit koetaan tärkeäksi. Vaikka keskustelut tuntuvatkin toisinaan tyhjänpäiväisiltä, keveältä rupattelulta, ovat ne kuitenkin tärkeästä aiheesta. Kenties tarkemmin ajatellen keskustelulla voi olla merkitys sille, että ylläpidetään keskustelua olennaisesta aiheesta, vaikkakin välillä pinnallisesti.

5.1.4 Korvaa tai täydentää ja selittää median tuottamaa informaatiota

Keskusteluiden avulla äänestäjät saivat vaaleja koskevaa informaatiota, etenkin jos he eivät ehtineet, halunneet tai voineet käyttää mediaa tämän informaation lähteenä. Parhaimmassa tapauksessa keskustelut saattoivat jopa korvata median tuottaman informaation. Usein keskusteluilla pyrittiin kuitenkin täydentämään median tuottamaa informaatiota tai hakemaan sen avulla selitystä ja selvitystä joihinkin näkökohtiin.

Median tuottaman informaation vaaliasioista korvasivat keskusteluilla eritoten ne henkilöt, joita politiikka ja vaalit eivät kiinnostaneet. Tällaiseksi henkilöksi itseään kuvanneet sanoi-

vat tekevänsä itse aloitteen keskustelulle, koska olivat informaation etsijöitä. Mieli-piteeltään epävarmat tai lähes kokonaan mielipidettä vailla olevat henkilöt hakivat myös aktiivisesti informaatiota keskusteluista, koska keskusteluiden toivottiin auttavan mielipiteen muodostuksessa tai vahvistamisessa. Näissä tapauksissa merkityksellisinä pidettiin keskusteluita, jotka käytiin *asiasta tietävän* henkilön kanssa tai sellaisen henkilön kanssa, jolla aiheeseen liittyen on *jotain annettavaa*. Tällaista keskustelukumppania nimitettiin myös *luottohenkilöksi*.

Mää aattelin, että mä en muuten kauheesti mä en jaksa niinkun sillä tavalla, mulle ei tuu lehteä tälleen enkä mä jaksa joka päivä lukea uutisia lehdestä ja kattoo joka tunnin välein uutisia. Et mä koitan niinkun sitten, jos mä koitan sitten jonkun sen päätöksen tehdä vähän enemmän keskittyä sitten sitte tosiaan, kysyä siltä mun parhaalta kaverilta sitä asiaa, että niinkun. (PH6, mies 34v.)

Asiasta tietävän henkilön tai muuten luottohenkilön kanssa käytyjä keskusteluita pidettiin antoisina, koska niissä voitiin pohtia merkityksellisiä asioita. Ne, jotka olivat politiikasta kiinnostuneita mutta eivät seuranneet median tapahtumia kovin intensiivisesti, pitivät keskusteluita merkityksellisinä siksi, että niissä keskustelu oli perusteellista. Lämpimikseen jutustelu vaaleista saattoi joskus tuntua turhauttavalle. Luottohenkilöltä saatiin sellaistaakin tietoa ja eritoten asiasta tietävän näkemyksiä, mitä ei muualta saisi. Keskusteluja vaaleista ei saatettu käydä muuten juuri lainkaan – käytiin ainoastaan lyhyt keskustelu henkilön kanssa, jonka näkemystä asioihin kunnioitti.

Keskustelut saattoivat korvata mediavälitteisiä viestejä vaaleista myös silloin, kun mahdollisuus mediavälitteisen informaation saantiin oli vähäinen eikä muunkaan informaation perusteella voitu pohdiskella vaaleja. Esimerkiksi ulkosuomalaisille voi median kautta välittyvä informaatio olla hyvin niukkaa tai sitä ei ole ollenkaan. Tuolloin keskustelut entisessä kotimaassa asuvien läheisten ja tuttavien sekä keskustelut muiden ulkosuomalaisten kanssa osoittautuivat merkitykselliseksi.

Pohdin samalla omaa asemaani. Olenko saanut tietoa vaaleista? Tunnenko tarpeeksi Suomen politiikkaa? Vastaus on jaa omalla kohdallani, mutta jo muutaman päivän keskus-

telu on avannut uusia näkymiä. Kaikki ei tilaa Suomesta päivän lehtiä. Omakielistä radio- ja TV lähetystä tulee aivan liian vähän. (EK19, mies 79v., ulkosuomalainen)

Tässä tutkimuksessa kerätyn aineiston perusteella keskustelut kuitenkin useimmiten täydensivät ja selittivät median tuottamaa informaatiota. Vaaliohjelmia, vaalimainoksia tai lehtikirjoittelua kommentoitiin ja pohdittiin. Usein kommentit ja keskustelut median välittämistä vaaliasioista olivat varsinkin keskustelun alussa luonteeltaan reaktiivisia, kommentoivia. Tuolloin mediassa esiintyneestä vaaliasiasta annettiin ensireaktio tai saatettiin vaikkapa lyhyesti kommentoida keskustelukumppanille samanaikaisesti televisiossa esiintyvän poliitikon sanomisia. Reaktiivista keskustelua käsitellään lähemmin luvussa 5.2.2.

Rajaa reaktiivisen ja mediavälitteistä informaatiota täydentävän ja selittävän keskustelun välille on ongelmallista vetää, koska raja näiden kahden keskustelutyypin välillä voi olla epäselvä. Yhdessä keskustelussa voi esiintyä niin reaktiivista kuin selittävääkin ainesta. Tässä luvussa pyritään kuitenkin kuvaamaan median välittämästä asioista syntyneitä keskusteluita, jotka olivat luonteeltaan prosessinomaisia ja pohdiskelevia. Keskustelunaihe saatiin mediasta, mutta aiheen käsittely saattoi ajautua omille urilleen. Keskustelu saattoi olla myös mediaa mukailevaa siinä mielessä, että keskustelussa kommentoitiin ja pohdittiin vaikkapa samaan aikaan televisioitavassa vaaliohjelmassa esille tulevia seikkoja.

Kotona vaalitenttiä katsoessa, harvakseltaan koko vaalikeskustelun ajan. - - osallistuimme siihen "kotoa käsin". [Keskustelu tyyliltään]⁹ Kommentoiva, välillä tunnepitoinen. Keskustelu eteni vaalikeskustelun teemojen mukaisesti. Arvioimme aika kriittisesti ehdokkaiden kantoja: yritimme päästä hivenen syvemmälle sisällöllisiin kysymyksiin. (PA4, mies 38v.)

Keskustelussa saatettiin myös ruveta tarkastelemaan jotain mediassa esille tuotua yksityiskohtaa tai vaikkapa jotain seikkaa, jota ei mediassa tuotu esille lainkaan. Tällaisissa keskusteluissa esimerkiksi ihmeteltiin, kyseenalaistettiin ja pohdittiin mediassa esillä ollutta tai poissa ololla loistanutta vaaliasiaa. Keskusteluiden avulla median informaatiota pyrittiin saamaan ymmärrettävämmäksi ja siitä pyrittiin kenties tekemään päätelmiä.

⁹ Näytteissä olevissa hakasuluissa on tutkijan antamia, ymmärrettävyyttä helpottavia selvennyksiä.

Olennaista mediavälitteistä vaaliasiaa täydentäville ja selittäville keskusteluille oli sekin, että usein keskustelu saattoi syntyä vasta pitkänkin ajan kuluttua siitä, kun asia oli ollut mediassa esillä. Yleistä näytti olevan se, että erityisesti vaaliohjelmista ja joskus myös lehtikirjoituksista kommentoitiin ja arvosteltiin jälkikäteen. Usein television vaalikeskustelun katsojat arvioivat, kuka oli ollut keskustelussa vahvin.

[Työpaikan] ruokapöydässä keskusteltiin edellisen illan vaalipaneelista ja päädyttiin samaan tulokseen, ettei ko. ohjelmalla ollut mitään vaikutusta itse vaalin lopputulokseen. Tätä pidettiin harmillisena, sillä ajatukset jäivät ikään kuin taka-alalle verrattuna ehdokaiden persooniin. Selväksi tuli se, että sekä Halonen, että Aho hallitsivat määrättyllä tavalla itse vaalipaneelia, heidän esiintymisessään että puheissaan ns. järki voitti tunteen. Eli he osasivat parhaiten hommansa median edessä. (PA9, mies 48v.)

5.1.5 Keskusteluilla ei (aina) ole merkitystä

Sitä, että keskusteluilla ei ole tai ei *aina* ole merkitystä, voidaan tarkastella useista lähtökohdista. Keskusteluiden merkityksettömyyttä perusteltiin sillä, että politiikka on liian etäällä jokapäiväisestä elämästä. Keskeinen tekijä merkityksellisyyttä tarkasteltaessa näyttää olevan henkilön kiinnostus politiikkaan. Keskusteluiden koettu merkitys ja kiinnostus politiikkaan voidaan yhdistää nelikentässä. Aineiston perusteella voidaan tähän nelikenttään nimetä tyyppejä, jotka eivät tosin ole pysyviä ominaisuuksia eivätkä siten välttämättä kuvaa yksittäistä henkilöä. Nelikentän avulla voi kuitenkin hahmottaa keskusteluiden merkityksen ja politiikasta kiinnostuksen suhdetta (ks. Taulukko 2).

Osa tutkimukseen osallistuneista koki, ettei vaaleista keskustelemisellä ole juuri mitään tai lainkaan merkitystä. Kiinnostumattomuutta perusteltiin sillä, että politiikasta ei ylipäätään olla kiinnostuneita. Miksi siitä sitten keskusteltaisiinkaan? Koska keskusteluita ei ole, niillä ei ole jokapäiväisen elämän kannalta merkitystäkään. Kutsun tätä tyyppiä ulkopuolelle jättyjäksi. Päiväkirjoissa ja eritoten haastatteluissa tuli esille erilaisia suhtautumisia siihen,

TAULUKKO 2. Keskustelijatyypit politiikasta kiinnostuneisuuden ja keskusteluiden koettun merkityksen mukaan

	Politiikka kiinnostaa	Politiikka ei kiinnosta
Keskusteluilla merkitystä	Kiinnostuneet jakajat	Kriitikot
Keskusteluilla ei merkitystä	Itsenäiset pohdiskelijat	Ulkopuolelle jättäytyjät

ettei politiikasta keskustella eikä sitä pidetä merkityksellisenä. Erään haastateltavan kommentti viittasi siihen, että vaaleista keskusteleminen on prosessina merkityksetön. Keskusteluista ei koeta mielekkääksi, koska ne eivät johda mihinkään:

– – ei munkaan elämää se muuta mihinkään, sen takia mä en ehkä siitä juurikaan halua keskustella, ku se on vaan semmosta, ku se ei johda mihinkään. Ja mun mielestä, mä en jaksa ihan jonnin joutaviakaan ruveta keskustelemaan, mulla on muutakin tekemistä. Ku se ei johda se keskustelu jos mä rupeen kaljalasin ääressä tai kahvikupin ääressä missä hyvänsä, se ei johda se, mä en pääse päämäärääni sillä. Ja mun päämäärä ei oo se, että mä saan jutella ihmisten kanssa, sielunhoitajat on erikseen. (PH34, mies 45v.)

Vaaleista ei haluttu juuri keskustella senkään takia, koska katsottiin, että vaaleista ja ylipäätään politiikasta ei ollut tarpeeksi tietämystä.

Ilmauksia keskustelemattomuudesta esitettiin, vaikka oli oletettavaa, että tämän tutkimuksen asetelma ei innostanut monia vaaleista, politiikasta tai keskusteluista kiinnostumattomia osallistumaan. Eritoten päiväkirjojen kirjoittajat olivat oletettavasti keskimäärin kiinnos-

tuneempia politiikasta tai olettivat, että keskusteluita vaaleista syntyy. Tosin pari tyhjääkin päiväkirjaa palautui. Sen sijaan haastatteluissa keskustelemattomuus ja koettu keskusteluiden merkityksettömyys tuli paremmin ilmi. Vaikka keskustelemattomuus ja koettu keskusteluiden merkityksettömyys oli melko yleistä, osa tunsu siitä syyllisyyttä:

PH32: Niin mun täytyy huonolla omalla tunnolla¹⁰ sanoa, että [nauraa samalla] mä seuraan niin vähän, että mun on erittäin vaikea puhua politiikasta yleisesti ottaen. (PH32, nainen 29v.)

ST: Puhuksä ollenkaan kun ei ole vaaliaika?

PH32: No voi sanoa, että empä juuri [nauraa].

ST: Joo, onko se ero sitte siinä, että sitte kun tulee vaalit, niin ehkä ees vähän puhuu?

PH32: Niin. Ja syyllistyn just tähän, että apua, [nauraa] että mitä ne nyt kukin on sanonu ja kauheella kiireellä sitten yrittää tutustua niihin, että vähä sais käsitystä, että millä asialla kukin on.

Ilmeisesti osa tutkimukseen osallistujista oletti, että muut tutkimukseen osallistujat ovat aktiivisia keskustelijoita ja tunsivat sen vuoksi olevansa poikkeavia. Syynä voi olla myös olettaus siitä, mikä on yleisesti hyväksyttävää. Hyväksyttävänä voidaan nimenomaan pitää aktiivista kansalaista, joka keskustelee yhteisistä asioista.

Ulkopuolelle jättäytyjän lisäksi voidaan määritellä toinen tyyppi, joka kokee vaaleista keskustelun merkityksettömäksi. Tämä itsenäinen pohdiskelija on jonkin verran tai hyvin kiinnostunut politiikasta, mutta sitä vastoin ei juuri keskustele siitä eikä liioin vaaleistakaan. Keskustelu saattaa syntyä vain silloin, kun joku toinen sen aloittaa. Syynä tähän on se, että itsenäisellä pohdiskelijalla on jo näkemys esimerkiksi siitä, ketä hän äänestää tai puoluepolitiikassa kannattaa. Koska näkemykset ovat jo selvillä, ei niitä keskustelun avulla tarvitse enää selkeyttää. Keskustelemattomuuden taustalla voi olla sekin, että halutaan välttää väitelyä tai erimielisyyden osoituksia. Sen sijaan politiikka saatetaan seurata median avulla tai kuunnella muiden keskustelua asiasta.

– – koen olevani hyvin epäpoliittinen henkilö ja ihmisten poliittiset näkemykset ovat minun mielestäni kovin henkilökohtaisia asioita: minun on kai aika vaikea puhua niistä enkä ainakaan missään nimessä tunne pienintäkään halua vaikuttaa kenenkään mielipiteisiin. Tästä huolimatta seurasin vaalitaistelua koko ajan ja aika paljon pohdinkin asioita itse-

¹⁰ Lihavointi on tutkijan tähän yhteyteen tekemä

seni: seurasin etenkin sanomalehtikirjoittelua ja jonkin verran TV-kampanjaa. (PB18, nainen 36v.)

Myös yleensä vaaleista ja politiikasta keskustelua merkityksellisenä pitävät kiinnostuneet jakajat tai kriitikot saattoivat joko hetkittäin tai hieman pysyvämmiin ajautua itsenäisiksi pohdiskelijoiksi tai ulkopuolelle jättäytyjäksi. Tutkimusaineistossa ilmeni, että poliittisten tilannetekijöiden, elämäntilanteiden tai molempien vuoksi keskustelut eivät joko kiinnostaneet tai niillä ei koettu olevan merkitystä.

Työpaikalla keskustelu vaaleista on hyvin marginaalista. Osasyyn tähän on jatkuva kiire. – – Tulee sellainen tuntu, että vaalit ovat ulkopuolellamme tapahtuva asia, joka ei millään tavalla kosketa meitä eikä vaikuta tai tule vaikuttamaan meidän työskentelyolosuhteisiimme. Kotona mieheni on kerta kaikkiaan menettänyt uskonsa poliitikkoihin. – – Valtakunnassa tulisi vakavasti olla huolestuneita demokratia-käsitteen todellistumisesta? (EK8, nainen 45v.)

Kiinnostuneen jakajan tyyppisiä piirteitä omaksunut henkilö saattoi vaikkapa jonkun vaalitapahtuman vuoksi omaksua aiempaa enemmän kriitikon ominaisuuksia.

5.2 Vaaleista keskustelu ilmiönä – mistä keskustellaan?

5.2.1 Keskustelu henkilöistä

Vaalikeskusteluissa käsitys politiikan olemuksesta näyttää konkretisoituvan. Eduskunta-vaalien aikaisissa keskusteluissa käsiteltiin eritoten puoluepolitiikkaan, eduskunnan toimintaan ja maakuntien sekä kaupunkien tilaan liittyviä kysymyksiä. Presidentinvaaleissa sen sijaan keskustelut käytiin usein henkilöistä ja yksilön arvoista. Vaalitapa siis osaltaan vaikuttaa siihen, millaista politiikkaa puhutaan.

– – jos ois jostakin muusta vaalista kysymys, niin politiikka [-asiaa keskusteluissa] tulis paljon enempi, että se ei oo ollu pelkästään politiikkaa, vaan se on ollu henkilökysymys ja sitä että, kumpi on parempi – – (PH42, nainen 56v.)

Tämä näyte on presidentinvaalien aikaisesta haastattelusta. Presidentinvaalien aikana katsottiin esiintyneen runsaasti henkilöihin liittyvää keskustelua, jota ei pidetty kovin poliittisena. Vaaleista keskusteltiin toisinaan kuin mistä tahansa muusta tapahtumasta, jolloin keskustelua ei pidetty liiemmin politiikkaa ruotivana. Vaikka eri vaalien aikana puheenaiheet eroavatkin toisistaan, käydään eri vaaleissa myös samoihin aihepiireihin liittyviä keskusteluita. Kerätyn tutkimusaineiston perusteella eduskuntavaalien ja presidentinvaalien aikana esiintyneiden vaalikeskustelujen välille ei kuitenkaan voida tehdä selkeää jakoa. Myös eduskuntavaalien aikana keskusteltiin esimerkiksi henkilöistä ja presidentinvaalien aikana puoluepolitiikasta. Molemmista vaaleista keskusteltiin myös tapahtumana. Keskusteluiden aihepiirit olivat toisistaan poikkeavat silloin, kun verrattiin mitä tahansa vaaliaikaa sellaiseen aikaan, jolloin vaaleja ei ollut lähettyvillä. Vaaliaikana keskustelut kääntyivät useimmin henkilöön kuin vaalittomana aikana. Tuolloin keskustelua käytiin enemmän puolueiden ja eduskunnan toiminnasta sekä päivittäisistä politiikan asioista, jotka koskettivat esimerkiksi omaa työtä.

Keskustelu henkilöistä nousee keskeiseksi vaaleista käytyjen keskusteluiden teemoissa. Henkilöistä keskustelu voidaan jakaa kolmeen. Ensinnäkin keskusteltiin henkilöistä puolueiden ja ideologioiden vastavoimana: kumpaa vaalipäätöksissä tulisi enemmän painottaa? Toiseksi syntyi arvioivaa keskustelua henkilöistä, esimerkiksi henkilön näkemyksistä, arvoista, ideologiasta. Kolmanneksi henkilöistä käydyt keskustelut lähenivät tapahtumakeskusteluita. Ehdokkaista keskusteltiin, kuten julkisuuden henkilöistä: arvioitiin esimerkiksi ehdokkaan puhetapaa, vaatetusta ja puolisoa.

Äänestäjien keskusteluissa puolueet ja henkilöt näyttävät käyvän taistelua asemistaan. Keskusteluissa korostetaan joko henkilöiden tai puolueen asemaa äänestyspäätöksessä tai pohditaan, mitä valinnassa olisi painotettava: puoluetta, sen johtohenkilöä vai itse ehdokasta? Puolueella ja puoluejohtajalla on erityisesti merkitystä eduskuntavaaleissa, kun taas presidentinvaaleissa merkitystä on lähinnä ehdokkaalla ja hänen puolueustallaan. Keskustelut saivat äänestäjät pohtimaan omaa asemaansa puolue – henkilö -akselilla. Puolueen lisäksi pohdittiin laajemmin ideologiaa: ehdokkaita ja heidän kannattajiaan tarkasteltiin

myös oikeisto – vasemmisto -taustaa vasten. Keskusteluiden avulla saatettiin pyrkiä löytämään sopiva kombinaatio näiden tekijöiden väliltä. Seuraavassa esimerkit siitä, kuinka keskusteluissa tai niiden jälkeen päädyttiin painottamaan ideologia- tai puoluetustaa:

Päätin – – kannattaa poikkeuksellista vastakkaisen sukupuolen edustajaa. Olenhan lähtöisin kuitenkin teollisuustaaajamasta eli [X]¹¹. Aho ei mielestäni edusta sitä yhteiskunnallista ryhmittymää, missä juureni ovat. (PA9, mies 48v.)

Keskusteltiin myös siitä, voiko porvarina asettua sosiaalidemokraatin taakse. Selvänä loppupäätöksenä pidettiin sitä, että porvarina on asettauduttava Ahon taakse. (PB2, nainen 30v.)

Erityisesti presidentinvaalien aikana käydyissä keskusteluissa oli nähtävissä niitä reaktioita, joita muutos puoluekeskeisestä politiikasta kohden henkilökeskeisempää politiikkaa voi äänestäjien keskuudessa aiheuttaa. Keskeistä keskusteluissa oli se, mitä mieltä keskustelukumppanin oletettiin valinnasta olevan. Keskusteluissa saatettiin joutua yllättävään tilanteeseen, kun huomattiinkin, että keskustelukumppanilla ei olekaan oletettua kantaa. Oletuksen kumoutumiset tulivat selkeästi esille päiväkirjapohdintoissa, joita oli tehty keskusteluiden jälkeen. Keskustelun jälkeinen tunnelma saattoi olla toisaalta hyväksyvä, toisaalta ristiriitainen tai jopa tyrmistynyt, jos keskustelukumppani oli tuonut esiin odottamattoman kannan. Reaktiot riippuivat siitä, katsoiko henkilö keskustelukumppanin lähentyneen vai loitontuneen hänen näkemyksistään. Seuraavassa esimerkissä käy ilmi ”perinteisen” ja ”uuden” ajattelun murrosta. Keskustelu on yllättänyt ja herättänyt pohdintaa. Omaa näkemystä vertailtiin keskustelukumppanin näkemykseen ja pohdittiin, miksi ei ainakaan itse ajattelisi, kuten keskustelukumppani.

Tapasin kauppareissulla samassa kiinteistöyhtiössä asuvan rouvan. Kohta on vaalit ja pääsemme äänestämään Esko Ahoa presidentiksi tulin sanoneeksi, johon hän vastasi, tällä kertaa hän äänestää naista – – [Y] (=hänen miehensä) äänestäköön miestä – – Olin hämmästynyt hyvin tuntemani [X] rouvan valinnasta. Olemme mieheni kanssa pitäneet heitä oikein ”poroporvareina” mutta nyt näyttää olevan suunta sellainen, että ollaan valmiita luopumaan omasta aatteestaan kun on vastakkain nainen – mies. – – Sanotaanhan, että presidentinvaali on pelkkä henkilövaali, mutta kyllä se on myös puoluevaali, en itse millään voisi äänestää sosialistia. (PB1, nainen 59v.)

Kun äänestyspäätöstä prosessoidaan keskusteluissa, niin henkilöiden, puolueiden kuin puoluejohtajienkin arviointi on keskeistä. Keskusteluissa kuitenkin koettiin, että henkilöistä puhuminen on helpompaa kuin ideologioiden vertailu tai poliittisten päätösten arviointi. Keskustelijan on helpompi ilmaista kantansa, koska henkilön kannatuksen ei koeta olevan niin sitovaa kuin puolueen kannattamisen. Seuraavassa haastattelunäytteessä tulee ilmi myös leimautumisen pelko, jota on käsitelty luvussa 5.1.2.

– – mun mielestä niinku tää on enemmän henkilökysymys, tästä on helpompi puhua kuin ihan puhtaasti politiikasta, josta saa helposti kyllä semmosen leiman otsaansa. Että mielummin on kyllä hiljaa sitten. (PH31, mies 24v.)

Perinteisestä puoluepolitiikasta puhuminen koetaan leimaavana, mikä osoittaa, että perinteinen politiikka on osalle herkkä keskustelunaihe. Henkilöä voidaankin käyttää keskustelussa naamiona, ”esiliinana” pyrittäessä arvioimaan politiikkaa syvällisemmin. Eritoten presidentinvaaleissa henkilökeskeisyys on ilmeistä. Toisaalta näissä vaaleissa eräs keskeisiä tarkoituksia onkin nimenomaan arvioida henkilöiden sopivuutta presidentin tehtäviin. Nämä vaalit antavat kuitenkin äänestäjille hyvän tuen olla tavallista henkilökeskeisempiä, varsinkin kun muutamat puolueetkin ovat ilmaisseet kannattavansa henkilöä, joka ei kuulu omaan puolueeseen ja jota ei pidetä tämän puolueen ideologialle läheisenä.

Sit se on heleppo siinä mielesä, että yleensähan politiikkahan on sitä, että ollahan joko sitä mitä ollaan ja sitte ei hyväksytä toista. Mutta täsä on ihime, niin just niinkö nämä puolueihmisetkin on kääntyny niin, että jos aatellaan, että kokoomuslaiset menee sosiaalidemokraatin taka ja päinvastoin, niin mun mielestä kansan on jotenki niinkö heleppo tämän jälkeen tehdä omat päätökset ja ratkasut. Ja tää on tavallaan niin avointa, politiikkahan on yleensä semmosta, ettei sanota että ketä mä äänestän tai mitä puoluetta mä oon, niin nyt täsä on niinkö eri tilanne kuitenkin siinä mielesä, että voiaan aivan julkisesti tuoda, siis päinvastoin, että mennä toiselta puolen toiselle puolelle. (PH42, nainen 56v.)

Sen lisäksi, että henkilöistä keskusteltiin puolueiden ja ideologioiden vastavoimana, keskusteltiin henkilöistä myös arvioivaan tyyliin. Tässä käsiteltävää arvioivaa henkilökeskus-

¹¹ [X] –merkillä on korvattu päiväkirjurin tai haastattelijan kertoma nimi.

telua voidaan tarkastella sitä vasten, onko tämän tyyppinen keskustelu asiapitoista ja pohdiskelevaa vai viihteellistä. Arvioiva henkilökeskustelu näyttää sijoittuvan näiden väli- maastoon. Keskustelut saattoivat esimerkiksi alkaa viihteellisinä kommentointeina, mutta vaalikamppailun edetessä henkilöiden arviointi on syventynyt:

– – mä jotenki aluks ajattelin, että juu, että se on enemmän se, mä katoin vaan niitä ulko- sestä, että joo no tää näyttäs hyvältä jossain pressana, tää ei. Hirveen pintapuolisesti. Nyt niinku mä oon paljon enemmän seurannu, että mitä ne sanoo ja mitä tosiaan, mitä ne ajat- telee ja yrittäny pyyhkiä mielestäni kans sitä poliittista puolelta sieltä. Että yrittäny mieltää ihan sitä niinku, mitä on Nato-kannat ja mitä on nää kaikki tällaset näin, mitä niiltä nyt koko ajan tivataan ja yrittäny sitä kautta sitte. – – ihmisiä on kuitenkin aika vaikea saada keskustelemaan kunnolla, mutta ne keskustelut mitä on ollu, niin kyllä ne on joku verran syventyny, niinku aiheeltaan menny, ettei oo enää niin pinnallista. (PH33, nainen 26v.)

Tässä keskusteluita on arvioitu kokonaisuutena, mutta erilaisia keskusteluisältöjä saattaa esiintyä yhdenkin keskustelun aikana. Keskustelu henkilöistä voi siis vaikkapa alkaa viihteellisenä, mutta päätyäkin arvioimaan henkilöitä melko tavoitteellisesti. Keskusteluissa saatettiin myös tavoitteellisen keskustelun rinnalla käydä viihteellistä näkemysten vaihtoa. Tavoitteellisuus tässä tarkoittaa sitä, että arvioinneilla pyrittiin löytämään keskeisiä merki- tyksiä, jotka auttoivat omien näkemysten ja omien argumenttien luomisessa äänestyspää- töstä tehtäessä tai jotka koettiin omassa politiikan käsityksessä keskeisiksi. Tämä määrittely pyrkii piirtämään sitä hienoista rajaa, joka arvioivien henkilökeskusteluiden ja puhtaammin viihteellisten henkilökeskusteluiden välille keskusteluita tarkasteltaessa muotoutui.

Henkilöt, joihin huomio kiinnittyi ja joista keskustelu syntyi, olivat etupäässä ehdokkaita. Toisinaan keskustelua syntyi myös ehdokkaiden puolisoista, tukijoista, vastustajista tai vaaleja kommentoivista tunnetuista henkilöistä. Arvioiva keskustelu kohdistui nimenomaan ehdokkaisiin. Keskustelua saatettiin siis esimerkiksi käydä henkilön mielipiteistä, asen- teista, elämäkatsomuksesta ja asiakysymyksiin perehtyneisyydestä. Henkilöä käsittele- vissä, arvioivissa keskusteluissa tarkasteltiin ehdokkaan sopivuutta kansanedustajan tai presidentin tehtäviin. Pätevyyttä on tarkasteltu esimerkiksi vertailemalla eri ehdokkaiden pätevyyttä keskenään:

- - pätevyydestä, että miksi se on pätevä ja miksi se ei oo pätevä siihen tehtävään. Aika mielenkiintosisii mielipiteitä kyllä on, että ku aattelee, että kuin se voi aatella tuolla tavalla siitä ehdokkaasta, että miten se voi tuommosia sanoa pätevyydeksi. Ne on kyllä mielenkiintosisii ollu ne. Niinkö jotakin, jos nyt sanotaan Rehniä ja Halosta esimerkiks kun on vertailtu, niin siinä on eniten mielipiteet menny ristiin. (PH19, nainen 62v.)

Tarkastelun alla oli myös henkilön kyky hallita asiasisältöjä. Lisäksi arvioivissa keskusteluissa kiinnitettiin huomiota esimerkiksi henkilön näkemyksiin, kokemukseen ja kielitaitoon. Presidentinvaalien aikaisissa keskusteluissa pohdittiin eritoten henkilöiden arvoja ja heidän elämänratkaisujaan. Arvioivassa keskustelussa henkilöiden esiintymistaitoa tarkasteltiin siinä merkityksessä, oliko henkilö tuonut kantansa selkeästi esille ja miten hän oli eri tilanteissa käyttäytynyt.

Henkilöt olivat keskeisesti esillä keskusteluissa myös siksi, että vaalikampanjointia seurattaessa henkilöistä oltiin kiinnostuneita ja niihin kiinnitettiin kosolti huomiota. Koko vaalitapahtuma saatettiin kokea mielekkääksi juuri henkilöiden vuoksi.

Ehkä se nyt ylipäänsä presidentinvaalit tekee mielenkiintoisemmaks allekirjottaneelle, koska siinä ei mun mielestä kumminkaan se asia niin tärkeä, vaan se on enemmän tällanen henkilövaali ja mua mikä niinku näissä vaaleissa kiinnostaa, niin lähinnä just nää televisioväittelyt, koska eipä siinä tuu hirveesti kuunneltua sitä mitä ne puhuu, vaan ennemminki sitä, että miten ne niinku selviytyy, kuka on vakuuttavan olonen ja lähinnä se esiintyminen että. (PH31, mies 24v.)

Viihteellisen henkilökeskustelun tavoitteeksi nähtiin toisaalta viihde ja viihtyminen, toisaalta viihteellisten keskusteluiden ei katsottu johtavan mihinkään lopputulokseen. Vaikka puheenaihe oli vaaleissa tai vaikkapa vaaliehdokkaassa, keskustelun itsensä nähtiin olevan kaukana perinteisestä puoluepolitiikasta. Viihteellisissä henkilökeskusteluissa huomio kiinnittyi ehdokkaan ulkonäköön ja yleisesti hänen imagoonsa, esimerkiksi tähän tapaan:

Halosen suurimpana puutteena pidettiin ulkonäköä ja ärrävikaa. Ahoa pidettiin sliipattuna jenkkituotteena, joka on hajuton ja mauton. – – Ehdokkaiden joukkoon kaipailtiin Sauli Niinistöä, jolla nähtiin olevan hyvätkin mahdollisuudet verrattuna esim. Uosukaiseen, jota pidettiin ns. tilu-liluna. (PA9, mies 48v.)

Kollegan kanssa, työhuoneessani, yhteisen kansanedustajatuttavamme (nyt myös kansanedustajaehdokas) charmista ja vaalimainonnasta ja hänen koirastaan. – – Kepeän iloinen

tunnelma, olihan puhe "sympis"-ihmisestä. Ohi menevä, merkityksetön keskustelu kummallekin. (EK18, nainen 55v.)

Seurattiin olohuoneessa illalla TV:stä MTV:n "suurta" vaalikeskustelua, jossa keskellä Lipponen, Niinistö ja Aho ja takana muutama ministeri ja k-edustaja & asiantuntija. - - Tulipa vaan sellainen olo kun 3 suuren puolueen puheenjohtajia katsoi, että "puolue olen minä". Mukana oli yksi [X-alueen] kansanedustaja [X]. Vaimo tiiraili, onko oppinut puheutumään? Tyylikurssit on käyty ihan selvästi. On se kumma, kuinka ihminen kiinnittää huomiota tuollaisiin ulkoisiin asioihin. Se politiikan sisältö?! (EK4, mies 35v.)

Kuten keskimmäisestä esimerkistä käy ilmi, henkilön ulkonäköä ja imagoa käsitelleet keskustelut arvioitiin merkityksettömiksi, sisällöttömiksi tai vain hovin vuoksi käydyiksi. Henkilöistä puhumisen ei siis koettu olevan politiikkaa sanan varsinaisessa merkityksessä. Ulkonäkökeskustelua pidettiin pinnallisena ja sisällöttömänä. Poliitiikan osuudeksi nähtiin se, että keskustelut liittyvät poliitikkoihin, joista keskustellaan vaalitapahtuman aikana. Toisaalta miellyttävän ulkonäön sanottiin olevan ehdokkaalle eduksi.

Viihteellisissä henkilökeskusteluissa vaalien ehdokas on pikemminkin julkisuuden henkilö, julkkis. Kun tämän julkkisen ulkonäköä, puolisoa ja kotielämää arvioidaan käy politiikasta puhumisen määrittely haasteelliseksi. Onko esimerkiksi ulkonäkökeskustelu politiikkaa vai ei? Aineistossa ilmenee, että ulkonäkökeskusteluakin voitiin tulkita tavoitteelliseksi esimerkiksi silloin, kun henkilö katsoi ulkonäöllä olevan merkitystä esimerkiksi presidentin valinnassa. Toisaalta keskusteluista on toisinaan ongelmallista vetää rajaa sen välille, onko henkilöistä keskustelu arvioivaa ja politiikan kannalta katsottuna tavoitteellista vai onko se puhtaasti viihteellistä. Haastatteluissa äänestäjät arvioivat henkilöistä keskustelun yleisesti ottaen olevan enemmän viihteellistä ajankulua kuin poliittisesti arvioivaa.

Vaalikeskusteluissa myös paheksuttiin ulkonäköön liittyviä keskusteluita. Katsottiin, että ulkonäöstä keskusteleminen oli saanut liian mittavat suhteet muiden keskusteluiden joukossa. Erityisesti presidentinvaaleissa ulkonäkökeskustelun katsottiin olevan vilkasta. Ulkonäköön liittyvien huomioiden katsottiin lisääntyneen verrattuna aikaisempiin presidentinvaaleihin. Syyksi epäiltiin sitä, että vaalikamppailussa mukana olevat naiset herättävät ulkonäkökeskustelua enemmän kuin miehet. Ulkonäkökeskustelun koettiin vinouttavan

keskusteluita siten, että tärkeämmäksi koetut asiat jäävät keskusteluissa taka-alalle. Viinonmaa saatettiin pyrkiä korjaamaan omakohtaisestikin:

Moon huomannu, että aika paljon tulee keskusteluissa esille ihan tämmöset ulkoset ominaisuudet, että tää mies – nais -akselikin vähän liittyy siihen – – että olis niinku edustava ulkoisesti, että esimerkiks joku Halonen saa vähän pyyhkeitä ei niin edustavasta kampauksesta tai jostakin. Musta ne on yllättävän isoja kysymyksiä. Et moon ainakin ite sitten, ihan muittenkin kuin siis omien lasten kanssa, mutta siis jotenki yrittäny sit johdatella keskustelua siihen, että eiköhän tässä joku muu olis tärkeämpi ku se, että onks nyt hirveesti tukkaa vai vähän vähemmän. Musta ne on ällistyttävän tärkeitä asioita ja mua ainakin huolestuttaa henkilökohtaisesti, jos se painottuu tässä valinnassa. (PH9, nainen 47v.)

Kun henkilöistä keskusteltaessa tarkastellaan henkilöitä ilmiöinä itsenään, lähestyy keskustelu arvo siis viihdettä. Tuolloin toissijaiseksi jää se, mitä henkilöt edustavat tai yrittävät tuoda esille. Aineistosta käykin ilmi, ettei vaaleja välttämättä edes mielletä ensisijassa poliitikaksi, vaan ne saattavat olla joillekin viihde- tai mediatapahtuma. Tämä vaalitapahtuma tosin henkilökeskusteluillaan saattaa toisaalta herättää keskustelijoiden kiinnostusta politiikkaan ja vaaleihin. Henkilöitä koskeva viihteellinen vaalikeskustelu voi vaikuttaa politiikan kannalta merkityksettömältä, mutta keskustelun aikana tai sen jälkeen tehdyt pohdinnat saattavat lisäksi olla esimerkiksi äänestyspäätöksen kannalta oleellisia.

5.2.2 Reaktiiviset keskustelut vaaleista tapahtumana

Reaktiivisiksi keskusteluiksi voidaan määritellä ne keskustelut, joissa keskustelijat sanoivat kommentoivansa vaalitapahtumia, niihin liittyviä henkilöitä sekä keskustelivat vaaleihin liittyvistä käytännön asioista. Reaktiivisuudella tarkoitetaan siis tapahtumiin reagoimista. Reaktiiviset keskustelut ovat luonteeltaan lyhyitä, kommentoivia, mutta reaktiivisen keskustelun kautta saatetaan ryhtyä keskustelemaan pohdiskelevammin. Reaktiivista keskustelua vaaleista voidaan verrata reaktiiviseen keskusteluun vaikkapa urheilutapahtumasta.

Vaalien käsittäminen tapahtumana kävi ilmi kuvailuista, joita vaaleista tehtiin. Vaaleja verrattiin suurkatastrofiin, joka on hetken lähes ainoa puheenaihe niin yksityisissä keskuste-

luissa kuin mediassakin, mutta lopulta lähes unohtuu. Äänestäjät rinnastivat vaalit myös urheilutapahtumiin:

Jotku urheilukilpailut kun on menossa, niinku olympialaiset taikka sit kun on jääkiekon MM-kisat, niin sehän on joka ruoka- ja kahvitunnilla tai muuta puheenaihe siitä kisoista sitten. Samalla lailla on se tää politiikka varmaan – – .(PH4, mies 46v.)

Puhuttiin myös vaaleista *show'na* ja *myllytyksenä*. Vaalien nähtiin olevan ulkopuolinen tapahtuma, jota oli viihdyttävä seurata sivusta ja katsoa, kuinka ehdokkaat pärjäävät. Vaaleja pidettiin *mediasirkuksena*, koska vaalitapahtumia käsiteltiin kaikissa tiedotusvälineissä.

Toisaalta vaalien koettiin paisuneen tarpeettoman suureksi tapahtumaksi, jolloin vaalitapahtumasta myllytyksineen ja sirkuksineen puhuttiin arvostelevaan sävyyn. Vaalikeskusteluiden koettiin mediasirkuksen myötä tulleen pinnallisemmiksi, ja ne joita vaalit eivät ylipäättään kovin kiinnostaneet eivät voineet välttyä näkemästä tai kuulemasta niistä. *Vaalirumba* jatkuvine pohdiskeluineen ja väittelyineen saattoi johtaa *vaaliväsymykseen*. Keskusteluissa vaalitapahtumaa luonnehdittiin myös amerikkalaiseksi:

Mut et sen kyllä huomaa ihan että se on, et Suomeenki on tullu ihan selvästi tää, semmonen melko amerikkalainen niinku semmonen että tota hirveillä plakaateilla ja mainoksilla ja muilla yritetään sitä ihmistä tuoda, sitä kuvaa esiin, et se on tärkeempi ku se sanoma. Että tota, se on tietienki sitte helpompi, se on kevyempää, siitä on helpompi puhua. (PH33, nainen 26v.)

Reaktiivisille keskusteluille on ominaista se, että ne koetaan helpoiksi aloittaa ja reaktiivisia keskusteluita on soveliasta käydä. Reaktiivinen keskustelu saattaa toimia kevyenä rupatteluna, *small talkina* keskustelun alussa tai vaaleista keskustelua keventävänä elementtinä vaikkapa keskustelua lopetettaessa. Konkreettinen vaalitapahtuma, äänestäminen käytännön toimintana sai aikaan reaktiivista keskustelua, joka koettiin helpoksi. Äänestämisestä on tapahtumana helppo käydä keskustelua menemättä pidemmälle näkemysten vaihtamiseen.

Äiti (91v.) soitti ja kysyi mikä on [X:n] numero ja onko vaalilippu entisenlainen. Hän oli tilannut kotiäänestyksen. – – Lisäksi äiti patisti äänestämään. (PA6, nainen 60v.)

Työpaikalla kahvikeskusteluna kyselyitä: "No, ketä ennakkoäänestit, vai äänestitkö"? Osa oli (2) äänestänyt ennakkoon loput sanoivat kävelevänsä sunnuntaiäänestykseen. "Kohteet" jäivät arvoituksellisen hymyn taakse. (PA20, mies 55v.)

Reaktiivisuus on reagointia johonkin. Keskeistä reaktiivisille keskusteluille näyttää olevan se, että niissä reagoitiin median välittämiin viesteihin suoraan tai välillisesti. Henkilöt saattoivat esimerkiksi kommentoida television vaaliohjelmaa samalla kun seurasi sitä tai myöhemmin kuulla vaaliohjelmasta vaikkapa tuttavaltaan. Kun vaaleja pidetään urheilukilpailujen tapaan mediatapahtumana, ei median keskeinen asema keskustelun avaajana ja keskusteluagendojen muotoilijana ole tavatonta. Aineistossa käy ilmi, että nimenomaan vaalien aikaansaama *mediapyöritys* stimuloi keskustelemaan niitäkin, jotka sanovat, etteivät yleensä puhu politiikasta.

Alkusysäys reaktiiviselle keskustelulle saatiin usean tiedotusvälineen erityyppisistä ohjelmista. Keskeisimmäksi nostettiin television vaaliohjelmat, vaalimainonta ja eri tiedotusvälineiden uutiset, eritoten uutiset mielipidetutkimuksista.

Miesystäväni kanssa, ystäväni kysyi, mikä on kilpailun tilanne tällä hetkellä (7.1.2000). Hän kertoi, että olivat nähneet myös Uosukaisen vaalitenttiä ja se oli huonoa journalismia molempien mielestä. – – Uosukainen floppasi. Samaa mieltä, lisäsin. Halonen oli eilen tentissä ja pärjäsi hyvin, sanoin. – – Keskustelu oli miellyttävä ja tunnelma hyvä. (PA1, mies 30v.)

Luokkakaverini [X] oli huomannut kadunvarsimainoksen. Se oli Aslak Haara-Hiltusen, numerolla 69. [X:n] mielestä sukunimi ja numero oli hupaisa yhdistelmä, kuten myös minun mielestäni. (EK12, mies 23v.)

Ravintola, lounasaika, paikalla n. 10 h. Vilkas keskustelu Ahon takamatkasta. Osa epäili ehtiikö kiriä kiinni. Galluppien kapeaa väestöä ihmeteltiin. Paikkakunnalla liikkuu huhu, jonka mukaan HS on jättänyt gallupin julkaisematta, koska se on Haloselle kielteinen. (PB15, mies 48v.)

Reaktiivisissa keskusteluissa saatettiin kommentoida vaikkapa televisio-ohjelmissa esiintyneitä ehdokkaita tai toimittajia. Keskustelua käytiin myös esimerkiksi ehdokkaiden esiintymisistä viihdeohjelmissa ja kritisoitiin vaaliohjelman toteutusta tai toimittajien työskent-

telyä. Vaalimainonta oli esillä reaktiivisissa keskusteluissa kahdella tapaa. Ensinnäkin keskustelut saattoivat saada alkunsa vaalimainoksesta, jolloin keskustelun alku oli reaktiivinen. Toiseksi reaktiivinen keskustelu saatettiin käydä yleisesti vaalimainoksia käsitellen. Yleinen keskustelu vaalimainonnasta oli arvostelevaa ja kritisovaa tai niistä tehtiin yksittäisiä huomioita, kuten yllä olevasta päiväkirjaotteesta ilmenee.

Mielipidemittaukset puolestaan herättivät monenlaista reaktiivista keskustelua. Sitä käytiin yleisellä tasolla esimerkiksi mielipidemittausten paljoudesta, merkityksellisyydestä ja oikeellisuudesta. Mielipidemittauksista oltiin toisaalta kiinnostuneita. Toisaalta niitä kritisoitiin, koska niiden katsottiin ohjailevan, jopa manipuloivan äänestäjiä äänestyspäätöksen teossa. Vaaliuutisoinnin nähtiin olevan liian keskittynyt nimenomaan kannatuksen tarkkailuun. Lisäksi käytiin sisällöllisiä keskusteluita mielipidemittauksista ja niistä tehdyistä uutisista. Mielipidemittausten avulla arvioitiin, kuka menestyy vaaleissa ja kuka ei. Sen perusteella pohdittiin aikovatko äänestäjät olla voittajien vai häviäjien puolella. Niiden avulla myös pyrittiin selittämään vaalikamppailun onnistumista.

On huomioitava, että niin television vaaliohjelmista, vaalimainonnasta, eri tiedotusvälineiden uutisista kuin muistakin aihepiireistä käytiin reaktiivisten keskusteluiden lisäksi muunlaistakin keskustelua, esimerkiksi pohtivaa keskustelua. Mediasta lähtöisin olevissa reaktiivisissa keskusteluissa ei myöskään aina käsitelty aiheita samoin kuin mediassa. Esimerkiksi toimittajien tai televisiossa esiintyvien poliitikkojen esiintuomat aiheet saattavat herättää keskustelun, joka ajautuu kuitenkin käsittelemään aihetta toisella tavalla.

Mediassa esillä olevat aiheet eivät sinänsä aina herätä katsojien keskustelua, vaan keskustelu voi alkaa myös jostain muusta mediaan, ohjelmaan tai siinä esiintyviin ihmisiin liittyvästä elementistä. Osa tutkimukseen osallistuneista äänestäjistä pohti esimerkiksi internetiin luodun vaalikoneen ominaisuuksia ja sen osuvuutta ehdokkaan löytämisessä. Vaalikoneessa vastattiin kyselyyn, jonka jälkeen kone vertasi käyttäjän antamia vastauksia ehdokaiden antamiin vastauksiin ja pyrki siten löytämään käyttäjälle sopivan ehdokkaan. Medialähtöistä reaktiivista keskustelua saatetaan käydä lisäksi itse mediasta ja sen toiminnasta

tai kunkin median osallisuudesta vaalikamppailuun. Mediaan ja sen toimintaan liittyvää reaktiivista keskustelussa oli keskeistä vaaliohjelmien ja niiden toimittajien kritisointi:

Ihmettelimme sitä, miten asialliset ihmiset jaksavat osallistua kaikkiin vaadittuihin show-ohjelmiin, tanssit ja laulut ja kaiken maailman kilpailut tuntuvat tässä yhteydessä ja ennen kaikkea tässä mittakaavassa ihan pöhköltä. (PB11, nainen 56v.)

Todettiin radiossa käytävästä vaalikeskustelusta sen olevan päin puuta, ei päätä eikä hantää. Ei sitä viitsi edes kuunnella. Toimittajat ja toimitus eivät lainkaan hallitse asian luonnetta. Varmastikkaan esim. nuoret eivät viitsi joutavaa höpinää kuunnella. (PA2, mies 64v.)

Reaktiiviselle keskustelulle oli ominaista päätelmien ilmaiseminen. Vaalikeskusteluille nimettiin voittajia ja häviäjiä ja pääteltiin, kuka oli mokannut ja kuka esiintynyt loistavasti. Reaktioita syntyi nopeasti silloin, kun esimerkiksi mediassa esiintynyt aihe oli omaan tai yleiseen käsitykseen nähden poikkeava tai yllättävä. Kun esimerkiksi mielipidemittauksen tulos oli odottamaton, syntyi tuloksesta reaktiivisia keskusteluita.

Vaikka reaktiiviset keskustelut näyttävät saavan alkunsa juuri mediasta, se saattaa olla vain olennaisena osatekijänä reaktion synnyttämisessä. Henkilöllä täytyy siis olla myös joitain näkemyksiä ja ajatuksia reaktion synnyttämästä asiasta. Tutkimukseen osallistujat ovat saattaneet pitää medialähtöisiä keskusteluita hyväksyttävänä. Median seuraaminen on oletettu osoittavan esimerkiksi aktiivisuutta, ja laatuohjelmien, kuten uutis- ja ajankohtaisohjelmien, seuranta pidetään kenties jonkinlaisena hyveenä. Tämän aineiston valossa on ilmeistä reaktiiviset keskustelut vaaleista olivatkin lähellä rupattelua, small talkia, jolla vaalikeskustelu usein aloitetaan tai joiden kautta siirrytään keskustelemaan muistakin asioista kuin vaaleista.

5.2.3 ”Varsinainen politiikka” kontrastina ”kevyelle jutustelulle”

Tässä luvussa tarkastellaan sitä, miten äänestäjät kuvailivat omia keskusteluitaan. Keskusteluiden tunnelman ja keskusteluiden luonteen kuvauksissa voitiin erottaa polarisaatiota: keskusteluiden kuvaukset voitiin jaotella varsinaiseen politiikasta puhumiseen tai kevyeen

keskusteluun. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että vaalikeskustelut olivat joko kevyitä tai varsinaista politiikkaa käsittelevää. Keskustelu saattoi esimerkiksi sisältää rupattelua, pohdintaa, väittelyä, vitsailua ja vaikuttamista. Olennaista oli pyrkimys selventää ja selittää keskustelua määrittelemällä, oliko keskustelu enemmän varsinaista politiikan puhumista vai kevyttä jutustelua. Vaikka tutkimukseen osallistuneet äänestäjät käyttivät muitakin määreitä keskusteluita kuvaillaessaan, on tämä käsitepari noussut keskeiseksi, koska se ilmentää taustalla olevaa politiikkakäsitystä.

Kevyitä keskusteluita kuvattiin *höpinäksi* ja *huulen heitoksi*, kun taas varsinaiset politiikan keskusteluiden nähtiin olevan *politikointia* ja *reipasta kannanottoa*, jossa *oltiin tosissaan*. Kevyet keskusteluita kuvattiin toisinaan huumoripitoisiksi. Niiden sanottiin olevan *huuhaa hupipuhetta*, jotka sisältävät *kenttähuumorihaittoja*. Varsinaisissa politiikan keskusteluissa saattoi taas olla *kinastelun tuntu* ja keskusteluita luonnehdittiin *kuumiksi*. Keskustelu saattoi olla *pinnalta kepeä, mutta pinnan alta jännittynyt*. Kevyistä keskusteluista käytettiin toisinaan vähättelevän tuntuista sanastoa: keskustelut kuvattiin *pieneksi sananvaihdoksi* tai kuitattiin koko keskustelu toteamalla ”*Kunhan löpistiin*”. Keskustelua ei kenties haluttu leimata kovin poliittiseksi. Tätä keskusteluiden kuvausten polarisaatiota havainnollistetaan kuviossa 3.

Keskusteluiden polarisaatiota esittävässä kuviossa on pyritty esittämään myös sitä, että kevyen jutustelun koettiin olevan läpäisevämpää kuin varsinaisen politiikasta keskustelun. Varsinaisessa politiikan keskustelussa sanottiin toisinaan olevan keveitä elementtejä. Varsinaisesta politiikasta saatettiin puhua kevyesti tai asialliseksi nimetty keskustelu saattoi muuttua kiusoittelun tai vitsailun myötä kevyeksi. Keskustelu saattoi myös lähteä liikkeelle kevyesti kommentoiden jotain yksittäistä vaalikamppailussa esiin tullutta seikkaa, mutta päätyikin sitten pohdiskelevampaan ja asiapitoiseen keskusteluun:

KUVIO 3. Keskusteluiden kuvausten polarisaatio

Esimerkiks yks mikä on virittäny monta keskustelua oli se, kun tuli tämä, tämä tämä, Halosen – – tää, onkse Seta vai – – niin se näytti niin hirveesti intohimoja, että vai meille lesbopresidenttiä ja se meni niinku ihan överiks, ennen kuin päästiin sit puhumaan ylipäättänsä seksuaalisista vähemmistöistä ja niitten oikeuksista ja siitähän tuli älyttömän mielenkiintoinen yhteiskunnallinen keskustelu sitten. Vaikka se lähti ihan tämmösellä huulen heitolla. Mut ei me niin demokraatteja vielä olla, että me lesbopresidenttiä halutaan. (PH9, nainen 47v.)

Keskustelutyylistä toiseen siirtyvässä keskustelussa käsiteparin käyttö ilmeneekin selkeästi:

Työkaverit, Kahvitauolla, Ehdokkaista, 10 minuuttia. Joku näki vaalimainoksen lehdessä, aloitimme siitä keskustelun. Vapaata, huvittunutta ensin, mutta ”vakavoitui” keskustelun edetessä. Keskustelu eteni verkkaisesti vertailemalla eri ehdokkaita. (PA17, mies 29v.)

Yhtymäkohta kevyen ja vakavamman varsinaisen politiikasta keskustelun välille on siinä, painotetaanko keskustelussa enemmän keskustelutyylejä vai keskusteltavaa asiaa. Keskusteltava aihe saatettiin kokea vakavaksi, mutta keskustelu kuvattiin kevyeksi, koska keskus-

telutyylillä koettiin kevyeksi. Toisaalta keskusteltavaa asiaa painottaen keskustelu saatettiin kuvailuilla asiapitoiseksi keskusteluksi varsinaisesta politiikasta, vaikka keskustelun tyyli olikin kevyttä. Keskeistä äänestäjien kuvauksille keskusteluista näyttää kuitenkin olevan se, että varsinainen keskustelu politiikasta kuvattiin mieluusti melko kevyeksi. Kevyttä keskustelua puolestaan harvoin kuvattiin varsinaiseksi politiikan puhumiseksi. Keskustelut siis mielummin kuvataan kevyiksi kuin syvällisiksi.

Kevyet keskustelut määriteltiin kevyeksi keskustelutyylin tai keskustelunaiheen mukaan. Ne olivat usein small talkia eli rupattelua, ja keskustelussa saatettiin puhua vaikkapa vitseillä. Toisaalta vaikka politiikasta keskusteltiin, sitä saatettiin keskustelussa kuitenkin käsitellä pikemminkin tapahtumana (ks. luku 5.2.2). Keskusteluiden kuvauksia tarkastelemalla voidaan päätellä, että keskusteluista haluttiin nimetä kevyeksi, vaikka kuvauksen perusteella ne vaikuttivat hyvinkin pohtivilta, näkemyksiä testaavilta tai vertailevilta. Alla olevasta esimerkistä käy ilmi se, että keskustelua pidetään *vain* ajatusten vaihtona eikä esimerkiksi vaikuttavana tai syvällisenä keskusteluna. Silti tätä keskustelua voitaisiin ulkopuolisen silmin yhtä lailla luonnehtia keskusteluksi ”varsinaisesta politiikasta”, koska siinä pohdittiin omaa äänestyskäyttäytymistä ja vaihdettiin mielipiteitä.

Entisen opiskeluystävänä / nykyisen työkaverini kanssa puhelimessa TV:n vaalitentistä ja uusista kannatusluvuista, vaihdettiin vain muutama sana. – – Muutama ajatustenvaihto, ei syvällistä pohdintaa. Ystävänä sanoi ettei tiedä ketä aikoo äänestää, johon minä totesin, että äänestän omaa ehdokastani, vaikka se ei kyllä pääse toiselle kierrokselle. Vaihdoin vain muutamien sanojen TV:n vaalitentistä – –. Puhuimme myös TV-uutisissa julkaistusta kannatusluvuista ja erityisesti Rehnin kannatusluvuista, joka oli laskenut 8%. Totesin, että äänestän edelleen häntä, vaikka kannatus on jo todella alhainen. Lyhyt avoin keskustelu, jossa oli vain mielipiteen vaihtoa ilman syvällisempää tarkoitusta vaikuttaa toiseen osapuoleen. (PA18, nainen 27v.)

Äänestäjät halusivat toisinaan tehdä selkeää pesäeroa kevyiden ja varsinaisen politiikan keskusteluiden välille. Tuolloin kuvaukset kevyistä keskusteluista rakennettiin kieltämällä vakavamielinen, syvällinen keskustelu jo valmiiksi. Vakavamielisempi varsinaisen politiikan puhuminen otettiin esille ja se kiellettiin ja suljettiin pois:

ST: Jos ajatellaan noita teidän keskusteluita, niin minkälaisia, pystytteks te kuvaamaan niitä teidän keskusteluita, että minkälaisia ne yleensä on?

PH29: No ei oo, mulla ainakaan ollu kovin semmosia syvällisiä keskusteluita, että semmoisiin mä en oo koskaan ehtiny, että nää on kyllä ollu vähän tämmösiä pintaraapasuja. (PH29, nainen 41v.)

Meillä ainakin ystäväpiirissä se lähtee lähinnä just jostaki isosta lööpistä esimerkiksi, mitä iltapäivälehdessä on ollu, siitä ruvetaan heti ja hyvin huumoripitosta se on, ettei sitä nyt hirveen vakavasti kyllä keskustella. (PH24, nainen 24v.)

Olennaista on, ettei ennen näitä puheenvuoroja edeltänyt keskustelua, joille nämä puheenvuorot olisivat olleet eräänlaisina vastapuheenvuoroina. Toisaalta tutkimukseen osallistujilla saattaa olla keskustelu-sanalle tietty semanttinen merkitys: keskusteluiden ajatellaan kenties olevan pitkäkestoisia eikä vaikkapa rupattelua lueta keskusteluksi.

Keskusteluiden kuvausten perusteella voidaan sanoa, että varsinaista politiikasta puhumista vierastetaan eikä varsinaisen politiikan puhujaksi haluta julistautua. Sen koetaan olevan erityisen syvällistä, pohtivaa ja kanta-aottavaa eikä omia vaalikeskusteluita koeta tai pikemminkin haluta kokea sellaisiksi. Poliitiikasta keskustelemisesta on ennakkokäsitys, jonka mukaan omia keskusteluita määritellään. Äänestäjien kuvailuista ilmenevää tyyppitelyä voidaan tarkastella rinnan stereotyyppien ja luokitteluiden kanssa. Tässäkin koettua asiaa, politiikasta ja vaaleista keskustelua, jäsennetään luokittelemalla ja peilaamalla kokemusta aiempiin kokemuksiin ja käsityksiin keskusteluista.

Toisaalta osa äänestäjistä kuvaili keskusteluitaan avoimesti vaaleja ja politiikkaa pohdiskeleviksi, asiapitoisiksi ja argumentatiivisiksi. Olennaista kuitenkin oli, että kuvaillessaan näitä keskusteluita tutkimukseen osallistuneet äänestäjät eivät juuri verranneet vaikkapa pohdiskelevaa keskusteluaan kevyeen keskusteluun. Vertailua ja toisen tyyllisen keskustelun ennakoivaa poissulkemista (vrt. kevyiden keskusteluiden määrittely kieltämällä vakava, syvällinen keskustelu) esiintyi ainoastaan haastatteluissa reaktiona edelliseen puhevuoroon:

ST: Mitäs vielä, mitä merkitystä on keskusteluilla?

PH44: Kyllä kai niillä jotain merkitystäkin varmaan on, mutta kyllä osa on ainakin sitten semmosia kahvipöytäkeskusteluita ihan sillain kevyestikin – – (PH44, nainen 44v.)

ST: Että se on vähän niin, että siinä on hyvä puheenaihe, ajankohtanen sinänsä vaan...

PH41: Ei se minusta mitään ajankulua oo, että kyllä siinä on takana aina se vakavampikin puoli tuosa sitte. (PH41, nainen 65v.)

ST: Ettei ihan lämpimikseen vain...

PH42: Eei. Ei sitä lämpimikseen. (PH42, nainen 56v.)

Näissä keskusteluissa tuotiin esille näkökantoja ja arvioitiin esimerkiksi ehdokkaita, puolueita, maassa harjoitettua politiikkaa, vaalikampanjaa, median roolia ja äänestäjien käyttäytymistä. Keskusteluita kuvattaessa saatettiin myös kertoa avoimesti, että keskusteluissa pyrittiin vaikuttamaan:

Kyllä tuota sitä agitaattorin hommaa on tullu tehtyä ja tuota yleensä ne sitte ei mitään pahaa eikä huonua reaktiota oo, kun on kerran selvä vakaumus, niin kyllä sen voi tuota sanoa kaverilleenki, että ketä sun nyt ois hyvä äänestää, että nämä asiat tulis vähä kuntoon. Että on sitä tullu tehtyä, että on niinkö koittanu aivo – en tiä onko nyt aivopestä, – – mutta että kyllä minoon niinkö kantani tuonu seleväks ja yrittäny, että mun ehokas tulis menestyyn näisä presidentinvaaleisa. (PH43, mies 63v.)

5.3 Kulmakivet vaalikeskustelun muotoutumisessa

5.3.1 Viestintäsuhde, oletettu samanmielisyys ja vaalikeskustelukulttuuri

Äänestäjät jaottelivat keskusteluitaan sen pohjalta, millainen suhde heillä on keskustelukumppaniinsa. Vaikka suhteet ovat moninaisia eikä aika pelkästään läheisiä tai pelkästään etäisiä, nousee aineistosta juuri tämä jaottelu äänestäjien kertoessa vaalikeskusteluistaan. Vaalikeskusteluissa ilmenevällä viestintäsuhteella näyttää olevan olennainen merkitys vaaleista keskustelun muotoutumisessa. Keskustelun muotoutumiselle näyttää viestintäsuhteen ohella ja osittain sen kautta olevan keskeistä myös keskustelijoiden vaalikeskustelukulttuuri sekä keskustelukumppanin samanmielisyys tai erimielisyys.

Ensinnäkin vaalikeskusteluissa ilmenevällä viestintäsuhteella siis yksinään on merkitystä sille, millaiseksi keskustelu muotoutuu. Läheisten kanssa keskustellaan usein eri tavalla kuin etäisten henkilöiden kanssa. Olennaista on se, miten suhteen merkitystä vaaleista kes-

kustelemisen kannalta tarkastellaan. Seuraava esimerkki havainnollistaa sitä, miten keskustelutyyppejä jäsennetään ja erotellaan viestintäsuhteiden perusteella:

– – sitä ehkä puhuu kavereitten kans tai opiskelukavereitten kans pitemmästi siitä, että onkos teillä nyt minkälainen suhde koulutuspolitiikkaan tällä ihmisellä, mut et muuten ne on semmosia ”hyvää päivää, ootkos nähny telkkarista, oli se ja se, että äänestätkös sie näissä ja terve”. Että se on tämmöstä small talk tyyppistä aika usein. Mut sit on niitä semmosia heikiä, että sitte pohditaan jotain älyviisasta, että mitäs tämä... En tiä, tässä taas se riippuu niistä ihmisistä. Just syitä ja seurauksia sitte pohditaan ihan tällasten lähimpien kanssa. Että riippuu siitä, et missä tekemisissä on ylipäätään ihmisten kanssa, et ei semmosien vieraitten kanssa oo justiin niin paljon yhdessä, että kävis pohtimaan sellasia asioita. (PH2, nainen 24v.)

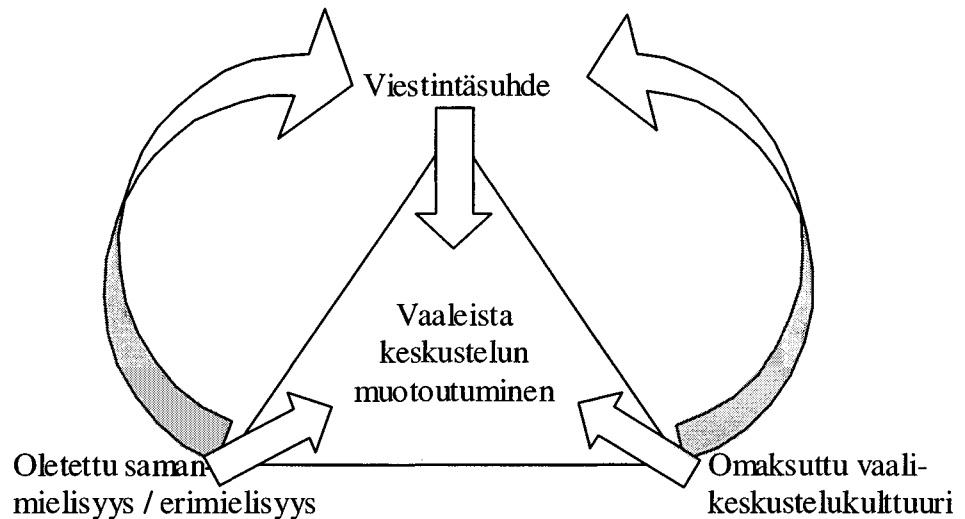
Toiseksi keskeistä vaalikeskustelun muotoutumisessa näyttää olevan se, millaiseksi vaalit ja ylipäätään politiikka keskustelunaiheena koetaan. Vaalikeskustelukulttuuria muodostetaan siis monissa konteksteissa ja tasoissa. Yksilö ja sen primaariryhmä (kuten esimerkiksi perhe) voi muodostaa oman vaalikeskustelukulttuurinsa. Voidaan kenties erottaa myös suomalaista puhe-kulttuuria ilmentäviä piirteitä vaalikeskustelukulttuurissa. Tämä kulttuuri määrittelee esimerkiksi sitä, keskustellaanko vaaleista ollenkaan, missä keskustellaan, mistä aiheista, millä tasolla ja tyylillä.

Kolmanneksi vaalikeskustelun muotoutumiseen koettiin vaikuttavan se, nähdäänkö keskustelukumppani samanmieliseksi vai erimieliseksi. Ennen keskustelua ja keskustelun kuluessa keskustelijat tekivät päätelmiä keskustelukumppanistaan ja sen pohjalta pohtivat esimerkiksi, mitä asioita olisi sopivaa tuoda esille ja millaisia puheenvuoroja olisi sopivaa käyttää.

Vaalikeskusteluissa ilmenevä viestintäsuhde, oletus samanmielisyydestä tai erimielisyydestä ja vaalikeskustelukulttuuri siis nousivat tutkimukseen osallistuneiden päiväkirjamerkinnoissa ja haastatteluissa keskeisimmiksi tekijöiksi vaalikeskustelun muotoutumisessa (ks. kuvio 4). Vaikka nämä tekijät saivat erilaisia painotuksia tutkimusaineistossa, näyttää viestintäsuhde aineistosta tehdyn tulkinnan perusteella olevan keskeisin. Vaalikeskustelukulttuurin ja erimielisyyden tai samanmielisyyden käsitettiin vaikuttavan keskustelun muotoutumiseen viestintäsuhteen kautta. Useimmiten vaalikeskustelukulttuuria tai saman-

mielisyyttä/erimielisyyttä käsiteltiin viestintäsuhteen parina. Seuraavassa esimerkki erimielisyyden ja viestintäsuhteen nivoutumisesta toisiinsa vaalikeskustelussa:

Meillä on niin, että isäntä kommentoi kyllä munki puolesta. Minä kuuntelen, minä en sano kumpaankaan päin, se kommentoi, sillä on omat mielipiteensä ja sitte niin josko mä saatan jotaki sitte toisen puolen sanoa, että jos se kommentoi toisen puolen, niin mä sanon toisen puolen tai sitte päinvastoin. Tai sitte useimmiten mä oon hilijaa, ko mä aattelen, että mä piän oman, oman mielipiteeni vain. - - Toivottavasti ei nyt ainakaan tuu mitään avioeroja tai mitään kauheita perheriitoja tai tappeluita tämän takia. Sen takia mä oon yrittäny olla hilijaa, ettei vaan tuu mitään jälkimmäintoja sitte ku vaalit on ohi. (PH42, nainen 56v.)

KUVIO 4. Keskeiset tekijät vaaleista keskustelun muotoutumisessa.

Suhdetta keskustelukumppaneihin määriteltiin ja luonnehdittiin yksityiskohtaisemmin päiväkirjoissa kuin haastatteluissa. Haastatteluissa suhdetta ilmaistiin asiayhteyden kautta ja yleisellä tasolla. Haastatteluissa saatettiin myös suoraan kertoa, kenen kanssa keskusteluita yleensä käydään ja millä tasolla.

Kyllä perhepiirissä ja kyllä ystävien kans ja kyllä noissa harrastuksissaki käyn, niin tulee aina jotain mainittua sitten näistä mielipiteistä, mitä oon kuullu. (PH25, nainen 62v.)

Päiväkirjoissa puolestaan tarkasteltiin yksittäistä keskustelua tarkemmin esimerkiksi luonnehtimalla suhdetta keskustelukumppaniin ja pohtimalla keskustelun ilmapiiriä. Alla esimerkki päiväkirjurin luonnehdinta ystävän kanssa käydystä sähköpostikeskustelusta:

Hyvän ystävän kanssa, e-maililla pari kertaa edestakaisin, yleisesti ketä kannattaa äänestää ja miksi - - vertailimme erilaisia ehdokkaita, ei suoranaisesti kerrottu ketä äänestämme. Tosi hyvän ystävän kanssa käyty keskustelu eteni ihan leppoisasti, mielipiteet jokseenkin samanlaiset. Käytiin läpi pari mahdollista ehdokasta. (EK3, nainen 28v.)

Viestintäsuhteen keskeisyys kasvokkaiskeskusteluissa tulee ilmi tarkasteltaessa tietokonevälitteisiä keskusteluita, joissa keskustelukumppanit eivät paljastaneet toisilleen henkilöllisyyttään. Esimerkiksi keskusteluryhmissä ja chateissa saatettiin keskustelua vaaleista käydä hyvin suorasukaisesti mielipiteet ja ehdokasmielitymykset paljastaen. Anonyymiyden taakse oli helppo piiloutua, ja kun viestintäsuhde oli löyhä, saatettiin keskustelua käydä miellelyhtymien mukaan.

Vaaleista keskustelua läheisissä viestintäsuhteissa kuvaa kirjavuus. Toisaalta läheisissä suhteissa ilmaistiin monenlaisia tunteita, näkemyksiä tuotiin avoimesti esille ja samoin vaikuttaminen oli avoimempaa. Toisaalta läheisten kanssa vaaleista keskusteltaessa ei aina oltu avoimia eikä keskustelua vaaleista kaikissa läheisissä suhteissa edes käyty. Suhteen laadun pohdinta saatettiin myös jättää tekemättä, mutta keskustelukumppani nimettiin (esim. äiti, työkaveri, puoliso, ystävä, puolituttu, tuntematon).

Keskeiseksi läheisissä viestintäsuhteissa käytävälle vaalikeskustelulle näyttää nousevan keskustelijoiden suhde vaikuttamiseen. Vaikuttaminen koettiin läheisissä suhteissa luonnolliseksi eritoten vaikuttajan näkökulmasta. Toisaalta ero vaikuttamisen ja informoinnin välillä näyttää olevan hieno. Vaikka puheenvuoro saatettiin tarkoittaa informoivaksi, kuuntelijan osassa oleva saattoi kokea sen myös vaikuttavaksi, vaikka oli perillä keskustelukumppaninsa informoivasta aiheesta. Argumentatiivisista ja vaikuttamaan pyrkivistä keskusteluista lisää luvussa 5.3.3.

Vaikka tutkimukseen osallistujat käsitelivät viestintäsuhteitaan vaalikeskusteluissa käsiteparilla etäinen – läheinen, ilmeni viestintäsuhteissa muitakin variaatioita. Viestintäsuhteen moninaisuus ilmenee selkeästi tutkimukseen osallistujien kuvauksissa siitä, miten perheenjäsenten kesken keskusteltiin vaaleista. Perheenjäseniltä saatettiin tiedustella heidän ehdokasvalinnoistaan tai saatettiin pyrkiä vaikuttamaan heidän valintoihinsa – koettiin suhteet sitten läheisiksi tai melko etäisiksi. Esimerkiksi suhde vanhempiin saatettiin kuvailla etäiseksi, mutta silti väittelyä vaaleista saatettiin käydä avoimestikin. Tutkimukseen osallistujien määrittelyt suhteidensa läheisyydestä ja etäisyydestä jättävät toisinaan sijaa erilaisille tulkinnoille esimerkiksi sen vuoksi, että etäistä suhdetta saatettiin tarkastella yksittäistapauksena tekemättä vertailua muihin etäisiin viestintäsuhteisiin.

Keskusteltaessa saatettiin olla avoimia ja suorita juuri sen vuoksi, että keskustelukumppani oli läheinen. Esimerkiksi ehdokkaita ja puolueita voitiin arvostella kärkevämmin ja ylipäättään äänestäjät pohtivat vaalitapahtumia ääneen läheisten keskustelukumppaneiden kanssa. Läheisten, erityisesti samanmielisten läheisten kanssa, keskustelun koettiin olevan turvallista. Keskustelukumppani ja hänen tarkoituksensa tunnettiin eikä ollut syytä olettaa, että keskustelussa joutuisi ongelmalliseen tilanteeseen erimielisyyden vuoksi.

Avoimuus läheisissä viestintäsuhteissa ilmeni esimerkiksi siten, että läheiseltä keskustelukumppanilta saatettiin kysyä suoraan, ketä hän äänestää. Samoin saatettiin kertoa oma ehdokas tai puolueimieltymys. Läheisten valintoja kohtaan tunnettiin mielenkiintoa. Tarkastelemalla läheisen keskustelukumppanin persoonallisuuden ja hänen vaaleissa tekemänsä valinnan yhteyttä sekä vertailemalla omia ja läheisten näkemyksiä voitiin abstraktista politiikasta luoda konkreettisempaa käsitystä ja omia hahmotelmia. Toisaalta vaalikeskusteluita läheisten kanssa ei aina koettu avoimiksi – läheisten kanssa saatettiin olla keskustelemattakin. Vaikenemiseen vaikutti esimerkiksi se, että läheisen koettiin olevan eri mieltä keskusteltavasta aiheesta. Keskustelemattomuuteen saattoi vaikuttaa myös vaalikeskustelukulttuuri: vaaleista keskustelemista läheisissä suhteissa ei koettu merkitykselliseksi tai sitä ei ollut tapana tehdä.

Keskustelijoiden samanmielisyydellä tai erimielisyydellä on merkitystä sille, millaiseksi vaaleista keskustelu muotoutuu. Olennaista on, että samanmielisyys ja erimielisyys voivat olla yhtäläillä olettamuksilla kuin havaittuja piirteitä. Niiden perusteella keskustelua ohjailaan. Samanmielisyydellä ja erimielisyydellä on merkitystä viestintäsuhteen muotoutumisessa silloin, kun keskustelunaiheena on näkemyksiin ja arvoihin pohjautuva politiikka ja politiikkaan liittyvä vaali. Viestintäsuhde voi esimerkiksi kehittyä samanmielisyyden kautta läheisemmäksi. Toisaalta keskustelukulttuurilla on olennainen sija tässäkin. Äänestäjät asennoituvat esimerkiksi erimielisyyteen vaalikeskustelussa eri tavoin. Erimielisyys vaalikeskustelussa voidaan kokea haasteellisena: näkemysten pohdinnasta sekä oman kantansa argumentoinnista pidetään. Toisaalta erimielisyyttä voidaan keskustelussa pyrkiä peittelemään tai kiertämään (ks. luku 5.3.4).

Samanmielisyys ja erimielisyys saavat aikaan erilaisia vaalikeskusteluita, ja näillä ominaisuuksilla on erilaisia merkityksiä erityyppisissä keskusteluissa. Esimerkiksi erimielisyyden esiintyminen keskustelussa saattaa ohjata keskustelua argumentatiivisempaan suuntaan. Tosin aina näillä ominaisuuksilla ei ole merkittävää roolia, kuten puhuttaessa vaaleista tapahtumana. Tuolloin kommentoidaan vaalien etenemistä tai muuta vaaleihin liittyvää tapahtumaa niin, ettei näkemyseroille tai -yhtäläisyyksille anneta sijaa keskustelussa. Keskusteluaiheen valinnassa saatetaan kuitenkin tietoisesti ottaa huomioon keskustelukumppanin samanmielisyyttä tai erimielisyyttä.

Erimielisyydelle ja samanmielisyydelle annettiin erilaisia painoarvoja. Toisaalta osoitettiin erimielisyyden tai samanmielisyyden olevan keskeisimpänä tekijänä vaalikeskustelun muotoutumisessa, toisaalta korostettiin viestintäsuhdetta:

Ei se välttämättä oo erimielistä tai samanmielistä, että se on vaan niinku, että minkälainen suhde on siihen toiseen osapuoleen ja millä tasolla liikutaan hänen kanssaan yleensä. Keskusteluissa siis ja. (PH23, nainen 42v.)

Mut sitte jos ajattelee miun vanhempia ja sitte miun siskoa, niin meidän kesken se keskustelu on tyrehtyny nyt sen takia, kun kaikilla on eri puoluekannat [naurua]. Et niinku se on niin jännä, niin sen takia me ei niinku niistä viittit keskustella, ku se tuntuu jotenkin taas sitten liian läheiseltä, et kun me tavataan ja sitte jos tulee riita tai paha mieli, ku se tuntuu

jotenki liian henkilökohtaselta, et miten me voijaanki niinku samasta perheestä niin kaikki olla eri puoluekannassa. (PH3, nainen 27v.)

Tavoissa ottaa huomioon erimielisyyttä tai samanmielisyyttä sekä viestintäsuhdetta vaalikeskusteluissa oli siis eroja. Kenties eri henkilöt painottavat vaalikeskustelukulttuurissaan näitä tekijöitä eri tavoin. Osa ei esimerkiksi keskustelussaan pitänyt olennaisena sitä, onko keskustelukumppani samanmielinen vai ei. Toiset eivät taas mielellään jakanut vaaleihin liittyviä näkemyksiään erimielisten kanssa.

Vaalikeskustelukulttuuri saattoi olla yksilöllinen, jolloin keskustelukulttuurin muotoutumisessa oli olennaista esimerkiksi kiinnostus politiikkaan. Keskustelukulttuuria ilmenee erilaisilla tasoilla ja erilaisissa konteksteissa, jolloin yksilön oli suhteutettava oma kulttuurinsa muihin yläkulttuureihin. Esimerkiksi perheessä, työpaikalla ja ystävien kesken esiintyi erilaisia kulttuureita, tapoja keskustella tai olla keskustelematta vaaleista. Alla lyhyt luonnehdinta tilanteesta, joka ilmentää perheen keskustelukulttuuria:

Kotona mieheni kanssa emme juuri politikoi, mieheni seuraa tarkasti radio-ohjelmia ja keskustelee kavereidensa kanssa, muttei perheen kesken. Lapsemme moittivatkin usein, miksei meillä puhuta politiikkaa. Itse olen vastannut, ettei kiinnosta enkä tiedä siitä niin paljoa, että haluaisin "NEUVOA" suuntaan tai toiseen. (PB20, nainen 50v.)

Vaalikeskustelukulttuuria käsiteltiin usein viestintäsuhteen kautta. Tutkimukseen osallistujat pohtivat, millaista keskustelua heillä oli tapana käydä läheisten henkilöiden kanssa. Pohdittiin, millaista keskustelua käytiin ystävien kesken tai perheen parissa vai vaiettiinko vaalit kuoliaaksi. Lisäksi vaalikeskustelukulttuuri ilmeni kuvattaessa näkemyksiä keskusteluista etäisten tai tuntemattomien henkilöiden kesken, jolloin viestintäsuhteella oli olennainen sija keskustelukulttuurin muotoutumisessa.

No mä sanosin silleen, että mitä parempi ystävä, niin sitä enemmän niinku uskaltaa omia, omia mielipiteitään, omia kantojaan sanoa, mutta sitte taas kun menee kauemmaksi, niin enemmän tällasta yleistä, että ei näitä omia mielipiteitä muille esitä niinkään. (PH31, mies 24v.)

Moon huomannu, että puolittujen kanssa aika helposti se keskustelu on sitä, että oletä jo päättäny, ketä sä äänestät. Mut mun oikeiden ystävien kanssa kysytään ihan suoraan, ketä sä äänestät. (PH10, nainen 26v.)

Haastatteluissa ilmeni yleisiä linjauksia omista vaalikeskusteluperiaatteista, siitä vaalikeskustelukulttuurista, joka oli omaksuttu. Päiväkirjoissa taas vaalikeskustelukulttuurin ilmeminen näkyy käydyn keskustelun pohdinnassa. Vaalikeskustelukulttuurin olemassaolo ilmeni myös poikkeuslausumista. Tutkimukseen osallistujat kertoivat keskusteluistaan ja toisinaan mainitsivat tapauksia, jossa oli poikennut omasta tai yleisestä vaalikeskustelukulttuurista. Tällaisia poikkeamia olivat esimerkiksi tapaukset, joissa tietyssä seurassa oli poikkeuksellisesti alettu puhua vaaleista ja politiikasta, vaikka yleensä niin ei ole tehty:

— minulla oli tavanomainen kuukausitapaaminen kuuden — työttömäksi jääneen kanssa. — Keskustelimme niitä näitä itseämme koskevia asioita ja kuulumisia toisistamme. Kunnes vieressä istuva kuiskaten huomautti mitä luulet tuleeko Eskosta presidentti, hän itse oli sitä mieltä, johon lisäsin ettei ole mitenkään varmaa koska ensimmäisen äänestyksen ero on niinkin suuri kuin 10%. Kolmas jatkoi, nyt puhuttiin jo niin että kaikki kuulevat. — Olin yllättynyt tästä vilkkaasta keskustelusta, koska yleensä emme politikoi, mutta tästä aiheesta jokaisella oli jotain sanottavaa. (PBI, nainen 59v.)

Poikkeuksia tehtiin usein myös aiheen valinnassa tai keskustelutyylissä. Keskustelutyylisiin liittyen saatettiin tehdä poikkeus esimerkiksi siinä, kuinka syvällisesti tai suoraan aiheesta keskusteltiin. Kuten yllä oleva esimerkkinä viittaa (— yleensä emme politikoi —), vaalikeskustelukulttuuri voi olla osa politiikasta keskustelemisen kulttuuria. Vaalikeskustelukulttuuri voidaan nähdä olevan erillinen politiikasta keskustelemisen kulttuurin kanssa esimerkiksi, jos vaaleista keskustelemisen koetaan olevan enemmän keskustelua tapahtumasta kuin keskustelua puoluepolitiikasta ja ideologisista näkemyksistä. Vaalikeskustelukulttuuria tarkastellaan lisää luvussa 5.3.4.

Viestintäsuhteella on siis keskeinen sija vaalikeskusteluiden muotoutumisessa. Lisäksi viestintäsuhteen kautta ja sen ohella keskustelut muotoutuvat vaalikeskustelukulttuurin mukaan ja keskusteluissa myös huomioidaan sitä, kokevatko keskustelukumppanit olevansa keskusteltavasta asiasta tai yleisemmin politiikasta samanmielisiä tai erimielisiä. Nämä keskeiset tekijät saavat erilaisia painotuksia erilaisissa viestintäkonteksteissa. Seuraavissa

luvuissa tarkastellaan, miten viestintäsuhde ja vaalikeskustelukulttuuri sekä erimielisyys ja samanmielisyys näyttäytyvät ensinnäkin tietyssä kontekstissa, työssä. Toiseksi tarkastellaan viestintäsuhdetta ja erimielisyyttä ja samanmielisyyttä tietyssä keskustelutyylissä, vaikuttamaan pyrkivissä ja argumentatiivisissa keskusteluissa. Lopuksi tarkastellaan, miten vaalikeskusteluissa suhtauduttiin erimielisyyteen, eritoten konflikteihin ja miten vaalikeskustelukulttuuri tässä suhteessa ilmenee.

5.3.2 Vaaleista keskustelut työssä

Vaaleista keskustelu työssä oli tavallista. Vaaleista keskusteltiin erityisesti työkavereiden kanssa, mutta lisäksi vaaleista saatettiin käydä keskustelua asiakkaidenkin kanssa tietyn ehdoin. Osa tutkimukseen osallistujista myös joko pyrki välttämään vaaleista keskustelua tai pidättäytyi ehdottomasti keskustelemasta työssä.

Työkavereiden kanssa keskustelua pidettiin luonnollisena siksi, että heidän kanssaan oltiin runsaasti tekemisissä, jolloin päivittäisistä, ajankohtaisista asioista syntyi muutenkin keskustelua. Osa pohti keskustelewansa työkavereiden kanssa juuri siitä syystä, että suhde heihin oli läheinen ja kaverillinen. Vaaleista keskustelu saatettiin rinnastaa omien ajatusten ja mieltä askarruttavien seikkojen pohtimiseen. Kun kerran työkaverin kanssa monenlaisia asioita pohditaan, miksei siis myös vaaleja? Työssä keskustelemisen mielekkyyttä ja tärkeyttä painottivat eläkeläiset tai muut työelämän ulkopuolella olevat tutkimukseen osallistujat. Heidän mukaansa esimerkiksi työpaikka voi toimia vaaleista ja politiikasta keskusteltaessa keskeisimpänä foorumina. Työelämän ulkopuolelle jääneet tai jättäytyneet usein kokivat vaaleista keskusteluiden huomattavasti vähenneen jo senkin vuoksi, että ihmiskontaktien määrä oli laskenut.

Silloin kun on työelämässä, niin silloin on niin, että se keskustelupiiri on ihan toisenlainen ja meilläkin aina istuttiin siellä kahvilla ja ruokasalissa, niin siellä aina keskusteltiin näistä kaikista tällaisista. Sen jälkeen kun jäi työelämästä pois, niin se ympyrä tällaisias asiois pieneni. (PH18, nainen 65v.)

Verraten yleisiin luonnehdintoihin keskusteluiden syvällisyydestä tai keveydestä (ks. luku 5.2.3) työssä käytyjä keskusteluita luonnehdittiin pikemminkin kevyeksi jutusteluiksi kuin syvällisemmiksi politiikan puhumiseksi. Keskustelun sanottiin olevan muiden muassa *vit-sailevaa, toteavaa ja kevyttä, leppoisaa juttelua*. Keskustelua saatettiin käydä työparin tai tiimin kanssa tai satunnaisemmin työkavereita kohdattaessa. Erityisesti aineistossa on mainintoja kahvipöytäkeskusteluista. Kahvipöytäkeskustelut näyttävät eroavan muista työpaikalla käydyistä keskusteluista siinä, että niissä huomioidaan keskustelijoita ja ryhmän toimintaa, mikä vaikuttaa myös keskustelun tyyliin. Vaaleista keskusteleminen saatettiin pyrkiä pitämään yleisenä keskusteluna, keskusteluna mistä tahansa ajankohtaisesta asiasta. Tuolloin politiikan tietämykseltään eritasoiset henkilöt saattoivat osallistua keskusteluun.

Vaikka kahvipöytäkeskusteluissa pohdittiin vaaliasioita syvällisemminkin esimerkiksi arvioimalla ehdokkaita ja näkemyksiä, pyrittiin keskustelu silti pitämään sävyiltään kevyenä. Taustalla oli usein ajatus siitä, ettei työpaikalla sopinut kinastella niin, että sillä olisi merkittävää vaikutusta työntekijöiden suhteisiin ja siten itse työn tekemiseen. Lisäksi väittelyä ja syvällistä keskustelua pidettiin työkavereiden kanssa eri tavalla merkityksellisenä kuin kaikkein läheisempien henkilöiden kanssa keskustelua:

Kyl niinku sehän noin ihan selvästi on – – se on leikinlaskua ja semmosta tsoukkia ja vaka-viaki keskusteluja työpaikalla, mutta kun siinä ei oo sellasta arvolatausta niinku vaikka avopuolison kesken – – (PH3, nainen 27v.)

Keskustelut haluttiin pitää kevyenä, koska väittelyitä ja syvällisimpiä pohdintoja käytiin mieluiten vain kaikkein läheisimpien henkilöiden kanssa. Lisäksi tämän tyyppisiä keskusteluita ei haluttu käydä ryhmässä, jossa oli lukuisia osallistujia. Kahvipöytäkeskusteluiden pitäminen keveänä saattoi olla kirjoittamaton sääntö. Jos sääntöä rikottiin, saatettiin keskustelua pyrkiä viemään toisaalle tai keskustelu vaimeni kokonaan ja keskustelijat poistuivat keskustelutilanteesta.

Aamupäivän kahvitauolla. Työkaverit. Työpaikan kahvipöydässä. Eräs työkaveri tuli kahvipöytään ja kysyi paikallaolijoilta että katsoitteko eilen illalla televisiosta vaalikeskustelua. Spekuloitiin jos tietystä ehdokkaasta tulee presidentti, mitä tapahtuu seuraavan hallituksen muodostamisessa. Kenestä pääministeri? Maksetaanko vanhoja "kalavelkoja" jne. Keskustelun tyyli oli ensin kevyttä ja vähän halveksuttiin ehdokkaiden vastauksia jossa he eivät

sanoneet mitään, vaikka puhuivat paljon. Keskustelu kävi vähän kireäksi kun yksi työkavereista ei pystynyt olemaan keveällä linjalla, hänellä on yleensäkin hyvin jyrkät ja "aina oikeassa" olevat mielipiteet. Siihen me muut keskustelun lopetimmekin ja lähdimme töihin. (PA13, mies 44v.)

Työkavereiden kanssa käytäviä keskusteluita saatettiin luonnehtia myös *arvioiviksi* tai *pohdiskeleviksi*. Keskusteluissa saatettiin esimerkiksi arvioida ehdokkaan menestymistä vaaliohjelmissa tai pohtia vaikkapa mielipidemittausten oikeellisuutta. Syvällisiä keskusteluita saatettiin käydä silloin, kun vaaliaihe liittyi omaan työhön tai jos jollain työkaverilla oli runsaasti tietoa keskusteltavasta asiasta. Keskustelutyylin arvioinnissa tuli esille se, että vaaleista syntyvää keskustelua työssä saatettiin tarkastella työntekijöiden homogeenisuuden ja heterogeenisuuden kautta.

Jos työyhteisö koettiin keskustelunaiheen kannalta homogeeniseksi, keskustelu vaaleista saatettiin käydä syvällisemmin. Työyhteisö koettiin homogeeniseksi esimerkiksi silloin, kun keskusteltava vaaliaihe liittyi työhön ja työntekijät vaikuttivat olevan melko samoilla linjoilla käsillä olevasta asiasta. Keskustelu oli vilkasta ja käsillä olevaa asiaa voitiin pohtia syvällisesti jo senkin vuoksi, että keskustelijoilla oli keskusteltavasta asiasta tietoa ja näkemyksiä.

Koettu heterogeenisyys työntekijöiden kesken nähtiin johtavan siihen, että keskustelut olivat joko väittelynomaisia, vihjailevia ja konfliktinhakuisia tai keskustelua aiheesta pyrittiin kokonaan välttämään. Heterogeenisyyteen saatettiin viitata silloin, kun työpaikalla ilmeni jonkun ehdokkaan tai näkemyksen voimakasta kannattajuutta. Seuraavassa luonnehdinta tilanteesta työpaikalla, jossa työntekijöillä on erilaisia mielipiteitä ja ne tuodaan näkyvästi esiin:

Työkavereiden [kanssa], työhuoneessa, ehdokkaista Aho vaiko Halonen, noin puoli tuntia (ei yhtäjaksoisesti). Keskustelu alkoi, kun joku oli tuonut työpaikan ilmoitustaululle lapun jossa oli otsikot: Keskusta radikalisoi uudelleen työreforminsa, tätä on työreformi, SAK vastaa Keskustalle. Työpaikallani on enemmistö Halosen kannattajia joiden mielestä Halonen on se ainoa oikea. -- Tunteet työpaikalla kävi välillä vähän kuumana. Tällä tavoin Ahoa haukkumalla osa työkavereistani yritti saada lisää Halosen kannattajia. Itse ja pari muuta sanoimme että 1 kierroksella äänestimme Ahoa. 2. kierroksella oli tottakai

Ahon kannalla – – . Työni on tiivistä tiimityötä joka ei toimi kuin yhteistyöllä, tietenkkin jokainen yrittää parhaansa. Vaikka tässä puhuttiin aika avoimesti ehdokkaista ja välillä käytiin kuumiakin keskusteluja niin jokainen varmasti ymmärsi, että mihin rajansa vetää, koska täytyyhän jatkaa vaalienkin jälkeen töitä. Kävi miten kävi. (PB4, nainen 24v.)

Heterogeenisyys ei välttämättä kuitenkaan tarkoittanut sitä, että työntekijät olisivat jakautuneet mielipiteiltään kahtia. Heterogeenisyyteen saatettiin viitata silloinkin, kun vaikkapa vain yhdellä oli voimakas näkemys vaaleihin liittyvästä asiasta ja muut eivät tuoneet näkemystään esille ollenkaan tai he olivat näkemykseltään neutraaleja. Vaikka keskustelua saatettiin käydä kevyestikin ja näennäisesti hyvässä yhteishengessä, saattoi joillekin työntekijöille käyty keskustelu herättää negatiivisia tunteita. Eräs tutkimukseen osallistuja kertoi työpaikalla olleesta lyhyestä, vitsailevasta keskustelutilanteesta ja kuvasi lyhyen keskustelun jälkeisiä tunteja näin:

Tunnelma muka hilpeä - -. Minulle jäi taas epämiellyttävä tunne, hämmennystä, pahaa mieltä; paljon kysymyksiä päähän. (PB17, nainen 53v.)

Asiakkaiden kanssa käydyt keskustelut olivat harvinaisempia. Osa tutkimukseen osallistujista kuitenkin kertoi käyneensä keskusteluita asiakkaan kanssa lähinnä small talk -tyylisesti tai muuten käyneensä kevyttä keskustelua vaaleista tapahtumana. Osa kertoi käyneensä keskustelua asiakkaiden kanssa vain, jos aloitus keskustelulle oli tullut asiakkaalta. Keskustelun määrä ja luonne puolestaan riippui siitä, oliko asiakas muuten tuttu vai täysin tuntematon. Osa työntekijöistä salli asiakkaan aloittaman keskustelun, mutta pyrki osallistumaan keskusteluun vain osoittamalla kuuntelevansa ja kommentoimaan esille tulevia asioita mahdollisimman neutraalisti.

Asiakas jatkaa, että kyllä näin vaalien alla pitäisi saada suunsa auki, jos tuumaa, että asioihin pystyy vaikuttamaan. Totean, että televisiossa eduskuntaan pyrkijät ovat ainakin saaneet suunsa auki, kun keskustelukumppani ei useinkaan tahdo saada suunvuoroa. – – Keskustelu oli leppoisaa ja lupsakkaa sävyiltään. Asiakkaani oli mies, joka haluaa esittää mielipiteitä ja jutella. Hän toi keskustelun aikana omasta mielestäni monta näkökantaa esiin. Omassa työssäni – – en yleensä ryhdy poliittiseen väittelyyn asiakkaideni kanssa (poikkeuksena henkilökohtaisestikin hyvin tuntemani asiakkaat). Pyrin asiakaskohtaamisissa näis-

säkin asioissa mielummin kuuntelijan rooliin antaen kuitenkin asiakkaalle mahdollisuuden keskustella häntä ajatuttavista poliittisista tilanteista ja asioista. (EK8, nainen 45v.)

Jos työntekijän mielestä keskustelu vaaleista oli sopimatonta, hän ei jatkanut asiakkaan aloittamaa keskustelua, vaan esimerkiksi vaihtoi puheenaihetta tai vaiken. Keskustelusta siis kieltäytyttiin, mikä tarkoitti sitä, että itse ei aloitettu keskustelua eikä osallistuttu siihen. Osa tutkimukseen osallistuneista haastatelluista ja päiväkirjureista pitikin niin asiakkaiden kuin muiden työntekijöiden kanssa käytävää keskustelua vaaleista sopimattomana työn luonteen vuoksi. Nämä tutkimukseen osallistujat työskentelivät esimerkiksi terveydenhuollon, sosiaalityön, poliisilaitoksen palveluksessa tai muussa asiakaspalvelutehtävässä. Toisaalta oltiin kuitenkin sitä mieltä, että työpaikan ja työajan ulkopuolella, vaikkapa työntekijöiden yhteisessä virkistätymistäpahtumassa, työkavereiden kanssa oli sopivaa keskustella vaaleista ja politiikasta.

Keskustelemattomuutta perusteltiin työn luonteen lisäksi sillä, että työpaikalla oli havaittavia ristiriitoja tai voimakkaita, omalle kannalle vastakkaisia mielipiteitä. Tuolloin osa katsoi parhaaksi olla keskustelematta vaaleista. Lisäksi kiire oli eräs keskeinen käytännön syy sille, ettei työpaikalla keskusteltu vaaleista tai keskustelu oli vain vähäistä:

Töissä normaalia keskustelua vaaleihin liittyen – – lähinnä ajan vähyydestä johtuen ilman kenenkään poliittisia intohimoja – – . Töissä kyllä huomaa nykyajan kiireen, varsinkin kun osa porukasta on lomilla. Tuskin koskaan aikaisemmin on näin vähän puhuttu politiikasta. Vaan miten keskustele, kun yhteiseen kahvipöytähetkeen ei tunnu enää löytyvän aikaa. (EK4, mies 35v.)

5.3.3 Argumentatiiviset ja vaikuttamaan pyrkivät keskustelut

Omien näkemysten esille tuominen ja niiden puolustaminen keskustelussa (argumentatiivinen keskustelu) sekä vaikuttamaan pyrkivät keskustelut nousivat keskeisiksi pohdinnan aiheeksi tutkimukseen osallistuvien äänestäjien keskuudessa. Tutkimukseen osallistujat pohtivat, miten he ilmaisevat näkemyksiään, miten he pyrkivät vaikuttamaan keskustelui-

laan ja miten heihin oli pyritty vaikuttamaan. Pohdintojen taustalla oli usein näkemys siitä, että vaalikeskusteluiden yleisesti oletetaan olevan vaikuttamaan pyrkiviä. Osa kielsi sen, että vaaleista keskusteltaessa keskustelukumppani pyrki vaikuttamaan tai että itse pyrittäisiin vaikuttamaan keskustelukumppaniin. Sen sijaan nämä henkilöt kertoivat, miten ilmaisivat suhtautumistaan keskustelukumppaneidensa näkemyksiin ja miten he toivat omia mielipiteitään esille keskustelussa tai jutustelussa.

Tässä luvussa argumentatiivisiin ja vaikuttamaan pyrkiviin keskusteluihin suhtautumista tarkastellaan tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden käyttämää sanaston avulla. Sen lisäksi tässä luvussa käsitellään, millainen merkitys viestintäsuhteella ja samanmielisyydellä tai erimielisyydellä on tämän tyyppisissä keskusteluissa.

Kuten jo ensimmäisessä tulosluvussa 5.1.1 ilmenee, vaikuttavuudesta ei aina haluttu puhua vaikuttamisen nimellä. Tässä luvussa tarkastellaan aluksi sitä, millaista vaikuttamiseen liittyvää sanastoa keskusteluista kerrottaessa käytettiin. Siten nähdään, miten vaikuttamiseen ja argumentatiiviseen keskusteluun suhtaudutaan. Sen jälkeen tarkastellaan, miten viestintäsuhteeseen, erimielisyyteen tai samanmielisyyteen viitataan vaikuttamaan pyrkivissä tai argumentatiivisissa keskusteluissa, joissa ilmaistiin ja arvioitiin mielipiteitä.

Vaikuttamiseen ja näkemyksen ilmaisuun liittyvää sanastoa voisi kuvailla yhtäältä pehmentäväksi, toisaalta kärjistäväksi. Pehmentävillä sanoilla pyrittiin vaikuttamaan pyrkivät tai oman näkemyksen argumentointiin liittyvät sanat ilmaisemaan positiivisessa tai vähättelevässä sävyssä. Puhuttiin siitä, kuinka keskustelukumppanin kanta oli pyritty *varmistamaan* tai pyrittiin *herättämään* keskustelukumppanin *ajatuksia*. Osa käytti vaikuttamisen sanan edessä määreitä, kuten *mieto*, *lempeä*, *leikkimielinen*. Puhuttiin myös *välillisestä vaikuttamisesta*:

Kävimme kylässä äitini luona – kahvipöydässä keskustelimme ehdokkaista ja millaiset "arvot" presidentin pitää ehdottomasti täyttää tai millaista "taustaa" ei voi olla. – huomasin yllättäen joutuneeni "ristituleen" kahden naisen ajatuksille. Esille tulleet ajatukset eivät kaataneet minun maailmaani; luulen tuntevani molemmat persoonat aika hyvin. – Presidenttien televisiomainonnasta ykköseksi "raadissamme" nousi Aho. – Tunnelma avoin, ei ennakkoasenteita, keskustelussa selviää kantaaottavia mielipiteitä. Ei suoraan

[yritetty vaikuttaa], *mutta välillisesti esittämällä joihinkin asioihin erilaisen mielipiteen välittömästi keskustelussa. (PA8, mies 48v.)*

Vaikuttamista puhuttiin kärkevimmilläkin määritelmillä: vaikuttaminen oli *manipulointia*, jossa *pyrittiin puhumaan joku ympäri*. Usein vaikuttamisen synonyyminä käytettiin *käännyttämistä*. Vaikuttamisen ajateltiin olevan vahvaa ja selkeästi jopa kannasta toiseen muuttavaa toimintaa. Ne jotka kuvailivat kantaansa vahvoiksi, eivät nähneet keskustelukumppaneiden vaikutuspyrkimyksillä olevan mitään merkitystä. Harvassa olivat näkemykset siitä, että lähes kaikissa keskusteluissa on jonkinasteista vaikuttamista, jota ei välttämättä edes havaita.

PH19: Mä en voi kuvitella, että mä muuttasin kenenkään mielipidettä. Ei mulla on niin vankka, ketä mä äänestän, että siihen ei pysty vaikuttamaan kukaan. (PH19, nainen 62v.)

PH18: Ja mä olen kuuluisa jääräpäisyydestäni ja silti mä huomaan, että tyttäreni on vaikuttamassa mielipiteeseeni ja se siitä. (PH18, nainen 65v.)

[Naurua]

PH18: Mut kyl musta on ihan hirveen hauska kuunnella myöskin semmosten mielipiteitä, jotka on ihan äärimmäisesti täysin eri mieltä, koska on kauheen mielenkiintosta kuulla, että miten ihmiset voi tosiaan näinkin sen asian ajatella. Eihän siitä tartte mitään vaikutteita ottaa, mut se voi ehkä panna ajattelemaan, että ai jaa.

PH19: Kyllä mäkin haluan kuulla mielipiteitä, mutta että ne vaikuttas minuun, niin se ei enää oo mahdollista.

PH20: Ei, ei se vaikutus, vaan nimenomaan, ihan mielellään...(PH20, nainen 25v.)

PH19: Kuuntelee, kyllä.

PH21: Hmm, hmm [edellistä puhujaa myötäillen]. (PH21, mies 61v.)

Olen luokitellut aineistossa ilmenevät vaikuttamiseen liittyvät ilmaukset neljään eri tyyli-
luokkaan. Luokat ovat suuntaa-antavia, sillä sanojen merkityssisällöt voivat olla moninaiset. Luokat voivat kuitenkin auttaa sanaston hahmottamisessa. Kunkin luokan sanasto on pyritty asettamaan siten, että ylhäältä alas päin mentäessä vaikuttamisen ilmaukset vahvistuvat (Taulukko 3).

Viestintäsuhteen koetaan vaikuttavan siihen, millaiseksi vaikuttamaan pyrkivä ja argumentatiivinen keskustelu muotoutuu. Tutkimukseen osallistujat eivät suoranaisesti kuvailleet etäisissä suhteissa tapahtuvia vaikuttamaan pyrkiviä ja argumentatiivisia keskusteluita. Sen sijaan puhuttiin esimerkiksi *ympäristöön, toisten mielipiteisiin ja muihin ihmisiin* vaikuttamisesta ja näkemysten avoimesta esille tuomisesta. Osa tutkimukseen osallistujista pyrki

yleisesti ottaen vaikuttamaan keskustelukumppaneihinsa melko suoraan, sillä vaikuttamaan pyrkimistä yleensä pidettiin luonnollisena tai hyväksyttävänä vaaleista keskustelun elementtinä:

En mä näkis välttämättä, että tommonen mieto vaikuttaminen on pahitteeksi siitä syystä, että nythän saattaa olla, että toinen ei oo kuitenkaan seurannu senkään vertaa politiikkaa, kun itse on seurannu eikä oo senkään vertaa selvillä ehdokkaista - - toinen saattaa ihan vilpittömästikin noin alusta kysyä miedosti, kun ei oiken tiedä - - jos itseltäni kysyttäis niin mitä mieltä olen tarkkaan ottaen, jos mä sitten sanon mielipiteeni niin ja toinen käyttää sitä hyväkseen, niin en mä koe sitä välttämättä pahana - - (PH21, mies 61v.)

Osa pyrki vaikuttamaan hieman hienovaraisemmin tai ei kokenut vaikuttamaan pyrkimistä keskusteluissa lainkaan mielekkääksi. Keskeistä oli, että vaikuttamaan pyrkimisestä puhuttiin usein negatiivissävyyisillä käsitteillä (ks. taulukko 3) ja kieltolauseilla:

En mää oikiastaan kenellekään niinkö omaa kantaani tuputa, mutta tietysti voi tämmösiä positiivisia näkökohtia, mitä nyt huomaa, niin tuoda esille. Mutta se on tietysti jokaisen henk kohtainen asia. Mutten koe, että olisin mikään agitaattori. (PH44, nainen 44v.)

En mä tiä vaikuta – –, en mää niinku pyri ketään kääntämään mihinkään oppiin, mutta kyllä minusta on ihan kiva avoimesti keskustella ja kuulla kaikkien ihmisten mielipiteitä. (PH25, nainen 62v.)

Läheiseksi koetuissa suhteissa vaikuttamisen katsottiin tapahtuvan avoimemmin ja ylipääntään näkemyksistä keskusteltiin avoimesti argumentoiden. Läheisen keskustelukumppanin ehdokasvalintaan saatettiin pyrkiä toisinaan vaikuttamaan melko suorasti. Toisaalta keskusteluita ei vaikuttajien näkökulmasta aina käyty vaikuttamismielessä, vaan pikemminkin kyse oli omien näkemysten avoimesta esille tuomisesta tai läheisen keskustelukumppanin informoimisesta. Läheisiä keskustelukumppaneita saatettiin myös patistaa äänestämään ja ohessa saatettiin antaa ymmärtää, kuka olisi sopiva ehdokas. Keskustelukumppaniin pyrittiin vaikuttamaan lisäksi huumorihengessä, puolileikillään.

Kyllä me ainaki kiistellään kaverien kanssa kauheesti ehdokkaitten paremmuudesta ja leikkimielisesti yritetään vaikuttaa toisten mielipiteisiin, vaikka oikeesti tiedetään, että eihän

sillä oo merkitystä, että jokainenhan tekee sen oman päätöksen itse. Et ei silleen niinku vakavissaan yritetä vaikuttaa. Vaikka onhan sitä puolet leikistä aina totta. (PH22, nainen 33v.)

Erityisesti perheenjäsenien osattiin olettaa pyrkivän vaikuttamaan toisiinsa. Usein lapset ollettivat vanhempiensa pyrkivän vaikuttamaan heidän ehdokasvalintaansa.

Äitini kanssa, puhelimesta, joko olen käynyt äänestämässä. Keskustelu kesti muutamia minuutteja. Äitini kysyi, joko olin käynyt äänestämässä. Keskustelu käytiin keveään sävyyn. Äitini puolesta oli ihan sama, ketä minä äänestäisin, kunhan en äänestäisi Halosta. - - ja minä ilmoitin, etten ollut äänestämässä Halosta. En tuonut kuitenkaan esille ketä aioin äänestää. Äitini ilmoitti mielipiteensä ”puolitosissaan”, mutta asia itsessään oli hänelle tärkeä tuoda esille. Äitini yritti jossain määrin vaikuttaa mielipiteeseeni, vaikka varmasti tiesi ettei olisi siihen kuitenkaan pystynyt. (PA16, mies 29v.)

Hän aikoi äänestää Lillania. Sanoin, että galluppien mukaan Rehn ei kuitenkaan tule valituksi. Äiti oli samaa mieltä, mutta uskoi, että periaate on tärkein ja ainahan voi tapahtua yllätyksiä. – – Kysymykseen omasta ehdokkaastani en osannut vastata, joka ärsytti äitiä. Äänestää kyllä pitää, hän patisti. – – Normaalaa kasvatust keskustelua, huolehtimista ja lapsen (vaikkakin jo 11v. sitten kotoaan muuttaneen) elämään puuttumista ja sen hallitsemisen yrittämistä. Ihan tavallinen kinaamistunnelma, helpoimmalla pääsee, jos vain sanoo ”joo, joo” – –. (PA19, nainen 29v.)

Läheisten pyrkimykset vaikuttaa joko havaittiin paremmin kuin etäisten henkilöiden vaikuttamispyrkimykset tai läheisissä suhteissa todella pyrittiin vaikuttamaan enemmän ja suuremmin kuin muissa suhteissa. Toisaalta esimerkiksi kehoitus äänestää tai kysymys ”Oletko käynyt äänestämässä?” saatettiin tulkita pyrkimykseksi vaikuttaa. Läheisissä viestintäsuhteissa keskustelukumppanin viestintätyylistä ja viestin tarkoitusperästä oltiin myös tietoisempia kuin etäiseksi koetuissa viestintäsuhteissa.

PEHMEÄ	MALTILLISEN MÄÄRÄTIETOINEN	TAIVUTTELEVA	KÄRKEVÄ
<ul style="list-style-type: none"> • Herättää ajatuksia • Herättää kiinnostusta • Tuoda esiin • Korostaa • Viedä viestiä eteenpäin • Vahvistaa toisen kantaa • Varmistaa, että äänestää samaa 	<ul style="list-style-type: none"> • Puhua jonkun puolesta maltillisesti • Kertoa kanta avoimesti • Sanoa mielipide hyvin selvästi • Sanoa ehdokaskanta suoraan 	<ul style="list-style-type: none"> • Paukuttaa ehdokkaan puolesta • Tuputtaa kantaa • Tehdä töitä kannan muuttamiseksi • Taivuttaa • Puhua ympäri • Kääntää pää • Käännyttää 	<ul style="list-style-type: none"> • Provosoida • Ärsyttää • Nousta barrikaadeille • Vastustaa • Haukkua toisen mielipide • Selättää

TAULUKKO 3. Vaikuttamaan pyrkivää keskustelua kuvaava sanasto tyylin mukaan luokiteltuna.

Läheinen suhde on tosin tässä yhteydessä monimerkityksinen käsite. Vaikka esimerkiksi perhesuhteita ei koettu kovin läheisiksi, saatettiin niissä pyrkiä avoimesti vaikuttamaan toisen näkemyksiin ja valintoihin. Yllä olevassa esimerkkitapauksessakin jää epäselväksi, kokeeko päiväkirjaa pitänyt henkilö suhteensa keskustelukumppaniin läheiseksi, etäiseksi vai joksikin siltä väliltä. Suhteen laatuun ei aina haastatteluissa tai päiväkirjoissa viitattu. Vaikka kyseessä olisikin läheinen sukulaisuussuhde, kuten vanhemman ja lapsen välinen suhde, ei voida automaattisesti olettaa viestintäsuhteen olevan läheinen.

Juuri vanhempien ja lasten, perheessä sekä parisuhteessa elävien kesken syntyä vaikuttamaan pyrkiviä keskusteluita, jotka pohjautuivat kysymykseen erimielisyydestä ja samanimielisyydestä. Vaikka suhdetta perheenjäseniin tai parisuhteen toiseen osapuoleen ei luonnehdittu läheiseksi eikä etäiseksiäkään, saatettiin heihin silti pyrkiä vaikuttamaan samanimielisyyden saavuttamiseksi.

Äitini kanssa, puhelimesta, äänestämässä käymisestä, pari minuuttia. Äiti kysyi, olenko käynyt äänestämässä Ahoa. [Keskustelu tyyliä] Pinnalta kepeä, pinnan alla jännittynyt. Äiti kertoi [ehdokasmielityksestään] (ja sen jo tietysti tiesinkin) ja yritti udella omaa ehdokastani – välttelin aihetta. Äidin oletus, että ”ilman muuta meidän perhe äänestää Ahoa” ärsytti ja tein pari huomautusta siitä, että itse asiassa pidän Halosta ihmisenä miellyttävämpänä ja Ahoa ärsyttävänä – kuitenkin suoraan sanomatta kumpaa äänestän. Minulla ei ole minkäänlaista halua puhua poliittisista asioista vanhempieni kanssa, joten se tuntui myös tässä puhelussa. Äitikin tietää sen ja yritti pitää sävyn kepeänä, mutta minä – ehkä tarpeettomastikin – luen heti rivien välistä yrityksen vaikuttaa. Minä puolestani toin korostetusti esille, että minulle vaalit eivät ole tärkeä asia ja että minun puolestani kumpikin voitaisiin valita, koska omaan elämäni sillä ei ole mitään vaikutusta. (PB18, nainen 36v.)

Erityisesti presidentinvaalien aikaan pohdintaa herätti perheen jäsenien tai elämäkumppanin aikeet äänestää eri ehdokasta kuin tutkimukseen osallistuja. Parisuhteissa, perheissä ja läheisiksi koettujen ihmisten kesken oli käyty keskustelua erimielisyydestä ja toisinaan oli yritetty taivutella läheistä keskustelukumppania samalle kannalle. Toisaalta osa piti läheisten tai sukulaisten erimielisyyttä ehdokasvalinnassa yhdentekeväenä.

Tutkimukseen osallistujien joukossa oli henkilöitä, jotka osallistuivat vaalikampanjointiin. Heidän osaltaan erilaisten näkemysten kohtaaminen argumentatiivisissa ja vaikuttamaan pyrkivissä keskusteluissa oli oletettavaa. Kampanjatyötä tekevien päämääränä oli usein vaikuttaa etäiseen keskustelukumppaniin. Kampanjatyöntekijän ja kansalaisen kohtaamistilanteessa asetelma oli etukäteen havaittavissa: kampanjatyöntekijän tavoitteena oli nimenomaan vaikuttaa ja toisaalta myös kampanjatyöntekijän kanssa keskustelemaan tulevalla on etukäteen tieto siitä, että keskustelukumppanin tarkoituksena on vaikuttaa.

Keskustelutilanteeseen tuleva henkilö pystyi ennakoimaan keskustelua, koska hän tiesi kampanjatyötä tekevän olevan valmiiksi tietyn ehdokkaan tai puolueen kannalla. Kampanjatyöntekijän ja keskustelemaan tulleen henkilön kesken erimielisyyttä ja samanmielisyyttä saatettiin ilmaista melko suoraankin. Kampanjatyötä tekevät pyrkivätkin varautumaan erimielisyyden ilmauksiin, ja osa saattoi muodostaa keskustelustrategiaa erimielisyyden kohtaamista varten.

[Keskustelin] *b) Omaa kantaansa harkitsevien kansalaisten c) inttäjien, [X-paikkakunnan] torilla. b) hienotunteisesti kehuttiin Tarjaa ja jaettiin esitteitä c) väittelijöiden kanssa ei kannata keskustella, he haluavat pitää kuitenkin ainoastaan oman kantansa, ensin tutkailaan tilanne, ja kun huomataan, ettei tämän päätä käännetä kuitenkaan, heille sanotaan vain "aha, jaaha" esim. väitteisiin "Halonen on puhdas kommunisti". [Keskustelut tyyliään] b) rauhallisia tai kehuja riippuen vastaanottajasta c) sekalaisia. Osa kertoi äänestävänsä Ahoa joka tapauksessa, osa oli selkeästi Halosen takana. Minä yritin vaikuttaa moneen ihmiseen. (PB19, nainen 30v.)*

Kun keskustelukumppanin oletettiin olevan samanmielinen, pyrittiin keskustelukumppaniin vaikuttamaan varauksettomammin. Näkemyksistä keskustelu ja oman kannan esille tuominen sekä kannan perusteleminen oli avoimempaa, kun tiedettiin keskustelukumppanin olevan samoilla linjoilla. Vaikka keskustelukumppanit olivatkin samoilla linjoilla, saattoi keskustelu silti olla tunnelmaltaan kiihkeä ja asioita ruotiva.

Toisaalta osa tutkimukseen osallistuneista piti pitkällisiä keskusteluita ehdokasmieltymyksestä ja ehdokasvalinnan perusteista tarpeettomana samanmielisen keskustelukumppanin kanssa. Tosin vaaleista saatettiin keskustella muuten kevyemmin tai päivittäisiä vaalitahtumia pohtien. Keskeisintä vaikuttamaan pyrkimisessä näytti samanmielisten kesken

olevan se, että keskustelut koettiin antoisiksi, niistä saatiin hyvää mieltä ja keskusteluissa vahvistettiin omaa ja toisen kantaa sekä yhteenkuuluvuutta.

Presidentinvaaleissa niin mä sanoisin, että oon vahvistanu samaa ajattelevia, että keskusteltu silleen toisiaan vahvistaen. Mutta sitten kun oon nähny, että on aivan eri ihmisen kannalla, niin en mä semmisiin oo yrittäny vaikuttaa. Että - - niinku vahvistettu, ko on huomattu, että ollaan niinku samaa, lähimain, luettu toisiamme. Ihan ku näkee, että on aivan eri, niin sillain antanu olla. (PH19, nainen 62v.)

5.3.4 Vaalikeskustelukulttuuri: vaikenemisestä vahvoihin kannanottoihin

Edellisessä luvussa on jo tarkasteltu argumentatiivisia keskusteluita, joissa ilmaistaan omia näkökantoja ja otetaan kantaa toisten näkemyksiin. Tässä luvussa lähestytään aihepiiriä tarkastelemalla tutkimukseen osallistuneiden keskustelussa valitsemissa menettelytapoja ja suhtautumista vaaleista keskusteluun. Niiden avulla voidaan hahmottaa vaalikeskustelukulttuurien piirteitä, joita tutkimukseen osallistujat huomioivat. Aluksi vaalikeskustelukulttuuria havainnollistetaan tarkastelemalla yhtä keskeistä vaaleista keskustelemisen piirrettä, ehdokasmieltymyksen paljastamista tai salaamista läheisessä viestintäsuhteessa. Lopuksi tarkastellaan, miten vaalikeskusteluissa suhtauduttiin erimielisyyteen, eritoten konflikteihin ja miten vaalikeskustelukulttuuri näissä suhtautumis- ja menettelytavoissa ilmenee.

Oman ehdokasmieltymyksen paljastamisessa ja salaamisessa näkyy se, millaisen keskustelukulttuurin periaatteen äänestäjä on tältä osin omaksunut. Ehdokasmieltymyksen paljastamisessa esiin tulleita keskeisiä tyyppisiä käsitellään tässä sen mukaan, kuinka avoimesti ehdokasmieltymyksestä kerrotaan. Vaikka tässä käsitellyt kolme tyyppiä eivät edusta kaikkia variaatioita, ne tuovat esiin vaalikeskustelukulttuuria muodostavia keskeisiä tekijöitä.

Ensimmäiselle, avoimelle tyyppille keskeistä on argumentatiivisuuden suosiminen ja kenties pyrkimys vaikuttamiseen: Vaalikeskusteluissa ehdokasmieltymistä tai -valintaa saatettiin pyrkiä kertomaan mahdollisimman monelle ja saatettiin tuoda mieltymistä esiin julkisesti esimerkiksi lehdessä julkaistuilla ehdokkaan kannattajalistoilta. Tällöin pyrkimyksenä oli

vaikuttaa muiden mielipiteisiin. Ehdokasmielitymistä saatettiin tietoisesti tuoda esille myös siitä syystä, että haluttiin herättää aiheesta keskustelua tai keskustelun katsottiin siten tulevan mielenkiintoisemmaksi:

Mä kerron aina, koska mun mielestä se on jotenki reilua keskustelua – – mun mielestä siitä saa jutunjuurta, sillonhan se semmonen vuorovaikutus ja erilaisten argumenttien pohdinta on paljon tarkempaa, ku selviää, että miks jollakin on tommoset mielipiteet ja jollaki tommoset. Ja must se on niinku tärkeetä sit taas, kun aatellaan vaikka mun omia nuoria perheessä, niin ois se nyt aika hullua, jos niiltä pimitettäis se, mitäs vanhemmat äänestää. (PH9, nainen 47v.)

Suhtautuminen ehdokasmielityksen paljastamiseen tuo myös esiin keskeisesti sitä, millaiseksi koettiin keskustelukumppanin käsitys omasta sitoutumisesta tiettyyn puolueeseen ja aatemaailmaan. Siis vaikka äänestäjä kannatti tiettyä ehdokasta vain henkilön itsensä vuoksi, saattoi äänestäjän keskustelukumppani ajatella äänestäjän omaavan ehdokkaan puolueen taustaideologian. Osa tutkimukseen osallistuneista toi kannattajuuttaan avoimesti esille ja siten korosti kuulumistaan tiettyyn aatemaailmaan. Osa suhtautui kannattajuuteensa salaavasti peläten leimautumista tai muuten vain pitäen asian omana tietonaan. Osa taas ei ajatellut sitoutuvansa tiettyyn puolueeseen tai ei ottanut sitoutumisajattelua vakavasti:

Mun mielestä tuo on aika yllättävää, et miten niinku ainakin miun sukupolvi tai miun ikäset, niin ei me pieta sitä niinku niin salassa, ehkä me ei oteta sitä asiaa niin vakavasti, kun me keskustellaan niinku niistä kriteereistä, niin me voijaan ihan hyvin sanoa että, ketä me on äänestetty, että tavallaan ihan hyvin ois voitu äänestää jotakin toistakin – – Kun me ei ehkä kuitenkaan niin vakavasti sitä asiaa niinku ajatella. (PH3, nainen 27v.)

Tutkimukseen osallistuneiden mukaan ehdokkaan paljastaminen helpottui myös presidentinvaaleissa, joissa puolueisiin sitoutumisen merkitys oli vähäinen. Eri puolueiden kannattajat, julkisesti sitoutumistaan ilmaisseet henkilöt, kertoivat antavansa äänensä jollekin muulle kuin omasta puolueesta tulevalle tai muulle kuin omaa aatekantaa lähellä olevalle ehdokkaalle. Tuolloin myös äänestäjien, yksilöiden oli helpompaa kertoa kannastaan.

Toisessa, harkitsevassa tyypissä korostuvat viestintäsuhde ja se, miten sopivana keskustelunaiheena vaaleja ja ehdokasmielitystä pidettiin. Joillekin raja yksityisen ja julkisen

väillä oli tiukka, jolloin ehdokasmieltymys paljastettiin pelkästään läheisille keskustelukumppaneille. Toisaalta jotkut saattoivat vihjata etäisille keskustelukumppaneille, keneen ehdokkaaseen oltiin mieltyneitä tai jos etäinen kumppani suoraan kysyi ehdokas- tai puolue mieltymystä, se saatettiin kertoa.

Niin miust tuntuu, että se nyt silti vielä ajatellaan vähä semmosesta, että suomalainen ei puhu rahasta tai kuinka paljon saat palkkaa. Ei mennä kysymään, se on vähän vastaavanlainen asia, mutta kyl mie sanon ja voin sanoa ihan kenelle vaan sen kantani, koska se on mun kanta, mut et kyl mie pikkasen tunnustelen ensin. En mie mee möräyttämään, että äänestä sie tätä, mitä se sie äänestät, vaan vähän niinkun käydään sellasta keskustelua, että no puhutko sie yleensä sen niinku ihmisille, ja sitte jos toinen puhuu, niin sitte siitä puhutaan avoimesti, mutta vähän pitää... kattoo. (PH2, nainen 24v.)

Viestintäsuhteen lisäksi korostuivat keskustelukumppanin oletettu samanmielisyys tai erimielisyys ja tilannetekijät, kuten keskustelutyylit ja keskustelunaihe. Kun keskustelukumppanin oletettiin olevan samanmielinen, oli oma ehdokasmieltymyskin helpompi paljastaa. Keskustelutyylit vaikuttivat ehdokasmieltymyksen paljastamiseen, esimerkiksi sen suhteen, miten suorasti ehdokasmieltymystä kysyttiin tai mikä vaali oli kyseessä. Presidentinvaaleissa ehdokasvalinnan kertomista pidettiin helpompana, koska nämä vaalit eivät ole niin puoluesidonnaiset kuin eduskuntavaalit. Vaikka äänestäjä paljastikin ehdokasmieltymyksensä, hän ei tullut välttämättä leimatuksi.

Mun mielestä näistä on paljon turvallisempi puhua kuin esimerkiksi eduskuntavaaleista, koska presidentinvaaleissa ihmiset varmaan harvemmin on puoluesidonnaisia ja puolueuskollisia. Näistä on helpompi puhua. Eduskuntavaaleissa on vähän pakko tunnustaa siis puolitulullekin, et mihin suuntaan äänestää, vaikkei ehkä tekis mieli paljastaa. Mut tässä ei tule leimatuksi jonkun puolueen edustajaksi, vaikka myöntää aivan oikeesti, että tuota minä aion äänestää. (PH10, nainen 26v.)

Osa tutkimukseen osallistujista ilmaisi, ettei tunne olevansa kovinkaan perillä valitsemansa ehdokkaan taustalla olevan puolueen ideologiasta, minkä vuoksi ei halua leimautua kyseisen puolueen kannattajaksi. Osa politiikka ja vaalit eivät edes kiinnosta, minkä vuoksi niistä ja ehdokasmieltymyksistä ei välitetty keskustella.

Kolmas tyyppi oli periaatteellinen salaaja. Ehdokasmielitymyksen salaaminen on siis periaate. Ehdokasmielitymistä tai -valintaa pidettiin myös niin henkilökohtaisena asiana, ettei sitä haluttu paljastaa. Osa silti keskustelee vaaleista mielellään, osa ei. Variaatioita tämän periaatteen ympärillä on monenlaisia. Vaalisalaisuus on kuitenkin ehdoton niin, että omaa ehdokasmielitymistä ei paljastettu kenellekään, ei läheiselle eikä etäisemmällekään keskustelukumppanille.

Kyllä kerroimme varsin selkein sanoin käsityksemme eri ehdokkaista, kielteiset ja myönteiset, mutta emme kertoneet ketä äänestimme. (EK18, nainen 55v.)

No minä en oo ainakaan kertonu kenellekkään. En kenellekään. Kun töissäkin olin, niin en työkavereille ja silloin kun vanhemmatkin oli elossa, niin en heillekään enkä sisarelle enkä kenellekään minä kerro. En minä koskaan kerro, että minä sanosin, ketä minä äänestän. En kenellekään. (PH5, nainen 67v.)

Ehdokasmielitymyksen paljastamiseen suhtautuminen ja perustelut paljastukselle tai salaamiselle tuovat esiin lukuisia vaalikeskustelukulttuuria luonnehtivia tekijöitä. Näistä keskeisimpiä olivat siis vaikuttaminen, keskustelutyö, viestintäsuhde ja periaatteet. Ne antavat suuntaa muiden muassa sille, miten avoin tai pidättyväinen vaalikeskustelukulttuuri on. Oman ehdokasmielitymyksen paljastaminen antaa yhden näkökulman vaalikeskustelukulttuurin tarkasteluun. Tarkoituksena onkin tarkastella lisäksi, miten vaalikeskusteluissa suhtauduttiin kannan ilmaisemiseen, erimielisyyteen ja konflikteihin. Nämä suhtautumis- ja menettelytavat keskusteluissa ilmentävät myös osaltaan vaalikeskustelukulttuuria.

Eräs tutkimukseen osallistuneiden äänestäjien esille tuoma vaalikeskustelukulttuuriin liittyvä piirre oli suhtautuminen poliittisen kannan ilmaisemiseen. Tässä yhteydessä leimautumisen pelko tuli keskeisesti esiin. Leimautumisen pelkoa on käsitelty jo luvuissa 5.1.2 ja 5.2.1, joten tässä aihetta käsitellään vain lyhyesti siltä osin, kun leimautumisen pelko liittyy oman kannan ilmaisemiseen. Toisaalta oman kannan avoimeen esille tuomiseen ei suhtauduttu epäilevästi tai pelokkaasti eikä kannan ilmaisemista pidetty kovin vakavana asiana. Toisaalta monet pelkäsivät tulevansa leimatuiksi. Tosin vaalien alla politiikasta voitiin puhua *rohkeammin* kuin normaalina aikana, kun vaaleja ei ollut. Erityisesti presidentinvaalien

alla oman kannan ilmaisemista ja vaaleista puhumista yleensä luonnehdittiin *helpommaksi* ja *turvallisemmaksi* kuin muulloin. Myös *kynnys puhua* politiikkaa oli presidentinvaaleissa *matalampi*:

Mä oon nyt sen huomannu et se kynnys on hirveesti matalampi puhua. Ehkä just sen takia – et ei leimaannu niin mihinkään puolueeseen ja. Varsinkin kun ei oo aktiivisesti politiikassa mukana, niin musta ainaki tuntuu, että ihmiset monesti pelkää sitä, et tota minkäläinen leima lyödään ottaan sitte, jos ei oookkaan varma siitä omasta kannasta. (PH8, mies 25v.)

Leimautumisen pelon taustalla saattoi olla siis käsitys siitä, ettei ollut kannassaan tarpeeksi vahva tai ei tiennyt politiikasta tai kannattamansa puolueen ideologiasta tarpeeksi. Leimautumista pelättiin myös sen vuoksi, että ei vain haluttu tulla yhdistetyiksi tietyn puolueen, ehdokkaan tai näkemyksen kannattajaksi. Lisäksi leimautumista pelättiin sen vuoksi, että kannan ilmaisun arveltiin vaikeuttavan ihmissuhteita. Aina ei syytä leimautumisen pelkoon osattu eritellä tai perusteet jätettiin kertomatta.

Tapa suhtautua erimielisyyteen vaihteli esimerkiksi keskustelukumppanin ja keskustelunaiheen mukaan. Erimielisyyttä yleensä saatettiin pitää positiivisena esimerkiksi sen vuoksi, että erimielisyyden kautta keskustelussa tuli esiin erilaisia kantoja ja keskustelussa voitiin pureutua syvällisiin asioihin. Erimielisyyteen yleensä saatettiin myös suhtautua melko neutraalisti jättämällä tilanne avoimeksi tai erimielisyys saattoi hillitä puhumista ja aiheuttaa negatiivisia tunteita.

Jos suhtautumista erimielisyyteen kuitenkin tarkastellaan toimintana keskustelutilanteessa, voidaan suhtautumista kuvata kahden ääripään avulla. Toisaalta erimielisyyteen yksittäisissä keskustelutilanteissa vastattiin puolustavasti tai konfrontatiivisesti. Keskustelukumppanin väitteille saatettiin esittää vasta-argumentteja tai saatettiin vain ilmaista erimielisyyttä esimerkiksi tähän tapaan:

Keski-ikäinen tuttava halusi puhua kanssani, pyysi hieman sivummalle eteisaulaan. Hän kertoi toimivansa aktiivisesti [ehdokkaan X] kampanjassa. Hän kysyi lupaa saadakseen käyttää nimeäni mainoksessa. – – Mulla oli kiire, mutten meinannut saada vuodatukseen sanaa väliin. Lopulta sanoin kuitenkin, etten taida tällä kertaa lähteä mukaan, koska en

ollut äänestänyt [X ehdokasta] enkä varsinaisesti koe puoluettakaan omakseni. – – Hän loukkaantui silminnähden, vaikka yritin olla ystävällinen. – – Kiusallinen tilanne. Harmi, että tapasinkaan koko tuttavaani. – – Hän osoitti ilmeillään ja puheellaan ylemmyytensä ja demonstrooi loukkaantumistaan tehokkaalla keskustelun lopettamisella. (PA19, nainen 29v.)

Toisaalta erimielisyyteen saatettiin vastata myötäilevästi, vältellen tai vaikenemalla. Vaikka keskustelukumppanin kanssa oltiin eri mieltä jostain asiasta, ei haluttu synnyttää aiheesta väittelyä tai sen pidempää keskustelua. Siksi haluttiin peittää erimielisyyttä ja myötäillä kumppanin näkemyksiä tai vähätellä keskustelussa ilmenevää näkemysten vastakkainasettelua. Alla oleva päiväkirjakatkelma kuvaa erimielisyyden tilannetta ja keskustelijan halukkuutta pehmentää esiintyvää kontrastia:

[X] toiminnanjohtajan sekä erään työntekijän kanssa, omasta äänestyskäyttäytymisestääni sekä sen taustoista – vastapuolen äänestyskäyttäytyminen oli kaikille läsnäolijoille entuudestaan tuttu – –. Oma kantani ei ole vielä selkiintynyt, mutta käyty keskustelu koski toimintaani poliittisessa nuorisotoiminnassa – –, mistä johtuen esillä oli selkeä vastakkainen mielipiteiden vaihto. En muista tarkkaan keskustelun alkua, mutta läsnä ollut äitini mainitsi aktiivisuuteni [ehdokkaan X] vaalikampanjoinnissa – –, josta keskustelu lähti käyntiin. Minun puoleltani hieman vähättelyä omaa kantaani kohtaan leppoisan ilmapiirin ylläpitämiseksi ja ajauduin jopa jonkinasteiseen selittelyyn siitä, miksi olen valinnut poliittisen suuntautumiseni näin. Huolimatta tunnelman keveydestä ja vastapuolen kohtalaisesta neutraalista suhtautumisesta paikka ja ympärillä olevat – – ihmiset – vaikkakin olen perhetaustaltani ”yksi heistä” – sai oloni ajoittain kuin ”vihreäksi pisteeksi punaisessa ympäristössä”. (PB9, nainen 22v.)

Keskustelua aiheesta saatettiin myös vältellä esimerkiksi vaihtamalla puheenaihetta. Tehokas keino lopettaa aiheesta keskustelu oli vaikeneminen. Keskustelu erimielisyydestä *sivittyneellä tasolla* nähtiin vaativaksi taidoksi. Usein erimielisyydestä keskustelu saattoi ajautua riitelemiseksi tai kinaamiseksi.

Tutkimukseen osallistuneiden mukaan keskusteluissa ajaututtiinkin toisinaan konflikteihin. Niihin reagoitiin samantapaisesti kuin erimielisyyteen yleensä, mutta suuttumuksesta tai harmistumisesta johtuen reagoitiin voimakkaampaa. Konfliktitilanteeseen ei pelkästään reagoitu esimerkiksi vaikenemalla, vaan sen lisäksi saatettiin poistua kokonaan keskustelutilanteesta:

- - puolittutu ihminen mielestäni "hyökkäsi" päälle asiattomalla tavalla. Hän kun oli käynyt äänestämässä Halosta; Tarja kun on lukenut, fiksu, osaava, nykyaikainen ja vaikkamitä. Hän on paras ja muita ei olekaan tyyliin, äänestä sinäkin jne. Yritin esittää, että on vaihtoehtokin, muttei siitä ollut apua, ihminen suuttui ja minä vielä enemmän. Kuulin vain huutoa ettei nämä ole poliittiset vaalit, eikä Halosen sosialismi ja vas. tausta pidä olla syy jättää häntä äänestämättä. Henkilöähän tässä äänestetään. - - [Ajattelin että] Mitähän yhteistä mössöä meidän pitäisi olla? Hyökkäys oli sen verran hurja, että poistuinkin keskusteluareenalta hyvin suuttuneena, en saanut yhtään minkäänlaista mahdollisuutta puolustaa mielipidettäni enkä kysymyksiini vastauksia. (suuttumus tässä tapauksessa = tympääntyminen ja mielipaha siitä ettei minua kuunneltu) (PB20, nainen 50v.)

Erimielisyyteen reagoinnin tapaisesti konfliktitilanteessa saatettiin esittää keskustelukomppanille vasta-argumenttien, mutta niiden lisäksi saatettiin päätyä *haukkumaan toisen mielipidettä, kinaamaan* tai käytiin *taistoon*. Konfliktin tai voimakkaan väittelytilanteen jälkeen molemmat keskustelun osapuolet olivat säilyttäneet omat näkemyksensä ja osa harmitteli liian kiihkeitä kannanottojaan. Konfliktin nähtiin toisinaan vaikeuttavan viestintäsuhdetta, ja osa vältteli konfliktitilanteessa tai kärkevässä väittelyssä esiintyneitä keskustelunaiheita.

Luvussa on tarkasteltu vaalikeskustelukulttuuriin liittyviä piirteitä, joita tutkimukseen osallistujat ovat ilmentäneet. Näitä piirteitä esiintyi erityisesti suhtautumisessa sellaisiin keskusteluihin, joissa ilmaistiin näkemyksiä tai jotka olivat argumentatiivisia. Keskeisimmät vaalikeskustelukulttuuria ilmentävät piirteet on tiivistetty kuvioon 5. Siinä keskeisiä piirteitä tarkastellaan jatkumoina, joilla pyritään osoittamaan piirteiden erilaisia ilmenemismuotoja ja voimakkuuksia. Vaalikeskustelukulttuuri näyttää muotoutuvan näistä tavoista, tyyleistä, periaatteista ja valinnoista, joita äänestäjät keskusteluissaan tekevät.

Vaikuttaminen	Halu vaikuttaa	————	Omakohaisten ratkaisujen korostaminen
Keskustelutyyli	Argumentatiivinen, suora	——	Harmoniaan pyrkivä, varotaan loukkaamasta
Tapa suhtautua erimielisyyteen	Konfrontatiivinen, halu esittää vasta-argumentteja	————	Myötäily, välttely, vaikeneminen
Viestintäsuhde vaalikeskustelussa	Suhde keskustelukumppaniin melko merkityksetön	————	Suhde keskustelukumppaniin merkityksellinen
Periaate ehdokkaan paljastamisesta	Ehdokkaan paljastaminen ei ole henkilökohtaista	————	Ehdokasta ei kerrota
Kannan ilmaiseminen	Kannan avoin esille tuominen	——	Leimautuminen

KUVIO 5. Tiivistys vaalikeskustelukulttuuria ilmentävistä piirteistä

6 DISKUSSIO

6.1 Poliittisen viestinnän murrospiirteet heijastuvat keskusteluissa

6.1.1 ”Puhutaanko kuskin vaihtamisesta, jos auto on rikki?”

Vaaleista keskustelussa käy ilmi virtauksien ja vastavirtauksien olemassaolo. Muuttuvalle yhteiskunnalle, politiikan postmodernisaatiolle on ominaista uuden ja vanhan murros, joka heijastuu äänestäjien keskusteluista. Toisaalta perinteitä kunnioitetaan esimerkiksi sitoutumalla tietyn puolueen kannattajaksi, puhumalla sen puolesta ja pyrkimällä keskusteluiden avulla vaikuttamaan muihin. Toisaalta äänestäjien keskusteluissa käy ilmi yksilöllisyys ja

tilannesidonnaisuus sekä poliittiselle viestinnälle muutenkin ominaiset kehityspiirteet, kuten henkilöityminen. Vaaleissa poliittisuus konkretisoituu ehdokasvalintaan, sopivan henkilön valintaan kiinnittämällä huomiota yksittäisiin poliittisiin päätöksiin ja siihen, mitä tämä henkilö yksittäisistä päätöksistä ajattelee. Osa äänestäjistä siis ajattelee ”auton olevan rikki”. Puoluepolitiikan ei nähdä olevan lähellä kansalaisia eikä yksittäisiin puolueisiin sitoutumista sen vuoksi nähdä tarpeellisena. ”Kusikin vaihtamisesta” puhutaan siten lähinnä tapahtumana ja huomio kiinnittyy enemmän kuskin (ehdokkaan, henkilön) kuin auton (puolueen, puoluepolitiikan, poliittisen järjestelmän) ominaisuuksiin.

Vaalien myötä kiinnostus politiikkaan saattoi hetkellisesti lisääntyä, jolloin politiikasta keskusteltiin enemmän. Poliitiikasta kiinnostuneet näyttävät keskustelevan politiikasta muita vilkkaammin, kuten aiemmat tutkimukset osoittavat (Bennett, Flickinger & Rhine 2000; Kim, Wyatt & Katz 1999). Äänestäjien joukossa oli niitä, jotka pitivät ehdokas- tai puoluevalintojen taustalla olevia näkemyksiä ja ajattelutapoja kiinnostavina. Heille vaalit antoivat hyvän syyn tai jopa naamion keskustella ”varsinaista politiikkaa”. Poliitiikasta kiinnostuneet keskustelivat vaaliaikana politiikasta vilkkaammin kuin aikana, jolloin vaaleja ei ollut.

Tämän tutkimuksen valossa voidaan sanoa, että myös politiikasta kiinnostumattomat henkilöt kävivät keskustelua politiikasta ja vaaleista. Vaikka osa näistä äänestäjistä kertoikin keskusteluidensa olevan pintapuolisia, saattoivat nämäkin keskustelut lisätä kiinnostusta politiikkaan ilmiönä ja keskusteluissa ajaututtiin toisinaan tarkastelemaan syvällisempiäkin politiikan aiheita. Voidaan siis sanoa, että puoluepolitiikkaa edustavat vaalit aktivoivat politiikasta keskustelua ja siten lisäsivät keskustelijoiden kiinnostusta politiikkaan. Erityisesti eduskuntavaalit saattoivat aktivoida puhumaan nimenomaan perinteisempää puoluepolitiikkaa kun taas presidentinvaaleissa aktivoitumista tapahtui kenties määrällisesti enemmän, koska kynnyksen puhua kevyesti politiikasta oli esimerkiksi presidentinvaalien henkilökeskeisyyden vuoksi matala. Vaaleja voidaan siis pitää keitaana politiikasta keskustelun erämaassa: vaalit aktivoivat keskustelua politiikkaan liittyvistä aiheista, joista keskustelu muulloin oli satunnaista tai kuollutta.

Kun yhteiskunnassa ilmenee virtauksia ja niiden vastavirtauksia, hakevat yksilöt ja ryhmät paikkaansa keskusteluiden avulla. Niiden avulla siis hahmotetaan yhteiskuntaa ja mietitään toimintastrategioita sekä ilmaistaan sitoutumisen astetta esimerkiksi yhteiskunnallisiin liikkeisiin, puolueisiin tai osallistumista koskeviin toimintatapoihin, kuten vaikkapa äänestämiseen. Keskustelut ovat jo sinänsä yksi demokraattisen osallistumisen muoto. Lisäksi keskustelut pitävät yllä kansalaisten osallistumista heitä koskevien asioiden päättämiseen ja siinäkin mielessä edistävät demokratiaa. Eri asia on kuitenkin se, mitä demokratiana pidetään. Jokin ryhmä voi keskusteluiden avulla pyrkiä haastamaan jonkun muun ryhmän demokraattisena pitämää järjestelmää.

Toisaalta tämän tutkimuksen perusteella on syytä epäillä, että kaikki keskustelut olisivat olleet laadultaan sellaisia, että ne lisäsivät puoluepoliittista osallistumista ja kiinnostusta nykyiseen edustukselliseen demokratiaan (ks. esim. Schudson 1997). Vaalit koettiin usein tapahtumana, josta oli yhtä luontevaa keskustella kuin urheilukilpailuista. Keskustelua käytiin myös vaaleihin liittyvistä henkilöistä, kuten ehdokkaista ja poliitikoista. Tosin esimerkiksi ehdokkaita saatettiin keskustelussa tarkastella pikemminkin julkisuuden henkilönä kuin tiettyjä asioita ajavana poliitikkona.

Näiden keskustelupiirteiden olemassaolo antaa viitteitä siitä, että yksilötason keskustelut seuraavat monilta osin yleisiä poliittisen viestinnän kehitystrendejä. Osittain syynä tähän on keskusteluiden agenda luova media. Ominaista poliittisen viestinnän kehitykselle on myös se, että monet politiikan kiinnostusta nostamaan pyrkivät toimenpiteet, kuten television tyyli henkilöidä poliittisia tapahtumia, ovat kääntyneet itseään vastaan. Asiakysymykset ovat joko suistuneet taka-alalle tai jos politiikan asiakysymyksiä käsitellään, ne eivät suuria joukkoja kiinnosta.

Reaktiivisten keskusteluiden keskeisyys lieneekin osoitus siitä, että vaalien taustalla olevaa puoluepolitiikkaa vältellään keskusteluissa. Keskustelukumppaneiden kanssa on helpompi jutustella ja käydä small talkia vaaleista kuin puhua ”varsinaista politiikkaa”, jota keskustelunaiheena mieluummin vältellään. Puoluepolitiikan ja vaikkapa ideologioiden pohdinta ei ollut keskusteluissa kovin keskeisessä asemassa. Tämä antaa viitteitä siitä, että

puoluepolitiikan asema kansalaisten keskuudessa on heikkenemässä ja puoluepolitiikka koetaan etäiseksi (ks. esim. Pekonen 1997).

Äänestäjien näkemyksen mukaan vaaleista keskustelu myös konkretisoi politiikkaa. Tämä oli yksi merkki siitä, että arkipäiväinen politiikka ja poliitikot koettiin etäiseksi. Osaa vaalien taustalla oleva puoluepolitiikka ei edes kiinnosta eikä vaaleista keskustelullakaan ole merkitystä. Massoja houkuttelemaan pyrkivän puoluepolitiikan sijasta yksilöllisiä näkemyksiä ehdokkaista ja yksilöllisten, tilannesidonnaisten valintojen tekemistä näytetään pitempään arvossa. Yksilöllistyminen ja etääntyminen puoluepolitiikasta olivat keskeisiä postmodernisaatiopiirteitä, jotka ilmenivät äänestäjien keskusteluistaan tekemistä tulkinnoista ja sen ohessa suhtautumisestaan vaaleihin ja puoluepolitiikkaan.

Keskusteluiden merkityksettömyyttä perusteltiin toisinaan sillä, etteivät ne johda mihinkään. Tämä antaa viitteitä siihen, ettei keskusteluprosessia pidetä tärkeänä. Lopputulosten ja vaikutusten tulisi olla hetimiten nähtävissä. Asennoituminen keskusteluihin olikin keskeinen keskusteluiden merkitystä arvioitaessa. Vallalla näytti olevan käsitys, että vaaleista keskustelun on oltava syvällistä ja pohdiskelevaa, jotta sillä olisi merkitystä tai sitä voitaisiin ylipäättään kutsua keskusteluksi. Jutustelua vaalitapahtumista ei pidetty oikeana keskusteluna. Kenties osittain puhekulttuurin arvostuksista juontuvista syistä kriteerit politiikasta keskustelulle ovat muodostuneet korkeiksi ja tiukoiksi. Esimerkiksi asiantuntemus näyttää olevan arvossaan politiikasta keskusteltaessa. Ilmeisesti koetaan, että politiikasta tietävä henkilö on ainoastaan kykenevä oikeaan keskusteluun ja muiden keskustelu on pinnallisemman oloista tai vailla tietoperustaa olevaa rupattelua tai jutustelua.

Lisäksi keskustelukriteerinä näyttää olevan se, että keskusteluun osallistujilla on näkemyksiä. Vaikka näkemyksiä ei keskustelussa ilmaistaisikaan, näkökantojen olemassaololla ilmeisesti koetaan olevan olennainen merkitys keskustelun sisällölle. Tämänäyttöisiä kriteerejä näytti olevan niillä, jotka eivät olleet muodostaneet selkeää kantaansa tai esimerkiksi aikoivat äänestää miellyttävää henkilöä puoluetaustoista tietämättä tai riippumatta. Koska puoluepolitiikkaa kaihtavia ja puoluepoliittisesti sitoutumattomia

henkilöitä näyttää yhteiskunnan murroksessa olevan yhä enemmän, saattaa olla, että myös keskusteluiden väitetään olevan yhä enemmän jutustelua kuin keskustelua.

Tämän tutkimuksen valossa voidaan sanoa, että vaaleista keskusteluilla on yhteiskunnallista merkitystä, koska vaalit aktivoivat politiikasta keskustelua, ne saattavat lisätä mielenkiintoa politiikkaa kohtaan ja konkretisoivat politiikkaa. Kaikki vaalikeskustelu ei tosin ollut yhteiskunnallisesti merkittävää. Sen sijaan, että keskustelussa oltaisiin suoranaisesti käsitelty yhteiskunnallisia asioita, siinä käsiteltiin esimerkiksi viihdettä. Tosin tämäkin ilmentää yksilöiden suhdetta yhteiskuntaan.

Tässä keskusteluita koskevassa tutkimuksessa oli myös nähtävissä sitä murrosta, jota yhteiskunnassa otaksutaan laajemmaltikin tapahtuvan. Perinteinen käsitys politiikkaan osallistumisesta ja kussakin tilanteessa erikseen yksilöllisesti pohdittavat käsitykset ja osallistumisstrategiat kohtasivat vaaleista keskusteltaessa. Tämän tutkimuksen perusteella ei kuitenkaan voi tehdä kovin kattavia päätelmiä yhteiskunnan murroksesta ja politiikan postmodernisaatiosta. Tosin laajojen johtopäätöksien tekeminen yhteiskunnan tilasta ei ole ollut tutkimuksen tarkoituksenakaan. Sen sijaan tutkimuksen avulla ollaan löydetty äänestäjien ja kansalaisten keskeisinä pitämiä tekijöitä vaaleista ja politiikasta keskustelemisesta. Tämä voi olla keskeistä tarkasteltaessa esimerkiksi puolueiden tulevaisuutta ja kansalaisten osallistumista heitä koskevien asioiden päättämiseen.

Yhteiskunnallisen muutoksen ja postmodernisaation alle voitaisiin lukea monenlaisia piirteitä, joita äänestäjien keskusteluissa ilmeni. Postmodernisaatiota koskeva teoria onkin niin laajalle levinnyttä ja osittain vaikeasti tulkittavaa, että se voi pitää sisällään liialti erilaisia vivahteita. Postmodernisaatiota koskevaa tutkimusta vaivaakin nähdäkseni se, että siihen liittyviä suoranaisia empiirisiä tutkimuksia on liian vähän. Teorianmuodostus kulkee toisinaan sellaisella abstraktiotasolla, että empiiristä tutkimusta on problemaattista yhdistää siihen siten, että sillä olisi selkeästi teoriaa kehittävää merkitystä.

6.1.2 Leima otsassa

Leimautumisen välttely on keskeistä äänestäjien keskustelulle. Tutkimukseen osallistuneet äänestäjät toivat useissa eri asiayhteyksissä esille sen, että politiikasta puhumista saatettiin vältellä, koska se oli leimaavaa. Vaikka vaaleista käytiin avoimia keskusteluita ja vaaleista keskustelemista pidettiin tärkeinä, vaikuttaa ajatus leimautumisesta esimerkiksi keskustelun tyyliin. Leimautumisen pelko tai pikemminkin leimautumisen välttely lienee osaltaan vaikuttamassa siihen, millaiseksi poliittinen keskustelukulttuurimme kehittyy.

Käsitys leimautumisesta keskustelussa tuli esille muiden muassa äänestäjien viitatessa vaalien aktivoivaan tai naamioivaan merkitykseen. Tämä käsitepari onkin mielenkiintoinen: toisaalta käsitteet ovat toistensa vastakohtia, toisaalta ne täydentävät ja ovat lähellä toisiaan. Jos aktivointi ja naamiointi tapahtumina henkilöidään aktivoijaksi ja naamioijaksi, voidaan tarkastella näiden tyyppien käsitystä politiikasta. Oletettavasti aktivoijat ajattelivat puhuvansa politiikasta yleensä vähäisesti eikä kaikkia politiikka aina edes kiinnostanut. Siksi vaaleihin asennoiduttiin positiivisesti, koska ne aktivoivat puhumaan tärkeistä asioista. Naamioija taas saattoi vaaliaiheeseen avulla siirtyä keskustelemaan esimerkiksi puoluepolitiikasta. Vaalien avulla oli mahdollista naamioida syvällisempää poliittista keskustelua varsinkin, jos pelättiin leimautumista. Naamioinnin ero keskustelua avaavaan rupatteluun ja small talkin onkin kenties siinä, että naamioinnissa nähtiin oli tiedostamatontakin pyrkimystä pohdiskella tai vaikkapa väitellä asiasta enemmänkin tai pintaa syvemältä. Aktivointi ja naamiointi kuitenkin limittyvät keskenään eikä aktivointia voi aina erottaa naamioinnista.

Osa tutkimukseen osallistujista keskusteli politiikasta ja näkemyksistään avoimesti. Keskeistä näytti olevan se, että vaaleista ei haluttu keskustella kovin argumentatiivisesti omia kantojaan paljastaen, niitä perustellen ja hakien perusteluita keskustelukumppanin ilmaiseksi kannalle. Syvälliset keskustelut samanmielisten kanssa koettiin helpommiksi kuin erimielisten kanssa. Samanmielisten kanssa vaaleja ja näkökantoja voitiin pohtia avoimesti ja saatiin silti hyväksyntää. Tilanne koettiin tuolloin kaiketi turvalliseksi, koska samanmielisten kanssa voitiin välttää leimautumista.

Näyttää sille, että leimautumisen välttely on osa nykyistä vaalikeskustelukulttuuria ja siten politiikasta keskustelemisenkin kulttuuria. Toisaalta varovaisuutta on aiemminkin pidetty arvossa. Esimerkiksi keskusteluoppaissa on pidetty keskustelua politiikasta ja uskonnosta epätoivottavana erityisesti, jos keskustelukumppani on tuntematon tai ollaan vieraassa maassa. Politiikasta keskustelemiseen kohdistuvaa varauksellisuutta on painotettu kenties sen vuoksi, että politiikkaan liittyy aina tunteita ja näkemyseroja. Politiikka muodostuu näkökannoista ja arvostuksista, joihin ihmiset saattavat sitoutua vahvasti. Siten politiikasta keskusteltaessa arvostuksista ja näkökannoista voi helposti syntyä erimielisyyttä ja viestintäsuhdetta vahingoittavaa eripuraa tai jopa konflikteja.

Osa äänestäjistä ei halua leimautua tietyn puolueen kannattajiksi. Saattaa olla, että puolueiden ja poliitikoiden arvostus joidenkin äänestäjien silmissä on laskenut eikä sen vuoksi haluta esittäytyä minkään puolueen kannattajaksi. Puoluevastaisuus nähdäänkin yhdeksi keskeiseksi poliittisen tyytymättömyyden mittariksi (Pekonen 1997, 15). Puolueiden ideologioista ja linjavalinnoista ei kenties olla selvillä eikä senkään vuoksi haluta leimautua kannattajaksi sellaiseen puolueeseen, josta ei tiedetä tarpeeksi. Leimautuminen näyttää olevan yhteydessä keskustelukumppaneiden erimielisyyteen: jos kumppanin oletettiin olevan erimielinen, ei omaa kantaa paljastettu.

Politiikka ja uskonto voitaisiin kenties rinnastaa keskustelunaiheina puhuttaessa leimautumisesta ja suomalaisesta keskustelukulttuurista. Yleisen käsityksen mukaan molemmista aiheista argumentatiivinen keskustelu ei ole kovin sopivaa varsinkaan virallisissa yhteyksissä tai tuntemattomien kesken. Yhtä kaikki, molemmista aiheista ihmisillä kuitenkin on paljonkin näkemyksiä ja mielipiteitä. Kun politiikasta tai uskonnosta keskustellaan, voidaan keskustelun perusteella tehdä kenties jotain päätelmiä keskustelijoiden arvoista. Arvot ovat kuitenkin joillekin henkilökohtainen asia, josta ei haluta keskustella tuntemattomien kanssa. Kenties myös vieroksutaan sitä, että omien näkemysten ilmaisujen perusteella tehdään liian yksipuolisia johtopäätöksiä henkilön ajatuksista. Eritoten erimielisen keskustelukumppanin otaksutaan tekevän näin. Tuolloin pelätään leimautumista.

Leimautuminen liittyy myös läheisesti siihen, että vaaleista keskusteltaessa pyrittiin usein harmoniaan. Pyrkimys harmoniaan on tyypillistä suomalaiselle puhekuulttuurille. Tutkimuksessa tuotiin esille ymmärrystä siihen, että kaikki eivät ole samaa mieltä politiikan asioista. Erimielisyyttä ja ristiriitoja ei haluttu tuoda esiin, eikä erimielisyyttä pyritti pitämään esillä kanssakäymisen helpottamiseksi. Siksi vaaleista saatettiin myös pyrkiä vaikenemaan. Vaaleja ja omaa näkemystä saatettiin pohtia itsenäisesti, mutta keskustelemattomuudella haluttiin kenties luoda käsitystä harmonisuudesta, semi-harmoniasta. Kun politiikasta ei puhuta, ei siitä voida olla eri mieltäkään.

Haastatteluissa tuotiin ilmi sitä, ettei tietyn puolueen tai henkilön kannattajuutta pidetty kovin sitovana tai merkityksellisenä asiana. Täten leimautumista yritettiin hälventää. Tutkimuksessa tuleekin esiin yksilön vapauden ja yksilöllisyyden ilmaukset, jotka ovat muuttuvan yhteiskunnan kehityspiirteitä (ks. Blumler & Kavanagh 1999, 210; Blumler & Gurevitch 1996, 126). Tutkimuksessa korostuu se, että ehdokasvalintaa pidetään yksilöllisenä päätöksenä, ja kussakin vaaleissa äänestetään niin kuin kunkin tilanteen kannalta sopivaa on. Presidentinvaalien aikana kerättyssä aineistossa ilmeni se, että puolueisiin sitoutumattomuus tuli yhä hyväksyttävämmäksi ja omaa liikkuvuutta (että äänestää eri vaaleissa eri puolueen kannattajia) voitiin ilmaista aiempaa avoimemmin. Syynä tähän oli se, että useat puoluepoliitikot ilmaisivat julkisuudessa kannattavansa henkilöä, jonka ajatukset eivät muuten ollut lähellä puolueen ideologiaa. Sitoutumattomuus siis legitimoitiin julkisuudessa.

Politiikasta keskusteluun näyttää liittyvän keskeisesti häpeä¹². Tämä häpeä syntyy toisaalta tietyn henkilökohtaisen näkemyksen olemassaolosta, jonka vuoksi voidaan leimautua. Hävetään siis politiikasta keskustelua ja siinä ilmaistavia näkemyksiä. Toisaalta häpeää syntyy myös oletetun normin rikkomisesta: hävetään keskustelemattomuutta ja siihen liitettävää poliittista passiivisuutta. Keskusteluiden määrään tai laatuun liittyi usein normatiivisia lausumia. Tutkimukseen osallistujat päivittelivät sitä, etteivät olleet keskustelleet vaaleista ja että niistä tulisi keskustella enemmänkin. Omia käytyjä keskusteluja saatettiin vähätellä tai niitä ei edes haluttu määritellä keskusteluksi, koska vaaleista pitäisi käydä hei-

¹² Häpeä-sanalla ei välttämättä ole tässä yhteydessä kovin vahvaa merkitystä.

dän näkökulmastaan oikeanlaista, tarpeeksi syvällistä keskustelua. Vaaleista keskustelemiselle on muodostettu tiukat normit.

Merkki normien olemassaolosta kävi ilmi myös silloin, kun osa tutkimukseen osallistujista voimakkaaseen sävyyn kielsi käyvänsä minkäänlaisia vaaleihin liittyviä keskusteluita. Myöhemmin saattoi käydä ilmi, että joitain keskusteluita kuitenkin on käyty. Vaaleista keskustelun normien rikkomiseen liittyy siis voimakkaita tunnelatauksia. Tässä mielessä vaalit ja politiikka näyttävät olevan hyvin erityisiä keskustelunaiheita. Tiukat normit ja niiden rikkomiseen liittyvä tunnelataus saattaa liittyä käsitykseen kansalaiskelpoisuudesta. Kelvolliseksi kansalaiseksi kaiketi nähdään henkilö, joka yksilöllistymiskehityksestä huolimatta on esimerkiksi aktiivinen ja kiinnostunut ympäristöstään ja yhteisistä asioista.

6.1.3 Media luo vaalitapahtuman – keskusteluagendan

Medialla on keskeinen merkitys keskusteluiden syntymiselle ja muotoutumiselle. Tämä työ tukee suurelta osaltaan agenda-setting -teoriaa (McCombs & Shaw 1972) eli päiväjärjestysteoriaa. Sen mukaan media vaikuttaa siihen, mistä asioista kansalaisilla on mielipiteitä eli mistä kansalaiset keskustelevat. Äänestäjien keskustelut saivat usein alkunsa mediasta, mutta alun jälkeen keskustelua saatettiin ruveta käymään muustakin kuin median asettamasta aiheesta. Siten äänestäjät loivat myös omaa keskusteluagendaansa (ks. esim. McCombs 1993, Kosicki 1993). Tämän aineiston valossa on ilmeistä, että äänestäjät prosessoivat mediasta saatua aihetta keskusteluissaan ja ovat siten aktiivisia.

Toisinaan kertoessaan keskusteluistaan tutkimukseen osallistujat eivät välttämättä viitanneet mediaan lainkaan. Keskustelua saatettiin ryhtyä käymään esimerkiksi mielipiteistä ja siitä ketä aiotaan äänestää. Media kuitenkin osaltaan muodostaa elämänpiiriämme ja siten on siten keskeinen osa myös keskusteluitamme. Erotusta mediavaikutteiselle ja keskustelijälähtöiselle keskustelulle ei siten voi tehdä. Keskusteluissa sekoittuvat niin eri tiedotusvälineistä saatu informaatio ja näkemykset kuin henkilön omatkin ajatukset.

Koska medialla on äänestäjien mukaan keskeinen merkitys heidän keskusteluissaan, voidaan median nähdä olevan keskeisellä sijalla yksityisen ja julkisen yhdistäjänä (vrt. Kim, Wyatt & Katz 1999; ks. luku 6.2). Olennaiseksi nousee tuolloin, millaista kuvaa julkisesta, tässä tapauksessa sen poliittisesta sfääristä, media luo. Tutkimuksessa kävi ilmi, että keskustelut vaaleista olivat usein reaktiivisia keskusteluita vaalitapahtumista. Keskusteluissa siis reagoitiin usein median välittämään uutiseen esimerkiksi mielipidemittaustuloksesta.

Vaalitapahtumaa pidettiin mielenkiintoisena: vaalien seuraaminen saattoi olla penkkiurheilua parhaimmillaan. Koko tapahtuman alkaessa lyötiin vetoa kilpailun voittajista ja häviäjistä. Iltaisin katseltiin ja kommentoitiin ”otteluita” televisiosta ja päivällä kuultiin väliaikatuloista eli gallupeista. Otteluiden ja tulosten lomassa saattoi seurata myös taustoittavia kertomuksia ja ohjelmia ”pelaajien” valmentautumisesta ja arkielämästä.

Poliittisen viestinnän voidaan katsoa olevan medialisoitunutta jossain määrin myös interpersonaalaisella tasolla. Jos mediaa pidetään merkittävänä keskusteluiden muodostumisessa, on pohdittava, millainen merkitys tällä mediaan nojautumisella voi olla kansalaisten muodostaessa ja uusintaessa suhdettaan yhteiskuntaan. Tämän tutkimuksen valossa näyttää sitä, että kuva politiikasta saattaa tuolloin muodostua häilyväksi sarjaksi pienempiä episodeja ja suurempia tapahtumia, joita seurataan sivullisina kommentoiden. Äänestäjä jää helposti pikemminkin reagoijan kuin osallistujan osaan. Keskusteluiden avulla äänestäjät voivat kuitenkin kehittää omia kantojaan ja näkemyksiään, mikä luettiin yhdeksi keskusteluiden olennaiseksi merkitykseksi. Keskusteluissa voidaan siis muodostaa omaa agendaa, luoda omalla aktiivisuudella suhdetta lähiympäristöön. Suomessa esimerkiksi kansalaisjournalismikokeilut ja verkon avulla tapahtunut kuntalaisaktivismikokeilu ovat esimerkkejä niin sanotusta alhaalta päin nousevasta aktiivisuudesta ja suhteen luomisesta yhteiskuntaan (ks. esim. Ridell 2000).

Tässä tutkimuksessa kävi ilmi, että mediaa käytettiin myös keskusteluiden mahdollistajana. Pohtiessaan keskusteluitaan osa tutkimukseen osallistujista teki havaintoja myös keskusteluista, joita oli käyty vaikkapa internetin välityksellä. Tuolloin medialla ei tosin nähty olevan agendaa luovaa asemaa. Agenda uusi media näytti luovan ainoastaan silloin, kun ää-

nestäjät keskustelivat ehdokkaiden internetissä esittämistä näkemyksistä tai internetin vaalikoneista.

Median rooli tässä tutkimuksessa saattaa olla korostunut sen vuoksi, että median seuraamista ja median esille tuomista aiheesta keskustelua pidetään yleisesti hyväksyttävänä. Lisäksi media voi toimia hyvänä syynä keskustelun aloittamiselle – sen avulla keskustelua politiikasta voidaan naamioida. Toisaalta media sanottiin joskus olevan pinnallinen, jolloin sillä ei katsottu olevan merkitystä keskusteluille. Esimerkiksi ehdokkaiden esiintymisen tai henkilökohtaista elämää esittelevien ohjelmien ei mielellään myönnetty merkitsevän keskusteluissa saati äänestyspäätöksessä.

Television vaalikeskustelun voittajaa tai ehdokkaan pukeutumista ruotivien keskusteluiden ei mielellään haluta myöntää vaikuttavan näkemysten syntyyn tai äänestyspäätökseen. Vaikka erilaisia arvioivia keskusteluita käytiin, mutta niiden merkitystä vähätellään. Äänestäjät halusivat ilmeisesti sanoutua irti pinnallisuudesta ja sen osuudesta keskusteluissa. Median agendaa luova ominaisuus on helpompi hyväksyä. Jos media luo vain keskustelulle agendan, voidaan keskustelussa itse vaikuttaa keskustelun muotoutumiseen ja keskustelu voidaan luonnehtia asiapitoiseksi ja näkemyksiä ruotiviksi. Mediasta saaduista vaikutelmista keskusteleminen saatetaan kokea hallitsemattomammaksi, sillä vaikutelmat ovat toisinaan vaikeasti selitettäviä ja niitä pidetään kenties pinnallisina, koska niille on vaikeaa löytää järkeen vetoavia perusteluita.

6.2 Vaaleista keskustelemisen ominaispiirteitä

Viestintäsuhteen, vaalikeskustelukulttuurin ja oletetun samanmielisyyden tai erimielisyyden lisäksi lienee koko joukko muitakin keskustelun muotoutumisen kannalta keskeisiä tekijöitä. Nämä kolme tekijää nousivat kuitenkin tutkimukseen osallistuneiden päiväkirjamerkinnöissä ja haastatteluissa keskeisimmiksi. Vaaleista keskustelemiselle oli myös ominaista, että vaaleista voitiin keskustella eri tasoilla. Näillä tasoilla viestintäsuhteella, vaali-

keskustelukulttuurilla ja samanmielisyydellä oli myös merkityksensä. Keskeistä vaalikeskusteluille oli sekin, että oletus vaikuttamaan pyrkimisestä oli niissä pinnalla.

Vaalikeskusteluissa tuli ilmi sellaisia keskustelutapoja, jotka voidaan nähdä keskeisiksi yleisemminkin suomalaisessa puhekulttuurissa. Äänestäjien näkemyksistä tehtyjen tulkin-
tojen perusteella vaaleista keskustelu ei vaikuta olevan kovin argumentatiivista, mikä tukee tutkimuksia suomalaisesta puhekulttuurista (ks. Sallinen-Kuparinen 1986). Keskusteluissa halutaan kunnioittaa toisen näkemystä eikä olla välttämättä kovin avoimia ja suorapuheisia omien näkemysten kertomisessa. Varsinkin oman näkemyksen ilmaiseminen ja sen perusteleminen saatettiin kokea epämiellyttäväksi, varsinkin, jos keskustelukumppanin oletettiin olevan erimielinen (ks. Lehtonen 1986). Keskusteluissa pyrittiin pikemminkin harmoniaan kuin väittelyyn näkemyksistä. Pyrkimys harmoniaan ja hyväksyntään näytti olevan toisinaan jopa niin voimakas, että omia todellisia näkökantoja vältettiin ilmaisemasta tai niitä mukautettiin keskustelukumppanin näkemyksiin (ks. Jourard 1964, 11).

Tutkimuksessa kävi ilmi, että äänestäjät saattoivat kuunnella mielellään jonkun henkilön näkemyksiä. Tuolla henkilöllä saattoi olla esimerkiksi paljon tietämystä politiikan asioista tai jotain henkilöä saatettiin kuunnella sen vuoksi, että hänen näkemyksiään arvostettiin jostain muista syistä. Tässä tutkimuksessa käy siis ilmi se, että äänestäjillä saattoi olla omia mielipidejohtajiaan (Katz & Lazarsfeld 1955), jotka tosin vaihtelivat tilanteesta riippuen. Vaikuttamaan pyrkiminen oli tutkimuksessa keskeisesti esillä. Vaikka osa tutkimukseen osallistujista sanoikin kuuntelevansa mielellään jonkun henkilön näkemyksiä, saatettiin vaikuttamaan pyrkiminen tai vaikuttuminen kieltää. Vaikuttamisesta puhuttiin usein negatiivissävyisillä käsitteillä ja kieltolauseilla. Vaikuttavuus käsitettiin esimerkiksi lobbaamiseksi tai vaikuttamiseen liitettiin negatiivisia mielikuvia. Vain muutama toi esille sen, että vaikuttamista tapahtuu keskusteluissa jatkuvasti ja usein jopa keskustelijoiden sitä tiedostamatta.

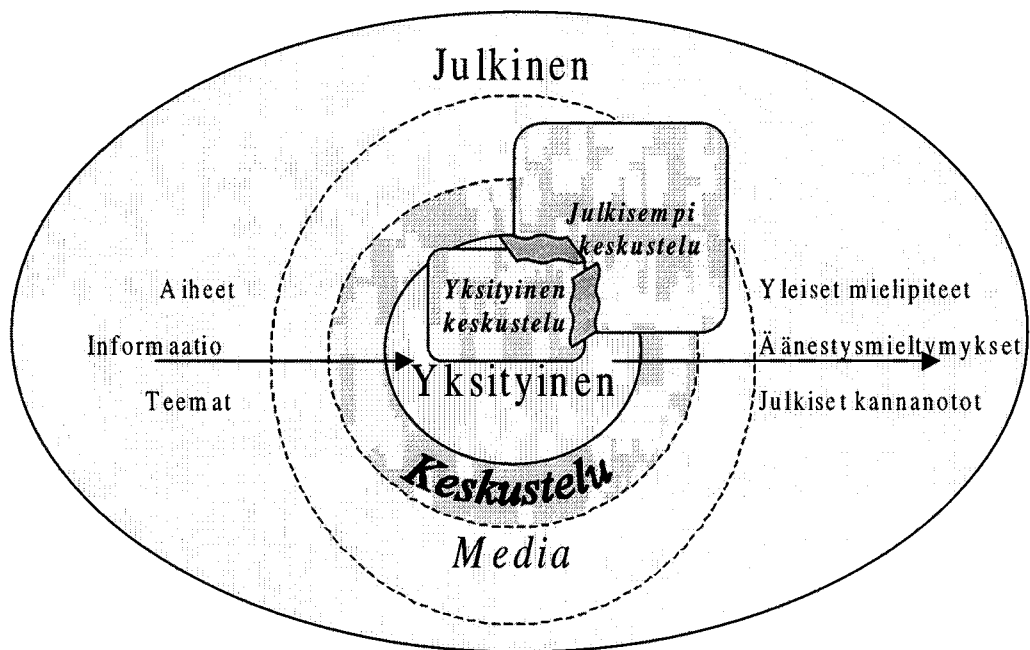
Toisaalta tutkimustulokset eivät kaikilta osin puoltaneet näitä melko stereotyyppisiksi muodostuneita käsityksiä suomalaisesta puhekulttuurista. Avoimet, kantaottavat, argumentatiiviset ja jopa erimielisyyttä esille tuovat keskustelun saatettiin kokea hedelmälli-

siksi. Keskustelu erimielisten kanssa koettiin hyödylliseksi, koska sen katsottiin olevan oman mielipiteen ja kannan muotoutumiselle hyväksi. Uusien ja omalle kannalle vastakkaisten näkemysten esille tuomisen keskusteluissa nähtiin edistävän oman kannan jäsentämistä ja oman kannan argumentoinnin kehittymistä. MacKuen (1990, 60) näkee juuri väittelyt ja keskustelut erimielisten kanssa hedelmällisiksi demokratian kannalta. Hänen mukaansa aito väittely ja keskustelussa esille tuotavat erilaiset näkemykset edistävätkin julkista dialogia. Se luo pohjaa sosiaaliselle deliberaatiolle, jolla voi olla keskeinen merkitys demokratian vahvistamisessa.

Vaikka joitain suomalaisen puhekulttuurin piirteitä vaalikeskustelukulttuurissa ilmeneekin, luodaan sen lisäksi kullakin viestinnän tasolla ja kussakin tilanteessa yksittäisempää vaalikeskustelukulttuuria. Perheessä, työssä tai ystävien kesken saatetaan keskustella vaaleista siten, miten kussakin tilanteessa on ollut tapana keskustella. Siten vaalikeskustelukulttuuri pitää sisällään sekä yksilön omat käsitykset sopivista keskustelunaiheista ja sopivasta keskustelutasosta.

Vaaleista keskustelemiselle yksityisessä sfäärissä oli ominaista se, että siinä oli yksityisempiä ja julkisempia tasoja. Olen aiemmin hahmottanut keskusteluiden vuorovaikutuksellista luonnetta yksityisen ja julkisen yhdistäjänä käyttäen Kimin ynnä muiden (1999) terminologiaa. Sen lisäksi, että keskustelu yhdistää julkista ja yksityistä, on tarkastelemassani yksityisessä keskustelussakin julkisempia ja yksityisempiä tasoja (ks. kuvio 6). Lisäksi kuviossa on huomioitu median keskeisyys yksityisen ja julkisen tarkastelussa.

Vaaleista keskustelu yksityisessä sfäärissä on luonteeltaan melko yksityistä tai sitä hieman julkisempaa. Sen lisäksi yksityisen ja julkisemmän keskustelun välillä kuvatuilla aaltoilevilla kappaleilla olen halunnut esittää eräänlaisen käymistilan olemassaoloa. Yksityisessä vaalikeskustelussa käsitellään henkilökohtaisia asioita, kuten yksilöiden mielipiteitä ja sitä,

KUVIO 6. Vaalikeskustelu suhteessa yksityiseen ja julkiseen sekä keskustelun tasot yksityisessä sfäärissä

ketä aiotaan äänestää. Julkisemmassa keskustelussa vaaleista puhutaan enemmän tapahtumana ja saatetaan kysellä, onko keskustelukumppani käynyt äänestämässä. Viestintäsuhteella on merkitystä siinä, onko keskustelussa yksityisen keskustelun elementtejä vai julkisemmän keskustelun elementtejä. Käymistilassa keskustelu muotoutuu tilannetekijöiden kautta. Keskustelu saattaa siirtyä yksityisestä julkisempaan tai toisin päin riippuen keskustelunaiheesta, keskustelukumppanin samanmielisyydestä, yksilön argumentatiivisuudesta tai keskustelutilanteesta (esim. konflikti).

6.3 Viestintäsuhteella on väliä

Viestintäsuhde nousi yhdeksi keskeisimmäksi tekijäksi vaalikeskusteluiden muotoutumisessa. Relationaalisen viestinnän teorian keskeinen perusolettamus suhteen keskeisyydestä viestinnässä pitää paikkansa myös vaaleista keskustelemisen kohdalla. Tässä tutkimuksessa relationaalista viestintää voitiin tarkastella ainoastaan siitä näkökulmasta, miten tutkimukseen osallistujat kertoivat suhteistaan keskustelukumppaneihinsa tai yleisemmin suhteen merkityksestä keskusteluissa. Tutkimukseen osallistujat jaottelivat viestintäsuhteet kaksinapaisesti läheisiin ja etäisiin. Silti aineistosta käy ilmi se, että suhteet saattavat olla moninaisia: ei pelkästään läheisiä eikä pelkästään etäisiä.

Toisaalta keskusteluita käytiin mielellään läheisten henkilöiden kanssa, mikä tukee aiempia politiikasta keskusteluun liittyviä tutkimuksia (Bennett, Fisher & Resnick 1995; Bennett, Flickinger & Rhine 2000). Läheisten kanssa käytyjä keskusteluita luonnehdittiin syvällisiksi ja avoimiksi. Läheiseksi koettujen henkilöiden kanssa sanottiin olevan turvallista keskustella. Näyttää siltä, että läheisten kanssa oltiin turvassa juuri leimautumiselta. Koska läheiset henkilöt usein tunsivat entuudestaan toistensa ajatusmaailmaa ja arvoja, oli vääristyneiden johtopäätösten tekeminen epätodennäköisempää. Lisäksi läheisessä suhteessa suhde itsessään saattoi nousta olennaisemmaksi kuin vaikkapa erimielisyys yksittäisestä vaaleihin liittyvästä asiasta.

Toisaalta syvällisiä ja avoimia ja muulla tapaa merkitykselliseksi koettuja keskusteluita saatettiin käydä myös etäisemmiksi koetuissa suhteissa. Keskusteluihin saattoi tuolloin vaikuttaa keskeisesti esimerkiksi tilannetekijät ja keskustelukumppanin suhtautuminen keskustelijaan. Se miten avoimeksi tai vaikkapa syvälliseksi keskustelu muodostuu ei aina riipu siitä, millainen viestintäsuhde on keskustelun alkaessa. Suhde voi syventyä ja siten keskustelukin muuttua myös keskustelun kuluessa.

Viestintäsuhdetta ei voi luonnehtia staattiseksi tilaksi keskustelijoissa. Esillä olevat asiat, oletukset ja tuntemukset muokkaavat kunkin hetkistä viestintäsuhdetta. Tutkimuksessa kävi toisinaan ilmi perhesuhteissa ilmenevä mielenkiintoinen sekoitus läheistä ja etäistä viestin-

täsuhdetta. Kuten läheisissä suhteissa, perhesuhteissa saatettiin keskustella vaaleista avoimesti ja argumentatiivisesti. Silti perhesuhteet saatettiin kuvailla etäisiksi. Sosiaalisen läpäisyn periaatteen mukaan suhde kehittyy intiimimmäksi ajan kuluessa ja suhteen kehitymisessä on olennaista itsestäkertominen (Littlejohn 1999, 266). Näyttääkin siltä, että viestintäsuhde on läheinen siinä mielessä, että henkilöt tuntevat toisensa melko hyvin. Tuolloin kynnys avoimeen keskusteluun voi olla matalampi, koska perheenjäsenten reaktioita osataan ennakoida paremmin.

Viestintäsuhteella ei näytä olevan keskeistä merkitystä silloin, kun vaaleista keskustellaan tapahtumana. Tuolloin vaaleihin liittyvistä asioista ei tarvitse ryhtyä keskustelemaan kovin syvällisesti, vaan voidaan pitäytyä small talk -tyylisessä keskustelussa. Vaaleista keskustelu tapahtumana suojelee keskustelijoita argumentatiivisuudelta. Keskusteluissa ei tarvitse tuoda esiin omia näkemyksiään, jolloin keskustelijoiden harmoninen, joskin muodollinen, suhde säilyy.

Toisaalta osa tutkimukseen osallistujista piti oman kannan paljastamista luonnollisena ja hyväksyttävänä. Vaikka oma kanta paljastettaisiinkin, ei se tarkoita sitä, että keskustelukumppanin olisi oltava samanmielinen tai että suhde erimielisyydestä kärsisi. Oman näkemyksen paljastaminen on osittain yhteydessä viestintäsuhteen läheisyyteen, mutta paljastamiseen vaikuttanevat muutkin tekijät. Esimerkiksi kannan muodostumisella ja sen koetulla vahvuudella lienee merkityksensä. Kannastaan epävarmat eivät halunneet usein kantaansa paljastaa, koska epäilivät, että heidät yhdistetään ja kenties leimataan sen avulla. Yhtenä keskusteluiden avoimuuteen liittyvänä arvostuksena pidettiin sitä, että keskustelijoilla oli selkeä kanta keskusteltavasta asiasta.

Jos viestintäsuhteella oli merkitystä vaaleista keskustelemiselle, oli vaaleista keskustelemisellä merkitystä myös viestintäsuhteelle. Vaaleista keskusteltaessa käsitellään usein tunteita ja näkemyksiä, joista kertominen voi lähentää suhdetta. Vaalikeskustelun aiheet sivusivat läheisten suhteiden muovaantumisen kannalta olennaisia seikkoja, kuten arvoja ja asenteita. Siten itsestäkertomisen teorian hengessä voidaan tämänkin tutkimuksen osalta sanoa, että henkilökohtaisten asioiden, kuten ehdokasmieltymyksen tai oman näkemyksen kertominen

keskustelukumppanille voi edistää viestintäsuhteen syventymistä. Itsestäkertominen on olennaista viestintäsuhteen muotoutumiselle ja mahdolliselle syventymiselle. (ks. Littlejohn 1999, 264.) Tosin suhteen syvenemisen kannalta on olennaista se, että molemmat osapuolet jakavat näkemyksiään toisilleen.

Vaalikeskusteluilla nähtiin olevan myös sosiaalista merkitystä, jolloin keskustelussa saatiin tehdä päätelmiä esimerkiksi omista näkemyksistä suhteessa muiden näkemyksiin ja saatiin luoda suhdetta keskustelukumppaniin. Vaaleista keskusteltaessa siten luotiin ja ylläpidettiin suhdetta keskustelukumppaneihin (ks. Duck & Pittman 1994, 683). Vaalikeskusteluiden myötä viestintäsuhde saattoi siis syventyä tai etäännyä. Läheisen keskustelukumppanin näkemyksistä saatiin olla kiinnostuneita siitäkin syystä, että omia näkemyksiä kyettiin peilaamaan ja suhteuttamaan niihin. Duckin ja Pittmanin (1994) mukaan keskusteluille onkin keskeistä maailmankuvien prosessointi ja testaaminen. Tämän prosessoinnin avulla voitiin muokata omia käsityksiä edelleen ja samalla tehdä päätelmiä keskustelukumppanin persoonasta.

6.4 Tutkimuksen arviointia

Politiikasta keskustelemiseen kohdistuvat tutkimukset on Suomessa vähän. Yhdysvalloista tämän alan tutkimusta on enemmän, joskin tutkimukset ovat usein olleet näkökulmaltaan tästä tutkimuksesta poikkeavia, sillä niissä keskusteluita on tarkasteltu kvantitatiivisin menetelmin. Tässä tutkimuksessa menetelmät olivat laadullisia.

Tutkimuksessa käytetyt menetelmät olivat palvelivat tarkoitustaan melko onnistuneesti. Ryhmähaastatteluilla ja päiväkirjamenetelmällä kerätty aineisto valaisi tutkittavaa asiaa monipuolisesti. Lisäksi menetelmät täydensivät toisiaan. Aineistossa yhdistyivät niin haastatteluissa saadut yleiset pohdinnat keskusteluista, keskustelun kautta osallistumisesta ja keskusteluihin suhtautumisesta kuin päiväkirjojen kuvaukset yksittäisistä keskusteluista ja niiden jälkeen syntyvistä ajatuksista ja tunnelmista. Haittapuoleksi voidaan katsoa aineiston keruun työteläisyys. Aineisto oli kuitenkin laaja ja piti sisällään erilaisia näkökulmia.

Varsinkin päiväkirjoissa erilaisia näkemyksiä esiintyi runsaasti. Päiväkirjojen avulla voitiin saavuttaa ihmisiä laajemmalti ympäri Suomea ja oletettavasti myös eri tyyppisiä henkilöitä. Päiväkirjoja oli mahdollisuus kirjoittaa omana aikanaan, kun taas haastattelu oli vain tietynä ajankohtana, jolloin paikalle saapui vain ne, jotka ehtivät ja pystyivät. Toisaalta päiväkirjan pitäjien tuli olla aktiivisia ja omatoimisia. Sen vuoksi tutkimuksen piiristä karsittiin pois sellaista joukkoa, joita vaalit eivät kiinnostaneet tai jotka eivät juuri vaaleista keskustelleet. Näitä henkilöitä sen sijaan oli enemmän haastatteluissa. Haastatteluiden avulla taas tuli esiin enemmän keskusteluiden taustatekijöitä ja esimerkiksi keskusteluun kohdistuvia normeja. Ne jotka eivät välittäneet keskusteluistaan puhua tai pitivät vaaleista keskustelemisen ruotimista tutkijalle liian henkilökohtaisena asiana jäivät tutkimuksen ulkopuolelle. Tutkimus siis edustaa oletettavasti politiikasta ja keskusteluista keskimääräistä kiinnostuneemman sekä keskusteluistaan avoimesti kertovan äänestäjän keskusteluita.

Puheviestinnän teorialle tällä työllä on arvoa siinä mielessä, että se osaltaan täydentää tutkimusta keskusteluista ja niissä ilmenevistä viestintäsuhteista. Tutkimus tarkastelee yhtä puheviestinnälle keskeistä kontekstia, poliittista viestintää. Suomessa tämän tyyppistä poliittisen viestinnän tutkimusta on vähän. Koska puheviestinnälle on ominaista sen lukuisat yhteydet muihin tieteisiin, luodaan tämän tutkimuksen avulla siltaa yhteiskuntatutkimuksen suuntaan.

Tämä tutkimus tuo näkökulmaa sellaisiin keskustelun ja viestinnän tutkimukseen, jossa mielipiteet ja tunteet ovat keskeisesti läsnä. Lisäksi tutkimus luo osaltaan ymmärrystä viestinnässä ilmenevistä normeista. Normien ja arvostuksen tutkiminen keskustelussa lisää myös ymmärrystä omasta keskustelukulttuuristamme ja laajemmin suomalaisesta puhe-
kulttuurista.

Tässä työssä on pyritty huomioimaan sitä, mitä hyötyä keskusteluista on kansalaisille, äänestäjille, yksilöille – niille, joiden kuvauksia keskusteluista olen tutkinut. Poliitiikan postmodernisaatio ja muutokset poliittisessa viestinnässä näyttävät ulottuvan yksilötasolle saakka. Kansa on heterogeenista ja käsitykset kansalaisuudesta vaihtelevia. Tämäkin tutki-

mus antaa viitteitä yksilöllisyyden korostumisesta. Individualistinen hyöty- ja nautintoajattelu juontanee juurensa vallitsevasta yhteiskunnallisesta tilasta ja sillä on vaikutuksensa puoluepolitiikkaankin. Tässä tilanteessa eläville äänestäjille keskustelut voivat olla avuksi ympäröivän yhteiskunnan hahmottamisessa ja omien näkemysten muokkaamisessa. Keskusteluiden avulla kansalaiset voivat ylläpitää ja luoda suhdettaan yhteiskuntaan tai luoda uudenlaista yhteiskuntaa, tehdä siitä mieleistään.

Kansalaisten kiinnostus politiikkaa kohtaan näyttää häviävän, kun kiinnostusta tutkitaan esimerkiksi äänestysosallistumisen kautta. Jos kiinnostusta politiikkaan tarkastellaan muunakin kuin kiinnostuksena puoluepolitiikkaan, saatetaan saada toisenkinlaisia tuloksia. Tämän tutkimuksen perusteella voidaan sanoa, että ainakin keskustelu politiikasta elää. Poliittikka tässä tosin tarkoittaa politiikkaa sen laajassa merkityksessä. Poliittikkaan liittyvien keskusteluiden avulla voidaan esimerkiksi purkaa tunteita, osoittaa samanmielisyyttä, lohduttaa, sammuttaa väittelyn janoa. Sen lisäksi politiikasta keskustelu on tapa rakentaa suhteita yksilöiden, ryhmien ja kansojen välille. Keskusteluissa piilee kansalaisvoimaa, jota olisi pyrittävä valjastamaan kansalaisosallistumisessa.

Koska vaaleja ja politiikkaa käsittelevä keskustelua käydään, on deliberatiivisella demokratialla tässä tilanteessa kasvamisen edellytyksiä. Paikalliset kansalaistoiminnan muodot saattaisivat kanavoida keskusteluita hyötykäyttöön siten, että kansalaiset pyrkisivät osallistumaan itseään ja lähiympäristöään koskevaan päätöksentekoon (ks. Räittilä 2001). Kenties etäällä EU:ssa ja Arkadianmäellä oleva politiikka saattaisi siten kotiutua lähemmäs yksilöitä ja heidän arkielämäänsä. Pitkäjännitteisempi ja vastuullisempi politiikka saattaa kytä suomalaisten keskusteluissa, mutta keskustelua näkyvämpään toimintaan ei vielä kenties löydetä sopivaa kanavaa. Ainakaan puolueet eivät kanavaksi enää monille kelpaa.

Osaa tutkimuksessa kerätystä ja analysoidusta aineistosta ei ole tässä työssä käsitelty. Esimerkiksi eduskuntavaalien aikana suoritettut pelkät yksilöhaastattelut ja muutamien päiväkirjureiden yksilöhaastattelut on tarkoituksella jätetty tämän työn ulkopuolelle. Tulevassa tutkimuksessa äänestäjien keskusteluita tarkastellaan siten laajemman aineiston valossa.

Tässä työssä on pyritty kuvaamaan keskeisimpiä vaaleista keskusteluille ominaisia piirteitä, mutta silti pyritty tuomaan esille eri vivahteita. Vivahteiden esille tuomisessa olisi pyrittävä vielä enemmän sellaiseen järjestelmällisyyteen, jotta tämän tutkimuksen avulla voitaisiin piirtää vielä selkeämpää kuvaa keskusteluista. Tulevassa tutkimuksessa on pyrittävä myös tekemään toisaalta syvemmälle meneviä johtopäätöksiä tarkastelemalla erilaisia keskustelutyyppisiä ja keskustelussa tehtyjä valintoja sekä tarkastelemalla lähemmin yksittäisten äänestäjien raportointia, näkemyksiä ja tuntemuksia keskusteluistaan. Toisaalta on pyrittävä myös tekemään yleisemmälle tasolle meneviä johtopäätöksiä ja siten pyrittävä piirtämään kokonaisvaltaisempaa kuvaa keskusteluista. ”Metsän näkeminen puilta” on edelleen haasteena.

KIRJALLISUUS

- Alasuutari, P. 1994. Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.
- Altheide, D. L & Snow, R. P. 1979. Media logic. Beverly Hills: Sage.
- Ansolabehere, S., Iyengar, S. & Simon, A. 1999. Replacing experiments using aggregate and survey data: The case of negative advertising and turnout. *American Political Science Review* 93, 901–909.
- Ansolabehere, S., Iyengar, S., Simon, A. & Valentino, N. 1994. Does attack advertising demobilize the electorate? *American Political Science Review* 88, 829–838.
- Asp, K. 1986. Mäktiga mass medier. Studier i politisk opinionsbildning. Stockholm: Akademitlitteratur.
- Asp, K. & Esaiasson, P. 1996. The modernization of Swedish campaigns: Individualization, professionalization, and medialization. Teoksessa D. L. Swanson & P. Mancini (toim.) *Politics, media, and modern democracy* (s. 73–90). Westpoint: Praeger.
- Aula, P. 1996. Mediasta verkkoihin, detaljeista metateemoihin. Kansalaisten mediakäsitykset ja viestintäverkot. Teoksessa U. Kivikuru (toim.), *Kansa euromyllyssä* (s. 292–321). Helsinki: Yliopistopaino.
- Barber, B. 1984. *Strong democracy: Participatory politics for a new age*. Princeton: Princeton University Press.
- Bauman, Z. 1992. *Intimations of postmodernity*. London: Routledge.
- Bauman, Z. 1996. *Postmodernin lumo*. Tampere: Vastapaino.
- Beck, U. 1986. *Risikogesellschaft*. Frankfurt/M: Suhrkamp.
- Beck, U. 1995. The reinvention of politics: Towards a theory of reflexive modernization. Teoksessa U. Beck, A. Giddens & S. Lash *Reflexive modernization. Politics, tradition and aesthetics in the modern social order* (s. 1–55). Cambridge: Polity Press.
- Beck, U., Giddens, A. & Lash, S. 1995. *Reflexive modernization. Politics, tradition and aesthetics in the modern social order*. Cambridge: Polity Press.
- Becker, T. L. 1995. Etä-äänestämisestä teledemokratiaan. Kokemuksia USA:sta ja Kanadasta. (Englannin kielestä toimittanut Auli Keskinen). Teoksessa A. Keskinen (toim.) *Teledemokratia. Tietoverkot ja yhteiskunta* (s. 42–50). Helsinki: Painatuskeskus.

- Bennett, S. E., Fisher, B. Resnick, D. 1995. Political conversations in United States: Who talks to whom, why and why not. *American Review of Politics*. 16, 277–298.
- Bennett, S. E., Flickinger, R. S. & Rhine, S. L. 2000. Political talk over here, over there, over time. *British Journal of Political Science*, 30, 99–119.
- Berglez, P. 1999. Drömmar och mardrömmar om politiken, massmedierna och medborgarna. En teoretisk redogörelse. Teoksessa E. Amnå (toim.) *Politikens medialisering* (s. 75–102). Demokratiutredningens forskarvolym III. Stockholm: Statens offentliga utredningar.
- Berndtson, E. 1996. *Politiikka tieteenä: Johdatus valtio-opilliseen ajatteluun* (5. painos). Hallinnon kehittämiskeskus. Helsinki: Edita.
- Bjurström, E., Fornäs, J. & Ganetz, H. 2000. *Det kommunikativa handlandet. Kulturella perspektiv på medier och konsumtion*. Nora: Nya Doxa.
- Blom, R. & Siisiäinen, M. 1992. *Politiikan sosiologia*. Jyväskylän yliopiston sosiologian laitoksen julkaisuja 52. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Bloor, M. 1997. Techniques of validation in qualitative research. Teoksessa G. Miller & R. Dingwall (toim.) *Context and method in qualitative research* (s. 37–50). London: Sage.
- Blumler, J. G. & Gurevitch, M. 1996. Media change and social change: Linkages and junctures. Teoksessa J. Curran & M. Gurevitch (toim.) *Mass media and society* (2. painos) (s. 120–137). London: Arnold.
- Blumler, J. G. & Kavanagh, D. 1999. The third age of political communication: Influences and features. *Political Communication* 16, 209–230.
- Blumler, J. G., Kavanagh, D. & Nossiter, T. J. 1996. Modern communication versus traditional politics in Britain. Teoksessa D. L. Swanson & P. Mancini (toim.), *Politics, Media and Modern Democracy* (s. 49–72). Westport: Praeger.
- Borg, S. 1995. Political efficacy and electoral participation. Teoksessa S. Borg & R. Sänkiäho (toim.) *The Finnish voter* (s. 155–170). Tampere: The Finnish Political Science Association.
- Borg, S. 1996a. Nuoret, politiikka ja yhteiskunnallinen syrjäytyminen: Raportti nuorten osallistumisesta vuoden 1996 kunnallis- ja eurovaaleihin. Helsinki: Opetusministeriö, Nuorisosiain neuvottelukunta.
- Borg, S. 1996b. Velvollisuus vaikuttaa. Tutkimus suomalaisten äänestysosallistumisen perusteista ja eduskuntavaalien äänestysprosentin laskusta. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto: Poliittikan tutkimuksen laitos.

- Borg, S. 2000. Kannatusmittaustutkimus 2000. [Elektroninen aineisto]. Suomen gallup [aineiston keruu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [jakaja].
- Bryman, A. 1988. Quantity and quality in social research. London: Unwin Hyman.
- Burgoon, J. K. & Hale, J. L. 1984. The fundamental topoi of relational communication. *Communication Monographs* 51, 193–214.
- Burnheim, J. 1985. *Is democracy possible?* Cambridge: Polity Press.
- Cathcart, R. & Gumpert, G. 1986. The interpersonal and media connection. Teoksessa R. Cathcart & G. Gumpert (toim.) *Inter/Media. Interpersonal communication in a media world* (3. painos) (s. 17–25). New York: Oxford University Press.
- Chaffee, S. H. 1986. Mass media and interpersonal channels: Competitive, convergent, or complementary? Teoksessa G. Gumpert & R. Cathcart (toim.) *Inter/Media. Interpersonal communication in a media world* (3. painos) (s. 62–80). New York: Oxford University Press.
- Chaffee, S. H. & Mutz, D. C. 1988. Comparing mediated and interpersonal communication data. Teoksessa R. P. Hawkins, J. M. Wiemann & S. Pingree (toim.) *Advancing communication science: Merging mass and interpersonal processes* (s. 19–43). *Sage annual reviews of communication research* 16. Newbury Park: Sage.
- Cohen, J. L., & Arato, A. 1992. *Civil society and political theory*. Cambridge: MIT Press.
- Dahl, R. A. 1979. Procedural democracy. Teoksessa P. Laslett & J. Fishkin (toim.) *Philosophy, politics and society, fifth series* (s. 97–133). New Haven: Yale University Press.
- Dahl, R. A. 1989. *Democracy and its critics*. New Haven: Yale University Press.
- Dahlgren, P. 1995. *Television and the public sphere. Citizenship, democracy and the media*. London: Sage.
- Dalton, R. J. 1996. *Citizen politics. Public opinion and political parties in advanced industrial democracies* (2. painos). Chatham: Chatham House.
- Dalton, R. J., Beck, P. A., Huckfeldt, R. & Koetzle, W. 1998. A test of media-centered agenda setting: Newspaper content and public interests in a presidential election. *Political Communication* 15, 463–481.
- Davison, W. P. 1983. The third person effect in communication. *Public Opinion Quarterly* 47, 1–15.
- Dearing, J. W. & Rogers, D. M. 1996. *Communication concept 6: Agenda setting*. London: Sage.

- Delli Carpini, M. X. & Williams, B. A. 1994. Methods, metaphors, and media research: The uses of television in political conversation. *Communication Research* 21, 782–812.
- Denzin, N. K. 1970. *The research act*. Chicago: Aldine.
- van Dinh, T. 1987. *Independence, liberation, revolution: An approach to the understanding of the third world*. Norwood: Ablex.
- van Dijk, J. A. G. M. 1993. Communication networks and modernization. *Communication Research* 20, 384–407.
- Dryzek, J. S. 1990. *Discursive democracy: Politics, policy and political science*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Duck, S. & Pittman, G. 1994. Social and Personal Relationships. Teoksessa M. L. Knapp & G. R. Miller (toim.), *Handbook of Interpersonal Communication* (2. Painos) (s. 676–695). Thousand Oaks: Sage.
- Ekholm, K., Haasio, A. & Heinisuo, R. 1995. *Tiedon valtatiet*. Jyväskylä: Gummerus.
- Fishkin, J. S & Luskin, R. C. 1999. Bringing deliberation to democratic dialogue. Teoksessa M. McCombs & A. Reynolds (toim.) *The poll with a human face: The National Issues Convention experiment in political communication* (s. 3–38). Mahwah: Lawrence Erlbaum.
- Foddy, W. 1995. Constructing questions for interviews and questionnaires. *Theory and practise in social research*. (3. painos). Cambridge: Cambridge University Press.
- Frazer, E. 2000. Citizenship education: Anti-political culture and political education in Britain. *Political Studies* 48, 88–103.
- Furlong, A. & Cartmel, F. 1997. *Young people and social change. Individualization and risk in late modernity*. Buckingham: Open University Press.
- Gamson, W. A. 1992. *Talking politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gastil, J. 2000. Is face-to-face citizen deliberation a luxury or a necessity? *Political Communication* 17, 357–361.
- Gastil, J. & Dillard, J. 1999. Increasing political sophistication through public deliberation. *Political Communication* 16, 3–23.
- Gibbins, J. R. 1989. Contemporary political culture: An introduction. Teoksessa J. R. Gibbins (toim.) *Contemporary political culture. Politics in a postmodern age* (s.1–30). London: Sage.

- Giddens, A. 1990. *The consequences of modernity*. Cambridge: Polity Press.
- Graber, D. A. 1996. The 'new' media and politics: What does the future hold? *PS: Political Science & Politics* XXIX, 33–36.
- Gunther, A. C. 1998. The persuasive press inference. Effects of mass media on perceived public opinion. *Communication research* 25, 486–504.
- Habermas, J. 1984. *The theory of communicative action: Reason and the rationalization of society*. Boston: Beacon Press.
- Habermas, J. 1989. *The structural transformation of the public sphere: An inquiry into a category of bourgeois society*. Cambridge: Polity Press.
- Hakkarainen, P. 1998. Yleisen mielipiteen paradoksi. Yleisön, toimittajien ja tutkijoiden käsityksiä mielipidemittauksista. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin laitos, Julkaisuja, Sarja A91.
- Hall, S., Held, D. & McLennan, G. 1992. Introduction. Teoksessa S. Hall, D. Held & T. McGrew (toim.) *Modernity and its futures* (s.1–11). Cambridge: Polity Press.
- Harvey, J. H., Christensen, A. & McClintock, E. 1983. Research methods. Teoksessa H. H. Kelley, E. Berscheid, A. Christensen, J. H. Harvey, T. L. Huston, G. Levinger, E. McClintock, L. A. Peplau & D. R. Peterson. *Close relationships* (s. 449–485). New York: W. H. Freeman.
- Heikkinen, M. 1999. Sosiaaliset verkostot ja syrjäytyminen nuoruudessa. *Janus* 7, 133–149.
- Heinonen, A., Mäkinen, M., Ridell, S., Martikainen, A., Halttu, M. & Sirkkunen, E. 2000. Verkkotorilla. Internet kansalaisviestinnän ja paikallisen julkisuuden tilana. Paikallisuus verkkomediassa -projektin loppuraportti. *Journalismin tutkimusyksikkö. Julkaisuja, sarja C32/2000*.
- Held, D. 1987. *Models of democracy*. Cambridge: Polity Press.
- Held, D. 1995. *Democracy and the global order*. Cambridge: Polity Press.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2000. *Tutki ja kirjoita* (6. painos). Helsinki: Tammi.
- Huckfeldt, R., Beck, P. A., Dalton, R. J., Levine, J. & Morgan, W. 1998. Ambiguity, distorted messages, and nested environmental effects on political communication. *The Journal of Politics* 60, 996–1030.

- Inglehart, M. 1981. Political interest in West European women. *Comparative Political Studies* 13, 299–326.
- Inglehart, R. 1997. *Modernization and postmodernization: Cultural, economic, and political change in 43 societies*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Isotalus, P. 1994. Ystävyyttä kuvaruudun läpi? Katsaus parasosiaalisen suhteen tutkimuksiin. *Tiedotustutkimus* 17, 24–32.
- Isotalus, P. 2000. Presidential campaigning in Finland and americanization. Esitelmä: *Rhetoric and Communication in the 21st Century*, NCA International Conference, Jyväskylä 14.–16.7.2000
- Jallinoja, R. 1996. Sosiologiaa postmodernisuudesta: Zygmunt Bauman. Teoksessa K. Rahkonen (toim.) *Sosiologisen teorian uusimmat virtaukset* (s. 30–54). Helsinki: Gaudeamus.
- Jameson, F. 1991. *Postmodern, or, the cultural logic of late capitalism*. Durham: Duke University Press.
- Janis, I. L. 1982. *Groupthink* (2. painos). Boston: Houghton Mifflin.
- Jansson, J-M. 1993. *Politiikan teoria* (5. painos). Helsinki: Tammi.
- Johansson, B. 2000. Tron kan förflytta berg. *Tredjepersons-effekter och politisk kommunikation*. *Nordicom Information* 3–4, 77–86.
- Jourard, S. M. 1964. *The transparent self. Self-disclosure and well-being*. Princeton: Van Nostrand insight books 17.
- Jourard, S. M. 1971. *The transparent self* (tarkistettu painos). New York: Van Nostrand Reinhold.
- Jyrinki, M. 1970. *A theoretical and empirical evaluation of the two-step flow and its critical investigations*. Tutkimusseloste. Tampereen yliopisto: Sosiologian laitos.
- Jääsaari, J. & Martikainen, T. 1991. *Nuorten poliittiset valinnat. Tutkimus nuorten aikuisten poliittisesta suuntautumisesta pääkaupunkiseudulla*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kantola, A. & Härkönen, R. 1999. *Maailman tärkeimpiä päätöksiä*. Teoksessa A. Kantola, J. Auvinen, R. Härkönen, V-M. Lahti, A-E. Pohjolainen & S. Sipola: *Maailman tila ja Suomi* (s. 271–318). Helsinki: Gaudeamus.
- Katz, E. & Lazarsfeld P. 1955. *Personal influence: The part played by people in the flow of mass communications*. New York: Free Press.

- Kemiläinen, M. 1998. TV-tutusta euroedustajaksi. Teoksessa P. Isotalus (toim.) Kaveri vai peluri. Poliitikko mediassa (s. 118–149). Jyväskylä: Atena.
- Kennamer, J. D. 1990. Political Discussion and Cognition: A 1988 Look. *Journalism Quarterly* 67, 348–352.
- Keskinen, A. 1995. Johdanto. Teoksessa A. Keskinen (toim.) Teledemokratia. Tietoverkot ja yhteiskunta (s. 9–18). Helsinki: Painatuskeskus.
- Kim, J., Wyatt, R. O. & Katz, E. 1999. News, talk, opinion, participation: The part played by conversation in deliberative democracy. *Political Communication* 16, 361–385.
- Kirchheimer, O. 1966. The transformation of the Western European party systems. Teoksessa J. LaPalombara & M. Weiner (toim.) Political parties and political development (s.177–200). Princeton: Princeton University Press.
- Kivikuru, U. 1996. Vastavirtaa ja sivupolkuja. Vaihtoehtodiskurssit jäivät kapeiksi ja erikoistuneiksi. Teoksessa U. Kivikuru (toim.) Kansa euromyllyssä. Journalismi, kampanjat ja kansalaisten mediamaisemat Suomen EU-jäsenyyssprosessissa. Helsinki: Yliopistopaino.
- Kivikuru, U. 1998. Identiteetit viestinnässä. Samaistumisen ja erottautumisen kierre. Teoksessa U. Kivikuru & R. Kunelius (toim.) Viestinnän jäljillä. Näkökulmia uuden ajan ilmiöön (s. 319–338). Juva: WSOY.
- Kivikuru, U. 2000. Kansalaisten yhteisyys ja “he”. Teoksessa H. Tapper (toim.) Me median maisemissa. Reflektioita identiteettiin ja mediaan (s. 11–50). Helsinki: Palmenia-kustannus.
- Klapper, J. T. 1960. The effects of mass communication. Glencoe: Free Press.
- Kleinnijenhuis, J. & Rietberg, E. M. 1995. Parties, media, the public and the economy: Patterns of societal agenda-setting. *European Journal of Political Research* 28, 95–118.
- Knapp, M. L., Miller, G. R. & Fudge, K. 1994. Background and current trends in the study of interpersonal communication. Teoksessa M. L. Knapp & G. R. Miller (toim.) Handbook of Interpersonal Communication (s. 3–20). Thousand Oaks: Sage.
- Koenkytö, H. 1998. ”Kyllähän sitä pystyy silmäluomia leikkaileen ja menemään naimisiin...” Äänestäjien käsitykset poliitikon imagon muotoutumisesta. Teoksessa P. Isotalus (toim.) Kaveri vai peluri. Poliitikko mediassa (s. 201–229). Jyväskylä: Atena.
- Kosicki, G. M. 1993. Problems and opportunities in agenda-setting research. *Journal of Communication* 43, 100–127.
- Krueger, R. 1988. Focus groups: A practical guide for applied research. Newbury Park: Sage.

- Kuo, C. 1986. Media use, interpersonal communication, and political socialization: An interactional model analysis using LISREL. Teoksessa M. L. McLaughlin (toim.) *Communication Yearbook* 9 (s. 625–641). Beverly Hills: Sage.
- Kvale, S. 1996. *InterViews. An introduction to qualitative research interviewing*. London: Sage.
- Lane, J-E. & Ersson, S. 1997. Parties and voters: What creates the ties? *Scandinavian Political Studies* 20, 179–196.
- Lazarsfeld, P. F., Berelson, B. & Gaudet, H. 1944. *The people's choice*. New York: Duell, Sloan & Pearce.
- Lederman, L. C. 1990. Assessing educational effectiveness: The focus group interview as a technique for data collection. *Communication Education* 38, 117–127.
- Lehtonen, J. 1986. Puhekasvatus ja sosiaaliset taidot. Teoksessa L. Kristinä (toim.) *Puhumalla paras* (s. 20–40). Äidinkielen opettajain liiton vuosikirja XXXIII. Helsinki: ÄOL.
- Leshner, G. & Thorson, E. 2000. Overreporting voting: Campaign media, public mood, and the vote. *Political Communication* 17, 263–278.
- Lippman, W. 1921. *Public opinion*. New York: MacMillan.
- Littlejohn, S. W. 1999. *Theories of human communication*. (6. painos). Belmont: Wadsworth.
- Lyon, D. 1988. *The information society. Issues and illusions*. Cambridge: Polity Press.
- MacKuen, M. 1990. Speaking of politics: Individual conversational choice, public opinion, and the prospects for deliberative democracy. Teoksessa J. A. Ferejohn & J. H. Kuklinski (toim.) *Information and democratic processes* (s. 59–99). Urbana: University of Illinois Press.
- Malaska, P. 1995. Yhteiskuntakehityksestä ja murroksesta. (Englannin ja suomenkielestä toimittanut Auli Keskinen). Teoksessa A. Keskinen (toim.) *Teledemokratia. Tietoverkot ja yhteiskunta* (s. 28–41). Helsinki: Painatuskeskus.
- Mancini, P. & Swanson, D. L. 1996. Politics, media, and modern democracy: Introduction. Teoksessa D. L. Swanson & P. Mancini (toim.) *Politics, media, and modern democracy* (s. 1–26). Westport: Praeger.
- Martikainen, T. & Yrjönen, R. 1991. Vaalit, puolueet ja yhteiskunnan muutos. *Tilastokeskus, Tutkimuksia* 178. Tilastokeskus: Helsinki.
- Maslow, A. H. 1970. *Motivation and personality* (2. painos). New York: Harper and Row.

- Mazzoleni, G. & Schulz, W. 1999. "Mediatization" of politics: A challenge for democracy? *Political Communication* 16, 247–261.
- McCombs, M. & Shaw, D. L. 1972. The agenda-setting function of mass media. *Public Opinion Quarterly* 36, 176–187.
- McCombs, M. E. 1993. The evolution of agenda-setting research: twenty-five years in the marketplace of ideas. *Journal of Communication* 43, 58–67.
- McDonough, J. & McDonough, S. 1997. *Research methods for English language teachers*. London: Arnold.
- McLeod, J. M., Scheuffele, D. A., Moy, P., Horowitz, E. M., Holbert, R. L., Zhang, W., Zubric, S. & Zubric, J. 1999. Understanding deliberation. The effects of discussion networks on participation in a public forum. *Communication Research* 26, 743–774.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. 1994. *Qualitative data analysis (2. painos)*. Thousand Oaks: Sage.
- Miller, R. L., Wilford, R. & Donoghue, F. 1999. Personal dynamics and political participation. *Political Research Quarterly* 52, 269–291.
- Morgan, D. 1988. *Focus groups as qualitative research*. Newbury Park: Sage.
- Moring, T. & Himmelstein, H. 1993. *Politiikkaa riisuttuna*. Helsinki: Yleisradio.
- Moring, T. & Himmelstein, H. 1996. The new image-politics in Finnish electoral television. Teoksessa D. L. Palez (toim.) *Political communication research. Approaches, studies and assesments (s. 117–143)*. Volume 2. Norwood: Ablex.
- Morley, D. 1990. The construction of everyday life: Political communication and domestic media. Teoksessa D. L. Swanson & D. Nimmo (toim.) *New directions in political communication. A resource book (s. 123–146)*. Newbury Park: Sage.
- Mulgan, G. 1994. *Politics in an antipolitical age*. Cambridge: Polity Press.
- Mutz, D. C. 1998. *Impersonal influence. How perceptions of mass collectives affect political attitudes*. Cambridge studies in political psychology and public opinion. Cambridge: Cambridge University Press.
- Negrine, R. 1996. *The communication of politics*. London: Sage.
- Nieminen, H. 1998. Viestintä ja demokratia. Kohti pluralistista julkisuutta? Teoksessa U. Kivikuru & R. Kunelius (toim.). *Viestinnän jäljillä. Näkökulmia uuden ajan ilmiöön (s. 275–299)*. Juva: WSOY.

- Niiniluoto, I. 1996. Informaatio, tieto ja yhteiskunta. Filosofinen käsiteanalyysi (5. painos). Helsinki: Edita.
- Noelle-Neumann, E. 1974. The spiral of silence: A theory of public opinion. *Journal of Communication* 34, 43–51.
- Nousiainen, J. 2000. Suomalaisen parlamentarismin kolmas kehitysvaihe: konsensuaalinen enemmistöhallinta, vireytyvä eduskunta. *Politiikka* 42, 83–96.
- Nurmela, S. 1999. Nuoret ja eduskuntavaalit 1999. Raportti 18–30-vuotiaiden osallistumisesta vuoden 1999 eduskuntavaaleihin. Helsinki: Opetusministeriö, Nuori-soasiain neuvottelukunta.
- Ottati, V. C. & Wyer, R. S. Jr. 1990. The cognitive mediators of political choice: Toward a comprehensive model of political information processing. Teoksessa: J. A. Ferejohn & J. H. Kuklinski (toim.) *Information and democratic processes* (s. 186–216). Urbana: University of Illinois Press.
- Paakkunainen, K. 1992. Yhteisten asioiden hoidosta likaiseen peliin: empiirinen tekstintulkinta nuorten politiikkakäsityksistä. *Valtio-opin lisensiaatintyö*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Palez, D. 1998. Political communication: Opportunity and promise. Teoksessa: J. Servaes & R. Lie (toim.) *Media & politics in transition. Cultural identity in the age of globalization* (2. Painos) (s. 89–95). Leuven: Acco.
- Palonen, K. 1988. *Tekstistä politiikkaan*. Hämeenlinna: Vastapaino.
- Palonen, K. 1993. Politikointi, politisointi, politiikka. Tulkinta politiikan ajatusmuodon pelikieliäkatiloista. *Opetusmoniste n:o 1*. Valtio-opin laitos: Jyväskylän yliopisto.
- Pekonen, K. 1991a. Symbolinen modernissa politiikassa. *Jyväskylän yliopisto. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisu* 25.
- Pekonen, K. 1991b. Kansalainen, vaikuttaminen, vaalit. *Politiikka* 33, 128–131.
- Pekonen, K. 1995. Finnish voters and the personification of politics. Teoksessa S. Borg & R. Sänkiäho (toim.) *The Finnish voter* (s.187–207). Tampere: The Finnish Political Science Association.
- Pekonen, K. 1997. Puoluevastainen mieliala Suomessa. *Politiikka* 39, 14–29.
- Putnam, R. D. 1995. Tuning in and tuning out: The strange disappearance of social capital in America. *PS: Political Science and Politics* 28, 664–683.

Ridell, S. 2000. Kansalaisjulkisuuden kokeilua verkossa. Mansefoorumi ja paikallisen julkisen viestinnän käytännöt. Teoksessa A. Heinonen, M. Mäkinen, S. Ridell, A. Martikainen, M. Halttu ja E. Sirkkunen, Verkkotorilla. Internet kansalaisviestinnän ja paikallisen julkisuuden tilana. Paikallisuus verkkomediassa -projektin loppuraportti (s. 55–98). Journalismin tutkimusyksikkö. Julkaisuja, sarja C32/2000.

Roessler, P. 1999. The individual agenda-designing process. How interpersonal communication, egocentric networks, and mass media shape the perception of political issues by individuals. *Communication Research* 26, 666–700.

Roscoe, J., Marshall, H. & Gleeson, K. 1995. The television audience: A reconsideration of the taken-for-granted terms "active", "social" and "critical". *European Journal of Communication* 10, 87–108.

Rosen, J., Merritt, D. & Austin, L. 1997. *Public journalism theory and practice: Lessons from experience*. Dayton: Kettering Foundation.

Räftegård, C. 1998. Pratet som demokratiskt verktyg. Om möjligheten till en kommunikativ demokrati. Akademisk avhandling för filosofie doktorsexamen vid Göteborgs universitet, statsvetenskapliga institution. Göteborg Studies in Politics, 49. Södertälje: Gidlunds Förlag.

Räittilä, T. 2001. Kansalaistuva politiikka? Esitelmä: Poliitiikan tutkimuksen päivät, Helsinki (M/S Gabriella) 10.–12.1.2001.

Sallinen-Kuparinen, A. 1986. Finnish communication reticence. Perceptions and self-reported behavior. *Jyväskylän yliopisto: Studia Philologica Jyväskyläensia* 19.

Schenk-Hamlin, W. J., Procter, D. E. & Rumsey, D. J. 2000. The influence of negative advertising frames on political cynicism and political accountability. *Human Communication Research* 26, 53–74.

Schudson, M. 1997. Why conversation is not the soul of democracy. *Critical Studies in Mass Communication* 14, 297–309.

Sears, D. O. & Valentino, N. A. 1997. Politics matters: Political events as catalysts for preadult socialization. *American Political Science Review* 91, 45–65.

Seibold, D. R., Cantrill, J. G. & Meyers, R. A. 1994. Communication and interpersonal influence. Teoksessa M. L. Knapp & R. G. Miller (toim.) *Handbook of Interpersonal Communication* (2. painos) (s. 542–588). Thousand Oaks: Sage.

Servaes, J. 1998. Mass media and fragmented identities. Teoksessa J. Servaes & R. Lie (toim.) *Media & politics in transition. Cultural identity in the age of globalization* (2. Painos) (s. 77–88). Leuven: Acco.

Setälä, M. 2001. Places of Deliberation in Democratic Theory and Practice. Esitelmä: Poliitiikan tutkimuksen päivät, Helsinki (M/S Gabriella) 10.–12.1.2001.

- Suhonen, P. 1997. The media, polls, and political process. The case of Finland. *European Journal of Communication* 12, 219–238.
- Suhonen, P. 2000. Mieliäpidetutkimusten rooli presidentinvaaleissa. Teoksessa P. Isotalus & E. Aarnio (toim.) *Presidentti 2000. Mistä vaalit on tehty* (s. 63–87)? Jyväskylä: SoPhi.
- Sulkunen, P. 1990. Ryhmähaastattelujen analyysi. Teoksessa K. Mäkelä (toim.) *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta* (s. 264–285). Helsinki: Gaudeamus.
- Sundberg, J. 1996. *Partier och partisystem i Finland*. Esbo: Schildts
- Sänkiaho, R. 1988. Hyvinvointivaltio ja poliittisen järjestelmän muutos. Teoksessa P. Suhonen (toim.) *Suomi muutosten yhteiskunta*. Juva: WSOY.
- Sänkiaho, R. 1995. The social basis for party support. Teoksessa S. Borg & R. Sänkiaho (toim.) *The Finnish voter* (s. 66–87). Tampere: The Finnish Political Science Association.
- Tainio, S. 1998. “Täällä porukka ojentautuu, kun kamerat tulee”: Kansanedustajien näkemyksiä television merkityksestä heidän työssään. Teoksessa P. Isotalus (toim.) *Kaveri vai peluri. Poliitikko mediassa* (s. 172–200). Jyväskylä: Atena.
- Taylor D. A. & Altman, I. 1987. Communication in interpersonal relationships: Social penetration processes. Teoksessa M. E. Roloff & G. R. Miller (toim.) *Interpersonal processes: New directions in communication research* (s. 257–277). Sage annual reviews of communication research, 14. Newbury Park: Sage.
- Thompson, J. B. 1995. *The media and modernity*. Cambridge: Polity Press.
- Thompson, K. 1992. Social pluralism and post modernity. Teoksessa S. Hall, D. Held & T. McGrew (toim.) *Modernity and its futures* (s. 222–255). Cambridge: Polity Press.
- Tilastokeskus 2000. Naisten ja miesten äänestysaktiivisuus eduskuntavaaleissa 1908–1999. Internetin osoitteessa: <http://www.tilastokeskus.fi/tk/he/vaalit/vaalit99/nmaanakt0899.html> (27.4.2001)
- Uusitalo, O. 1994. Kuluttajuus ja ympäristö. Teoksessa T. Takala (toim.) *Esseitä taloudesta, johtamisesta ja ympäristöstä* (s. 43–64). Jyväskylän yliopisto: Taloustieteen laitos. Julkaisuja n:o 96.
- Wanta, W. 1997. *The public and national agenda: How people learn about important issues*. Mahwah: Lawrence Erlbaum.
- Watts, M. & Ebbutt, D. 1987. More than the sum of the parts: research methods in group interviewing. *British Educational Research Journal* 13, 25–34.

Watzlawick, P., Beavin, J. & Jackson, D. 1967. *Pragmatics of human communication: A study of interactional patterns, pathologies, and paradoxes*. New York: Norton.

Weaver, D. 1994. Media agenda setting and elections: Voter involvement or alienation? *Political Communication* 11, 347–356.

Williams, R. 1982. *Communications* (3. painos). Harmondsworth: Penguin Books.

Wyatt, R. O., Katz, E. & Kim, J. 2000. Bridging the spheres: Political and personal conversation in public and private spaces. *Journal of Communication* 50, 71–92.

Yanai, N. 1999. Why do political parties survive? An analytical discussion. *Party Politics* 5, 5–17.

Yeatman, A. 1994. *Postmodern revisionings of the political*. Thinking gender series. New York: Routledge.

LIITE 1

PÄIVÄKIRJAN OHEISLOMAKE

Nimesi ei tule esille missään tutkimukseni vaiheessa eikä kirjallisissa tuotoksissani. Tarvitsen kuitenkin vielä yhteystietosi, että voin tarvittaessa tehdä tarkennuksia pohdintoihisi. Muut kysymykset ovat tilastollista kartoitusta varten (selvitetään esimerkiksi vastaajien ikärakennetta).

Nimi:

Puhelinnumero:

Osoite:

Ammatti :

Ikä:

(jos olet eläkkeellä, kirjoita aiempi ammattisi)

Miten kiinnostunut olet politiikasta? Ympyröi.

En yhtään kiinnostunut 0 1 2 3 4 5 Erittäin kiinnostunut

LIITE 2

PÄIVÄKIRJAOHJEET, EDUSKUNTAVAALIT

Kirjaa tähän vihkoseen kahden viikon ajalta (10.3.–23.3.) käymäsi keskustelut politiikkaan ja vaaleihin liittyen. Voit myös kirjoittaa päiväkirjaa tietokoneella ja lähettää vihkosen sijasta minulle tulostamasi liuskat. **Huomioi kaikki keskustelusi muutamasta sananvaihdosta tai kommentista pitkiinkin keskusteluihin!** Voit myös pohtia, miksi et keskustellut kovinkaan paljon tai ehkä niin paljon kuin yleensä.

Lyhyisiin kysymyksiin voit vastata hyvin lyhyesti ja pohdintakysymyksiin voit kertoa ajatuksistasi ja tunnelmistasi vapaasti vaikka kuinka pitkästi!

Lyhyet kysymykset:

1. Milloin keskustelit?
2. Kenen / keiden kanssa?
3. Missä?
4. Mistä asiasta keskustelit?
5. Kuinka kauan (esim. vaihdettiin pari sanaa/muutama minuutti/vartti/puoli tuntia/yli tunti...)?
6. Mistä keskustelu lähti liikkeelle?
7. Kerroitteko toisillenne mistä eduskuntavaaliehdokkaista pidätte tai ketä aiotte äänestää?

Voit vastata esimerkiksi tähän tapaan: 1. 20.3. lauantaina päivällä 2. Naapurin tuttavien kanssa 3. Kaupassa 4. Ehdokkaan X vaalimainoksesta, joka oli kotiemme läheisyydessä 5. Viitisen minuuttia 6. Naapuri aloitti puhumalla vaalimainonnasta televisiossa ja kuinka se ärsyttää häntä 7. Emme puhuneet omista ehdokaskannoistamme.

Pohdintakysymykset:

8. Kuvaa keskustelun kulkua omin sanoin. Miten keskustelu eteni ja mihin se päättyi.
9. Mitä mieltä olet käydystä keskustelusta? Millainen tunnelma keskustelussa oli tai minkä tyylinen keskustelu oli? Arvioi, miten tunnelma syntyi. Arvioi keskustelun antia itsellesi ja keskustelukumppanillesi / -kumppaneillesi.
10. Yrittikö kukaan keskustelijoista vaikuttaa toisiinsa? Yrititkö itse vaikuttaa? Miten?

LIITE 3

PÄIVÄKIRJAOHJEET, PRESIDENTINVAALIT

Kirjaa tähän vihkoseen 12 päivän ajalta (26.1.–6.2.) käymäsi keskustelut politiikkaan ja vaaleihin liittyen. Voit myös kirjoittaa päiväkirjaa tietokoneella ja lähettää vihkosen sijasta minulle tulostamasi liuskat. **Huomioi kaikki keskustelusi muutamasta sananvaihdosta tai kommentista pitkiinkin keskusteluihin!** Voit myös pohtia, miksi et keskustellut kovinkaan paljon tai ehkä niin paljon kuin yleensä.

Lyhyisiin kysymyksiin voit vastata hyvin lyhyesti ja pohdintakysymyksiä apuna käyttäen voit halutessasi kertoa ajatuksistasi ja tunnelmistasi vaikka kuinka pitkästi!

Lyhyet kysymykset:

1. Milloin keskustelit?
2. Kenen / keiden kanssa?
3. Missä?
4. Mistä asiasta keskustelit?
5. Kuinka kauan (esim. vaihdettiin pari sanaa/muutama minuutti/vartti/puoli tuntia/yli tunti...)?
6. Mistä keskustelu lähti liikkeelle?
7. Minkä tyylinen keskustelu oli?
8. Kerroitteko toisillenne mistä ehdokkaasta pidätte tai ketä aiotte äänestää?

Voit vastata esimerkiksi tähän tapaan: 1. 5.1. keskiviikkona päivällä 2. Naapurin tuttavan kanssa 3. Kaupassa 4. Ehdokkaan X vaalimainoksesta, joka oli kotiemme läheisyydessä 5. Viitisen minuuttia 6. Naapuri aloitti puhumalla vaalimainonnasta televisiossa ja kuinka se ärsyttää häntä 7. Keveään sävyyn jutustelua 8. Emme puhuneet omista ehdokaskannoistamme.

Pohdintakysymykset:

9. Kuvaa keskustelun kulkua omin sanoin. Miten keskustelu eteni ja mihin se päättyi.
10. Mitä mieltä olet käydystä keskustelusta? Millainen tunnelma keskustelussa – arvioi lisää keskustelun tyyliä? Arvioi, miten tunnelma syntyi. Arvioi keskustelun antia itsellesi ja keskustelukumppanillesi / -kumppaneillesi.
11. Yrittikö kukaan keskustelijoista vaikuttaa toisiinsa? Yrittikö itse vaikuttaa? Miten?

LIITE 4

SAATEKIRJE

Jyväskylässä 28.12.1999

Hyvä tutkimukseen osallistuja!

Lähetän ohessa päiväkirjan ja ohjeita siitä, kuinka sitä täytetään. Päiväkirjan pitäjänä voit vapaasti valita kirjoitustyyliä. Tutkimukseni kannalta olisi tietenkin hedelmällistä, jos pohdintoja ja tekstiä syntyisi runsaasti. Voit myös liittää päiväkirjaan esimerkiksi kuvia ja lehtileikkeitä, joista keskustelua on syntynyt.

Aloita päiväkirjaan kirjoittaminen keskiviikkona 5.1. **Kirjoita selvällä käsialalla – muihin muotoseikkoihin ei tarvitse niinkään kiinnittää huomiota!** Tärkeää on se, että kirjoitat ajatuksesi ja vaikutelmasi keskustelusta mahdollisimman tuoreena ylös. Kuten ohjeessa kerronkin, päiväkirjaa voit myös täyttää vaikkapa tietokoneella jolloin voit lähettää minulle pelkästään tulosteet ja vihkoon liitetyn lomakkeen, johon olet täyttänyt henkilötietosi.

Vaikka nyt 12 päivän ajan tarkkailinkin itseäsi ja keskusteluitasi, pyri keskustelemaan ”normaalisti”. Älä hankkiudu keskusteluihin vain siksi, että saisit täytettä päiväkirjaan. Ota yhteyttä, jos Sinulla on kysymyksiä tai olet epävarma jostain asiasta.

Päiväkirjan liitteineen voit lähettää minulle palautuskuoressa heti vaalien jälkeen. Kiitos osallistumisestasi tutkimukseeni! Ilman apuasi ei olisi tätä tutkimustakaan.

Mielenkiintoista presidentinvaalikamppailun aikaa!

Susanna Tainio

Puh. 014-2601 555

Sähköposti: tainio@hermes.jyu.fi

LIITE 5

TUTKIJAN RYHMÄHAASTATTELU- RUNKO

RYHMÄHAASTATTELU

ALUKSI:

- Kännykät kiinni.
- Tutkimuksen tarkoitus: miten äänestäjät keskustelevat vaaleista.
- Vaikka ollaan ryhmässä, jokainen puhuu omista kokemuksistaan.
- Ryhmähaastattelussa pyritään keskustelunomaisuuteen. Esimerkiksi kysymyksiini ei tarvitse vastata järjestyksessä, vaan vapaasti keskustellen.
- Nauhoituksen kuunneltavuuden helpottamiseksi olisi hyvä, ettei puhuta päällekkäin. Siis yksi puhuu aina kerrallaan.
- Haastattelut ovat luottamuksellisia.
- Miksi nauhoitan? Mahdotonta tehdä muistiinpanoja.
- Vaikka vaalitaisto käy kuumana, ei ryhdytä keskustelemaan ehdokkaiden paremmuudesta tai tekemään tässä vaalityötä.
- ”Ääninäyte”, kertoo nimen ja mikä on ammatiltaan

TÄMÄNHETKINEN TILANNE

- Oletteko keskustelleet presidentinvaaleista?
- Kenen / keiden (hyvä ystävä, tuttava, perheenjäsenet) kanssa olette *viimeaikoina* keskustelleet?
- Millaisista aiheista olette nimenomaan näiden vaalien yhteydessä keskustelleet?
- Millaisia nuo keskustelutilanteet ovat viimeaikoina olleet (ketä on ollut paikalla, minkä tyyppisiä keskustelut ovat olleet)?
- Mistä nuo keskustelut ovat lähteneet liikkeelle?
- Mikä näissä vaaleissa on kiinnostavaa? Miksi?

KESKUSTELUIDEN TYYLI

- Minkä tyyppisiä keskustelut ovat (pitkiä pohdintoja, huumoripitoista leikinlaskua, lyhyttä small-talkkia)?
- Kommentoitteko jollekin henkilölle / henkilöille näkemiänne vaaliohjelmia tai -kirjoituksia?
- Keskusteletteko vaaleista katsoessanne vaaliohjelmia tai ajankohtaisohjelmia politiikasta? Millaisia nuo keskustelut ovat?

KESKUSTELUT YLEENSÄ

- Miten vaaleista keskusteleminen eroaa mielestänne muista politiikkaan liittyvistä keskusteluista?
- Innostavatko vaalit teitä keskustelemaan politiikasta enemmän kuin yleensä?
- Millaisista politiikkaan liittyvistä asioista *yleensä* puhutte? Kenen kanssa?
- Aloitatteko itse keskustelemaan vaaleista? Millaisissa tilanteissa?

VAIKUTTAVATKO KESKUSTELUT?

- Kun keskustellette vaaleista, osaatteko sanoa, kenen henkilön näkemyksiä mielellään kuuntelette (perheenjäsen/ystävät/ tuttavat/joku aktiivinen henkilö)?
- Onko teillä ollut sellaisia keskustelutilanteita, joista ajattelisitte, että ne ovat vaikuttaneet teidän mielipiteisiinne politiikasta tai jostain ehdokkaasta?
- Oletteko pyrkineet jossain tilanteessa vaikuttamaan johonkin keskustelukumppaniinne?
- Puhutteko keskusteluissanne siitä, ketä aiotte äänestää? Miksi / Miksi ei?
- Pyrkivätkö keskustelukumppaninne vaikuttamaan esimerkiksi äänestämiseen? Millä tavoin?
- Oletteko joutuneet keskusteluissanne erimielisyyksiin?

MIKÄ MERKITYS KESKUSTELUILLA ON

- Miksi keskustellette vaaleista? Mikä merkitys keskusteluilla on?
- Mitkä vaaleista keskustelut ovat teille mieluisia tai merkityksellisiä? Miksi? (Muistelkaa vaikka jotain tilannetta)
- (Jos ei keskustele vaaleista ja politiikasta) Miksi keskusteleminen ei kiinnosta?

LOPUKSI:

Jaa lomakkeet, henkilötietoja paperille.